

ERNST LAMPÉN

Jäämeren
hengessä

K. J. GUMMERUS OSAKEYHTIÖ JYVÄSKYLÄ

JÄÄMEREN HENGESSÄ

ERNST LAMPÉN

JÄÄMEREN
HENGESSÄ

1 9 2 1

K.J. GUMMERUS OSAKEYHTIÖ, JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄSSÄ 1921
K. J. GUMMERUS OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA

Valtameremme.

Suomi voi jo kehua sijaitsevansa valtamerenkin rannalla, nyt kun Petsamon lääni on siihen yhdistettynä. Ei se rannikko ole pitkä, mikä meille kuuluu, eikä se valtameri ole hempeä, mikä meidän rantojamme huuhtoo, mutta se on silttekin valtameri. Sillä on kaikki valtameren metkut. Se vaikuttaa jättiläiseltä, sen aalloilla on jätin voima, se ei koskaan ole tyyni eikä kiltti. Olipa myrsky tai tyyni, aina sen aallot räiskyvät rantaa vastaan. Myrskyllä vaahtopäiset aallot, tyynellä suuret, öljyiset mainingit.

Syvä se meri on ja saareton. Jäälautat vain kulkevat ja kiertävät hitaasti sen ulapoilla. Huippuvuoret ja Frans Josefin maa tosin törröttävät siellä kaukana, lumituiskujen pieksäminä. Ei ihminen huvikseen näitä yksinäisiä jäämeren korokkeita lähesty. Ken niille ohjaa kulkunsa, häntä ajaa rahan tai saaliin himo taikka sitte tutkijan pelkäämätön sielu.

Jättiläismäisiä ovat meren asukkaatkin, rasvaisia kuten tällaisen kylmän veden asukkaiden olla pitääkin. Vielä siellä kummittelee sinivalas, jonka onkaloihin mahtuisi vaikka kuinka monta profeettaa, saati sitte yksinkertaisempia tutkijoita tai kalastajojta. Syvyyksissä uida huhkii valtamerien julma susi, haiji eli holkeri, joka painaa likemmä 1000 kg. Pohjamatalikoilla vaanii, molemmat silmät ylöspäin käännettynä, pyhä pallas, goljaatti kampeloitten joukossa, joka joskus saavuttaa sonnin painon, 200 kg. Me

olemme saaneet eläinkuntaamme lisäksi koko joukon ruhtinaallisia olioita, vallassäätyisiä valtameren asukkaita.

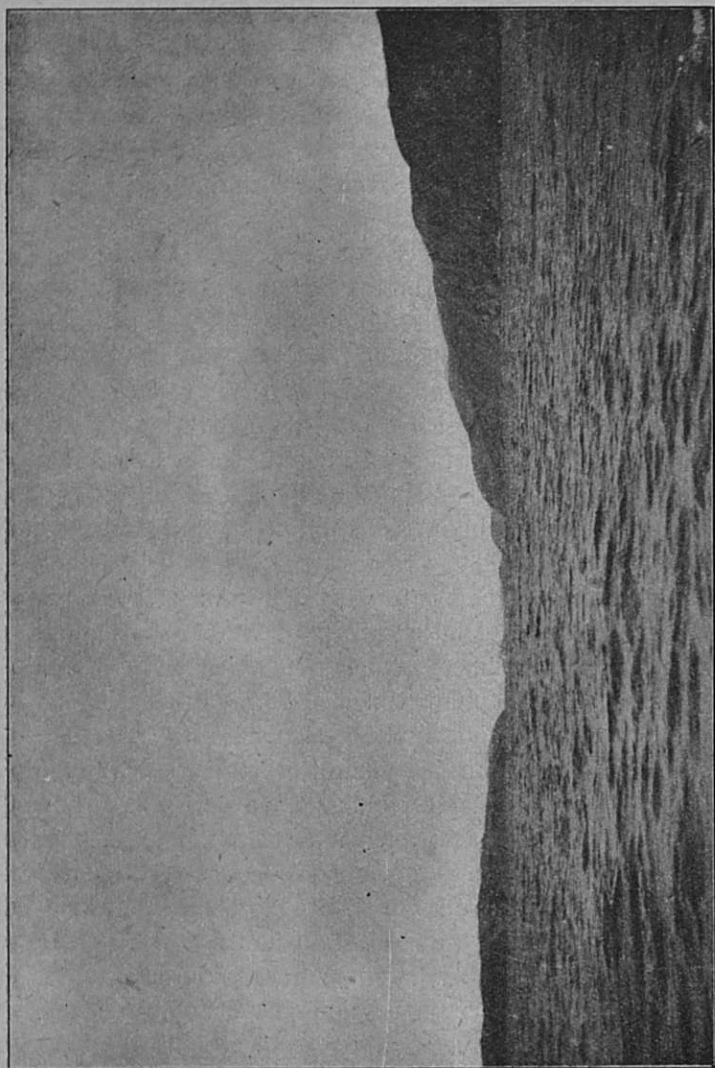
Valtavia ovat tämän meren rannatkin. Ei Itämeren mataloita kallionkielekkeitä, vaan korkeita, jyrkkiä tunturin seiniä, jotka näyttävät yhtä kylmän jylhiltä kuin itse merikin. Jos meri sattuu sille päälle, että se rupeaa ihmistä ahdistelemaan, käymään ihmisen hengen päälle, et rannalta löydä armoa. Se kyllä töykkää päälletunkevat aalot voimakkaasti luotaan, mutta jos merta pakenet sen turviin, silloin se yhdessä meren kanssa sinut lopettaa. Ken rannan vähäiset lahdet ja vuonon suut tarkasti tuntee, voi pelastua kuin koira veräjämästä, kun suotuista tuuli sattuu, jollei niin satu, menehtyy.

Et puunrunkoa rannoilla näe, harmaanruskeaa, röykkyläistä kallion pintaa vain, kuten kivettyneen mammutin takalonkat. Epäystävällinen on ranta jos merikin.

Ei Jäämeri ketään ihmistä helmaansa houkuttele. Puitattaa, kun sen läpinäkyvää kirkkaanvihreää vettä tarkastelet. Jäämeren kylpyammeessa ei ihmispoloinen tarkene pulikoida. Ei kukaan Jäämeressä ui, sen harvat ranta-asukkaat ovat uimataidottomat. Pitää olla hylkeen rasvakerros, delfinin ihra tai holkerin tali sillä, joka tässä sula-altaassa huvikseen kellottelee.

Itämerenkö vesi suolaista? Niin me Laatokan, Saimaan, Päijänteen ja Näsijärven lapset arvostelemme. Valtamerien purjehtijat juovat uidessaan huvikseen Itämeren vettä, kun ankkuroivat saaristomme suojaisessa lahdessa. Ken Jäämeren vettä suuhunsa ottaa, saa kotvan ajan pärskyä, eikä katkera maku sittenkään jätä suuta.

Levotonta on asua valtameren rannalla. Ei se jätä rauhaan edes suojattuja lahtia, vuonon sopukoitakaan. Milloin se nousee, milloin se laskee. Milloin vesi syöksyy vuonoon kuin vuolas virta ainakin, milloin se taas valuu ulos samanlaisella nopeudella. Milloin laiturin edessä on kova, käveltävä maa, milloin siihen saa laskea 6 jalkaa syvässä

Jäämeren rantaa.

kulkevalla aluksella. Luode ja vuoksi ovat olleet outoja käsitteitä suomalaisille tähän asti. Strömman kanavan kohdalla Kemiössä on voinut tarkastamalla nähdä aikaveden muutoksia. Eroitus nousu- ja laskuveden korkeudella lienee siellä jokunen tuuma. Jäämerellä se on yli 3 metriä.

Jäämeri vaikuttaa terroria ihmisessä, terroria, joka pitää ihmistä valvella. Mutta voisihan tuo pohjoinen meri sentään olla vielä paljon häijympikin. Samalla leveysasteella sijaitsevat rannat Amerikassa ovat ikuisen jään saartamia, meidän valtamerenrannikkomme ikuisen sulan. Meille tulee armo eteläisiltä valtameriltä, jotka ovat tänne saakka johtaneet keskuslämmityksensä. Mutta sepä se vaikuttaa juuri kaamealta, kun tietää, että tuo meri vain sattumalta on noinkaan siedettävä. Jos se näyttäisi oikean luontonsa, jos se paljastaisi sisimmät aivoituksensa, niin saisit, ihmisparka, lähteä kypälämäkeen sen edestä.

Onhan sillä kumminkin suuri tunnelmallinen arvonsa, että meillä suomalaisilla on rannikko oikean meren ääressä, suuren valtameren, jolla on huikea nousuvesi ja hylkäävä laskuvesi, kirpeän suolainen aalto ja huoneenkokoiset mairingit. Tämä lapsellinen tunnelma täytti ainakin minun rintani, kun kaiken tämän näin ja totesin. Lisäksi iloitsin Jäämeren rannikon tuottamasta taloudellisesta hyödystä. Täällähän Suomella on jäätymätön satama, ainoa koko maassamme, täällä kalastuspaikka, jonka vertaista ei kailkilla kansoilla ole. Jäämeren aavat ulapat, vapaat kansainväliselle kilpailulle ja kalastukselle ovat nyt meidän ylettyvillä, ne kun sijaitsevat aivan lähellä meidän satamiamme. Jäämeri on suuri allas; ei luulisi kalojen sieltä hevillä loppuvan. Jäämerellä ei ole muuta kuin yksi ranta. Toinen ranta on ikuisen jään reuna ja siellä ei ihmisiä ole kilpailemassa, mursut, valaskalat ja hylkeet vain.

Kauas ulottuu Jäämeren hyinen henkäys. Me tunnemme sen täälläkin Etelä-Suomessa. Kun pohjoinen päiväkaudet yhtä mittaa porottaa, tunnemme ruumiissamme etta ilma

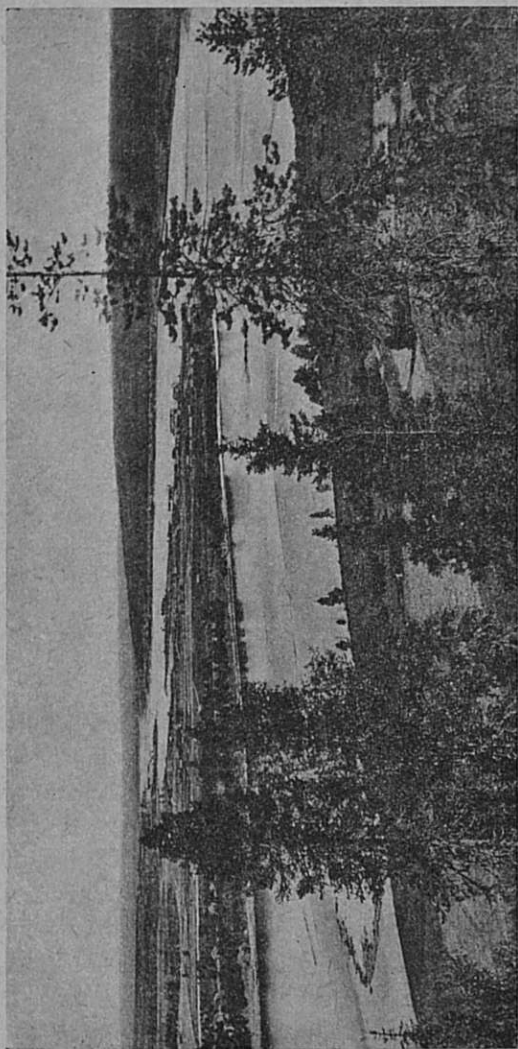
on lähtöisin ikuisen jään seuduilta. Ja meidän viljelyskasveistamme muutamat eivät jaksa sietää tätä henkäystä, ne kuolevat siihen. Olen ollut huomaavinani tämän henkäyksen puistattavaa vaikutusta paljon etelämpänäkin, aina Keski-Europan suurella alangolla, jonne se syöksyy yli Atlantin ja Pohjanmeren. Mutta parhaiten tämä henkäys tuntuu napapiirin maissa. Jäämeren teoreettinen raja etelää kohti noudattaa juuri napapiiriä.

Sentähden aion alkaa kuvaukseni tässä kirjassa, jonka nimenä on »Jäämeren hengessä», Rovaniemeltä, joka sijaitsee juuri napapiirillä, ja lopettaa sen Karungissa, joka ei ole kaukana napapiiristä etelään. Matkani kulki Lapin halki Petsamoon ja sieltä Norjan rannikkoa pitkin laivalla Narvikin kaupunkiin, josta junalla yli Norjan tunturien ja läpi Pohjois-Ruotsin Haaparannan kautta Tornioon.

Rovaniemellä.

Rovaniemi on Lapin pääkaupunki, vaikka se ei sijaitsekaan Lapissa. Mutta kaksi suurta Lapin jokea, Kemi ja Ounas, yhtyvät Rovaniemellä. Tähän kerääntyvät Lapin tukit, tähän Lapin tukkijunkkarit, tähän porojonot, tähän Lapin muukin väki ostoksille. Tässä on Suomen rautatieverkon pohjoinen pää. Etelästä tuodaan tavara Rovaniemelle ja täältä se sirotellaan yli laajan Lapin hevosilla, poroilla, jalkasin ja nykyään myöskin biileillä.

Rovaniemellä kuuluu alituisen pidettävän markkinoita, jolloin kaikki eläminen ja tavara kohoaa huippuhintoihin, sellaisiin, joita ei muualla Suomessa tunneta. Kun me saavuin Rovaniemelle juhannusaaton edellisenä iltana, oli myöskin markkinat. Väkeä oli ylenpalttisesti koolla tässä laajassa, komeassa kylässä. Rovaniemi tekee kaupungin vaikutuksen, ja vielä päällepäätteeksi lavean kaupungin vaikutuksen. Itsekukin talonomistaja viljelee perunoita ja muita hyödyllisiä kasveja tontillaan. Tämä leventää kylän aluetta siihen määrin, etten minä ainakaan sen laitoja nähnyt hotellini ikkunasta. Väki liikkuu erittäin komeissa pukimissa. Naisilla korkeat, terävät kengänkorot, jotka Lapin jängillä uppoavat varmaankin pohjasoria myöten. Miehillä nuhteettomat juhlapuvut ja mustat paidat. Tämä on Lapin keikarin univormu. Mistä tämä tapa? Olisiko hihhulien maailmaa vierova ajatusmeininki vaikuttanut sen, että valkoinen paitakin pidetään suruttomuuden

Rovaniemi, Lapin pääkaupunki.

merkkinä, pirun lippuna, jota pitää karttaa, vai käytetäänkö mustaa paitaa vain sentähden, että ei voi erottaa, onko paita puhdas vai ei. Ehkäpä molemmat näkökohdat, siveellinen ja käytännöllinen, tässä paitakysymyksessä ovat lyöneet veljenkättä toisilleen.

Asuttiin Schroderuksen hyvässä hotellissa ja syötiin 23 kg:n painoista lohta, josta muutaman kylkirivin väli täytti koko tarjottimen. Lähdettiin markkinoille tuossa klo 10 ¹/₂ illalla. Se on paras kävely aika Rovaniemellä kesällä, melkein sama kuin Helsingissä vahtiparadin aika 12 ¹/₂ päivällä. — Lapissa mennään levolle kesällä aikaisintaan klo 1 yöllä. — Markkinoilta ei puuttunut mitään mitä markkinoille kuuluu, ei edes humalaisia. Oli karusellikin ja onnenlehtien kauppiaita. Palokunnantalon suuressa salissa survoivat ihmiset tanssia. Ulkona seisten näin miehen päitä puikkelehtivan ikkunasta ikkunaan. Näin keltatukkaisen töyhötöpään, jota rupesin seuraamaan. Hänen armahaistaan en nähnyt. Mikä tallukka lienee ollutkaan, ehkä lappalais-sekoa, mutta sen huomasin miehen tuskaisesta ilmeestä ja hänen koukistuneista käsivarsistaan, että hän laahasi jotakin raskasta mutta rakasta taakkaa mukanaan. Montako kertaa luulette hänen kiertäneen salia? Minä laskin 12 kertaa. Enempää en jaksanut. Montako kertaa hän jo oli kiertänyt ennen minun ajanottoani, ja montako sen jälkeen, sitä en tiedä. Mutta sen huomasin, että mies aikoi tanssia koko pääsymaksun edestä.

Seuraavana päivänä ällistyin kovasti, kun aamulla klo 10 saavuin samaan paikkaan. Tanssi oli jo täydessä käynnissä. Klo 10 aamulla! Sama töyhtötiainen teki otsansa hiessä työtä salissa näkymättömän henttunsa kanssa. Olivatko he tanssineet koko yön? Tanssittiinko salissa vuorokausi umpeen? Sen sain tietää, että salonki tyhjennetään määräaikojen perästä, mutta uudella pääsymaksulla saa jatkaa, niinkauan kuin anturat kestävät. Sydän näillä pareilla kyllä kestää kauemmin kuin kengät.

Mutta onhan tämä ymmärrettävissä. Kun nuoret ihmiset tulevat Lapin raukoilta rajoilta Rovaniemen kauniiseen kylään ja pääsevät tanssimaan suureen saliin kymmenien muitten parien kanssa yhdessä, niin ne tanssivat ulos ruumiistaan sanomattoman pimeään talven koko ikävän ja yksinäisen erämaan pinttyneen uhon. Ennenkun se lähtee, vaaditaan vuorokauden kestäviä karkeloita. Pitkän poudan perästä ukkonen on raju, pitkän pimeään ja ikävän perästä tanssi on hurjaa. Korvissani rupesi soimaan laulu:

Siellä ilo loppumaton
Niinkuin enkeleillä.

Eiköpä yksi tällainen, yltäkylläinen juhannusyö liene salolaisesta samaa kuin taivaan esimaku.

Tapasin kadulla vanhan vaimon, pienen erämaamummon, jonka kasvot ilmaisivat tuskallista puhehalua, jonka tähden armahdin häntä ja kysyin majataloa.

— Enhän minä sitä tiedä, vastasi mummo kiitollisena. Vieras »rukka» minä tässä vilinässä olen.

— Rukkako? Menkää tanssimaan! Siellä tapaatte pojanpoikanne ja tyttärentyttärenne.

— Ei vanhasta enää ole konkariks'!

Ei hän kaivannut enää tanssia, hän halusi »kokouksia» ja »seuroja». Tanssikeijukaisista tulee aina ikäloppuina heränneitä. Se on kaunottarien elämänrata.

Nuori väki vetäytyi yöksi Ounasvaaralle keskiyön aurinkoa töllistelemään. Minulla oli parin viikon aika mulkoilla samaa taivaankappaletta keskiyöllä, niin että jätin Ounasvaaran ja menin Rottieruksen hotelliin kuulustelemaan paikkakunnan oloja. Saatuaani uteliaisuuteni tyydyttyksi, vetäydyin yläkertaan ja avasin huoneeni akkunan aikoen näin mukavasti ottaa vastaa mahdollista kesäyön aurinkoa. Sytytin pitkän rantsalmelaisen piippuni ja vai-

Rovaniemen kauppakatu.

vuin mietteisiin. Kirkas ilma oli, tyyni sää, mutta hieman kylmä, niinkuin juhannusyö meillä Suomessa aina on.

— Elä saata-- kurkkuani purista. Kuka per--- se minun rintaani polkee, kuulin aivan yhden äkin jostakin ulkoa.

Kurkotin ulos ikkunasta ja näin kankarella parinsadan metrin päässä rykelmän miehiä maassa. Yksi oli pitkälään maassa ja kaksi hääräsi hänen päällään. No niin! Oikein aito suomalainen juhannusnäytelmä! Puukotusta, tappelua, murhaa. Sanomattonan vastenmielinen tunnelma valtasi minut. Muistui mieleeni kymmeniä samanlaisia juhannuksia joka taholla Suomea, etelässä, pohjoisessa idässä ja lännessä. Muistin, kuinka Lohjalla lääkäri vasta klo 11 aikaan juhannuspäivänä pääsi levolle, sidottuaan ja ommeltuaan alkuasukkaiden haavoja kokonaisen juhannusyön. Kuinka paljon inhimillisempää ja luonnollisempaa onkaan tanssia pienen tytön kanssa koko juhannusyö kuin tuolla tavalla viinan avulla saattaa hermonsä luonnottomaan tilaan ja sitte esiintyä rumana, sairaana ja in-

hoittavana olentona. Humalan epäesteettisyys minua enemmän vaivaa kuin sen epämoraalisuus.

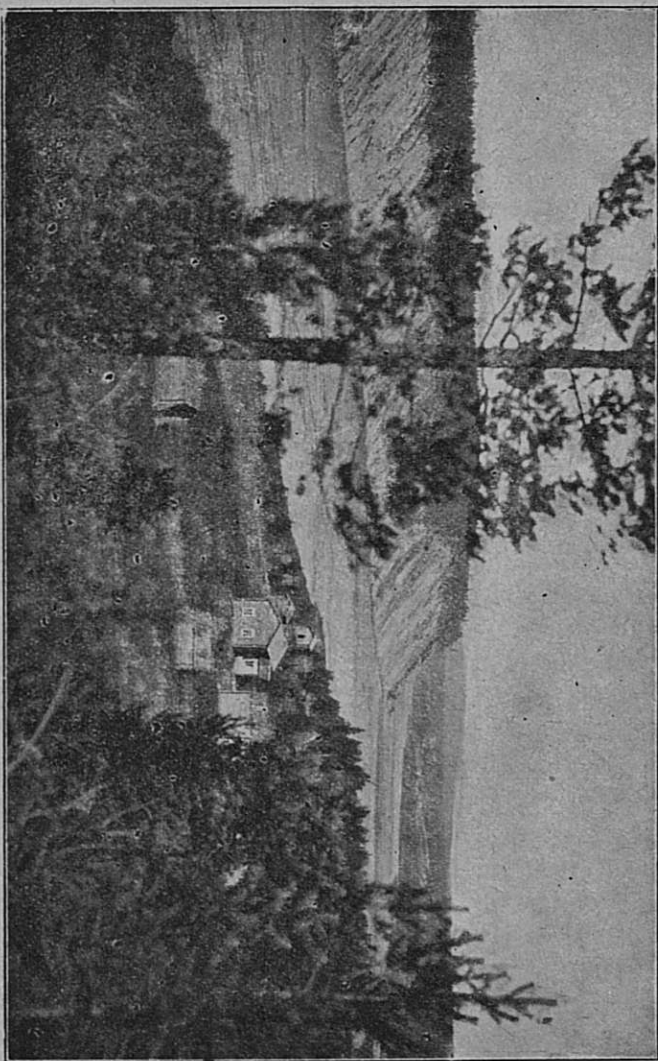
Mutta sitä ääntä vain jatkui. Maahan nujerrettu mies ei sekunniksikaan herennyt puhelemasta tai oikeammin sanottuna kiroilemasta. Kiroussanat olivat ehdottomasti voitolla, muita sanoja oli vain siksi siteiksi. Oli keskiyö, klo 12. Mutta ihmisiä tulvi tulvimistaan taistelupaikalle, sillä miehellä oli kova, kantava ääni. Tuli naisia, tuli lapsia, tuli miehiä mustissa paidoissa jos valkeissakin. Tuossa tuokiossa niitä oli kerääntynyt joku satanen painipaikalle. Mutta ei ainoastaan ihmisiä sinne tulvinut, sinne juoksivat myöskin kaikki pystykorvat ja porokoirat ympäristön taloista. — Rovaniemeläisillä on tavattomasti koiria. — Mies kiroili, pystykorvat haukkuivat ja porokoirat ulvoivat. Mutta väkijoukko seiso i äänetönnä kuin muuri, pehoittavan äänettömänä.

Vihdoin läksi korteesi liikkeelle ja se lähti kulkemaan sitä taloa kohti, jossa asustin. Nyt näin, että miehen kädet olivat sidotut yhteen liinalla, ja että häntä kuletti kaksi poliisia. Ja miehen suu kävi alatlakkaamatta. Mikä pohjalainen se noin suulas on? mietin mielessäni. Juhlakulkue saapuu juuri ikkunani alle. Silloin mies kimposi pitkin pituuttaan pystyyn, rimpuili, kampesi jaloillaan, pääsi hetkeksi irti, mutta sortui ojaan. Siinä hän nyt makasi nojaten ojanreunaan, kasvot minun ikkunaan päin käännettyinä. Väkeä yhä vain tulvi lisää, niin että katu oli aivan mustanaan. Niitä tuli nyt jo polkupyörillä pitemmiltäkin matkoilta. Sillä miehen huuto tuli yhä voimakkaammaksi ja pystykorvat ja porokoirat »pettrasivat» myöskin, niinkuin Rovaniemellä sanotaan. Mies lepäsi voikukkien ja napapiirin rehevän yrtistön helmassa ja puhui ja kiroili.

— Mitä sinä Räisänen siinä joutavia hihkut, sanoi eräs ääni mykän kansan keskuudesta.

Räisänen, Räisänen! vallan oikein, vallan oikein! Hän oli ikin savolainen, ehkä Iisalmesta kotosin. No nyt minä

Keminiöen rantaa.

ymmärsin tuon sanantulvan. Savolainen tapellessaankaan ei unohda käyttää hyväkseen sielunsa lahjoja. Hänestä tuppisuuna tappeleminen on eläimellistä, härkämäistä. Morjens Räisänen! Anna tulla vain! Henki sinulla näkyy olevan virkku ja ruumis samaten.

Poliisit seisoivat ojan reunalla ja pistivät paperossiksi, Mitäs nyt! Tähänkö näytelmä loppui. Ei. Hevonen lähes-tyy tyhjä hiekkakärryt perässään. Kolmas poliisi saapuu. Poliisit laskeutuivat arvokkaasti Räisäsen kukitetulle vuoteelle ja häärasivät hänen kanssaan hieman. Räisänen nostettiin maantielle, ja katso, Räisäseltä oli otettu pois ruumentavat, naiselliset käsiliinat ja sijalle oli pantu aivan uudenuutukaiset kirkkaat, nikkelist rannerenkaat. Nyt Räisänen kärryihin voimalla kolmen miehen! Mutta Räisänen peppuroi ja piehtaroi, ja hänen kinttunsa toimivat kietovasti kuin mustekalan hetulat. Räisänen ei noussut ilveellä millään.

— Ei saa miestä rääkätä, ei saa, kuului äkkiä vahva huuto mykän kansanjoukon keskuudesta

Kuule kansan ääntä, kuule kansan ääntä!

Poliisit lannistuivat. Eiväthän he rääkänneet Räisästä. Eivät ollenkaan. Mutta eivät he myöskään tahtoneet aikaansaada ikävyyksiä kansanjoukon kanssa. Räisänen pääsi pystyyn ja seiso keskellä maantietä. Hänen toverinsa kietoivat kätensä hänen kaulaansa ja supattelivat tyynnyttäviä sanoja hänen korvaansa. Mutta ei Räisänen tukkinut suutaan. Raikuvalla äänellä hän vaan saarnasi:

— Kyllä minä tiän, että te saaaata---siat siellä putkassa kiusaatte ja murhaatte ihmisiä, mutta tämä poika---

Tähän jäi Räisäseltä puhe. Nuori nainen oli hyökännyt väkijoukon keskuuteen, hermostuneesti siirtänyt ihmisiä tieltään syrjään, oli päässyt Räisäsen taakse, kietonut käsi-vartensa Räisäsen kaulaan, vetänyt hänen kasvonsa vasten omiaan, ja Räisänen vaikenä sillä kertaa kuin kala meressä. Äskeitä räiskinää seurasi kuolon hiljaisuus. Väki-

joukko pidätti henkeään, sillä Räisäsen äkillinen äänettömyys pelotti sitä. Heittikö Räisänen henkensä, vai mikä sille tuli? Pystykorvat ja porokoirat luimistivat hämmästyksestä korvansa ja heittivät luskuksensa ja ulvontansa.

Minä näin kuinka nuori nainen lähti hiljaa viemään mykkää Räisästä pois tietä pitkin. Hänen helakan sininen hihansa oli kaulaliinan tavoin kiedottu Räisäsen kaulaan ja nikkeliset rannerenkaat Räisäsen käsissä kumottivat niin koristeellisesti keskiyönauringon lempeässä valossa. Sinne ne katosivat pois keskikylään päin.

Väkijoukko seiso i kauan aivan tyrmistyneenä tämän äkillisen mielenmuutoksen takia. Mutta vihdo i muuan vanha akka lausui pelastavat sanat, tämän yksinkertaisen mutta sisältörikkaan lauseen:

— Sen se rakkaus tekee pi!

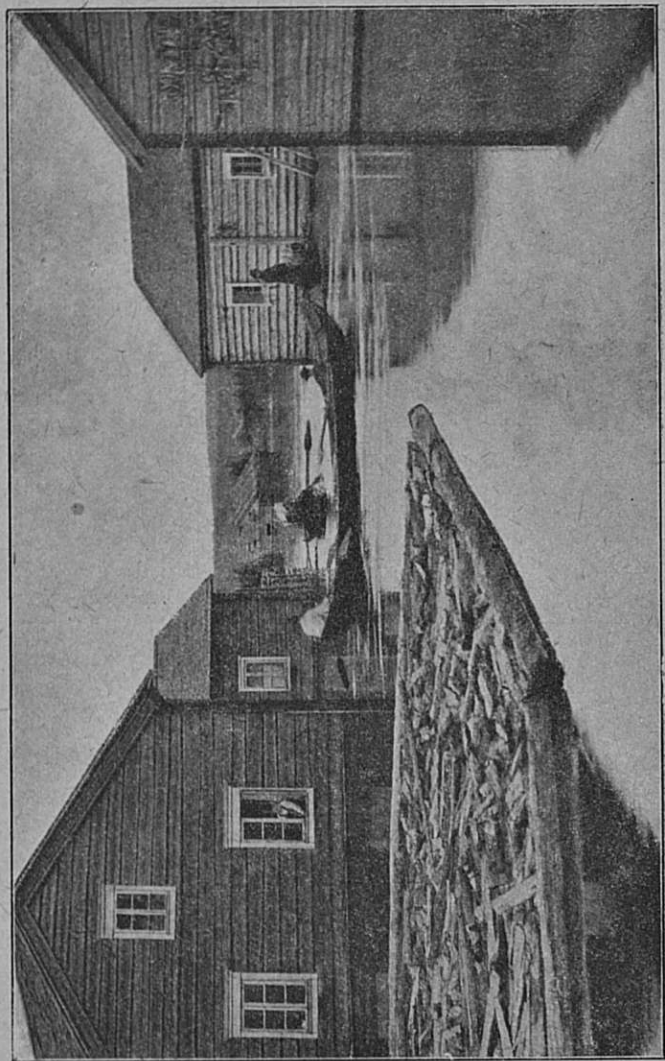
Niinkuin Sofokleen tragedioissa kuoro pauhaa iskulauseita, niin nytkin väkijoukko toisti eukon sanat:

— Sen se rakkaus tekee pi.

Ja minäkin siellä ikkunassani en voinut olla yhtymättä tähän: sen se rakkaus tekee pi. Mitä kolme poliisia ei mahtanut aikaansaada käsiraudoillaan, sen tuo sininen hiha silmänräpäyksessä suoritti. Räisänen tukkesi suunsa ja lähti lemmessä liikkeelle.

Onko ketään parempaa kirjailijaa maailmassa, joka ei olisi käyttänyt hyväkseen tätä aihetta teoksissaan? Ei suinkaan! Mutta minä ja 300 rovaniemeläistä näimme lemme n suunnattoman vaikutuksen ja voiman ei elävässä kuvassa tai kuvauksessa, vaan aivan todellisessa elävässä elämässä.

Laulu tulipunaisesta kukasta oli so i nut viehkeänä nocturnena minun ikkunani alla. Se oli sitäkin ihanampaa, kun alku oli kaikkea muuta kuin lemme n laulua. Ensimmäinen osasto sinfoniassa, sen allegro osa, oli pikemminkin laulu »tulipunaisista kukoista», yhdestä Räisäsestä ja kolmesta poliisista.

Kemi tulvii.

Olisiko aviovaimo voinut tehdä tämä ihmeen? Ei, kuis-kasi paholainen korvaani, avioliitossa tulipunainen kukka kellastuu, silloin kun se ei tykkänään näivety. Hirveää, mutta totta! Salainen rakkaus se ihmeitä tekee, harvoin laillinen.

Yö teki tuloaan, kello lähestyi 1:tä, ja lähitalojen miehet tulivat kelteisillään ulos suorittamaan vuorokauden viimeisen toimituksen. Laskeuduin lakanoiden väliin.

En päässyt unen päähän kiinni, vaikka ulkona nyt vallitsi haudan hiljaisuus. Korvissani rupesi soimaan Sibeliuksen ylen ihana laulu Kantelettaren sanoihin, eikä se laulu suonut minulle rauhaa:

— »Mikä sorti äänen suuren,
Äänen suuren ja sorian,
Äänen Räisäsen alenti,
Jott'ei nyt jokena juokse,
Vesivirtana vilaja,
Lammikkona lailattele,
Neito sorti äänen suuren,
Äänen Räisäsen sorian».

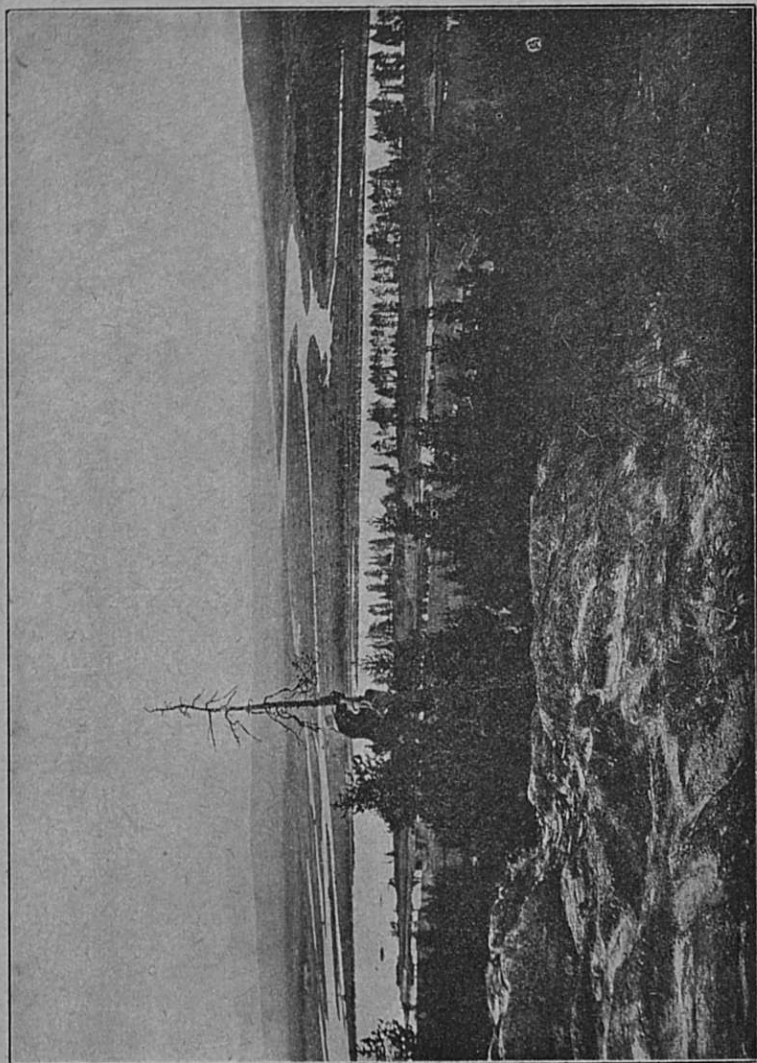
Pääsin vähitellen jonkinlaiseen unenhorrokseen.

Silloin taas kuului Räisäsen kova möky kaukaa kylän laidalta. Arvattavasti Sinihiha oli heittänyt otteensa, arvattavasti olivat rannerenkaat päästetyt käsistä, ja silloin ei enää kukaan voinut tukita Räisäsen siunattua, savolaista suuta. Pauhua kuului loitolta kotvan aikaa, kunnes se sammui kaukaisuuteen.

Kun me seuraavana iltana, juhannusaattona, ajoimme karusellia, sanoi takana ajava nainen toiselle:

— Tunti sitten pääsi Räisänen putkasta.

Sinne hän sittekin lopulta oli joutunut, Räisäs-rukka, oljille.

Näköala Ounasvaaralta.

* Kun minä sittemmin kävin vanhaa luokkatoveriani, Rovaniemen apteekkaria, tervehtimässä ja ihailmassa hänen muhkeita asuinsijojansa ja hänen tosinaisellisen viehkeää, kääpiömäistä pystykorva-narttuaan, joka ei edellisenä yönä ollut säestämässä muitten hurttien kanssa Räisäsen sololaulua, niin sain kuulla, että Räisänen selvänä on maan parhaita. Siitä siis saa selvityksensä hänen hirveä vastenmielisyytensä poliisiputkaa kohtaan Patajuoppo nukkuu yönsä yhtä mielellään putkassa muitten aatoveriensa kupeessa kiinni, kuin kotonaan, aviovaimonsa vieressä.

*

Mutta, kuitenkin kaikitenkin, ei tällainen juhannuksen-vietto ole oikein suloista. Sellaista se sentään on yli koko Suomen aina täältä napapiirin linjalta Rovaniemellä — muutamit ihmisethän väittävät, että oikein kirkkaalla ilmalla voi Rovaniemen kirkon kivijalassa nähdä napapiirin viivan — aina Lohjan nummelle saakka. Ja tällaista menoa on kestänyt niin kauan kuin juhannusta on vietetty maassamme. Kirkolliset juhlat ovat hurmauksen hetkiä. Ne, jotka eivät hurmaannu sanasta ja sakramenteista, ne hurmaantuvat viinasta. Mutta hurmausta olla pitää. Bakkuksen juhlat muinaisessa Trakiassa olivat uskonnollisia juhlia. Uskonnollisiin juhliin kuuluu sekä puhdas sielullinen hurmio — hyvin harvinainen nykyään — että myöskin keinotekoinen, etten sanoisi kotitekoinen, hurmio, yhtä yleinen nyt kuin ennenkin.

Paras ystäväni Vanhalta Ajalta, Lukianos, kertoo usein hienostuneitten helleenien juhlista. Ei kukaan niissä rähise eikä kiroile, paitsi kyynikot. Ne esiintyvät prikulleen samalla tavalla kuin Räisänen Rovaniemellä. Mutta kyynikot, Johannes kastaja, munkit, heränneet ja monet muut lahkolaiset ovatkin sukulaisia siinä, että he kopeilevat alkeellisilla puvuillaan, kaavuillaan, kauhtanoillaan, hursti-

Jään lähtö Keminjoesta.

paidoillaan ja pieksuillaan. Ja myöskin alkeellisilla eleillä ja karkeilla lauseillaan. Olikohan Räisänenkin herännyt tai hihhuli, kun hän kerran selvänä oli niin kunnan mies. Olen ennenkin tavannut Pohjanmaalla, Raahessa, heränneen merkkimiehen täydessä seilissä, vaikka hän oli tuppisuu, sillä hän oli täysveri pohjalainen, kotosin Piehinggistä (kts. »Suomea maitse ja meritse»). Räisänen ja hänen heimolaisensa, Paavo Ruotsalainen, taas tahtovat juovukissakin huutaa maailmalle:

— Humalassa on hyvä olla. Ei oo köyhä eikä kippee.

Minun mielestäni suomalaiset ovat sentään väärin käsittäneet Johannes kastajan oppia ja esimerkkejä meille myöhäänsyntyneille ihmispolville. Tosin Johannes kastaja kehui olevansa »huutajan ääni korvessa», mutta varmasti hän ei ole tarkoittanut, että hänen nimipäiväänsä vietettäisiin niinkuin Räisänen ja tuhannet muut suomalaiset tekevät, huutamalla niin, etteivät koko kyläkunnat saa nukkua.

Kun junassa tulimme Helsingistä Rovaniemelle, sautuimme kuokkavieraina näkemään erästä maallista juhlaa. Miten toisenlainen se olikaan kuin tämä juhannus. Meidän laulujuhlamme, urheilujuhlamme ja kulttuurijuhlamme ovat siivon elämän juhlia. En ainakaan minä koskaan ole kuullut mitään rähinää näissä juhlissa. Sivistysriennot velvoittavat ihmeellisesti nykyaikaista ihmispolvea. Kulttuurijuhlissa juoppo vaikuttaa kuin spitaalinen muinoin Vähässä-Aasiassa. Kauhua!

Seinäjoella seisoi juna täyteen ahdettuna ruotsalaista maalaisrahvasta, joka matkusti Vaasaan kulttuurijuhliin. Miten erittäin siivosti ja kohteliaasti tämä väki käyttäytyi. Ja miten sirosti se oli puettu! Jokaisella pitäjällä oli hie-man erilainen pukumallinsa. Pukujen väriloisto oli mitä ihaninta nähdä. Kansan kasvopirteet olivat kauniimmat kuin suomalaisten, varsinkin naisten, siitä emme pääse mihinkään. Heidän käytöstapansa niinikään. Meidän ruotsalaisella väestöllämme sekä etelässä että lännessä on

etuaskel ulkonaisessa käyttäytymisessä ja pukeutumisessa verrattuna suomalaiseen väestöön. Heillä on vanhempi kulttuuri. Kulttuuri vaatii vanhoja juuria.

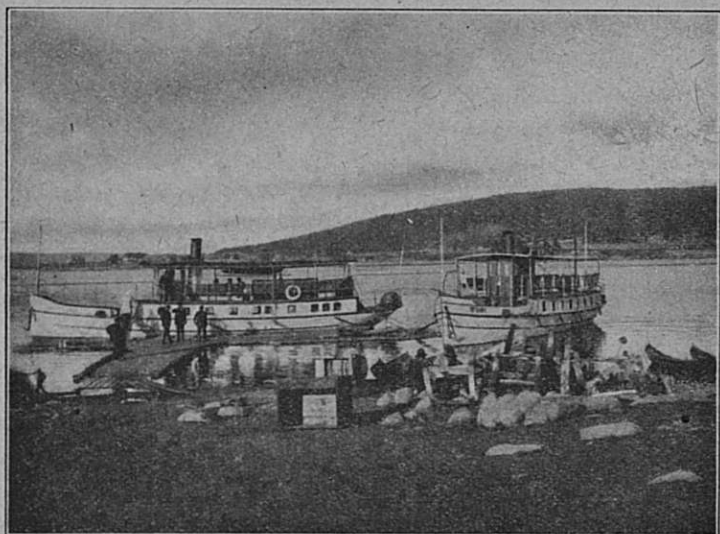
Miten sirosti tapahtuikaan seuraava pieni kohta!aus!

Ihmiset olivat sullo-tut härkävaunuihin. Yhdessä oli vain nuoria miehiä. Silloin ilmestyi sen vaunun kohdalle juna-kunnan kaikkein kaunein neiti, pitkä, solakka, punaposki, kaitakasvo. Tuntien oman kauneutensa ja tietäen, että sellainen teho miesten mieliin, hän pyrki vaunuun, sillä hän sanoi, että kaikki muut vaunut olivat täpösen täydet. Kokonainen parvi miehiä pyrähti häntä auttamaan ylös, vaunustakin syöksyi kymmenkunta nuorta miestä alas kiviselle sillalle, mutta neiti vain pyristeli käsillään ja viserteli:

— Ei, ei, hankkikaa tikapuut!

Kilvan nuoret sulhot livistivät tikapuita hakemaan. Tikapuut tuotiin, ja neiti autettiin mitä kohteliaimmin ylös härkävaunuun. Kaikki tapahtui niin perin sulavasti kuin hovimiehiltä ainakin. Ei kaikilta meidän ylioppilailta-kaan temppe luonnistuisi niin sujuvasti. Punatulkku sei-soi siellä yksinäisenä naisena 30 miehen ympäröimänä kuin Neitsyt Maaria taivaassa apostolitten ja profeettain kes-kellä. Ja häntä kumarrettiin kuin Saban kuningatarta ai-nakin. Kohteliaasti, sirosti. Niinkuin kulttuurijuhlassa tuleekin.

Sellainen on hauskaa nähdä, haus Kempaa kuin juhan-nuksen vietto Suomessa. Herännäisyys, muuten niin tär-keä ja siunauksellinen liike maassamme, on tappanut koh-teliaisuuden naista kohtaan meidän sivistyneessäkin sää-dyssämme. Heränneet sivistyneetkin viljelevät kernaasti teoreettista moukkamaisuutta. Se kuuluu lahkokunnan opinkappaleihin. Heidän naisensa eivät saa panna pääl-lensä mitään sellaista, joka korottaisi heidän naisellista suloaan. Heränneitten mielestä naisen täytyy vaikuttaa säkkikankaankin läpi. Ja sen se vaikuttaakin heränneeseen mieheen, joka melkein säännöllisesti on kiihkoinen naisen

Kemin ja Ounaan yhtymäkohta. Taustalla Ounasvaara.

rakastaja. Mutta tärkeintä maailmassa on heidän mielestään peitellä tätä tunnetta, jollei muuten, niin epäkohteliaisuutta tai välinpitämättömyyttä osoittamalla.

Mutta sieluun syövytetty kohteliaisuus on hyvä turva ihmisellä, kun joskus raaka hetki sattuu, viinan tai lemmen tunteen paisutuksissa. Luulen että ruotsalaisella väestöllämme on helpompi suoriutua kunnialla tällaisista tilanteista. Luulen että ne juhannustakin viettävät kauniimmin kuin suomalaiset.

Mutta yhdessä he ovat takapajulla suomalaisista. Se on luvun ja taiteen harjoituksessa. Paljon laulettiin Seinäjoella, ja hyvin paljon väärin. Jos karjalainen ja savolainen lähtee kulttuurijuhlille laulukuntineen, niin totta toisen kerran hän laulaa oikein, vaikka laulaja tai laulajatar voikin olla kuvatus näitten ruotsalaisten rinnalla. Se olkoon meidän lohdutuksena!

Kun kaikki kirkolliset juhlat kerran maailmassa muuttuvat kulttuurijuhliksi, silloin ei enää Suomessa mylvitä, reuhata eikä kiroilla. Nämä olivat lohdulliset mietteeni, ennenkuin vaivuin uneen Rovaniemellä, napapiirin päällä, juhannusaaton aamuna armon vuonna 1921.

Ivaloon.

Niinkuin edellä mainitsin, on Lappi saanut viime aikoina uuden kulkuvälineen poro- ja hevoskyydin sekä sauvomisen lisäksi, nimittäin biilin. Itse Lapin pääkaupungissa, Rovaniemellä, vallitsee biili ylinnä muita. Useimmissa taloissa näkee biilin pihalla. Niitä on kaikenmallisia ja kaiken suuruisia. Näkeepä muutamilla pihoilla jo biilin luurankojakin, joka vain todistaa, että biililiikenteellä Rovaniemellä jo on oma historiansa. Lapin kirotot »jängät» ovat jo karistaneet ensimmäisistä biileistä kaikki pehmeät osat, lihakset, pois, niin että rautaristikot vain surunvoittoisesti irvistelevät kesäyön aurinkoa kohti. Aivan kuin ruodot Lapin hapatetusta kalasta. Rovaniemen rakennukset tutajavat, kun raskaat autobusit porhaltavat katuja pitkin. Niiden pitkillä sivuilla lukee, mihin Lapin kolkkaan mikin biili vie halukkaita matkustajia. Missä seisoo: Kittilän auto, missä: Sodankylän auto. Matkalla tuli vastaamme pienempi Kemijärven auto, sekin täpösen täynnä matkustajia. Autobusit ovat korkeita rumilaita, jonne nouseaan tikapuuta myöten. Istutaan vastakkain pitkin auton molempia kupeita. Ne matkustajat, jotka haluavat säkin istuimelleen, maksavat pienen lisämaksun, ne, jotka tyytyvät istumaan kovalle penkille, pääsevät helpommalla. Siis ensimmäinen ja toinen luokka, niinkuin tässä maailmassa olla pitääkin. Ensimmäisessä luokassa ajavat ne, joilla on tekohampaat, toisessa ne, jotka ovat tyytyneet Jumalan

Lapin vaara maantien varrella.

luomiin vaikkapa hiukan madonsyömiin samanlaisiin. Sillä nämä autobusit työttävät kovakouraisemmin kuin loistobiilit. Ainakin Sodankylän autolla on sellainen tie ajettava, että sillä tiellä plombit lentelevät mitkä »Lapin jängille», mitkä omiin kitasiin. Mutta hyvä niinkin. Hevosilla kulku on näillä pitkillä taipaleilla ajan ja ruumiin surmaa. Ei saa hevosia majataloista muuta kuin tuntikaupalla odottamalla, joskus päiväkaupalla. Ja sitten nuo murheelliset, asumattomat maat. Nuo Lapin kirotut jängät eivät naurata ihmislasta. Itkuun minä ainakin olisin pyrskähtänyt, jos olisi pitänyt hevosien perässä ajaa kituuttaa 300 km. Ivaloon. Sinne päästyäni olisin varmaankin liittynyt joko heränneitten, laestadiolaisten tahi helluntai-pyhien joukkoon. Jos Lapissa olisi itkijän laukkoa, niin mieluummin siihen. Ja Rovaniemeltä olisin ostanut viimeisen painoksen »Valitusvirsiä», ja niitä hyräillyt pitkien päivien ratoksi. Itikatkin Lapissa laulavat sydäntäsärkevämmän kuin Etelä-Suomessa. Hirvittäväntä on Lapin metsissä joka taholla kuulla maailman ikävimmän laululintusen, vuori-peipon (Fringilla montifringilla), lyhyttä, käheää valitusta,

Poro loikkaa tien poikki.

joka sanoiksi puettuna kuuluisi: »Herra auta meitä, sillä me hukumme jänkiin».

Sodankylän auton kanssa jouduimme tekemään yhtä matkaa, ei omasta tahdostamme, vaan biilimme tuhansien oikkujen tai myöskin osaksi onnettoman kulettajamme takia. Kaikki ihmiset eivät synny autonkulettajiksi. Siihen tarvitaan aivan erityiset lahjat. Jollen loukkaisi kunnioitet-
 tavien autonkuljettajien suurta ryhmää, tahtoisin, omiin kokemuksiini nojaten, saada lausutuksi, että siihen ammat-
 tiin vaaditaan hiukan seikkailijan verta. Itse konehan on oikullisin keksintö maailmassa, niin sanoakseni feminini-
 nen eli naisellinen keksintö. Hyvä ja vakava mies ei sellai-
 sen kulettajaksi kelpaa, yhtä vähän kuin oikullisen naisen elämän kumppaliksi. Kulettajalla pitää myöskin olla vi-

vahdusrikas luonne. Kun hän huomaa, että kone pyrkii oikuttelemaan, täytyy hänen heti keksiä, mikä siihen on syynä, ja siinä samassa voimalla ja ripeydellä käydä heikkoon kohtaan käsiksi. Aivan niinkuin miehen avioliitossa täytyy tehdä, kun hän vaimossaan huomaa oikuttelemisen oireita. Jos hän näin toimii, ei auto pääse lakkoilemaan eikä vaimo kiukuttelemaan.

Olen ennen vanuttanut ruumistani autossa Suomen maanteillä ja tunnen kulettajia. Yksi näistä ei koskaan näperrellyt autonsa sisuksissa. Kun illalla herettiin ajamasta, jätettiin biili lepäämään ja mentiin nukkumaan. Kun aamulla herättiin, noustiin biiliin, ja se lähti nurkumatta, napisematta meidän matkaamme, aivan kuin nöyrä säyseä vaimo miehensä mukaan. Mutta tämä autonkulettaja olikin äkäpussin kesyttäjä.

Meidän kulettajamme Rovaniemeltä Ivaloon oli hyvänluontoinen, lempeä mies, eikä autonkulettaja. Hän oli voimaton, tahdoton autonsa tohvelisankari. Minä kysyin, hienotunteisesti kyllä, miten on laita hänen ja hänen vaimonsa suhteissa, kuka komentaa, hänkö vai elämänkumppaninsa.

— Minä kotonani määrään!

Mutta sen hän sanoi niin vapisevin silmäluomin, että minä en tahdo sitä oikein uskoa.

Kun meidän automme ei voinut muuten kiukutella, niin se keksi mitä jonninjoutavimman syyn äkäilemiseen. Se ei sietänyt ilmaviuhkan remmiä. Tuo pikkuinen, arvoton esine autossa sai aikaan kiusallista harmia. Vaikka meillä oli remmejä Åström veljesten paksuinta pohjanahkaa, suoraan tehtaasta Oulussa ostettuja, niin ne peninkuorman matkalla menivät poikki kuin rullarihmat. Koe-tettiin laittaa sellainen köysistä. Ostettiin ja splitsattiin. Eivät ne kelvanneet mihinkään. Ne laajenivat liiksi eivätkä pyörittäneet viuhkaa ja viuhka herkesi pyörimästä, kone lämpeni ja seisattui. — Mutta silloin tapahtui selittämätön

Raudanjoen lautta.

ihme. Yksi nuora kesti. Se ei kestänyt ainoastaan peninkuorman, se kesti ensin 30 peninkuormaa ja sitte vielä uudelleen 30 peninkuormaa paluumatkalla. Se oli noiduttu. Se oli hamppuköysi, sanoivat Sodankylän tukkijunnut.

Hamppuköysi kesti, missä ei paksu, uusi remmi kestänyt! Autossa tapahtuu ihmeitä, se on todistettu — Mutta ei tämäkään köysi tehnyt tehtäväänsä, jollei se aina kahden peninkuorman perästä saanut perusteellista kylpyä. Tämä liestynyt hamppukapine otettiin aina silloin pois paikoiltaan, paiskattiin ojaan — kaikissa Lapin ojissa on vettä — kylvetettiin 10 minuuttia, itikat ja sääsket silloin hyökkäsivät kimppuumme kuin villipedot, ja kun kylvyn jälkeen hamppuköysi pantiin paikalleen, kulki 45 hevosvoimainen auto kuin vimattu. Olisiko tämä ihme tapahtunut sentähden, että olimme saaneet Kuopion piispan biilin käytettäväksemme? Vai onko ihmistä, hampun erikoistuntijaa, joka voi tämän näennäisen ihmeen luonnolli-

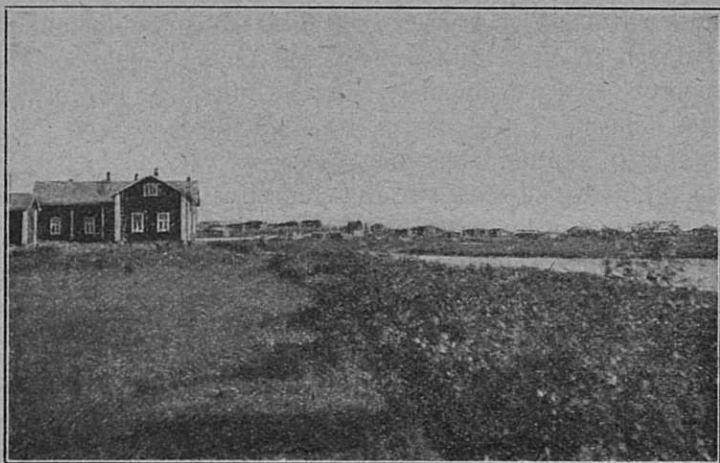
sesti selittää? Vielä arvelen, että olisivatkohan Lapin kuulut noitahenget hyväntahtoisuudessaan tämän avun meille suoneet. Ilman hampuköyttä emme mitenkään olisi päässeet Ivaloon.

Tämän kirotn, noidutun köyden kylvettämisen takia kaikki biilit sekä tapasivat että sivuuttivat meidät. Mutta kyllä sittenkin kuljimme nopeammin kuin hevosella.

Rovaniemeltä läksimme kahta tuntia aikasemmin kuin Sodankylän autobusi. Lauttapaikalla tapahtui ensimmäinen seisahdus. Kulettaja oli unohtanut Rovanniemelle öljyvaraston. Mutta tästä ei aiheutunut kiusaa, päinvastoin nautintoa.

Kun me siinä Ounasjoen ja Keminjoen yhtymäpaikassa istua kyykötimme biilissämme, avautui silmiemme eteen mitä omituisin ja ihanin näköala. Suomen mahtavimman joen, Keminjoen, kaksi haaraa, toinen valuen luoteesta, toinen idästä, lyövät kättä toisilleen juuri tässä paikassa. Molempien haarojen vesiuoma on yli kilometrin laaja ja lauttapaikan pituus yli 2:n kilometrin. Toista samanlaista vesiuomaa ei maassamme tapaa. Kirkas aurinko valoi loistoa yli kauniin maiseman. Ounasvaaran korkea kupu kohosi jyrkkänä Keminjoen eteläisellä rannalla, suoden maise-malle suurpiirteisyyttä. Keminjoen rannoilla hohti lukematon joukko kaksikerroksisia, punaisia taloja ilta-auringon valossa aivan sanomattoman helakasti. Ikkunat säteilivät. Me suorastaan hämmästyimme tätä loisteliasta näkyä. En ollut odottanut tällaista yllätystä, en ainakaan Suomessa. Tämä maisemahan kuului Ruotsin upeimpaan viljelysseutuun. Luuli olevansa kymmeniä peninkuormia etelämpänä. Varallisuus ja hyvinvointi pilkisti esille joka taholta. Täällähän asuu pelkkiä pohatoita.

Tukkilauttoja ujui alas sekä Ounasta että Kemiä pitkin. Laivoja risteili näillä väljillä joilla. Laivoja oli rantalaitureissakin kiinni, valmiina viemään huvimatkoilijoita jonnekin, ehkä Ounasvaaralle. Laivoja, joissa oli salon-

Sodankylän kirkonkylä.

keja ja korkea kävelykansi. No sun turkanen. Lapin pääkaupunkihan on upeimpia Suomessa. Eikä se taida vielä virallisesti mikään kaupunki ollakaan. Mutta mahtipontisempaa asemaa harvalla kaupungilla Suomessa on. Eihän Reinin ja Mainin yhtymäkohta tuon kummempi ole. Jos Ounasvaara kasvaisi viiniköynnöksiä, olisi yhtäläisyys vieläkin väkevämpi.

Väkeä oli biilimme ympärillä, joutilasta joukkoa, joka oli saapunut Rovaniemelle juhannusaattoon viettämään. Rahvas oli juuri matkalla virran yli Ounasvaaralle, joka sijaitsee virran tuolla puolen. Suuri poikalauma seiso liikku-matta ja söi meitä silmillään. Sellainen on poikain tapa. Ne töllistelevät vieraita silmiään räpäyttämättä tuntikaupalla, ne suorastaan silmillään nuoleskelevat vierasta. Mutta sitten ne sen tuntevatkin kilometrien päästä ja muistavat sen ulkomuodon hamaan myöhäiseen vanhuuteensa saakka.

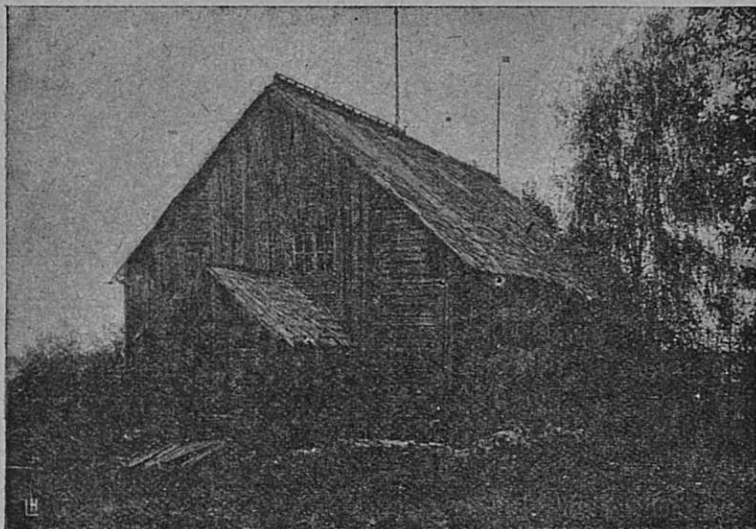
Juhannusjuhla on Rovaniemen merkkiaikoja. Savonlinnalla on Olavinjuhlaansa, Naantaalilla Birgitta-vesperinsä, Kuopiolla talvimarkkinansa, ja Rovaniemellä

juhannuksensa. Puhuttiin että väkeä olisi ollut 5:teen tuhanteen. Mutta niin olivatkin lähiseutujen kaikki nuoret ihmiset kokoontuneet Rovaniemelle. Tapasimme juhannusyönä maantien varrella taloissa ainoastaan vanhukset ja lapsimankarat kotona. Nuoret valvoivat Ounasvaaralla ja tuijottivat pohjoista kohti kesäyöaurinkoon. Muukalaisia siellä oli vähän. Joku partiojoukko Turusta saakka, joka asui teltoissa useampia päiviä vaaran huipulla. Etupäässä tyttölapsia, mutta niin iloisia ja äänekkäitä, ettei Lapissa vielä sellaisia tyttöjä ole nähtykään.

Kaikki asutus Peräpohjassa ja Lapissa on keskittynyt jokien varsille. Arvattavasti sentähden, että kalastus vuosisatojen kuluessa on ollut ihmisten pääelinkeinona. Mutta vaikka asukkaat nykyään jo ovat karjanhoidon kannalla, on sittenkin joen laakso vielä edullisin asutus- ja viljelyspaikka. Joki tulvii keväisin korkealle yli äyräittensä ja luopi siten rannoilleen reheviä niittyjä. Keminjoki on hurja tulvimaan, niinkuin odottaa sopii Suomen mahtavimmalta joelta. Sitä paitsi se tulvii kauan, sen juoksu kun on pohjoisesta etelään. Ensin sulavat etelän lisäjoet ja purot, sitte vähitellen ylämaan joet aina pohjoisimpiin lähteisiin saakka.

Maantiet noudattavat asutusta, siis myöskin jokia. Mutta niinpian kun maantie Keminjoesta erkanee, tupsahtaa se salolle. Kemin ja Ounaan yhtymäpaikassa oli kaikki kukkeata viljelystä, tuskin 3 kilometriä joesta vaani synkkä salo. Mutta maantie kammoksuu saloa. Se hakee jokia ja virtoja, ikäänkuin peläten salon synkkyyttä. Kulettuaan noin 14 km. saloa, se löytää järven, Olkajärven, ja siinä asuu heti ihmisiä. Taas se pujahtaa salolle, mutta peninkuorman päästä se löytää joen, Rautajoen, Kemin lisäjoen, ja nyt se takertuu sen kupeeseen kiinni ja noudattaa sitä aina sen lähteille saakka.

Eipä näe juuri ihmisasuntoja muita kuin peninkuormien päässä, nekin majataloja. Eivätkä aina nekään näy maan-

Sodankylän vanha kirkko.

tielle. Säännöllisesti asumukset ovat joko jokien tai järvien rannoilla. Mutta eivät talot täällä salolla enää ole Keminjoen perin uhkeita kaksikerroksisia, punaisia rakennuksia, Suomen komeimpia, vaan sensijaan uutistalojen maalaamattomia, harmaita tukkirakennuksia. Yhden majatalon nimi oli Onnela, pienen järven rannalla. Niin, siihen oli parikymmentä vuotta sitte saapunut uudisasukas, mistä lie saapunut »etelästä», näläkö vai muun syyn ajamana, nähnyt pienen järven ja joen, rakentanut saunan ja ruvennut kalastelemaan ja raatamaan, ja mielessään miettinyt:

— Tähän rakennan itselleni Onnelan.

Onnellisessa unessa uinui majatalon väki, kun saavuimme majataloon splitsaamaan uusia auton viuhkarenkaita, niin onnellisessa, ettei herännyt vaikka valtasimme koko tuvan ja päiväkirjahuoneen, laitoimme vuoteet kuntoon, söimme ja hiukan lauloimmekin aamuyön kunnioiksi. Ei

Suvannon majatalo.

yksikään huoneen ovi ollut lukittu. Eihän täällä varkaita liiku, ei varas jaksa kulkea talojen väliä kantaen varastettua tavaraa, joka kuuluu olevan muita tavaroita painavampaa. Vasta lähtiessämme liikkeelle aamulla, tapasimme isännän ja emännän.

Meillä oli Inarille saakka matkassamme toveri, Suomen Matkailijayhdistyksen sihteeri, Volter Stenbäck, jonka suuri elämäkokemus oli meille suorastaan pelastuksena. Hän se korjaili biili-parkamme, hän se osasi splitsata, hän keksi syyt ja tajusi korjausmenettelyt kaikkiin matkan onnettomuuksiin. Mutta hänellä oli sitä paitsi omituinen kyky, jonka olemassaolosta minulla ei tähän asti ole ollut aavistustakaan.

Kun tultiin majataloon, kiersi Stenbäck huoneitten seinät, ja hänen suuret, surulliset silmänsä hakivat jotakin. Ihmettelin tätä erinomaista tarkastusta, mutta en kysynyt syytä siihen, eikä Stenbäck itse koskaan mitään virkkanut. Hän on niitä ihmisiä, jotka hankkivat arvonantoa ja kiin-

tymystä itseensä itsepintaisella vaikenemisellaan. Kerran poikettiin majataloon, jonka emäntä oli niin siistin ja puhtaan näköinen, jonka huonekalut, liinavaatteet ja vuoteet olivat aivan moitteettomassa kunnossa, niin että riemas-
tuksissani huudahdin:

— Tässä majatalo, joka on kemiallisesti puhdas kaikista syöpäläisistä.

Stenbäck'in hienostuneissa, siropiirteisissä kasvoissa ei näkynyt minkäänlaista liikettä muuta kuin ylhäistä raukeutta. Hän nousi kumminkin pystyyn, teki kierroksen huoneustossa ja puhkesi vihdoiin viimein sanoihin:

— Täällä on sekä luteita että kirppuja, tätä ei.

Tämän hän sanoi totisuudella, joka olisi kaunistanut pappia hänen ehtoollislukuja lausuessaan. — Stenbäck on isän puolelta Pohjanmaan heränneitä, äidin puolelta vanhaa aatelia. Siitä totisuus, siitä ylhäiset eleet.

Kummastuneena kysyin:

— Kuinka voit sen niin varmasti tietää?

— Minä näen sen jäljistä.

— Mutta jospa ne ovatkin vanhoja jälkiä?

— Luuletko sinä, että minä olen mikään löyhäsuu ajo-koira, joka haukun vanhoja jäniksen jälkiä.

— Kuka sinulle on opettanut tämän ylönluonnollisen taidon, vai ovatko sinulle hyvät haltiattaret suoneet eriskummallisen vainun.

— Minä olen istunut 14:ssä venäläisessä vankilassa.

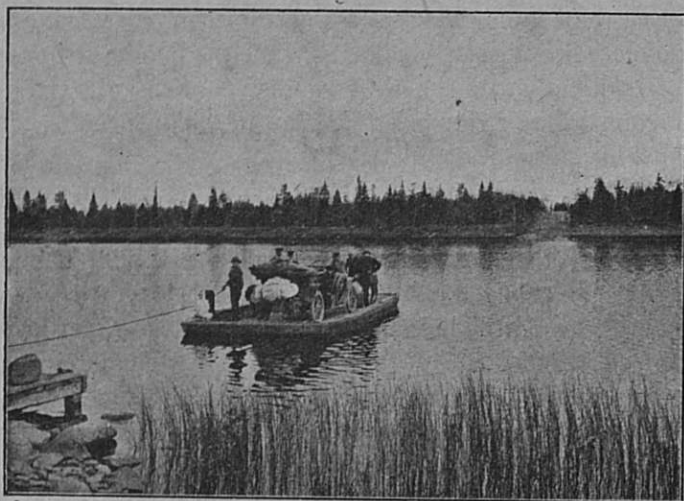
Tuijotin mieheen kotvan aikaa:

— Neljässätoista venäläisessä vankilassa?!

— Niin!

Nyt minä ratkesin hillittömään nauruun, iloiseen nauruun, kunnioittavaan nauruun, osaaottavaan nauruun, surulliseen nauruun. Aina vuoroon. Stenbäck'in silmäys ei värähtänytkään.

Niin siinä istui edessäni mies, joka oli ensimmäisiä maasamme takomassa Suomen tasavallan vapaata kilpeä. Hän

Kitisen lautta.

oli yhtä salaperäisen hiljainen kuin pelättävä tsaarivallan sortosakin silmissä. Sentähden he retuuttivat häntä vankilasta vankilaan, alkaen Krestystä ja Spalernajasta ja lopuen johonkin Siperian rajamaahan. Näiltä ajoilta hänellä oli tuo ihmeteltävä kyky selittää seinien ja vuoteitten mustat pilkut ja viirut. Stenbäck opetti:

— Luteisiin ihminen tottuu neljässä päivässä. Sen jälkeen ne eivät enää vaivaa. Ruumis on tunnoton. Täihin menee hieman pitempi aika. Mutta kun niihin kerran tottuu, ei niitä edes viitsi tappaakaan. Niitä voi olla kauluksien alla kokonaisia helmivöitä, mutta eivät ne herätä mitään vastenmielisyyttä.

Minulta meni naama inhon syviin ryppyihin. Stenbäck jatkoi:

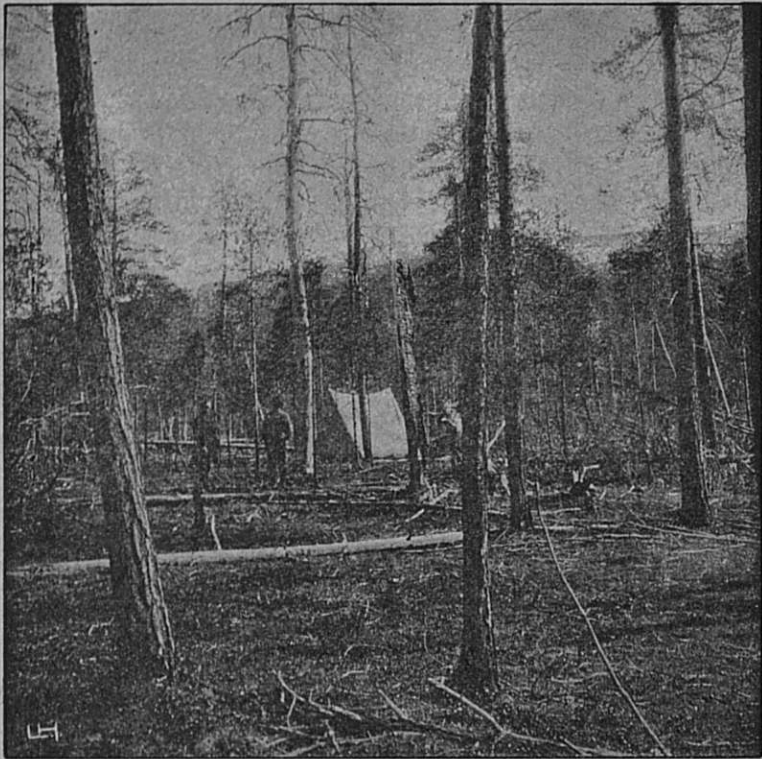
— Mutta kirppuihin ei koskaan totu. Italian kirput esiintyvät hirvittävän suurissa parvissa, mutta ne ovat hyvänluontoisempia. Meidän kirppuihin ei totu.

En rohjennut tällaisen ammattimiehen edessä lausua eriävää mielipidettä, vaikka teki mieleni puhua kirppujen puolesta. Minusta ne ovat suorastaan hauskoja eläimiä klovnimaisine hyppyineen ja ripeine liikkeineen. Sitä paitsi kirjallisuudessa ylistettyjä.

Stenbäck meille neuvoi, missä maata ja miten maata, sillä kaikkialla Lapissa on syöpäläisiä. Kerran hän pelasti autonkulettajan ennenaikaisesta kuolemasta, kun hän oli käynyt makaamaan muutamaan tupaan, jossa oli luteen jälkiä kuin tähtiä linnunradassa. Hän teki kulettajalle vuoteen keskilattialle ja varusti sen sellaisilla juoksuhau-doilla, etteivät luteitten hyökkäykset onnistuneet.

Kun Raudanjokea oli noudatettu alkulähteisiin saakka, jouduttiin taas puhtaaseen korpeen. Tie hamuili jälleen löytääkseen joen. Sen se vihdoin tapasikin lähellä Sodankylän kirkkoa, nimittäin Kitisen joen.

Mutta ennenkuin Sodankylään päästiin, tarjoutui silmillemme suuri värinautinto. Pyhätunturi, joka on 540 m. yli merenpinnan, näkyi noin 25:n km:n päässä maantieltä. Se oli ensimmäinen tunturi, Lapin airut, ensimmäinen vaara nimittäin, jonka kummulla ei kasva puita. En tiedä, tarjoaako Suomen luonto mitään muuta niin silmiä hivelevää värinautintoa, kuin on metsäinen vuori 2:n tai 3:n peninkulman päässä katsojasta. Se on sininen, niin kuulakkaan sininen, että se ikäänkuin vähitellen häipyi itse taivaan sineen. Sen väri on niin helakkaa ja ohutta, että luulisi läpinäkyvän esineen sen aikaansaavan. Tuo näky vaikuttaa minuun väkevästi. Minä voin siihen tuijottaa pitkät ajat. Ei se koske silmiin, se päinvastoin tuntuu ikäänkuin silmiä parantavan, ikäänkuin se olisi silmälääkettä. Ollapa sellainen näköala asuntonsa ikkunasta! Saadapa päivän mittaan nähdä kuinka sinen vivahdukset vaihtuvat, kuinka helakka sini vähitellen pimeään tullen muuttuu tummaksi, mustaksi. Eivät mitkään muut värit meidän maasamme esiinny niin edukseen kuin siintävän salon. Ei edes

Jäkälämetsää.

siintävän järven hohde. Tältä puuttuu tuo helakin vivahdus. Kuka risti tuon tunturin »pyhäksi»? Hänellä on ollut samanlaiset silmät kuin minulla. Toinen mahtava tunturi tällä välimatkalla on Luostotunturi. Mutta se tulee liian lähelle maantietä. Sille ei siis synny tuota ihanaa siniharsoa, mikä Pyhällä oli. Pisaa ja Vuokattia olen ihailut myöskin ennen muinoin loitolta. En alpeillakaan ole nähnyt niin ihania horisontti-väriytyksiä kuin katsellessani näitä kukkuiloita. Ne ovat kuin seitsemännen taivaan tikapuut. Ne ulottuvat taivaaseen saakka, niiden huippu katoaa taivaan sineen.

Sodankylän kirkolla tavattiin ensimmäinen Petsamon retkikunta. Se oli professori Castrén'in johtama, ja se tutki Lapin—Petsamon rautatien suuntaviivoja. — Sanotaan, kirkko keskellä kylää. Mutta niin eivät vanhat sodankyläläiset ajatelleet. He rakensivat kirkon Kitisen länsipuolelle ja kylän sen itäpuolelle. Mutta nyt kun maantie on rakennettu Kitisen länsipuolelle, on kirkon ympärille kasvanut uusi kylä. Uudisasukkaat ovat enimmäkseen sisäänmuuttaneita »etelämaalaisia», mutta varsinaiset talolliset asuvat yhä itäpuolella. Sodankyläläiset olivat myöskin miehissä kerääntyneet kirkolle juhannuspäivää viettämään. Erittäin reipasta ja hyvin puettua kansaa. Mistä niin paljon kansaa oli kerääntynyt, kun Sodankylässä ei asu puoltakaan henkilöä neliökilometrillä? Mutta ei mitään Sodankylällä ole niin paljon kuin neliökilometrejä. Pitäjän pinta-ala voittaa Uudenmaan läänin, ja sen omistaja on melkein kauttaaltaan ukko Kruunu.

Lähdettiin ajamaan tähän kruunun mittaamattomaan saloon, jota nyt jatkuu, kunnes Jäämeri Kolttakönkäällä (Boris Gleb) ja Petsamossa tekee siitä lopun. Edellä ajoi prof. Castrén'in retkikunta virallisen varmasti ja nopeasti, jälestä tulimme me puolivirallisen ontuvasti ja liikkaavasti. Istuimme maantien ojien reunoilla ja kylvetimme hampuppätkäämme sekä paikkasimme kummejamme. Ajajaparkamme hikoili ja huokaili, ja itikat imivät hänen helakinta vertansa. Synnynnäisenä oululaisena oli hän melkein immuuni näiden pistoja vastaan. Kun ne pyrkivät sieramiin ja korviin, silloin hän päästi pienen äkäsen äänen ja hieroi koneöljyä sieramiin ja korviin.

Maantie kulkee Kitisessä kiinni. Tämä joki muodosti ennen muinoin aivan yleisen ja paljon kuletun vesitien Inarista Sodankylään, Kemijärvelle ja Rovaniemelle sekä päinvastoin. Sauvomalla noustiin ylöspäin, laskemalla alas. Joki kulkee vähin mutkin suoraan pohjoisesta ete-

lään, niin että se on kuin Luojan luoma valtatie Lapin ja muun Suomen välillä.

Nyt kuletaan yksitoikkoista maantietä myöten useita peninkuormia pitkin Kitistä, joka yläjuoksullaankin on mahtavampi kuin sekä Vantaa että Aurajoki aivan suupuolillaan. Jo uskaltaa maantie jättää Kitisen Suvannon majatalon luona; lautalla kuletaan joen yli, ja nyt heitetään lopulliset hyvästif kaikille asutuille seuduille, kunnes 9:n peninkuorman taipaleen jälkeen päästään Ivalon rannalle. Valtion rakentamia majaloita vain on maantien varrella ja yksi lappalaiskylä Vuotsossa.

Yksitoikkoista on kulkea Lapin maanteitä pitkin. Suota ja metsää aivan loppumattomiin. Ainoastaan silloin kun vaivaiskoivu peittää pitkän suon pinnan kokonaan, tuntuu näky hiukan hauskemmalta. Vaivaiskoivun lehdet ovat tummat kuin laakerin, se on täällä erittäin rehevä, se muistuttaa paljon vesovia luumuntaimia. Finbyn ja Kemiön luumulehdot nousivat selvästi esille mieleeni. Sekö pani minut ihaillemaan näitä kilometrin pituisia vaivaiskoivuvärvikoita? Kaikki on tähän asti muistuttanut Suomea, mutta yksitoikkoista, rumaa Suomea.

Kitisen ja Ivalon välillä muuttuu luonto muuksi. Nyt vasta ollaan siinä Lapissa, joka vastaa meidän mielikuviamme Lapista. Nyt häämöttävät kaukaa Lapin tunturit, ei siellä täällä joku tunturin huippu, vaan pitkät tunturiharjut. Tämmöistä näköalaa ei tavata muualta Suomesta. Nyt lähestytään vuorimaata. Suomihan, monista mäistään huolimatta, on alankomaata. Mutta Pohjois-Lapissa on Köölin tunturien viimeinen hännännipukka näkyvissä. Eivät tunturit juuri yhtä korkeita ole kuin Norjassa, mutta samanmallisia ja samanluontoisia ne ovat.

Maakin, jota myöten maantie on vedetty, on jo toisenlaista. Jäkäläkankaita näkyy yhä enemmän. Kasvaa laiveita mäntymetsiä, tosin harvempia kuin Etelä-Suomessa,

Vuotson lappalaisia. »Kuulu kaunotar» vasemmalla.

mutta puut ovat jokseenkin yhtä korkeita. Näkee maantietä metsään kauemmaksi kuin mitä etelässä on tavallista.

Metsällä tällaisessa loppumattomassa korvessa ei näy olevan minkäänlaista arvoa. Maantie ei ole vielä vanha, noin 7-vuotias, mutta vielä venyvät kaikki ne puut, jotka maantien linjalta hakattiin alas, koskemattomina pitkin ojanvarsia, mädäten siinä suloisessa rauhassa. Siinähän olisi halkopuita pienen kaupungin poltella kymmeniä vuosia. Paksuja tukkipuita peninkuormamitoilla kokonaisia ruuhkia. Ja kun katselee metsiin, näkyy joka taholla kaatuneita honkia. Kaatuneilla puillahan jo ansaitseisi liikepaikoilla kymmeniä miljoonia markkoja. Seudun harvat asukkaat eivät kajoa näihin oivallisiin tervaksiin, heillä on niitä liikaksi omien nurkkiensa ympärillä. Ja miten tiivistä, kovaa puuta! Pilkotut halot hohtavat kellalle, ikäänkuin olisivat värnissalla sivellyt.

Lähestytään Vuotson lappalaiskylää, lappalaismajataloa, ainoata koko Suomessa. Tankavaaran mahtava tunturi nousee taivaalle sen takana. Harjulla suuria vierinkiviä, jääkauden nostamia. Autonajaja huokailee:

— Onko majatalo tuolla?

— On.

Hän tappoi yhdellä kädenliikkeellä kymmenittäin itikoita niskastaan.

Lappalaismajatalo sijaitsee tasaisella mäntyjä kasvavalla kankaalla. Siis ympäristö niinkuin olla pitää poronhoitajakansalla. Mutta päärakennus ja ulkokuoneet ovat täysin suomalaiset, samanlaiset kuin seutukunnan muullakin väestöllä. Matkustajahuoneet ehkä yhtä hyvät tai yhtä huonot kuin muullakin. Ei kotakulttuurista jälkeäkään! Mutta talon väki, kaikki koreissa lappalaispukimissa. Ensi näkemältä kaikki tuntui naamiaisilta. Lappalaiselle kuuluu meidän mielikuvituksessamme kota. Ilman kotaa ei lappalainen tunnu aitolappalaiselta. Talossa asuva lappalainen on vain naamioitu suomalainen. Miehet talossa olivat pitkiä, mutta naiset olivat lyhyitä lylleröisiä. Siinä ensimmäinen merkki, että taisi kaikki olla totta. Toinen merkki: koirat olivat villaisia, likaisen valkoisia porokoiria. Kolmas: naiset astuivat laahaten. Tämä viimeinen on vakuuttavin todistus oikeasta lappalaisesta alkuperästä. Niinhyvin koltta- kuin suomenlappalaiset eivät astu joustavasti, vaan laahaavat jalkojaan ikäänkuin heillä olisi kymmenkunta paiseita pahassa paikassa. Oli pikkainen palkka-piika talossa, jonka isä oli Pohjois-Karjalan suomalaisia, mutta äiti lappalainen, ja tämä tyttönen oli puettu täyslappalaiseksi ja suorastaan hiihti tuvan lattiaa edes takaisin. Suksisauvat vain puuttuivat käsistä.

Vuotson lappalaiset, Hetta nimisiä, ovat tottuneet ottamaan vastaan vieraita. Kaikki matkustajat heitä valokuvaavat ja lupaavat lähettää heille ottamia kuvia. Useimmat unohtavat. He eivät enää suostu seisomaan valoku-

vauskoneen edessä, jollei ottaja pyhästi lupaa lähettää heille kuviaan ja päälle päätteeksi monta kappaletta. Sitä varsinkin painosti eräs nuori vaimo, kuuluisa muka kaunotar muinoin, erään suomalaisen taiteilijan maalaama, häneen rakastunut ja häntä uskollisesti odottanut, kunnes taiteilija kuoli. Nyt onnellisessa avioliitossa lappalaisen kanssa, oikein puhtaaksi pestynä ehkä vieläkin jonkun veran kaunis. Tunturien juurilla asustaa lappalaisia vielä viidessä muussa kylässä. Ennen muinoin oli Sodankylän lappalaisilla 10-tuhantisia pörolaumoja, nyt ne kuuluvat arveluttavasti vähentyneen. Porot ovat suuria, komeita eläimiä, eivätkä niinkuin Norjan porot, pikkuisia raukkoja. Todistus vain paremmista laitumista.

Ei noustukaan Tankavaaran harjulle biilinemme, vaikka vanha postipolku sinne muinoin kiipesi. Tuo vanha polku, jota myöten tuhannet matkustajat muinoin vaeltivat, otsansa hiessä kantaen taakkoja, nääntyneinä, väsyneinä, uupuneina sydänjuurihin saakka, ei ole vielääkään kasvanut umpeen. Se kulkee siinä maantien vieressä, milloin pujahtaen oikealle puolen milloin vasemmalle puolen maantietä, milloin hävinneenä maantien soraan. Erämaan ihana, viehättävä polku. En malttanut pysyä biilissä, piti koetella hiukan sitä astua. Se oli niin paljon runollisempi kuin hiekoitettu maantie. Joka kerta kun se tuli näkyviin, tuntui niin omituiselta mielessä. Mikä sen aiheutti? Arvattavasti rakkauden, kaipauksen tunne kaikkea sellaista kohtaan, joka muinoin on ollut parasta, tärkeää, välttämätöntä, mutta joka vanhentuneena on tuomittu häviämään. Nyt kun autobusi jo kuletaa postia ja tavaroita Sodankylän ja Inarin väliä, kapenee vanhan polun ura kapenemistaan, se peittyi jäkälähautaansa. Kun juna joskus hihkuu näillä seuduin, on puita jo kasvanut polku-paran haudalle. Ehkäpä silloin polun ensimmäiset polkijat, uran aukasijat, hiljaiset lappalaisukot ja -akat, jo myöskin ovat kerääntyneet esi-isiensä luo. Vuotson, Purnumukan ja

Biilin oikutellessa.

Sara-Pieran lappalaiset ovat riisuneet korean vihreät, siniset ja keltaiset puvut päältään, pukeutuneet yleiseuroopalaisiin pukimiin, sekaantuneet suomalaisiin, jättäneet joi-kumisensa, ja asuvat ratavahteina Petsamon—Rovaniemen rautatien varrella. Museoissa näemme vain lappalais-ten vahakuvia helakoissa verkatakeissaan, peskeissään, sieppuroissaan ja säpikkäissään. Sellainen on maailman kulku. Alpit ja tunturit tasoittuvat lopullisesti, niin myös-kin eroavaisuudet ihmisten ja elintapojen välillä.

Muistui muikin mieleeni tätä polkua ihaillessani. Sitä astui muinoin hyvä ystäväni, Inarin välikäräjien pitäjä,

nuori tuomari, jonka piti tuomita suuri poronvaras ja muiten koltosten tekijä lappalainen, Juho Morottaja, hänen monista synneistään. Hän astui yhdessä poliisin ja syytetytyn Jussin kanssa. Mutta näillä suurilla jäkäläkankailla, huimilla tuntuilla, runollisilla erämaan poluilla, haihtui koko ankara yhteiskunta lakineen, asetuksineen kaikkien mielestä. He tunsivat olevansa vain samanlaisia avuttomia, syntisiä ihmisiä kaikki kolme, niin tuomari ja poliisi kuin veli Morottajakin. Kun he sitte rakovalkean ääressä kaikki kolme joivat yökahviansa, ja kesäyön aurinko kultasi Nattastunturin ja Saariselän kaikki huiput, lankesi heidän ylitsensä avomielisyyden, veljellisyyden ja ystävyden puuska.

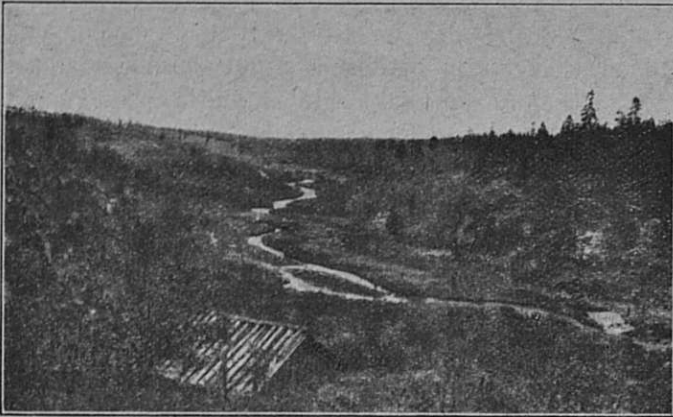
— Kuulepas nyt, veli Jussi Morottaja, sanoi nuori tuomari, sanopa julki, mitä kaikkia tihutöitä sinä olet tehnyt. Ovatko syytökset sinua kohtaan oikeat?

— Mitäpä minä enää viittisin kielastella, sanoi Jussi. Pankaa paperille, niin minä kerron kaikki.

Ja Jussi lateli kaikki syntinsä lähimmäisten porolauvoja kohtaan ja lisäksi pienempiä erehdyksiään. Nuori tuomari pani paperille, minkä kerkesi, ja kun kahvit oli juotu, oli protokollakin valmis.

Kun sitten tultiin välikäräjille, istuutui tuomari pöytänsä ääreen, poliisi ja Morottaja seisoivat pöydän edessä. Tupa oli täynnä porojen omistajia. Tuomari luki Jussin tunnustuksen rakovalkean ääressä, Jussi nyökkäsi koko ajan päätänsä. Kaksi vuotta Kakolaa! Kaikki olivat tyytyväisiä, niin syyttäjät kuin syytetty. Tuomari, poliisi ja Morottaja palasivat takasin etelään, Morottaja suoraa päätä Aurojoen suuhun.

Lähestyttiin Laanilaa, tuota paikkaa, josta paljon puhuttiin joku vuosi takaperin, kun eräs Amerikan suomalainen, Henry Kerkelä, löysi kultaa eräästä joesta. Siellä porattiin kallioita, pistettiin oikein syvälle kymmeniä metriä kallioon, löydettiin joskus vähän, mutta liian vähän.

Laanilan kultainen puro.

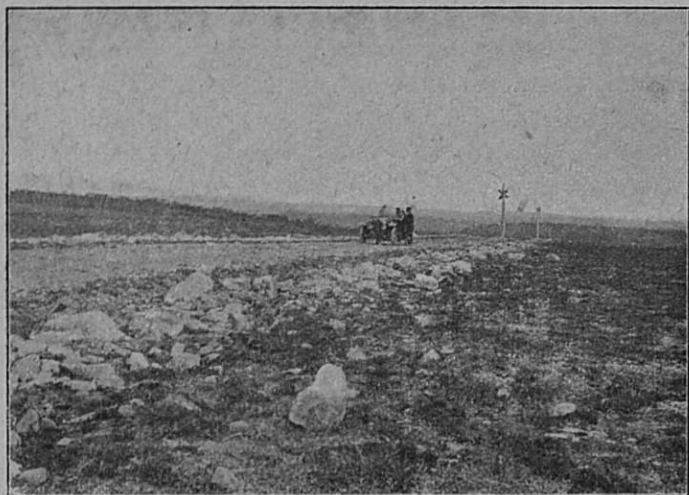
Rakennettiin taloja erämaahan kultakuumeessa. Nyt ne seisovat autoina. Valtion rakentama majatalo vain on asuttu syvässä notkossa lorisevan joen rinteellä. Sen huomasin omilla silmilläni, että kaikki kivet maantien vieressä ovat keltaisia kuin kulta. Joen kivet niinkään. Kaikki kiviset esineet hohtavat kullalle. Kissankultaako lienevät vaiko tuota pirunkultaa, jota ihmismieli kiihkoten hakee.

Näytettiin miestä siellä rotkon pohjassa joen rannalla kultakivien keskellä. Se on kullan etsijä, sanottiin. Juhani Ahon kokoinen mies pitkässä bonjuurissa tallusteli siellä alhaalla ja suinaili kosken ryöppyjä. Tuollainenko se kullankaivaja on näköjään? Tuohan muistuttaa kirjailijaa ja runoilijaa, joka on taimenia onkimassa. Jos kaikki kullankaivajat noin lyyrillisen näköisiä ovat, niin eihän ole kumma, jollei meidän maasta kultaa löydy. Mikäli minä tunnen amerikalaista kirjallisuutta kulta-alueista kaukaisessa lännessä, ovat kaikki kullankaivajat enemmän rosvojen kuin laitihmisten näköisiä. Eiväthän runoilijat ja haaveilijat kultaa hae, he sitä päinvastoin sirottelevat ympärilleen minkä ennättävät.

Murheellista on meidän mineraalilöytöjemme laita. Niitä on vähin joka paikassa, mutta ei riittämään asti missään. Niitä on vain mielen harmiksi. Ruotsalaisilla on maailman parasta rautaa; meilläkin sitä on, mutta ei sitä kannata valmistaa. Meidän raudassamme on kaikenlaista törkyä lisäksi. Norjalaisilla on 8 km:n päässä rajastamme Kirkkoniemessä suuria rautakaivoksia, mutta me emme vielä ole löytäneet omalta puoleltamme mitään. Outokummussa on kuparia, mutta tuskinpa siitä kuparista vielä on valmistettu yhtään ainoaa kastrulliakaan. Ehkä kyllä, mutta se on tullut huikean kalliiksi. Onko jääkauden raskas kärsä tonkinut ylös kaikki hyödylliset metallimme ja kulettanut ne muihin maihin, onko se jättänyt meille vain vierinkivet ja vierinsorat?

Ei minuun Laanilassa kultakuume tarttunut; minä olen myöskin lyyrikoksi luotu tähän maailmaan. Mutta lensihän minunkin aivoihini ajatuksia tällaisia: jospa tuo pitkäsyrtuutti tuolla alhaalla löytäisi kerrankin oikean kultasuonen, niin sillä maksettaisiin sotavelkamme, valuuttamme nousisi ja loppurahoilla rakennettaisiin rautatie Rovaniemeltä Petsamoon, saataisiin hyvänmakuisia kaloja ruokapöydällemme Jäämeren suuresta altaasta, ja Lapin kaatuneet hongat valmistettaisiin paperiksi ja selluloosaksi, niin että kirjamme hinnat hiukan halpeneisivat. Ehkäpä meidän kivennäisten tutkijoilta puuttuu sitä parasta vainua, joka johtaa kuokan oikeaan kohtaan. He ovat kaikki niin siivon ja kunnan ihmisen näköisiä, eivät ollenkaan ryövärimäisiä, niinkuin ehkä olla pitäisi. Voi olla syy sysissäkin, voi olla sepissäkin.

Laanilassa yhdyimme taas prof. Castrén'in retkikuntaan ja läksimme yhdessä kiipeämään tuntureille. Maantie kieturtelee pitkin tunturin kuvetta ja korkeat merkkipylyvät näyttävät tienkohtaa, jottei matkamies eksy talvella suurien pyryjen perästä. Jo päästiin harjulle, oikealle tunturille, Kaunispään kauniille laelle. Täytyy seisauttaa biili.

Maantie Kaunispään tunturilla.

Ei tästä henno ajaa ohi. Liian on valtaava näköala. Ei tavata Suomessa tällaista maantienkohtaa mistään muualta. Joka taholta näkyy tunturiselänne tunturiselänten viressä. Syviä notkoja välissä. Ei mikään puu estä näköalaa, ei edes tunturikoivukaan. Kasvaa vain sammalta ja varvikkoa. Jo tämän näköalan takia kannattaa tehdä matka tänne kauas pohjoiseen. Lunta näkee kaukaa tunturien rotkoista, vesi virtaa alas puroista valkosena harsona. Tunturin kuve hohtaa vihreää ja keltaa, sammalta, varvikkoa, kukkaa, yrttiä. Lähdemme kävelemään Kaunispään puuttomalle kunnaalle. Tunturia kävelee aivan kuin sileää kenttää pitkin. Väitetään, että joku olisi biilillään ajanut maantieltä ojan yli tänne tunturille, ja että ajo olisi onnistunut mainiosti.

Olin jo kauan aikaa kuullut muutamien toverieni, Lapin kävijöitten, haltioituneina haastelevan matkoista näillä tuntureilla. He väittivät, ettei mikään ole sen veroista kuin retkeily tällaisella korkealla, vapaalla tunturilla, ei

Näköala Kaunispään tunturilta.

edes kävely kauniimmassa puistikossakaan. Olin kylmällä korvalla kuunnellut heitä. Liiotteluja, liioitteluja, olin arvellut. Kun he olivat huudahtaneet, että vasta siellä sielu oikein avartuu ja kirkastuu, olin salavihkaa hymähtänyt. Nyt huomasin, että heidän ylistyksessään oli perää. Väkevin vaikutus lienee tuo esteetön näköala kaikille suunnille. Ei missään kohdassa mikään esine rajoita eikä ahdistaa silmäystä. Ei mikään peitä aurinkoa. Ei missään näe varjoja. Tunturi-yrtit kukkivat joka taholla. En luettele niiden nimiä, enkä niitä tunnekaan. Kuovien äänet vihloivat ilmaa, riekot pyrähtelevät lentoon jalkasi juurelta. Ollapa täällä pienoinen maja, missä oleilla, mainiosti viihtyisi viikon pari! Kun Petsamon rata valmistuu, silloin tänne Kaunispään ja Urupään kunnalle on majala rakennettava. Mikä erinomainen hermojen levähdyspaikka! Eivät Lapin kirotot itikatkaan täällä tuulessa ja vedossa ole kiusaamassa ihmistä. Voisihan sinne jo nytkin pystyttää majalan, kun

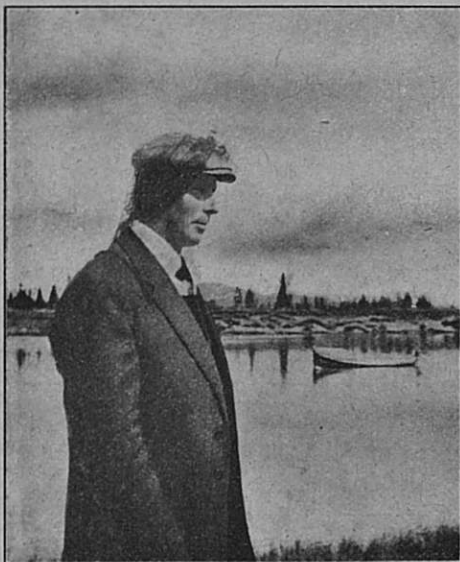
kerran postibiili on ruvennut kulkemaan tästä sivu. Mistä ruoka tänne erämaahan? Biili tuo ruokaa. Mistä vettä? Mistä rakennusaineet? Maantien ravista. — Punkaharjun ja Ruoveden maantiet vaikuttavat kauniimmilta, Kaunis-
pään ja Urupään maantiet monta vertaa suuremmoisem-
milta ja juhlallisemmilta.

Jyrkkä on lasku tuntureilta Ivalon laaksoa kohti. Tör-
mäsen luona tavataan itse joen uoma. Siinä on kylä, ensi-
mäinen noin 16:n peninkuorman taipaleella. On taloja, on
viljelystä. Nyt on päästy suuren Inarinjärven alueille.
Nyt vedet valuvat alas Jäämereen. Toinen vielä suurempi
kylä tavataan peninkuorman päästä, Kyrön suuri kylä
Ivalojoen suupuolella. Tästä alkaa laivakulku Inarille,
tässä on postikonttori, tässä sähkölennätinasema, tässä
kauppiaita, tässä rajavartia-asema. Tähän on ehdotettu
tulevaksi Lapin läänin maaherran asuinpaikan. Kyrö on
Inarin taajin suomalaisasutus. Inarin kirkolle on maata
myöten 38 km. Kyröjä on monta Suomessa, sentähden on
seudun postiosoite: Ivalo. Korkeat mäet ja tunturit ympä-
röivät Kyrön kylää.

Inarilla.

Kuta kauemmaksi joudutaan suurista liikekeskuksista, sitä ystävällisemmiksi käyvät ihmiset. Erämaan yksitoikkoisuuteen tuo vieras vaihtelua. Aukkaat osoittavat vieraskoreutta ja ovat iloisia. Erämaan ihminen voi vieralleen osoittaa ystävällistä riemastusta kokonaisen päivän. Sanotaan, että hän seuraavana päivänä laimenee ja kolmantena jo on tuppisuu. Mutta kun joka päivä liikkuu aina vain eteenpäin, ei ehdi kokea muita kuin tätä ensimmäisen päivän vieraskoreutta. Ihmeeksemme totesimme, että tapasimme matkoillamme ainoastaan herran enkeleitä. Sellaisia olivat sähköttäjän perhe Ivalossa, rakas rantsalmelainen Väinö Eronen ja hänen puolisonsa, ylioppilas Elli Vesteritär. Suorastaan arkkienkelien joukkoon on laskettava kasööri Hannes Koskela, lähemmäs 2:n metrin pituinen mies, ranskalaisessa painissa sadan palkinnon saanut voimailija. Hänen hymynsä oli tuota voittamattoman uroksen hyväntahtoista, ystävällistä myhäilemistä, Bernhardilais-koiran haudansyväää vov-vov rakkilauman keskellä. Mutta niinkuin vanhan sonnin sarvenjuuria syhyy, kun se näkee nuoren, pulskan mullikan edessään, niin minunkin aina vain teki mieleni karata kiinni tähän olympialaiseen ja koettaa, eikö tuo kaatuisi maahan oikeassa, vanhanaikaisessa sylipainissa kaikkine jalkakampineen ja kommervärkkineen. Vieraskoreus minun puoleltani vain esti tämän tapahtumasta. Seuraavana

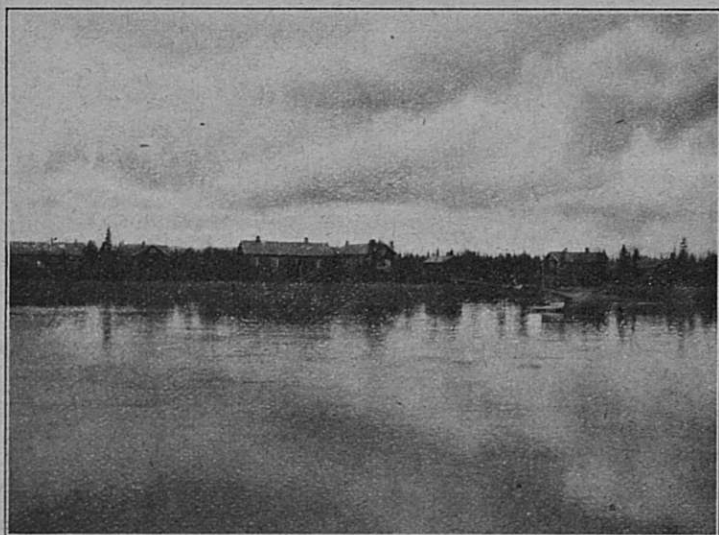
vuorokautena olisimme varmaankin jo karanneet toisiimme kiinni. Tässä ei ollut kysymyksessäkään taistelu minkään heikomman astian voittamiseksi, ei muuta kuin taistelu taistelun takia. L'art pour l'art, niinkuin esteetikot sanovat. Koiraksen eläimellinen halu mitellä voimiaan toisen kanssa. Eläköön tämä tunne väke-

Olympialainen, kasööri Hannes Koskela.

vänä mielessä, sillä ainoastaan niinkauan kun se tunne on virkeänä, niinkauan on hauskaa elää maailmassa. Niinpian kun se sammuu, on aika ruveta kaivamaan hautaa itselleen. — Näitten kunnan ihmisten ystävällisyydellä saimme katon päämme päälle, ruokaa suuhun ja moottoriveneen Inarille.

Suomea kiertelevä matkamies tekee väkiseltäkin sen huomion, että joka taholla maatamme tapaa tätä nykyä tuollaisia kaikin puolin ruumiillisesti hyvin kehittyneitä olympialaisia, jotka jollakin urheilun alalla lähentelevät maailman rekordin ottamista. He ovat nuoren Suomen onnea ennustavia airueita. Joka kerta kun heitä silmäilen, heidän terveitä kasvojaan katselen, herää minussa ankara epäily siitä, onko yksiavioisuus korkeimman siveellisyyden viimeinen sana. Eiköhän olisi otollisempaa, että tuleva

Ivalon (Kyrön) ranta ja lauttapaikka.

Suomen kansa polveutuisi juuri näistä urheilijoista kuin kaikkienkokoisista raihnaisista asketismin saarnaajista.

Kasööri Koskelalla oli viemisiä Viitaniemen maantierakennuksille ja me pääsimme hänen moottorialukseensa. Juuri kun meidän piti irtautua rannasta, soudettiin nuorta poikaa lauttapaikan yli. Pojalla oli reppu selässä, oikein parasta lajia partioreppu. Kysyin:

- Minne nuorta miestä viedään?
- Helsinkiin.
- Ho, hoh, vai Helsinkiin asti! Mistä olet kotosin?
- Helsingistä.
- Lempoko sinut tänne on kiidättänyt.
- Tulin viikko sitte.
- Missä olet asunut?
- Tuolla tunturilla. Poika viittasi kädellään korkeata

vaaraa.

— Niin, sieltä onkin joka yö tuprunnut savua, virkkoi eräs rannalla seisova.

Nyt minun taholtani alkoi tutkinto: mikä nimi, elääkö isä, äiti, mitä koulua käyt j. n. e. Minulla on se paha tapa, että kuulustelen kaikilta ihmisiltä heidän syntyperänsä ja elämänvaiheensa aivan niinkuin venäläinen tutkintotuomari.

Isä oli kuollut, joka selittää pojan ihmeellisen matkaluvan. Helsingin uutta yhteiskoulua hän kävi, sen kolmatta luokkaa. Ikää oli 14 vuotta. — Rohkea poika, reipas poika, taas tässä uusi nuoren Suomen airut.

— Terveisiä mammalle! huusin. Mammalla on toivoriikas poika. Hyvästi!

Poika läksi astua kipittämään niin vihaista vauhtia, että minun täytyi huutaa:

— Elä Jumalan nimessä tuollaista höyryä pane päälle, Helsinkiin on 1300 km. Väsytt ennen aikoja.

— Mitäh! kuului kukkopojan kimakan samea ääni.

— Muista poikaseni! Mikonkatu 8:aan on 1300 km.

Poika kiepsahti ympäri ja läksi taputtelemaan samaa hurjaa vauhtia. Yksin talottomia taipaleita 300 km. Rovaniemelle, tunturien yli, loppumatonta metsää. Sannon vieläkin. Rohkea 14-vuotias! Rekordin ottaja hänkin.

Tuleva olympialainen, koululainen
P. Aikala.

Lapista ja Petsamosta näkyy tulleen pyhiinvaeltajien maa kesällä 1921. Ivalossa kerrottiin, että maaherra parastaikaa kiertelee Inaria, sitä paitsi oli kaksi pönäkkää liike miestä Lahdesta juuri lähtenyt samoilemaan Petsamoon. Heidän kintereillään kulki kaksi Asikkalan nuorta isäntää. Me heidän jälessänsä ja prof. Castrén'in retkikunta meidän. Myöhemmin piti ministereitä saapuman ja — sokuria pohjassa — vihdoin viimein itse tasavallan presidentin seurueineen. Tämän lisäksi oli Petsamo jo täynnä monenmoisia retkikuntia. Miltä täällä näyttää seuraavina kesinä, kun jo ensimmäisenä kesänä, Petsamon saatuamme, on tällainen tulva. Mutta onhan niinkin, että vasta nyt Lappi on saanut luonnollisen rajansa pohjoisessa, kun se ulottuu Jäämereen saakka. *Nyt Lapinmatka vasta antaa kaikkensa.*

Kulettiin moottoriveneessä myötävirtaa Ivaloa alas Inarille. Jylhän komeaa on Inarin eteläranta. Tunturin huippuja näkee joka taholta. Siinä korkea Mahlatti, etelässä taas kaikki Maanselän tunturit häämöttävät kaukana. Kalasääskiä istuu puitten oksilla, rannoilla uiskentelee koskelon ja telkän poikueita. Komeaa on, mutta kylmää. Suomalainen kansanlaulu iloitsee:

»Heti on tyyni ja lämpöinen
Kun on jälkeen Juhannuksen».

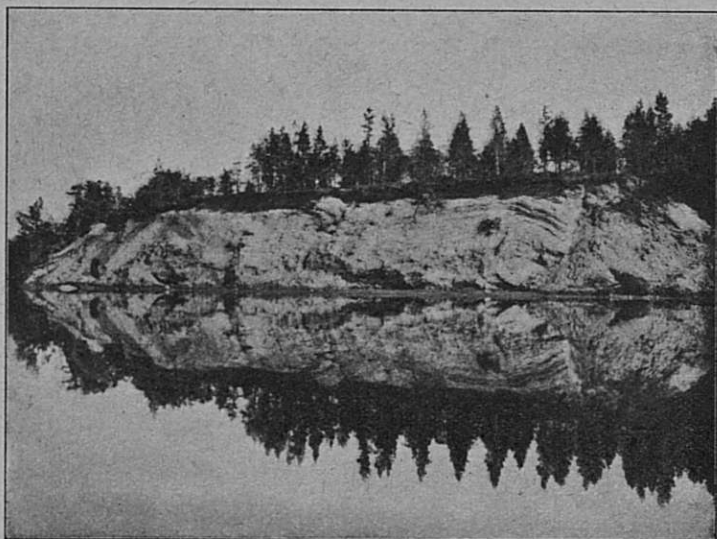
Nyt oli jälkeen Juhannuksen, mutta ei ollut tyyntä eikä lämmintäkään. Jäämeri puhalteli hyisiä henkäyksiään, jotka tuntuivat tuimilta tännekin asti. Paletti, paletti. Eikä lämpöä lisännyt vilaus karttaankaan. Kulimme Jäkkäläselkää, ja edessä oli Iso Jääsaari, loitompana Pieni Jääsaari. Seurasi Kaamassaari ja kauimpana lainehti Sammakkoselkä. Niin, jääkellarin ilmasto vallitsi ympärilämme. Telegrafipäällikkö, syntyjään Saimaan rannoilta, monta vuotta viettänyt Maarianhaminassa, oli unohtanut että oltiin Lapissa ja oli vetänyt jalkaansa kredliiniset silkkisukat. Arvattavasti ensimmäiset tällaiset parit Inarilla.

Matkatovereita.

Mutta tästä ei Inari näköjään pitänyt. Sydäntäni kylmi sekä alhainen lämpö sekä asumattomuus Inarin rannoilla. Kylmyys vieläkin suurempi kuin Laatokan saaristossa. Laatokka ja Inari panevat vereni hyytymään. Komeat ja syvät ovat molemmat, mutta kylmät. Laatokan ulappa on kuumimpana kesäpäivänä $+ 14^{\circ}$, paljonkohan oli Inarissa? Ehkä $+ 5^{\circ}$.

Matkamme kävi Virtaniemeen, joka on Patsjoen nisassa. Puolivälissä on vanha lappalaismökki eräässä saarissa Pienen Jääsaaren lähellä. Tänne on tunturilappalaisten ollut tapana muuttaa kesäksi kalastelemaan. Sinne piti lähteä lämmittelemään ja ruokailemaan. Kömmittiin maihin ja mentiin puolipimeään tupaan. Lattia oli täynnä nukkuvia miehiä. Rahilla uunin vieressä istui lappalaismuija suomalaisessa puvussa. Vieressä seisoivat kaksi lasta, poika ja tyttö. Muijalla eloton ilme kasvoilla. Tuskin huulet liikahivat, kun hyvät päivät vaihdettiin. Kaikki tuvassa muistutti ulkomuseota, muija vahakuvaa. Lattialla nukkujat vain näyttivät »elonmerkkejä», he korsnasivat.

Ivalojoen ranta.

Sanaa sanomatta muija yhden äkin pistihe pihalle, pikku tyttö kiinni hänen hameessaan. Tuli hetken perästä sisään halkoja sylissä, tyttönen yhälleen kiinni äidissään kuin kolmen päivän varsa emossaan. Muija pani nallikat takkaan, sytytti ne, ja kohta leimusi kirkas tuli tervaksista. Tämä merkitsee Lapissa samaa kuin: tervetuloa taloon, olkaa kuin kotonanne, istukaa alas!

»Heti oli tyyni ja lämpöinen
Kuin on jälkeen Juhannuksen».

Mihin ikinä Lapissa ja Petsamossa tultiin, otettiin meidät vastaan samalla tavalla. Ei välitetty, oliko lämmin vai kylmä ulkona. Tervakset heti pantiin loimuamaan ja takan ympärille keräännettiin, sillä aina Lapin kävijä on märkä, jollei muualta niin jaloistaan kirottujen jänkien takia.

Kahvipannu takkaan! Lappalaismuija keittämään! Lappalaiset ovat erittäin taitavat kahvin keittäjät, ja erit-

Inarilla.

täin ahneet kahvin juojat. Kolttalappalaiset taas Petsamossa yhtä ahneet tsajun juojat. Luterilainen lappalainen juo kahvia, kreikkalaiskatolilainen teetä. — Siinä ehkä suurin eroavaisuus heidän maailmankatsomuksessaan. — Kahvin ainekset olivat meidän.

Puhe pantiin käymään voimalla seitsemän miehen. Yksi lattialla makaajista oli herännyt, muut korsnasivat. Muija ei virkkanut mitään. Hänen kasvonsa olivat kivettyneet, vai olivatko ne jäätyneet? Ehkä molempia. Lappalaisethan ovat napapiirin kivikauden kansaa. Mutta pikku tyttönen oli vieläkin elottomampi. Tarjosin sokuripalaa. Ei liikettä-kään vastaukseksi. Annoin pojalle, joka otti ja söi. Pyysin pojan syöttämään tyttöä. Poika tarjosi, ei kelvannut. Poika pisti palan tytön suuhun. Ei väräystäkään. Poika hieroi sokeria tytön hampaita vastaan aivan kuin korkkiruuvia pullon suuhun. Tyttö seisoj liikkumattomana, ei avannut suuta, ei niellyt sokuriliuosta.

— Kuolevan kansan jäseniä! Näinkö se apatia ilmenee, joka vie hautaan? Pikku tyttö, eikä ime sokeria! Kivettynyt ja jäätynyt pikku tyttö, niinkuin äitinsäkin.

Oletteko koettaneet ottaa elätiksi teeren ja metsäkanan poikia? Ne tekevät aivan samalla tavalla. Työnnä heidän suuhunsa mitä tahansa väkisin, vaikka maukkaita ryyniä! Ne eivät niele, mutta eivät myöskään kakistele ulos. Ne vain seisovat liikkumattomina. Aivan niinkuin tuo pieni tyttö. Onko tämä sitä ihmisen »raadollisuutta», josta raamattu ja vanha virsikirja puhuvat.

No, tässä minulla oli ilmetty Morottaja edessäni, äiti Morottaja, tyttö Morottaja. Utelin lappalaismuijan nimeä. Hiljainen vastaus tuli:

— Vartiainen.

Vartiainenko lappalaisen nimi?

— Onko teidän miehenne lappalainen?

— Ei! Etelästä.

— Mistä?

— Etelästä, toisti akka vieläkin hiljemmin.

Tiesin että Vartiaisen suku on suuri Kaavilla, niin että kysyin: Kaaviltako?

Silloin muija käänsi päänsä minuun, katsoi minuun hie-man niinkuin ihmetellen ja huokasi:

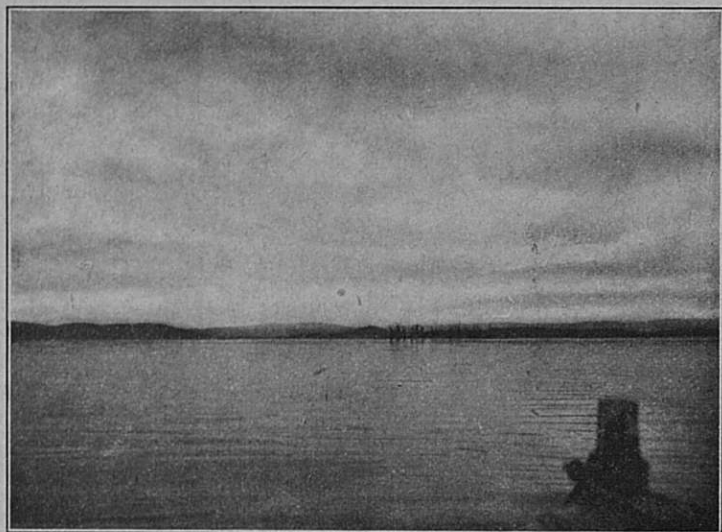
— Niin taitaa olla.

— Missä miehenne?

— Ulkona.

Hyökkäsin ulos, tapasin Vartiaisen, joka todellakin oli Kuavilta. Toin hänet tupaan ja pitkät keskustelut syntyivät hänen ja minun välillä. Vartiainen oli saapunut työmiehenä Inariin. Oli rakastunut tähän mainioon kalasaa-reen ja kalamökkiin ja vähitellen myöskin tämän kalapara-tiisin omistajaan, lappalaisvaimoon. Ja Vartiainen otti lapittaren aviovoimoksensa rakastaaksensa häntä myötä- ja vastoinkäymisessä.

Tällaiset seka-aviot lappalaisten ja suomalaisten välillä tekevät lopun lappalaisista. Norjalaiset ja ruotsalaiset eivät sitä tee usein, jonka tähden niissä maissa on enemmän lappalaisia, ja kaikki säilyttävät omituiset pukunsa. Suomen

Keskiyö Inarilla.

lappalaiset eivät enää kannan ainakaan täydellisiä kansallispukuja, niin että joskus on vaikeaa tietää onko henkilö lappalainen vai suomalainen.

Jo viidensadan vuoden kuluessa on savolainen väki kulkenut pohjoista kohti ja kantoittanut, yhdessä venäjänkarjalaisten kanssa, koko pohjoisen Pohjanmaan. Sen totea sekä historia että kielimurre. Pohjalaiset ovat melkein rotupuhtaita itäsuomalaisia, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Venäjän Karjalan väkeä. Ja sellaisia ne ovat aina Kalajokea myöten etelässä. Sieltä alkaa toista kansaa, Härmän ja Lapuan poikia, joitten sekä kieli että luonne on vallan toisenlaista.

Aikakirjat ilmoittavat, että jo 14:llä vuosisadalla lappalaiset valittavat, että savolaiset kaskeamalla hävittävät lappalaisten jäkälämetsät. Siis viisisataa vuotta sitte alkoivat heidän siirtonsa näille maille. Paikkain nimetkin osoittavat sitä. Pelkosenniemi on suuri kylä ja liikekeskus So-

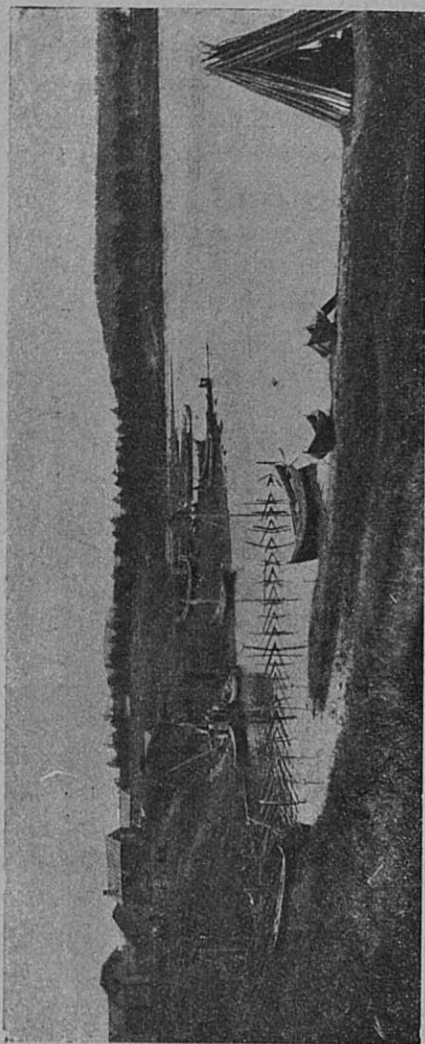
dankylän ja Kemijärven rajoilla. Talot sellaiset kuin Tiainen, Pesonen osoittavat samaa. Murre on samanlaista. Kuusamolainen, iisalmelainen ja nurmekselainen puhuvat samaa murretta.

Tätä siirtoa jatkuu yhälleen. Tuo Vartiainen tuossa oli Kaavilta, Suvannon majatalon isäntä ja emäntä Kitisen lauttapaikan ääressä olivat nurmekselaisia, Trifonanniemen majatalon isäntä Petsamossa oli Polvijärveltä ja Kalastaja-saarenon mahtavimpia miehiä oli Savolainen, syntyjään Lapinlahdelta. Petsamossa yhdyimme valtion geodettiin, maisteri Pesoseen, syntyjään Joensuun seuduilta. Kun matkustettiin Savolaisen moottorissa Jäämerellä, oli ruotelin pitelijänä nuori poikanen, joka myös oli Pesonen. Kun tultiin Haaparantaan, oli meidän tavaroittemme kullettaja taaskin Pesonen, ja viellä päälle päätteeksi niin maisteri Pesosen näköinen, että harvoin tapaa veljeksiä niin samannäköisiä. Emme lakanneet ihmettelemästä ja nauramasta tätä hassunkurista yhdennäköisyyttä. Pesonen on ikivanha savolainen suku. Yksi haara on muuttanut Joensuuhun, toinen elää Jäämeren rannalla ja kolmas Haaparannassa. Satoja Pesosia asuu sadassa muussa paikassa Suomea.

Savolaisessa pysyy rotuyhteys aina tuntuissa ijänikuisten sukunimien kautta, aivan niinkuin Jumalan valitulla kansalla, juutalaisilla, neniensä kautta.

Pohjoispohjalaisella tapaat usein pitkän parran. Se on peräsin Venäjän Karjalasta, jonkin laukkuryssän jälkeen jättämä. Tapaat myöskin tuollaisia pieniä tasseroita, joilla on länkipolvet ja vikisevä ääni. Se on lappalaista perua. On pohjoispohjalaisessa pieni annos ruotsalaista ja muun kansan verta. Se kasvattaa hänet kookkaaksi ja rotevaksi.

Mikä pohjoispohjalaisella on iloa ja naurua luonteessaan, se on itäsuomalaista perua, mikä jylhyyttä, morottajata, se on lappalaista tai ruotsalaista alkujuurta. Pohjalaiset haluavat kunnioittaa ja arvossa pitää juuri tätä morottaja-

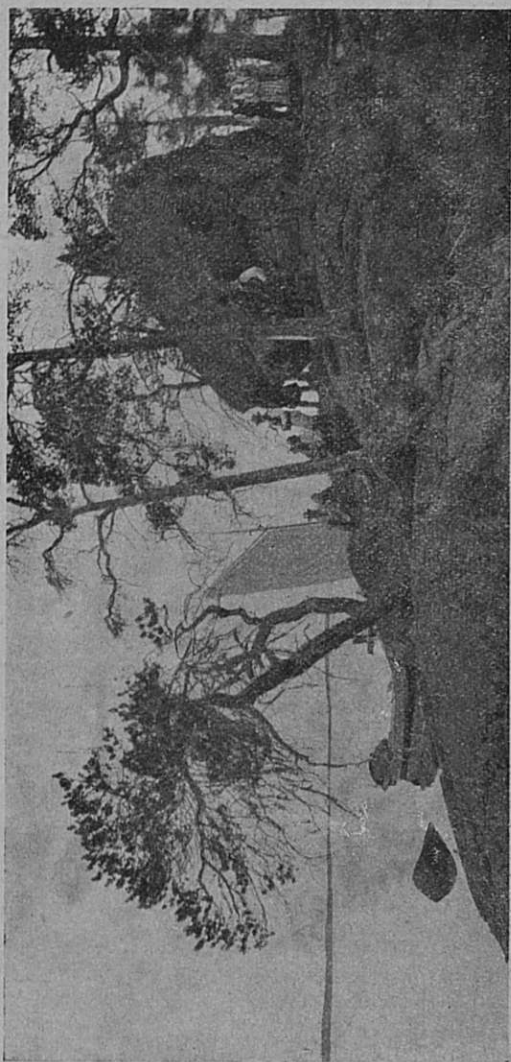
Inarin kirkonkylän ranta juhannuksen aikaan.

luonnettaan ja vierastella henkensä iloista vivahdusta. Onkohan siihen syytä? Paremminkin pakkasta kestää, kun jaksaa nauraa, mielestäni paremmin kuin jos herkiää laestadiolaiseksi tai heränneeksi. — Hyvää kansansekoa se muuten on. Ja yhä se tuntuu paranevan kuta lähemmäksi Jäämerta tullaan. Kalastajasaarennolla asuu aivan erinomaista suomalaista kansanainesta.

Mutta onkohan Inarilla aina kesillä näin kylmä? Alkua-asukkaat väittävät, että heillä joskus on hikikin. Sitä nestettä ei paljon tihkunut Lapissa viime kesänä. Eikä sitä tihkunut paljon muuallakaan Suomessa. Koko isänmaamme eli sydänkesänä Jäämeren hengessä, niin Lappi ja Petsamo kuin Helsinki ja Turku.

Meillä suomalaisilla on kamala maa asua. Tarvitaan takkavalkeita vuoden umpeensa, jotta ruumis tarkenisi. Tarvitaan paljon iloa ja ilon aihetta, jotta sielu tarkenisi. Mutta jos tätä viimeistä ei kaikin ajoin ole, onhan sentään vielä yksi aarre, johon täytyy turvautua, ja se on — toivo. Toivo on kansamme johtotähti. Siihen on tuijotettava ahdistuksen hetkinä. Onhan meillä Suomessa joskus lämmin ja hempeä olla. Inarilla oli kylmä nyt, ehkä joskus lämminkin. Silloin korkea Mahlattikin voi olla hykäyttävän kauris, silloin Jääsaarillakin voi taretä, silloin ehkä jossakin Sammakkoselän lahdensopukassakin voi vesi lämmitä niin, että ihminen uskaltaa heittäytyä sammakkoa uimaan. Mitkä ihanat paikat nämä Inarin saaret ovatkaan salaisesti kihlatuille. Ei ihmissilmä näe, vaikka suudella nappaisikin, ei muut kuin Jumala. Jos saa pappismies Runebergin runoihin luottaa, ei Jumala tällaisesta suutu. »Kuolema vain kääntää päänsä pois ja itkee».

Kohmetuksissa saavuimme Virtaniemeen. Metsänvarjien huoneeseen pääsimme katon alle. Majatalo ei ole vielä kunnossa yhtä vähän kuin maantiekään Ivalosta. Mutta sitä rakennetaan parastaikaa kuumeisella kiireellä. Työmie-

Inarinjärven rannalla.

hiä oli koolla kymmenittäin, nuoria miehiä kaikilta Suomen kolkilta. Oli lappalaisiakin joku kymmenkunta.

Työmiesten ruuanlaittaja, eräs lappalaisrouva, naimisissa suomalaisen kanssa, tavallisen suomalaisen ruokarouvan vaikutuksen tekevä, tarjosi meille illalliseksi seutukunnan herkkua, jota yleisesti nimitetään vain: rakkautta. Miehet aivan toimestaan ja tosissaan pyytävät:

— Saisiko yhden annoksen rakkautta?

Se maksaa 2:50 ja on vain yksinkertaisesti hedelmä-soppaa. Kaikissa säädyllisissä perheissä pidetään noita kuivattuja sekahedelmiä hinkaloissa, sillä niistä niin äkkiä saa pyöräytetyksi mitä herkullisimman ruoka-annoksen. Siinä on nimittäin imellosta kylläksi, siinä on vähän voimaakin, siinä on tuulahdus eteläisemmiltä, lämpimämmiltä, vehmaammilta seuduilta. Mutta jotta annokseen saataisiin enemmän voimaa, keitetään lisäksi riisiryyripuuroa, joka sekoitetaan hedelmäsoppaan. Nyt se on rakkautta n:o 1, ja maksaa 5 mk. Nyt on annoksessa sekä voimaa että nautintoa. Kun syvän lautasellisen tällaista tiivistettyä rakkautta nauttii, voi tyydytettynä erota ruokapöydästä.

Kaitaisella tiellä.

Paljoa vanhempi kuin Kristuksen vertaus laveasta ja kaitaisesta tiestä on kreikkalaisten käyttämä puheenparsi »hyveen jyrkistä ahteista». Stoalaiset olivat mielestään niitä, jotka kompuroivat ja kompastelivat näissä kivi-koisissa ahteissa, ja tekivät sen mielellään, sillä he luulivat, että ihmisen tarkoitus tässä maailmassa juuri oli taltustella tällaisia teitä. Vapahtajan mielestä oli ehdottomasti valittava tämä kaitainen, louhinen tie, sillä se vie autuuteen, jota vastoin leveä, sileä viertotie vie hiiden pisaan. Nykyajan kristityt eivät enää usko niin, vaan he päättävät, että molemmat tiet vievät autuuteen. Minä olen ikäni ollut sitä mieltä, että milloin joutuu valitsemaan kaitaista tai laveaa tietä on hullutusta valita kaitainen. Ainoastaan silloin kun ei ole valitsemisen varaa, silloin lähden kaitaiselle.

Nytkin kulkee tavallisissa oloissa kaksi tietä Virtaniemesta Petsamon alueelle. Toinen hauska ja luonnonihana tie kulkee Patsjokea pitkin veneellä Nautsiin, suunnilleen 30 km. Siitä on ammoisista ajoista kulettu ja siitä toi voimme mekin pääsevämme, kun matkaa suunniteltiin Helsingistä. Mutta nyt oli eräs tukkiyhtiö, jonka nimi on Allmänna trävaruaktiebolaget i Finland, saanut sortovuosien senaatilta luvan kaataa vissin määrän tukkipuita valtion metsistä, sanotaan, hyvin edullisiin hintoihin. Yhtiöön kuuluu etupäässä ulkomaalaisia. Tämä yhtiö on nyt paiskannut tukkinsa Patsjokeen ja antanut niiden

Isänmaan kämppä.

kulkea koskista alas parhaimpansa mukaan. Mutta kaikki tiedämme, ettei tukki mielellään lähde kosken kyytiin. Se arvaa, että sitä viedään turmioon. Se aavistaa, että jossakin kaukana sahan terävät hampaat sitä vaanivat. Se rupeaa vikuroimaan, mekastelemaan ja heittäytyy poikkiteloin koskessa. Aivan kuin kuriton lapsi. Kun se löytää kivisen luodon, tarttuu se siihen kiinni. Huutaa muille: tulkaa tänne, näytetään, ettei sitä niinkään vain viedä, minne nuo ahnikot rahamiehet tahtovat. Karin turviin kerääntyy sitte lukematon joukko tukkeja, jotka kynsin hampain pitävät toisistaan kiinni. — Tällaista sanotaan ruuhkaksi. — Tämä ulkomaalainen yhtiö ei ollut välittänyt mistään uittosäännöistä yleisellä kulkuväylällä, — niin minulle kerrottiin — oli kai arvellut: viisi siitä, onko Patsjoki kulettavassa kunnossa vai ei; huokeammaksihan tulee, kun ei tarvitse rakentaa suojelevia puomeja karien syrjiin. Ja niin oli kosket täynnä ruuhkia.

Tämä pakoitti meidät kaitaiselle tielle, hyveen louhisiin ahteisiin. Piti lähteä jalkasin taivaltamaan pitkin avattua maantielinjaa Virtaniemestä Nautsiin, 3 peninkuormaa.

En ollut vielä ennen nähnyt avattua maantielinjaa. Valtion uudet maantiet ja rautatiet eivät tunne eivätkä tunnusta esteitä. Ne kulkevat suoraan eteenpäin huolimatta mikä tulee vastaan. Rautatie puskee kovan kallon vieläpä kallion seinämääinkin. Läpi pitää päästä. Ne eivät tee kuin metsäpolku. Se kiertää kivet, se karttaa louhikoita, se välttää soita, mikäli mahdollista. Se valitsee aina mukavimmat kohdat, niin että polun kulkija pääsee kaikista vältettävissä olevista vaikeista paikoista.

Ei Suomessa voi tavata häjympää maantienpohjaa kuin taipaleella Virtaniemestä Nautsiin. Huoneen kokoisia kiviä, kaapin kokoisia kiviä, pöydän kokoisia kiviä ja nyrkin kokoisia kiviä. Kivi kivessä kiinni. Hiidenmoinen louhikko maa. Lemmon leikkitantereita! Kun aikansa kompuroi näillä raunioilla, laskeutuu maa alemmaksi. Suo tulee vastaan, oikea karjan ja ihmisten sortopaikka. Maantie huhkii vain keskeltä suota. Sulimpiin paikkoihin on jo rakennettu n.s. pasinasillat = fasinasillat, mutta päätäkseen niille saa rämpiä heiluvien hetteitten yli, jotka upottavat miestä puolipolveen saakka. Taas nousee maa, taas tulee kivikkotanner astuttavaksesi.

Tänne kiviä kapuamaan oli tuo mainittu tukkiyhtiö nakkanut meidät.

Minulta jo ensimmäisellä taipaleella kantapään jänne venähti. Onnuin ja liikkasin kuin purtu koira. Saavuin suurilla vaikeuksilla ensimmäiseen asuntoon matkan varrella,

ISÄNMAAN KÄMPPÄÄN.

Isänmaan kämppä on valtion rakentama kasarmi maantientekijöitä varten. Kämpän edustalla seisoi miehiä kuin

Viron susia. Minäkin huomasin epätoivoiseksi yritykseksi ruveta tutkimaan miesten sukuja, kotipaikkoja ja murteita. Ihmismuuri oli liian tiivis ja läpätunkematon. Kantapäänikin minua hermostutti. Paikan kaksi rakennusmestaria, Väinö Loukonen Nurmosta ja Toivo Hakala Mouhijärveltä, ottivat meidät ystävällisesti vastaan, tarjosivat meille huoneensa, vuoteensa ja muuta mitä heillä oli. Kaksi verevää, vilkasta miestä, yhä edelleen nuoren Suomen airueita. Urheiluala: kivenväätäminen, poraus y.m. hyödyllinen voimailu. Sitä paitsi sivistysintoilijoita, lukuhaluksia miehiä. Valvoivat myöhään aamuun saakka, lukien meidän matkakirjallisuuttamme. — Maantieteinsinöörit näkyivät keränneen päällysmiehiksi aito ensiluokkaista väkeä. —

Isänmaan kämpän ruokahuolet olivat taaskin sälytetyt lappalaisrouvan hartioille, joka oli naimisissa erään laukaalaisen, nuoren, säädyllisen miehen kanssa. Rouva ja hänen palveluskuntansa valmistivat suurissa padoissa soppia, puuroja, »rakkautta», ja jättiläispannuissa kahvia. Joka ilta he leipoivat jättiläistaikinoita, sillä kivenväätäjillä on jättiläisen ruokahalu. Leipominen ja ruuanlaitto tapahtui samassa, suuressa huoneessa, jossa työmiehet asuivat, nukkuivat ja pelasivat korttia. Ei voinut erottaa, että rouva ja hänen palveluskuntansa olivat lappalaisia. He olivat suomalaisten pukimissa ja puhuivat nuhteetonta suomea. Ehkä sentään, kun tarkemmin tutki silmiä. Niissä oli eri välke kuin suomalaisten silmissä. — Suomen lappalaiset suomalaistuvat tätä nykyä rutosti. Kohta kai ei näe lappalaisia muita kuin Vuotson naamiojoukon, Sodankylän Hetat. Toista on Norjassa. Siellä lappalainen kulkee koreassa puvussa, puhuu lappia ja suomea, mutta ei norjaa muuta kuin jonkun sanan. Samoin Ruotsissa. Parinkymmenen vuoden perästä Lappi on suomalaistunut, lappalaiset sulaneet suomalaisiin, niin kuin jo on tapahtunut satojen vuosien kuluessa täällä ete-

Kämppä.

lämmässä. Jättävätkö he jälkeensä vivahduksen omasta luonteestaan tähän sulautuneeseen väkeen. Ehkä? Ehkäpä ei olekaan suurta erotusta lappalaisen ja suomalaisen luonteen välillä.

Nyt olemme saaneet uuden lappalaisheimon rajojemme sisään, Petsamon kolttalappalaiset. Ne ovat tavoiltaan ja ulkomuodoltaan vielä luonnonlapsia, joihin sivistyksen leima ei vielä ole painunut. Niitä oli Isänmaan kämpässäkin pienoinen ryhmä. Eivät ne tulleet asumaan suureen kasarmiin tupakansavuun, leivän hajuun ja muuhun hajuun, he rakensivat itselleen kodan, josta yönsä päivänsä tsajun keiton savu tuprusi ilmaan. Siellä he vikisivät keskenään, olivat vapaat kämpän tuhansista luteista, mutta sen sijaan viljelivät innolla vaatetäitä.

Niin, tuollainen kämppä olisi siedettävä ihmisasunto, jolle syöpäläisiä olisi. En ymmärrä, voiko ja millä tavalla tällaisesta leiristä voi pitää syöpäläiset poissa. Eihän se onnistunut millekään sivistyskansalle maailman sodan

aikana. Mutta eiväthän Euroopan kansat vielä oikein sivistyneitä olekaan. Suurin osa kansoista on taikauskoisia barbaareja. Uskallan pysyä siinä vakaumuksessa, että oikea sivistys vielä kerran tappaa syöpäläisparvet.

En saanut silmän täyttä unta sinä yönä. Kantapäätäni repi, itikat lauloivat korvissani, seinäpunikit ravasivat vuoteellani, ja kesäyöaurinko muljotti ikkunasta sisään. Kasarmista kuului nystyröiden kopse pelipöytään, nukkujat puhelivat unissaan ja kuorsaukset jyrisivät jostakin. Itikat polttivat, luteet polttivat. Niinkuin Kroisos kunin-gas polttoroviolla, huokailin minäkin.

— Oi Stenbäck, Stenbäck, Stenbäck! Sinä 14:n venäläisen vankilan täyshoidokki! Tule tänne tarvittaissa, käy tänne kutsuttaissa! Näytä paikka missä maata, paranna kantapäätäni. Totta sinulla on ollut venähtänyt kantapää, ja olet sen parantanut, sinä kun olet pakolaisena samonnut Pohjois-Venäjän tundrat ja metsät. Totta sinun aateveljilläsi vankiloissa oli jos jonkinlaiset vammat. — Mutta Stenbäck oli palannut Virtaniemestä takasin Helsinkiin.

Stenbäck oli kaukana, ja minun piti valmistautua menehtymään erämaahan. Enhän voinut seurata enää nuorta aviomiestä, toht. Numelin'ia, joka on kävelijöistä Suomen ensimmäisiä, joka tätäkin väliä kehui paljon miellyttävämmäksi kuin Esplanadin asfalttikäytävää. Mutta enhän ollut tullut korpeen kuopattavaksi, en suosulihin sortumaan, en häviämään heiluviin hetteisiin. Pitihän ruumiini sentään päästä vihittyyn multa. Sentähden päätin vuokrata hevosen ja reen, joka korjaisi talteen maalliset jäännökseni korvesta.

Sain päällysmiesten suosiollisella avulla ruumishevosen ja ruumiskuskin, erittäin kohteliaan miehen, Nikolai Lähteenkorvan Merikarvialta. Molemmat olivat ammattilaisia sekä louhikolla että jängillä, niin hevonen kuin mies. Molemmat olivat harjaantuneita tukin vetoon juuri näillä Pohjan penkereen perillä, synkillä Lapin saloilla.

Kaitainen tie.

Ei mikä hevonen tahansa sitä matkaa olisi tehnyt, eikä mikä mies tahansa. Siihen vaadittiin vuosisausten treenaus.

Karavaani lähti liikkeelle, minä ontuen reen jälessä. Reki kulki kuin aallokossa, ei ollut yrittämistäkään päästä sen kyytiin. Jos jossakin paikassa juuri ja juuri voi maata liisteillä jonkun 100 m., niin sai heti liikata louhikkoa 1,000 m. sen päälle. Nämä 100 m. reessä tuottivat ruumiille mitä monipuolisinta voimistelua. Joilla on hidas ruuan-sulatus, niiden pitäisi terveydekseen ajattaa itseään reellä pitkin kivikkokankaita.

Suot eivät taas kestäneet hevosen ponnistella kuorman edessä. Hyvä kun itsekin pääsi vajoamatta ylös. Eräässä paikassa, juuri kun piti nousta pasinasillalle, hevonen meni korviaan myöten suohon. — Ei näitä paikkoja Lapissa soiksi sanotakaan. Suo on liian kaunis nimitys. Soilla, soilta, sehän on musiikkia. Ei sellainen nimi-

tys sovi näille hyisille hetteille. Ne ovat »jänkiä», kirottuja Lapin »jänkiä». — Sinne se ruumishevonen oli jäämäisillään, ainoa auttaja sortua ennen autettavataan ikuisen suosulaan. Mutta Lähteenkorva oli jängän tuttu, lähteensilmän lumooja, hän keinotteli oriinsa suosta sekä vetämällä, suutaan rupsuttamalla, että noitumalla. Heti pasinasillalle päästyämme hiljainen, sivistynyt satakuntalainen valmisti pehmeän sijan rekeen ja pyysi minua kohteliaasti kellelleen. Näillä pasinoilla voin hiukan lepuuttaa onnetonta kantapäättäni.

En tällä matkalla olisi mihinkään päässyt, ellei minulla olisi ollut niin perin oivalliset, kepeät, mutta vettä pitävät rasvanahkaiset sporttisaappaat, Hyppösen tehtaasta Tampereella. Niin myöskin nuorella Numelin'illa. Norjalaiset ihastuksella niitä tarkastelivat ja lausuiivat:

— De' ä ena käcke skor. (Ne ovat terhakoita kenkiä). Aivan ikäänkuin olisivat aavistaneet, että saappaat olivat Hyppösen tehtaasta. Hyppönehän merkitsee samaa kuin skandinavinen sana »käck». Mikä ihana kenkätehtaan nimi tuo »Hyppönen»! Itse nimi jo houkuttelee ottamaan tanssiaskeleita. Se valmistaa rasvanahastakin tanssikenkiä. Ontuvasta jalastani huolimatta hyppäsin loppuun saakka kymmeniä jänkäpolskia tällä kirotulla taipaleella.

Tuo ruumishevosen uiskenteleminen jängässä teki minuun järkyttävän vaikutuksen, varsinkin kun näin, että sen korvat tuskaisesti heiluttivat mättään rehevää kasvullisuutta. Sain kootuksi koko meidän mieslukuisen joukkueemme, ja vannoin pyhän valan elää ja kuolla yhdessä ruumishevosen kanssa. On raskasta yhden ja kahden miehen kiskoa jänkään vajonnut hevonen kuivalle. Kuuden miehen voimalla se sentään nousee. Ja meitä oli juuri kuusi jalkamiestä liikkeellä. —

Oli nimittäin tullut sana Virtaniemeen, että 3 miestä oli lähetettävä noutamaan Nautsin majatalosta insinöörien

Lapin jänkä.

tavaroita. Me tarvitsimme myöskin kantajia, ja niin sovimme, että nämä mennessään kantaisivat myöskin meidän tavaramme. Kantajat olivat kaikki lappalaisia, Suomen lappalaisia, luterilaisia, siis kahvinkeittäjiä ja juojia, selvän suomen haastajia, puvuiltaan puoleksi suomalaisia, puoleksi lappalaisia, jokseenkin yhtä epämääräisiä kuin oravat tai jänikset, ennenkuin ne täydellisesti ovat vaihtaneet talvipukunsa kepeämpään kesäiseen.

Matti Valle oli vanha leskimies, jonka viiksiin heti sieramien alle elon armoton pirta jo oli lyönyt muutamia harmaita lankoja. Näytti siltä kuin hänellä olisi ollut ehtymätön nenän vuoto. Siivo, hiljainen, matalajalkainen ukko, hienotunteisen kansansa hienotunteisin edustaja. Mattia ei jänkä upottanut. Hän keksi aina kantavimman mättään, hänen vähäinen painonsa lepäsi leveitten pieksun anturoitten varassa. Hän enemmän hiihti kuin astui jänkiä. Tiesin varmimmalta taholta, että Inarin lappalaiset lukevat paremmin kuin seudun suomalaiset, että he elämänsä vaelluksessa ovat moitteettomampia kuin suomalaiset. Kun siitä huomautin Matille, ei hän tahtonut sitä oikein myöntää. »Kyllä lappalaisessakin pahuutta asuu», oli hänen vastauksensa.

— Tappeletteko te usein?

— Kyllä niitä on tappelijoitakin meidän kansassamme.

— Juotteko te viinaa?

— Jo tok lappalainenkin viinaa rakastaa.

— Teettekö te vielä muutakin.

Matti katsoi minuun.

— Aina vähän sitäkin.

Hän ei tahtonut omaksua minkäänlaista erikoismainetta lappalaisille.

Kulttuuri, olkoonpa se vaikka kivikauden kulttuuria, kunhan se vain on vanhaa, painaa miellyttävän leimansa ihmisiin. Niin myöskin Lapin manalle muuttavaan kansaan. Iloisinta koko tällä kirotulla taipaleella oli seurustelu kolmen lappalaisen kanssa.

Antti Sarre oli vielä nuorukainen, avosilmäinen, hyväluontoinen ja pyhä, niinkuin ripille menevä miehen alku. Hän oli enin suomalaisen näköinen näistä kolmesta. Täysin suomalaisessa puvussa häntä ei olisi voinut erottaa kestään pohjalaisesta, samanikäisestä nuorukaisesta. Puheissaan hän vain tuntui liian viattomalta, liian lapselliselta siksi ikäisekseen.

Mutta toista maata oli kolmas nuorukainen, Sammeli Morottaja. Hänessä lappalainen ulkomuoto oli vielä niin puhdasta, sekoittumatonta, etten moista nähnyt koko Suomen Lapissa. Hän oli todellakin niinkuin Kalevalassa sanotaan: laiha poika lappalainen, väkäsilmä, vääräsääri. Mutta sukkelin hän oli suustaan. Kun piti sopia kanto-palkasta Virtaniemessä, sanoa tokasi Sammeli minulle noin vain huvin vuoksi:

— Huono lintu, joka ei jaksa höyheniään kantaa.

Ihastuin poikaan ja lupasin palkankoroitusta, jos hän keksii vielä yhtä hyviä ja nasevia sananlaskuja.

Kun me sitten samosimme tuota asumatonta korpea, huilautteli Sammeli kaikenlaisia iloisia lauluja. Hän vihelteli lauluja, jotka tuntuivat vanhoilta tutuilta. Jäin

miettimään, olivatko ne »Iloisesta ledestä» vai »Luxemburgista». Ovatko nuo laulut jo tunkeutuneet näillekin saloille? Mutta on siihen kulunut aikaa! Jo alun toistakymmentä vuotta.

— Mistä Sammeli on oppinut nuo laulut? kysyimme.

Sammeli vain virnisteli, ja vihelteli lisäksi yhä vain kontinentaalisia renkuuksiaan. Jo Sammelilta pääsi suusta sekä ruotsalainen että saksalainen sanakin. Sammeli pantiin koville: mistä tämä huikean kor-

kea ja syvä oppineisuus lappalaisella pojalla? Sammeli vastenmielisesti ryhtyi selittelemään, mutta ristikuulustelusta kävi ilmi, että Sammeli parka oli kasvanut poikavuotensa näyttelyesineenä saksalaisissa eläintarhoissa. Yhdessä isänsä ja äitinsä kanssa, jotka siellä asuivat lappalaiskodassa. Näyttelyesineenä Sammeli oli ensiluokkainen, niin rotupuhdas kuin olla voi. Hagenbeck'in luona voi oppia sellaista, josta lappalaispojilla muuten ei ole aavistustakaan. Eläintarhoissa on kasvatusveljiä ja sisaria jos jonkinlaisia, jotka neuvovat sekä siroja että rumia tapoja.

Sammeli Morottaja ja Antti Sarre.

Sammelia nukutti armottomasti. Hän juoksi aina ensimmäisenä ja hävisi näkyvistämme. Kun hänet tapasimme, makasi hän aina jonkun kiven kupeessa, ja muistutti siinä elävästi Hornan pientä peikkoä, joka on unohtunut pujahtamasta kiven koloon auringon noustessa, ja nyt makaa kivettyneenä tuossa kiven syrjässä. Mistä Sammelini unet? Antti Sarre luuli tietävänsä, että Sammeli Isänmaan kämpässä oli ihastunut pieneen lappalaistyttöön ja kuherrellut ja kosinut häntä koko yön.

Ylen koristeellista oli nähdä kun me kaikki kuusi toivio-rotkeläistä samosimme pehmeitten jänkien yli. Ensimmäisenä kulki Sammeli Morottaja, vihellellen iloisen Lesken valssia; perässä kulki Sammelini ystävä, nuori toht. Ragnar Numelin, yhtä kettärä kiipeilijä louhikossa kuin mestari suosulien yli hiihtäjä; häntä seurasi viaton Antti Sarre. Pienen välimatkan päässä polkkasi ruumisjuhta pohjasoria myöten, ohjaksissa kulki ruumiskuski, kohtelias satakuntalainen, Lähteenkorya. Sitte seurasin minä, vajoten melkein yhtä syvään kuin Lähteenkorvan ori, ja hännän huippuna hyppeli hienotunteinen Matti Valle metiseltä mättäältä toiselle. Hänen piti päästää joiku, jos joku kulkijoista sortuisi kirottuun jänkään.

Lappalaisilla roikkui pieni rohtopullo vyötäisillä. Se oli täynnä pikiöljyä, sääskien pelätiksi. Meillä oli harsot niskassa ja ohimoilla, mutta kaikkien päitten päällä nähtiin, ikäänkuin pyhä sädekehä, suuri parvi survovia itikoita, mäkäröitä ja paarmoja. Aivan niinkuin Petsamon pyhiinvaeltajilla olla pitääkin. Luostareitahan siellä Petsamossa etupäässä onkin!

Käytiin kahvilla kahdessa talossa matkan varrella. Ei niissä taloissa emäntä tai isäntä tule pistämään kättä vieralle, ei siellä halkoja työnnetä takkaan tervetuliaisiksi. Itsensä täytyy huutaa sekä: terve isäntä, terve emäntä, että myöskin: terve tervehyttäjälle! Ne ovat autioita ma-

jaloita, valtion rakentamia tientekijöille, kulkijoille ja tilapäisille asukkaille. Hyvistä kruunun tukeista ovat rakennukset tehdyt, aivan uuden uutukaisia. Halkoja on vajassa, tee tulennos, keitä kahvisi ja syö omia eväitäsi. Järvi tai joki on majalan lähetyvillä. Ensimmäisessä majalassa, Rakolan järven rannalla, oli yksi kahvikuppi tarjolla, toisessa, Rajamajalassa, ei sitäkään. Tehtiin tuohisia, ja niistä juotiin kahvit, Sammelín, Antin ja Matin parasta kiehautusta ilman suolaa. Kahvia juotiin monta tuohisellista, niin että suupielet olivat täynnä valkoisia koivunkuoren hiutaleita. Kahvia keitettäissä nuori Numelin pistäytyi kylpemään. Hän ui kaikissa Lapin viileissä vesialtaissa, Jäämerta lukuunottamatta, jonka hyytä ja suolaa ei hänenkään hehkuva orvaskettunsa jaksanut sietää.

Illalla saavuttiin Nautsin majalaan, Petsamon lääniä. Kaitainen tie oli lopussa. Jumalan kiitos! Eheänä olin päässyt, vaikka kantapäähän pistettynä, tästä murheellisesta paikasta, vanhan Suomen, vanhan Venäjän ja Norjan rajamaan lokerosta. Nautsi on jo venekyydin varrella. Eläköön!

Nautsinjoki valuu hiljalleen majatalon sivu, ja laskee 1:n km:n päästä Nautsinsuvantoon. Hiljaista Nautsin kulku on pitkin pituuttaan. Siinä on taimenia, on tammukoita, on siikoja. Eivät ihmiset rannoilla hätyyttele kaloja. Ensimmäiseen ihmisasuntoon on 20 km. Sekin koltalappalaisten asuma mökkikylä. Kalamies, jos samalla olet erakko luonteeltasi, souda ylös tätä hiljaista jokea koskemattoman erämaan syliin, pystytä telttasi rannalle ja laske kalastushimosi valloille. Saat tyydytyksen sekä yksinäisyydellesi että kalastushalullesi. Tai partiosakki, jonka jäsenet ovat kalamiehiä! Menkää sinne, siellä teillä on hyvä olla. Jospa Jäniskoskeen Patsjoen suussa saataisiin lohiväylä, tulvisi Nautsi merilohia. Erämaan herättämä kaiho valtasi minut tämän hiljaisen joen rannalla. Mikä lintumaailma siellä yläjuoksussa, mikä kalastus sen ran-

Vanha valtakuntien raja.

noilla! Mitkä tuntemattomat järvet ja lisäjoet, ehkä vielä nimettömätkin!

Nautsissa oli jo sekä isäntä että emäntä ja palvelustyttö, lappalainen Mari, tavattavissa. Oli heillä lehmäkin, mutta hevosta ei. Isäntä oli nuori, suoraselkäinen vääpeli Rovaniemeltä ja hänen miellyttävä rouvansa oli enemmän pensionatin hoitajan näköinen kuin majatalon emäntä. Mari oli täysin suomalaistunut.

Majatalossa oli humua sinä iltana. Meitä oli jo 6 miestä. Odotettiin vielä saapuvaksi yön mittaan 5 insinööriä, 4 sammalten tutkijaa saattomiehineen. Matkamiehiä varten oli majalassa 2 huonetta, niin että majoituskysymys kävi kireäksi. Ullakolla majaili rajavartiojoukko. Naapuritaloja ei ollut missään.

Nämä insinöörit ja sammalten tutkijat olivat palaavia toivoretkeilijöitä Petsamosta. Insinöörien joukossa oli Suomen johtava maantienrakentaja. Hän oli tarkastamassa ja tutkimassa juuri tätä onnetonta jänkätietä, joka

keväällä oli langennut hänen niskoilleen. Missä ikinä hän oli matkallaan yöpynyt, olivat kaikki paikat jo ennakolta varatut. Niin nytkin. Hänen viisimiehinen henkilökuntansa sullottiin taas yhteen pieneen huoneeseen. Ei ihme siis, että hän oli hermostunut. Hänen työmaansa oli täynnä vennonvieraita kulkijoita ja maan maleksijoita; ei edes itse saanut omissa majaloissaan paikkaa, kuhun rauhallisesti päänsä kallistaisi. Minä olisin tällaisessa tilanteessa ollut vieläkin järkytetymmpi kuin hän. Kuka sitä rakastaa, että omalle työmaalleen karkaa kaikenlaista väkeä harmiksi ja haitaksi. Kohteliaana miehenä hän ei meitä sättinyt eikä moittinut, huokasi vain:

— Mihin ikinä sitä yöpyykään, niin tupa on täynnä noita kirottuja geodeetejä.

Geodeetithan ovat meidän yhteiskunnassamme yhtä harvinaisia ilmiöitä kuin haikarat Suomen faunassa. Tännekö Petsamoon ne kaikki olivat sulloutuneet? Olimme ymmällä, mutta nimitys oli meistä mainio. Jos joku tai jotkut anastivat meiltä yöpaikat matkallamme, niin mekin hampaittemme välistä kirisimme: kirotut geodeetit.

Tämä vain todistukseksi siitä kansainvaelluksesta, mikä kesällä vallitsi Petsamon teillä. Maaherra parka, jonka täytyi ottaa vastaan koko tämä utelias ihmisjoukko.

Katkismuksessa sanotaan, että ihmisen onnen ehtoihin kuuluu, että hänellä on kuuliaiset lapset sekä hyvät naapurit, jotka hädässä auttavat. Nautsilaisilla ei ole naapureita ollenkaan, ei hyviä, ei huonoja. Kuin Egyptin heinäsiikat me söimme viimeisen leipäkannikan sinä iltana Nautsista. Ei asunut leipuria mailla halmeilla. Yöllä Nautsin emäntä Marin kanssa alusti, vastasi ja leipoi taikinan kyökissä, jossa lappalaista ja suomalaista torkkui ja nuokkui jokaisella neliömetrillä. Sammeli sikeimmässä unessa.

Nautši on erämaan kosteikko.

Nautsin majatalo.

Sanottiin, että Virtaniemen ja Nautsin välisestä tiestä vielä kerran tulee oivallinen autotie. Jos niin käy, kunnioitan insinööritiedettä vielä enemmän kuin tähän asti.

Yli-insinöörin kanssa vaihdoimme ajatuksia tulevasta presidentin matkasta. Piti estellä häntä lähtemästä tälle taipaleelle, se oli meidän yhtäpitävä ajatuksemme. Ei valtion päämies voi noilla kirotuilla jängillä ylläpitää sitä ryhtiä, jota valtion päältä on totuttu vaatimaan. Myöhemmin kumminkin muutin mielipidettäni, sillä muistelin niitä aikoja, jolloin minulla oli kunnia yhdessä tasaval-
lan presidentin kanssa suojella kallista isänmaatamme Tuusulan reservikompaniassa. Silloin jo tuleva presidentti teki tehtävänsä nuhteettomasti ja oli erittäin jou-
tuista astuja. Ehkä presidentti, syntyään suomussalmelainen, on jängän tuttu vanhastaan ja ihailee tällaista tietä kilvan nuoren diplomaatti Numelin'in kanssa. Ainoat, jotka varmasti häntä tulevat ahdistamaan ja pistelemään, ovat sääsket ja mäkärät. Eivät ne ymmärrä eroittaa,

mikä on valtion päämies, mikä vain muu mies, yhtä vähän kuin Suomen piintyneimmät monarkistit.

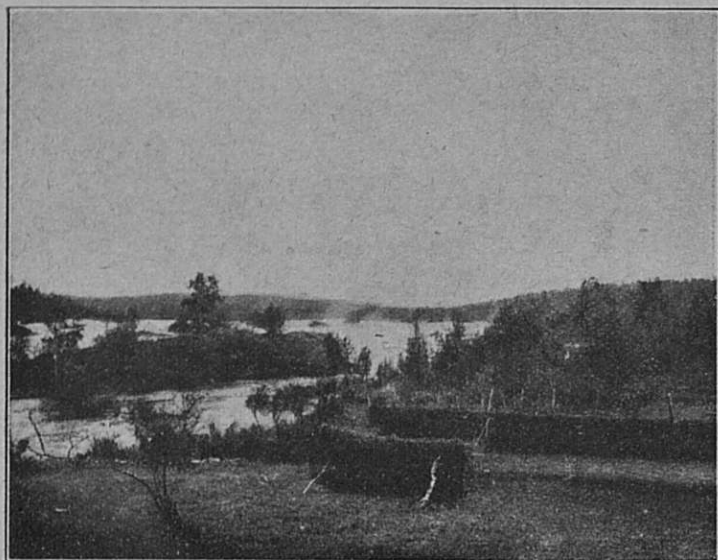
Mitä taas presidentin adjutanttiin, eversti Kalle Aejmelaeus-Äimään, tulee, ei häntä tarvinnut kieltää tänne saapumasta. Entinen cowboy, ratsastuksen opettaja keisarin armeijassa, tottunut suistamaan kymmentä korskuvaa oritta samalla kertaa ja seisaaltaan kieppumaan niiden se-
lissä, ratsastaa tämän taipaleen täyttä laukkaa Läh-
teenkorvan orilla, hyräillen huolettomasti Porilaisten mars-
sia.

Juuri tätä paperille pannessani samoaa presidentin seurue Nautsin jängillä.

Anna Kaisa Sarre.

Istuin veneen perässä ja virta ja soutaja venettä veivät. Huokea ammatti, ei hartioita halkaise. »Uitin sikaa», niin kuin Savossa sanotaan, melan viilettämistä. Veneen vesi on minuun kiintynyt lujilla siteillä, niin että nyt sain istua anturat vedessä yhteensä 3 päivää perätysten. Kenkäni kestivät vuotamatta tämän vesikoetuksen.

Pidin uistinta perässäni. Taimen tarttui, tarttui toinenkin. Herkkukaloja, kun ne paistaa. Parasta, mitä ihminen syntiseen suuhunsa pistää saattaa. Näillä mailla ei väki syökään muita kuin herkkukaloja. Ahvenet ja hauet ovat vain »petokaloja», jotka hätätilassa kelpaavat juuri ja juuri. Vieraalle tarjotaan taimenta, tammukkaa (forelli) ja siikaa. Kala palotaan ja pistetään kattilaan. Kalasoppana se sitte tarjotaan kaloineen päivineen. Minun taimeneni sentään paistettiin. Jälkiruuaksi tarjottiin joka paikassa viiliä suurista puisista pytyistä. Herkkuviiliä. Patsjoen niityt kasvavat tuoksuavia yrttejä. Maito on rasvaista, maku erinomaista. Leipä valkoista amerikalaista ruista, ensiluokkaista. Väki erinomaista leivän paistajaa ja kahvin keittäjää. Leivinuuni on pihalla, noin 50:n à 100:n metrin päässä rakennuksesta. Sinne kiidätetään leipomiset, satoipa ulkona tai paistoi, oli pyry tai pakkanen. Siinä seistä värjötteli leipuri uunin edessä ja vartioi leivoksiaan. Suloinen uunin lämmin haihtui lintujen hyväksi eikä levinnyt tupaan niin sulotunteita herättävästi kuin täällä

Patsjoen rantaa ja niittyjä.

muun Suomen tuvissa. Eiköhän tässä tapahdu muutos nyt, kun Petsamo kuuluu Suomeen?

Ei mikään Patsjoen maisemissa eroa muun Lapin luonnosta. Rannat ovat heinäisiä nevoja, koskia on tuhka-tiheään. Nautsisuvantoon laskee komea Rajakoski. Inarista Rajakoskelle on Patsjoella virran luonne, Nautsisuvannosta lähtien sen muoto vaihtelee. Milloin joki muodostaa suvantoja, järviä, salmia ja koskisia taipaleita, milloin putouksia, nevoja. Sillä on siis enemmän vesistön kuin joen ulkomuoto. Kosket ovat perkaamattomia luonnonkoskia, joista laskeminen on vaaranalaista. Harvasta päästään laskemalla alas. Vene tyhjennetään kosken niskassa tavaroistaan, lasketaan alas perä edellä tai uitetaan köyden varassa kosken rantaa pitkin suvantoon. Pahimpiin koskiin on rakennettu telat, joita myöten vene kiskotaan maata pitkin kosken sivu.

Rullatie kosken sivulla.

Tultiin Höyhenjärven majataloon. Se oli taas sellainen majatalo, jossa ei ollut isäntää ei emäntää, ei hevosta ei lehmää. Oli siellä sentään 3 ihmistä, kolme solttupoikaa, jotka toimivat rajavartiaina. Ei se rajavahdin ammatti raskasta ole, mutta näillä pojilla on sitä paitsi huolena postin kulettaminen, joka antaa vähän työtä. Heidän pitää kantaa postipussi, joka joskus painaa noin 20 kg., majatalosta majataloon. Pojat väittivät, että postilaukku painaa ja vaivaa jängillä. Itse kulettajat eivät paljoa painaneet, niin että, kun jängät kerran kantoivat minut, jolla aina on paljoa painavampi postilaukku kannettavanani, niin kyllä sotapoikien olisi pitänyt nurkumatta suoriutua tästä urakasta. Eräs pojista kertoi, että hän edellisenä päivänä jängällä kohtasi karhun. Ei tiennyt, kumpiko enemmän säikähti, hänkö vai karhu?

Höyhenjärven korpraali hankki meille pitkän soutukyydin Salmijärvelle saakka, noin 50 km. Lähitalon emäntä

ja isäntä olivat lupautuneet lähtemään saattajiksi. Lähi-talon emäntä, pitkä laihahko nainen, saapui majataloon sopimaan soutupalkasta. Se oli mielestämme hieman Lapin hintojakin korkeampi, niin että halusimme tavata isäntää.

— Minä talossa sekä isäntä että emäntä olen. Minä talossa määrään, ei isännällä ole mitään sanomista. Eikä se sitä paitsi kuulekaan juuri mitään.

Siis ilmetty Louhi Pohjolan emäntä, tuo Anna Kaisa Sarre! Hän seiso i edessäni pitkänä ja solakkana kuin tukinuittaja ja hymyili itsetietois en varmasti. Tuommoiselle lupaa kernaasti suuremmankin soutupalkan. Hän vie varmasti perille. Mutta uteliaisuuteni paloi nähdä isäntää:

—Eikö sentään saisi tavata teidän herraanne ja miestänne?

— Miksei!

Anna Kaisa avasi porstuan oven ja viittasi etusormellaan jollekin siellä porstuan nurkassa. Sisään astui hitain askelin pienen pienokainen ukko, niinkuin joulutonttu, harmaatukka, mustasilmä. Se oli Anna Kaisan nöyryyteen ja tottelevaisuuteen kasvatettu, itseään paljo vanhempi mies. Heti ensi silmäyksellä huomasi, että ukko oli lappalainen. Sen nimestäkin kuuli. Yksi niitä monia satoja avioliittoja, jotka lopettavat Lapin kansan. Anna Kaisan vanhemmat olivat muuttaneet Kittilästä, hän tosin syntynyt Patsjoella, mutta yhtä hyvä suomalainen kuin kuka tahansa Suomen rintamaitten emäntä. Ukko Sarre oli pienuudestaan huolimatta kaunis ukko, silmät kauniit, kasvot säännölliset. Eleiltään oikea filosofi, niinkuin maailman kaikki tohvelisankarit Sokrateksesta lähtien ovat olleet. Naisvalta neuvoo miehelle resignation suurta kykyä, alistumista nurkumatta aina kuolemaan saakka.

Luttojoki.

Kuka oli kosi-
nut, Anna Kai-
sako vai Martti?
Varmasti Anna
Kaisa. Hän oli
arvatenkin ta-
vannut Martti
Sarren Höyhen-
järvellä kalaste-
lemassa, huuta-
nut hänet rantaan, nähnyt hänen kainot, mustat

silmänsä, huomannut hänet sopivaksi luonteelleen, astunut veneeseen ja soutanut Martin kotiinsa.

Martti oli kysynyt:

— Minne sinä soudat?

— Meille.

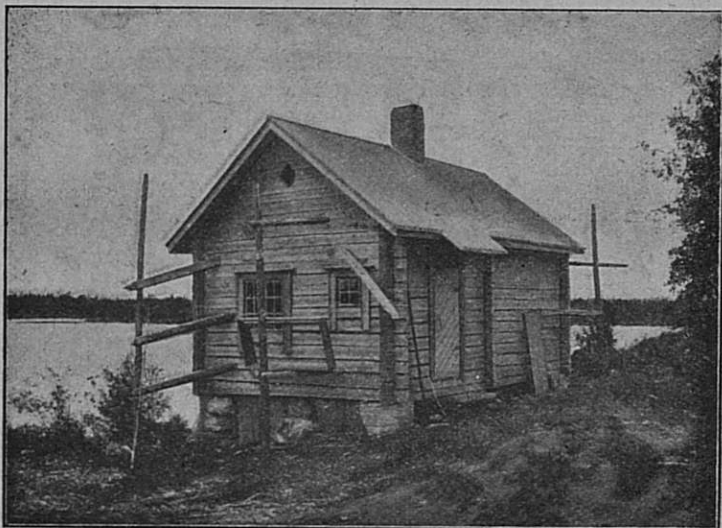
Sillä hyvä. Anna Kaisa ei ollut koskaan nähnyt käärmettä muuta kuin Raamatun kuvissa, Syntiinlankeemuksen historiassa. Käärmeitä ei ole Petsamossa. Ne eivät matele Luttojokea pohjoisemmaksi. Ei hän tiennyt, asuuko käärme puussa vai maassa. Hän siis antoi omenan Martille, ja he söivät molemmat, ei käärmeen houkutuksesta, vaan hyvän luonnon. Siispä he eivät äkänneet, että he olliit alastomat. Ei kukaan petsamolainen ole mitään sellaista äkännyt. He elävät hyvän ja pahan ulkopuolella, ja sentähden he ovat olleet niin siveellisiä. Monet emännät Patsjoen laaksossa, ei sentään Anna Kaisa, puhuivat sellaista, että me, jotka olemme äkänneet, kauhistuimme.

Kun pappi saapui Patsjoelle, vihittiin pari, ja nuhtetonta elämää oli vietetty aina tähän päivään saakka, ja Martti oli ollut kuuliainen vaimolleen, heikomman, mutta viisaan miehen suuremman resignatiokyvyn avulla.

Lähdettiin matkalle. Minä istuin perässä, ja Anna Kaisa souti alahangoilla. Istua nokotimme vastakkain kaksi pitkää päivää. Harvoin oltiin vai. Anna Kaisa kertoi minulle koko Patsjoen asutuksen historian katkonaisissa, elävissä paloissa, oman elämäkertomuksensa ja vähän muittenkin. Minä kuuntelin valmista ja yllytin aina kun Anna Kaisa väsyi. Erinomainen ihminen tuo Anna Kaisa! Yhtä voimakas airoissa ja koskissa kuin sulava kertoja. Isännyydestään huolimatta naisellinen. Pisti itkuksi, niinkuin todellisen naisen tuleekin, kun murheellisia tapahtumia kertoo. Se ei ollut teatteri-itkua, se tuli pakautuvasta sydäimestä. Äidin sydäimestä.

Anna Kaisalla oli kaksi poikaa. Heidät bolseviikit veivät viime keväänä Venäjälle, vaikka Petsamo oli jo luovutettu Suomelle. Heidät vietiin vähää ennenkuin suomalaiset viranomaiset saapuivat Petsamoon. Kun pojat tulivat Kuollan kaupunkiin, olivat venäläiset sanoneet, etteivät he olleet tahtoneet petsamolaisia ottaa. Suomalaiset punikit sen olivat tehneet. Monet olivat karanneet takaisin. Nähtiin mies rannalla, joka juuri oli saapunut Venäjältä, iloisesti venettä veistämässä. Ei tiennyt Anna Kaisan pojista sen enempää. Se Anna Kaisaa vaivasi, kun ei tiennyt, elivätkö vaiko olivat kuolleet, näkivätkö nälkää, olivatko pakkotöissä.

Paljon oli kansa saanut kärsiä viime vuosien aikoina. Ensin sodan, sitte sisällisien levottomuuksien takia. Tuli valkoisia joukkokuntia, tuli punaisia. Kaikki komensivat ja reuhasivat vuoroonsa. Ei uskaltanut lausua julki mieliteitään. Jos piti valkoisten puolta, niin pahansuovat naapurit ilmiantoivat punaisille. Kun punaiset saapuivat voittajina, kohtasi kosto. Kaksi kertaa oli jo Anna Kaisakin kuoleman kielissä. Hänet oli määrätty pakkotöihin Venäjälle, ehkä tiellä murhattavaksi, mutta eräs punainen mies, joka Anna Kaisan kotona oli oleillut viikkomääriä ja nauttinut parasta kestiystävyyttä, sai tämän julman määräyk-

Majatalon sauna Pitkäjärvellä.

sen peruutetuksi. Anna Kaisalta oli poltettu navetta, jonkun vihamiehen sytyttämä. Renvallin joukko oli ratsuillaan ajaa karauttanut pihalle, saartanut talon ja tiukannut:

— Onko täällä punikkeja? Jos on, niin ne tapetaan.

Anna Kaisa oli mennyt rappusille ja kysynyt:

— Olemme tilallisia Patsjoella. Tehdäänkö viattomille pahaa?

— Ei tehdä, olivat ratsumiehet sanoneet.

Toisessa talossa olivat nämä ratsut ajaneet hevosensa niin lähelle ikkunoita, että talon tyttö, kun näki huohottavat hevosten turvat ikkunasta, pyörtyi keskilattialle. Kannettiin sänkyyn, ja sotilaslääkäri rupesi puoskaroimaan.

Sehän todistaa jo suurta sivistystä, kun Patsjoen talollisen tytär ymmärtää pyörtyä. Mutta mitäs sanotte tästä? Lääkäri vastaa ylipäällikölle, kun tämä utelee tyttären tilannetta:

Aittarakennus Patsjoella.

— Ei se ole vaarallista. Se on vain hysteriaa.

Silloin herää talon tytär ja sanoo:

— Minä vakuutan herroille, etten minä ole hysteerinen, mutta kun te uhkaatte ampua punikkeja meidän pihallamme, niin eihän sitä voi olla pyörtymättä.

Nuori kansa Patsjoella tuntee jo muutakin kirjallisuutta kuin raamattua. Mistä se on sen oppinut? Norjasta. Siinä hän raja kulkee keskeltä virtaa. Toinen ranta on Norjaa, toinen Suomea. Ei Venäjältä mitään kulttuurivirtauksia saapunut Petsamoon. Raakuutta vain. Mutta Norjahan on vanha kulttuurimaa hyvin korkealle kehittyneine kansanopetuksineen. Ei Patsjoella ollut suomalaista kansakoulua, pahainen venäläinen tavauskoulu vain. Sentähden tiedonhaluinen väki lähetti lapsensa norjalaisiin kansakouluihin. Anna Kaisan lapset olivat koulun käyneet Norjassa. Lapset kyllä puhuvat paremmin suomea kuin norjaa, mutta luvunlaskussa käyttävät he aina norjaa. Martin ja Anna Kaisan tytär, joka Salmijärven luutnantin sano-

jen mukaan oli kaunotar — tällaisissa seikoissa täytyy luottaa luutnanttien lausuntoihin — oli naimisissa miehen kanssa, joka myös oli norjankielen taitoinen; he usein puhelivatkin norjaa keskenään. En tavannut heitä, sillä mies oli Nautsissa valmistamassa presidentille säädyllystä sänykyä, mutta luotan Anna Kaisan sanoihin, sillä Anna Kaisa sanoi itsekin vähin ymmärtävänsä norjaa.

Muutamien kymmenien vuosien kuluttua Patsjoen laaksosta olisi tullut norjalainen seutu, jos se vielä olisi jäänyt Venäjän huonon hoidon alle. Monet nuoret tytöt palvelevat Norjan kaupungeissa ja palatessaan kotipuoleen osaavat jonkun verran norjaa.

Vanha Anna Kaisakin, niin supisuomalainen kuin oli-kin, oli joutunut likeisiin suhteisiin norjalaisen kulttuurin kanssa. — Anna Kaisalla oli sisar, kuvakaunis. Tuli Patsjoelle nuori norjalainen luonnontutkija. Mitä lienee tutkinut, ei Anna Kaisa sitä oikein osannut selittää. Minä heti ymmärsin, että mies luonteeltaan oli aito idealisti, ehkä kovakuoriaisten kerääjä. — Sellaiset Suomessa tavallisesti ovat idealisteja. — Hän rämpi Patsjoen jänkiä ja hänen silmänsä äkkäsivät Anna Kaisan sisaren. Hänen norjalainen sydämensä ihastui ikihyväksi; hän rakastui niinkuin ainoastaan idealisti voi sen tehdä. — Anna Kaisan sisar oli tietysti maailman täydellisin nainen! Hän vei sisaren muitten kovakuoriaisten mukana Kristianiaan, pani sisaren kouluun ja nai hänet ja sai lapsia. — Anna Kaisa oleili kokonaisen vuoden heidän perheessään Kristianiassa. — Sisar kuoli, mies suri, niinkuin ainoastaan idealisti voi sen tehdä. Hän rakastui uudelleen, niinkuin idealistit aina tekevät, tällä kertaa norjattareen. Mutta Patsjoki, ensimmäisen vaimonsa synnyinpaikka, oli lumonnut hänen sielunsa. Hän houkutteli uuden vaimonsa Patsjoelle ja aikoi asettua asumaan tänne karhujen maihin ikiajoikseen. Nuori rouva tuli, näki ja sanoi: hyi hiisi! Perhekuunta siirtyi tuota pikaa takasin Kristianiaan. Idealistit tottelevat

Leivinuuni Patsjoella.

aina rouviaan. Niinkuin vanha Martti Sarrekin tuossa ylähangoilla.

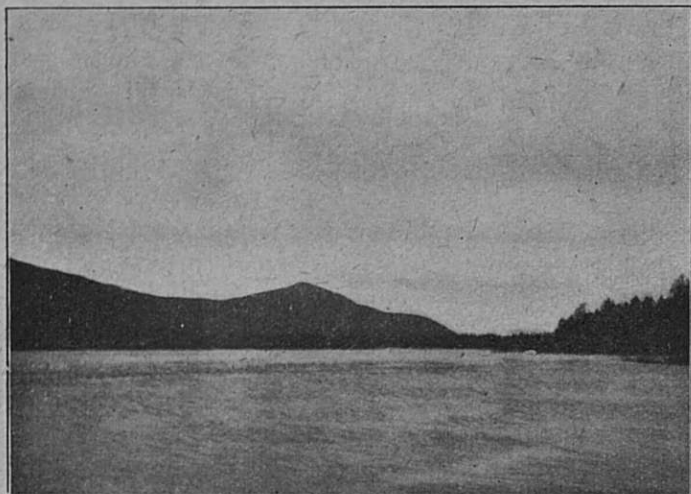
Näin helliä olivat suhteet patsjokelaisten ja norjalais-ten välillä. Nyt Patsjoen tyttäret seuraavat tiedemiehiä, hyönteisten kerääjiä, Helsinkiin. Täällä ei heidän tarvitse pöntätä päähänsä vierasta kieltä.

Eivät asukkaat rohkene oikein empimättä tunnustautua uuden ajan ihailijoiksi, uuden hallituksen kannattajiksi. Ehkä he ovat sitä sydämässään, ehkä eivät. He eivät vielä oikein varmasti luota tämän uuden tilanteen pysyvyyteen. Muutamassa vuodessa ovat he nähneet monen hallituksen nousevan, monen hallituksen kukistuvan. Tsaarivalta kukistui, sijalle astui bolševikihallitus. Sitä seurasi aika, jolloin englantilainen amiraali oli heidän komentojansa. Tuli sitte taas valkoinen valta, joka kukistui Salmijärven taistelussa toista vuotta sitte. He kysyvät epäroiden, kuinka kauan nykyinen hallitus pysynee vallassa?

Voihan vielä tulla se aika, jolloin punaiset perivät voiton, ja voi silloin niitä, jotka ovat huutaneet eläköön nykyiselle hallitukselle. Bolševikit eivät tunne sääliä, ja vihamiehet kuiskuttelevat heidän korviinsa. Kun olet vakiintunut kerran, silloin on tämä supisuomalainen kansa täydellisesti meidän puolellamme. Nykyään lienevät varakkaat sielultaan valkoisia, köyhimmät punaisia.

Anna Kaisan talo oli suurimpia seutukunnalla. Hänellä oli 5 lehmää, niinkuin Salmijärven Mörsarillakin. Muilla talollisilla on vähemmän. Hän pitää itseään kaikesta huolimatta köyhänä, varsinkin nyt kun kaksi poikaa oli viety Venäjälle orjuuteen, eikä tiennyt, mistä työvoimia saataisiin heinänkorjuuseen. Sentähden hän oli antautunut soutajaksikin, ansaitaksensa pienen pennin.

Niin Anna Kaisaa kuin kaikkia muitakin Patsjoen asukkaita oli kohdannut suuri onnettomuus sen kautta, että Venäjän rahalta oli hävinnyt arvonsa. Talollisilla oli tuhansittain venäjänruplia, mutta niillä ei saatu mitään suomalaisilta eikä norjalaisilta. Punaiset venäläiset olivat väkisin ottaneet karjaa ja tavaraa maksaen ne auliisti omilla ruplillaan, joilla nyt oli seinäpaperin arvo. Monelta pääsi huokaus tällainen: saisihan niillä edes jotakin venäläisiltä, nyt ei kerrassa mitään suomalaisilta. Odotetaan lähitulevaisuudessa apua maantientöistä. Ennenkun tämä tie Petsamoon valmistuu, ennenkun kaikki nuo kirottut jängät saadaan kestäämään hevosta ja kuormaa, uppoaa siihen miljoonia. Näistä toivoo patsjokelainen tavalla tai toisella pistävänsä jonkun markan omaan taskuunsa sellaisessa rahassa, jolla jotakin saa. Anna Kaisa väitti, että se heidät viimeisinä sotavuosina pelasti nälästä, että maantien linja avattiin pitkin Patsjoen uomaa ja ihmiset saivat työnansiota. Omituistahan oli, että tämän maantielinjan avasivat suomalaiset, vaikka maantie kulki venäläisen alueen läpi. Suomalaiset arkkitehdit, raken-

Kuuroivi.

numestarit ja työmiehet rakensivat valtion majalat Venäjän puolella.

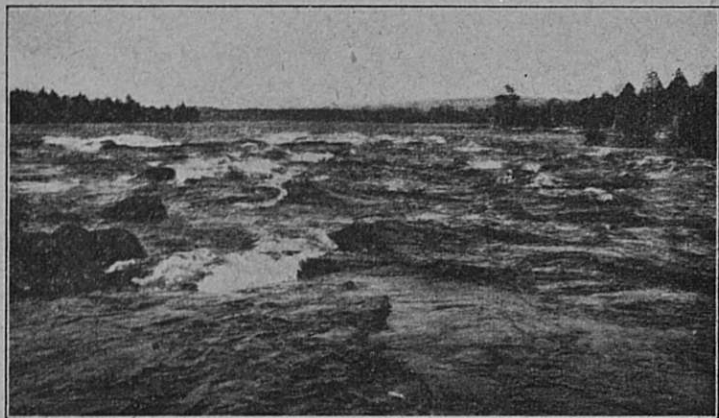
Minulle oli sanottu jo Helsingissä, ettei pidä kulkea Jakolan Mikon talon ohi pistäytymättä emäntää puhuttelemaan. Kuului olevan erittäin ystävällinen ja liukas-kielinen. Soudettiin siis rantaan. Otettiin ystävällisesti vastaan. Isäntä ja emäntä olivat Kittilästä kotosin, niinkuin kaikki paremmat isännät ja emännät Patsjoen rannoilla. Patsjoen laakso on Kittilän siirtokunta uloimmassa Pohjolassa. Asukkaat olivat lähteneet nälkää pakoon suurina hallavuosina 1860-luvulla. Sananpartena kulki vanhojen suussa: »Ei olkileipä pitkän päälle maittanut». Täältä saivat paremman leivän — Jäämeren satamista. Tai oikeammin: saivat rasvaisemman särpimen taimenista, tammukoista, siiosta ja harreista.

Jakolan Mikon emäntä sytytti heti takkavalkean puut palamaan keskellä kesäistä päivää. Siis tervetulleita olimme.

On mielenkiintoista kerääntyä tuollaisen kirkkaasti palavan ja kauas loimuavan takkavalkean ääreen saappaitaan kuivaamaan. Siinä juttu luistaa niin kepeästi kahvipannun poristessa liedellä. Ja mikä se tuo takkavalkea muu on kuin nuotiotuli, joka on muutettu seinien sisälle ja katoksen alle. Ensin nuotiotuli eli rakovalkea muutettiin metsästä kotaan, jossa se paloi keskellä kotaa kattoaukon kohdalla. Sen ympärillä ihmiset lämmittelivät itseään tulen loimussa. Kun tuli sammui yöllä, karkasi pakkanen avonaisesta kattoaukeasta. Ken heräsi yöllä, nakkasi puita arinalle, ja taas nousi loimu. Ilman loimua ei mitään lämmintä. Kodassa paloi ikuinen tuli kuin Vestan neitsyen temppelissä.

Nyt on tuo tuli keskilattialta muutettu nurkkaan Patsjoen hirsirakennuksissa. Muuta eroitusta ei lämmityksessä ole. Se on vain paikan muutos. Takkavalkeasta savu pakenee suoraa päätä savupiipusta ilmaan ja sen mukana lämmin. Se on loimun tuli, joka takkavalkean ääressä hohtaa, kuivattaa ja lämmittää. Kun loimu sammuu, on lämmin lopussa. Takkavalkeassa ei ole uunia, jonka kivet kuumenisivat ja antaisivat lämmintä vielä loimun sammuttua. Niinkuin meillä täällä vanhassa Suomessa Patsjoen talossa on loimun lieskuessa lämmin; jos loimu yöllä sammuu, hiipii pakkanen sisään. Illalla maata mennessä voi olla hiki, aamulla herätessä puistattava vilu. Mitään ihanteellisia lämmityslaitoksia takat tosin eivät ole, mutta kodikkaita, kauniita ja kuivattavia ne mitä suurimmassa määrässä ovat. Ehkä niillä sentään talvipakkasilla saa nopeammin lämpimän tupaan kuin meidän uunillamme, ehkä niiden loimussa kohmettuneet kämmenet ja jalat nopeammin sulavat kuin muurin kupeessa.

Emäntä kertoi poteneensa kovaa influenssaa toissa talvena, eikä vieläkään oikein toipuneensa. Luuli minua piispaksi tai arkkipiispaksi alussa, mutta puhelun vilkastuttua huomasi erehtyneensä. Emännän kaikkia sutkauk-

Hevoskoski.

sia ei voi painattaa; ne ovat vanhaan malliin tekaistuja, sellaisia, jotka 150 vuotta sitte meillä vielä olivat yleisiä ja yleisen mielipiteen suvaitsemia. Kerrotaan hänen rep-
liikeistään sentään muutamia puolisovinnaisia.

Tie- ja vesirakennusten ylitirehtööri majaili Jakolan Mikossa insinööreineen. Tirehtööri kysyi seuralaisiltaan:

— Joko herrat ovat maksaneet?

— Talonpoikako sinä olet, sanoi emäntä, kun nuo on herroja.

— Enhän minä talollinen ole, olen tämän maantien rakentaja.

— Vai sinäkö sitä rakennat tätä kusiaispolkua.

— Mikä kusiaispolku se on? Autobiili-tiehän siitä tulee.

— Vai auttotie! Eihän tuo kestä edes tavallisen emännän tallustella. Kusiaisen kannattaa, jos kannattaa.

Kun Petsamon emänniltä kysyy, montako lasta heillä on, saa vastaukseksi Patsjoen laaksossa:

— Kaksitoista on tehty.

Menikan koski.

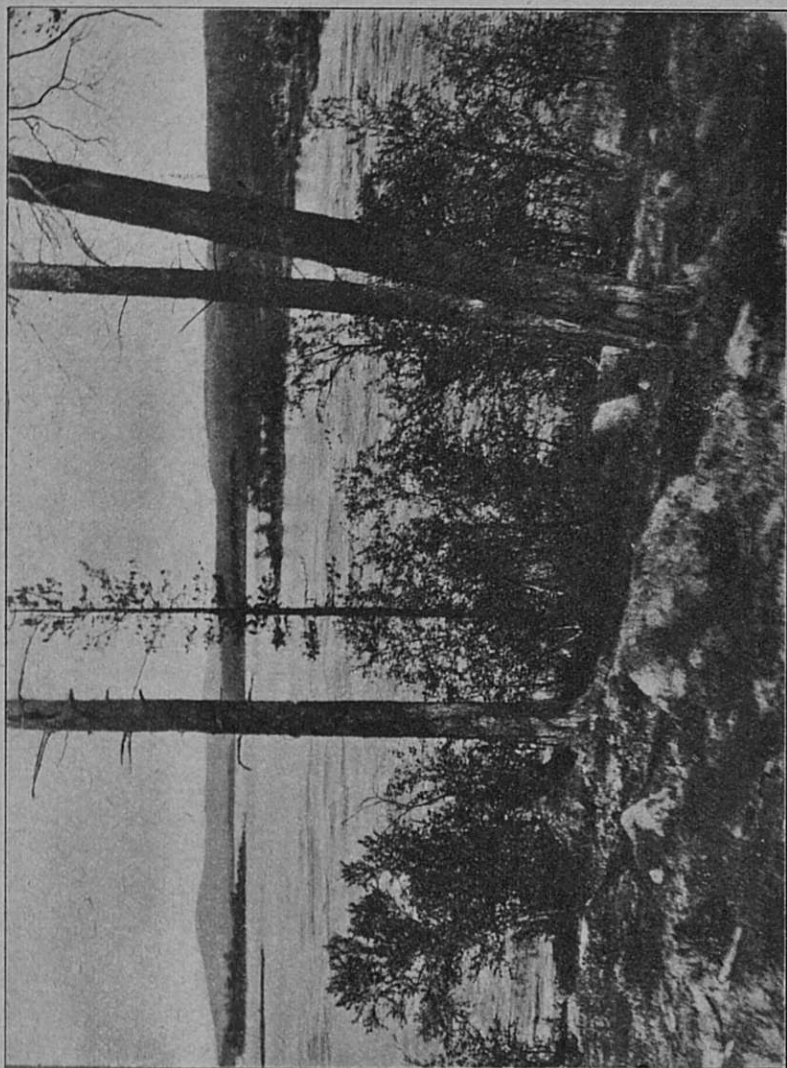
· Petsamon karjalainen emäntä taas vastaa:

— Kaksitoista olen tehnyt.

Kielellisesti ei ole suurt a eroitusta näissä vastauksissa, mutta aatteellisesti — kokonainen valtameri. Alkeellisin käsitys on, että lapset ovat »Herran lahjoja» vaimoihmisille, jotka ne tekevät. Tämä ajatus on kulmakiviä kaikissa maailman suurissa uskonnoissakin.

Kummun talon emäntä Töllevijärven rannalla puhuu vieläkin vanhempaa suomea, 200 vuotta vanhaa. Boccaccio ja hän ovat saman vuoden lapsia.

Anna Kaisa ja Martti soutaa nytkyttivät vastatuuleen ja nuori Numelin istui keskellä venettä, tarkasti Norjan rajaa ja ikävystyi. Häntä huvittavat vain ponnistukset ja työt, eikä kädet ristissä istuminen. Ukko Sarre oli kuuro ja myöskin myykkä. Ukon kanssa ei hän päässyt puheisiin. Kaihon silmäyksiä Numelin heitti Patsjoen

Patsjoen maisema. Kaskamofunturi taustalla.

viertotiehen, tuohon kusiaispolkuun; siellä olisi hän tahtonut rämpiä.

Laskettiin Jordanin nivoja ja keskusteltiin Anna Kaisan kanssa uskon pääkappaleista. Kaisa tunsu mainiosti sen toisen pyhän Jordanin, jonka vesi paransi ihotauteja. Soudettiin Vuovatusjärveä ja tultiin Vetokoskelle Norjan puolelle. Tyhjennettiin vene ja ukko Sarre lähti laskemaan ryöppyävää koskea. Katseltiin rännalta veneen kulkua räiskyvissä aalloissa. Silloin Kaisa suoristihe pitkäksi ja huudahti:

— Noin se minun mieheni koskista pärjää! Ei sitä moni mies uskalla tuonnè. Senimoinen mies minulla on!

Oli yksi ala, jossa Kaisa tunnusti huonommuutensa, ja se oli kosken lasku. Siinä hän, Saaran esimerkin mukaan, kunnioitti miestäns herranaan. En kumminkaan päässyt siitä vaikutuksesta, minkä Kaisan kehuminen teki minuun, nimittäin että tässä kehui äiti poikaansa eikä vaimo miestäns.

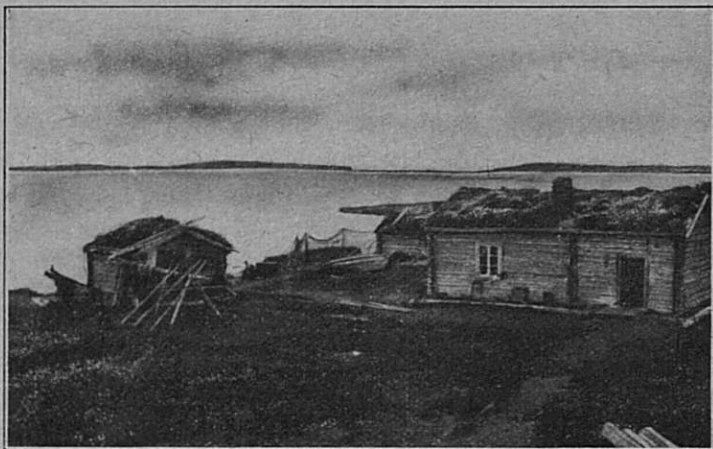
Ylen on kaunis Vuovatusjärven suomenpuoleinen ranta. Jylhät tunturit kohottavat kaljuja kallojaan aivan sen rantaääräältä. Siinä on kolme myhkyrää, Kalko-oaivi, Kaskamatunturi ja Kuuroivi. Huiput ovat alastomat. Liepeillä alempana kasvaa tunturikoivuja ja alimpana havumetsää. Pohjoisella kupeella näkyy vielä sulamantonta lunta. Tunturien välissä on syvällä notkossa kaunis alppijärvi Kaskamajärvi ja vielä kauempana ehkä vieläkin ihanampi pikku järvi Niilijärvi. Niilijärven rannalla on kuuleman mukaan hyvin säilynyt kämpä.

Tästähän pitäisi saada rauhoitusalue. Nämä tunturit ynnä siihen liittyvä metsämaa olisi palstoitettava kansallispuistoksi, jotta nouseva kansa saisi tutustua koskemattomaan korpeen. Näiltä tuntureilta leviävät etelään käsin suuret metsät, jotka ulottuvat aina Luttojoen vesistöille saakka, s.o. Suomen ja Venäjän rajalle. Asumattomat, tuntemattomat salot.

En nähnyt näitä metsiä muuta kuin loitolta, mutta niitä kävi viime keväänä tutkimassa etevin ammattimies ja paras Lapin metsien arvostelija, vanha metsäherro H. R. Sandberg Rovaniemeltä. Tämä »Lapin kuninkaaksi» kutsuttu 72:n vuoden vanhus samosi Luttojoen salot läpeensä ja kertoi näkemänsä minulle. Salolla kuuluu olevan suuri joukko sangen paksuja sahatukkeja, 3:n à 4:n sadan vuoden vanhoja, jotka ovat erittäin tiivissyisiä honkia. Parasta lauta-ainesta siis. Ei pituudellakaan kuulu olevan suurtakaan eroitusta, verrattuina etelämpänä kasvaviin puihin. Mutta varovasti on näitä puita harvennettava. Puut kasvavat täällä Jäämeren hengessä niin perin hitaasti. Metsän haaskuu on raskas rikos tulevia polvia kohtaan. Lasten lasten lapset vasta saavat nähdä metsän, missä nykypolvi on sen kaatanut maahan. Senthden olisi nyt aika käsissä suojata jokunen osa tätä suurta saloa kaikelta metsän hakkuulta.

Olisi sitäkin sopivampi juuri tältä kohdalta eroittaa palsta kansallispuistoksi, kun seudun väki on tottunut tähän aatteeseen. Toisella puolen järveä, Norjan puolella, on Norjan hallitus nimittäin jo rauhoittanut suuren metsämaan. Tosin kansallispuisto ei tuota rahaa ja tuloja valtiolle, mutta ei sen hoitokaan paljoa maksa, se kun etupäässä on uskottu vanhan forstmestarin, Ukko Tapion, kokeneisiin käsiin. Ja tämä on aina maksuttomasti hoitanut virkaansa. Tosin Tapio on huono tien tekijä, mutta suvaitseehan hänkin niitä Jakolan emännän polkuja. Niillähän lihava emäntäkin kuuluu pääsevän jotakuinkin hyvin kulkemaan, niin myös se matkamies, joka hetkeksi tahtoo painua Luojan koskemattomaan luontoon hartautta harjoittamaan. Teppo tietä neuvoo ja Nyyrikki veistää ristit rastit puihin.

Raskasta oli souu Pitkäjärvellä ja Salmijärvellä. Jäämeri puhalsi vimmatusti hyistä ilmaansa vasten kasvoja ja aallot nousivat aikamoisina näillä pitkillä järvillä. Tuuli

Mörsarin talo Salmijärvellä.

oli vallan vastainen. Poikettiin Mörsarin taloon, Salmijärven suurimpaan, omistava 5 lehmää.

Mörsarissa oli kaksi rakennusta, uusi ja vanha, sekä joukko ulkokuoneita. Muhkea talo. Ei talot muuten täällä Patsjoella tietystikään muistuta Etelä-Suomen rustholleja. Tavallisesti vain yksi pienen tupa ja joku ulkokuone muodostavat talon rakennusryhmän. Luulee tulevansa mäkituvalle, tuleekin taloon. Mörsarin isäntä, vaikutusvaltainen henkilö näillä seuduin, ei ole suomalaisen näköinen. Hänen esi-isänsä oli vanha kaarlolainen tykkimies ja hänen jälkeläisellään on sekarodun kasvopiiirteet, ruotsalais-saksalais-puolalais-suomalaista sekoa. Hänen sisarensa on suomalais-norjalaisen sivistyksen hankkinut ja ollut takavuosina seudun vapaaehtoinen luvun opettaja, hätäkastaja, raamatun lukija, — tuskin vihkiä. Sillä ei mikään tässä maailmassa ole niin nuukaa — kuin naimisiin meno. Ei tunneta mitään hätäviikimistä, vaikka sellaista niin usein kipeästi kaivataan tässä maailmassa, varsinkin näillä seuduin, jossa luterilainen pappi takavuosina käväsi ainoastaan pikimältään vuosien kuluttua.

Säällitti vanhaa soutajaparia tässä vastatuulella Säällitti vanhaa ukko Sarrea, joka ei ääntä päästänyt tunti-kausiin. Ainoastaan silloin kun Kaisa ja minä makeasti nauroimme jollekin hullutukselle, rupesi Sarre ukkokin ikäänkuin omituisella tavalla hökimään.

— Kuuleehan se sentään vähän, sanoin minä.

— Eikö mitä! Kun se näkee minun nauravan, niin se on myötämielin ja nauraa myöskin, sanoi Kaisa.

Siis sympatiianaurua. Tässähän näin ilmielävänä edessäni »ihannevioliiton», jonka olemassaoloa tähän asti olen epäillyt. Aina sitä jotakin oppii Patsjoellakin!

Sydänjuurihin saakka viluisina heitimme hyvästit ytimiin saakka väsyneille Sarrelaisille Salmijärven sotilaallisessa majatalossa.

Anna Kaisa edellä he poistuivat rantaan lähteäkseen takaisin Höyhenjärvelle, Kaisa eteenpäin pyrkivän kansansa hieman itsetietoisena edustajana, ukko Sarre kuolevan kansan hienotunteisena, filosofisena, alistuvaisena jäsenenä.

Teki mieleni huutaa: eläköön lappalaiset! Ukko Sarre, Anna Kaisan ottopoika ja aviomies, oli sympaattinen vanhus.

Köngäs.

(*Boris Gleb*)

Salmijärvi on Patsjoen sydän. Siellä on suurimmat niityt, siellä siis enimmäkseen asumukset. Rannat tekevät suomalaisen vaikutuksen. Muhkea kansakoulu sijaitsee kauniilla niemellä, ja mikä kummallisinta, tehdas seistä töröttää rantaääryrällä, tosin ilman isäntää, ilman hoitajaa ja ilman työmiehiä. Hävinneet kaikki Venäjälle. Vesistön itäpuolella kohoavat Petsamon jylhät tunturit. Sinne kapuaa tuleva Petsamon maantie, sen notkoja on tuleva rautatie noudattava.

Salmijärven sotilaallisessa majatalossa asuu luutnantti suuremman joukko-osaston ympäröimänä. Salmijärvi on siis vartioston keskus ja tukipylväs. Täällähän tapahtui tuo onneton taistelu suomalaisten vartiojoukkojen ja bolševikkien välillä huhtikuun 1. p:nä 1920, josta kansa vielä yleisesti kertoo aivan erinomaisen varovaisella ja puolueettomalla sävyllä. Suomalaiset hiihtivät Salmijärven toiselle puolelle, jossa norjalaiset ottivat heidät huostaansa. Osa peräytyi Suomeen. Samassa tilaisuudessa kaatui urhoollinen luutnantti Koivisto. Kansat kertoo, että bolševikit aivan hermostuneesti pelkäsivät loukata Norjan puolueettomuutta. Niinpian kun suomalaiset pääsivät Salmijärven jälle, lakkasi heidän ammuttansa pelosta, että pakolaiset jo olivat Norjan rajan turvissa.

Salmijärven majatalo. Taustalla Petsamon tunturit.

Salmijärven majatalon ympärille oli kaivettu mahtavat ojat eli juoksuhaudat, ensimmäiset ja ainoat, mitkä Petsamossa näin. Luulisin, että heinämaat Patsjoen laaksoissa kasvaisivat kymmenkertaisiksi, jos rannalla olevat jängät kunnollisesti ojitettaisiin. Olimme tavanneet kiinni Salmijärvellä ne kaksi Asikkalan talollista, jotka meidän edellä taivalsivat Petsamoa kohti. Heidän kanssaan yhdessä ihmettelimme tätä perinpohjaista ojattomuutta Patsjoen laaksossa. Jos Hollolassa ja Asikkalassa käytettäisiin tällaista viljelystapaa, niin ennen pitkää kaikki alamaat rämehtäisivät.

Lähdettiin Salmijärveltä neljään mieheen soutamaan Jäämerta kohti, jonka piti tulla vastaan Patsjoen suulla, Kolttakönkään kosken alapuolella. Yhä pohjoinen porotti vähentymättömällä voimalla. Soudettiin, soudettiin oikein miesvoimalla. Vedettiin venettä koskien sivu.

Airoissa istui eräs nuori paikkakunnan isäntä sekä sisäänmuuttanut rautlampelainen, rotupuhdas savolainen.

Salmijärven silta.

Rautlampelaisella oli kultainen suu ja mielikuvitus melkein yhtä vilkas kuin edesmenneellä seurakuntalaisellaan, Paavo Korhosella. Ei ollut juoni saada hänen mielikuvitustaan tulvimaan yli äyräittänsä. Hän muisteli Rautalammen kesiä ja vertasi niitä näihin hyisiin henkäyksiin, joita Jäämeri puhalsi venettämme vastaan. Nuoruuden muistot veivät miehen mielikuvitukselta viimeisenkin holtin. Heillä oli ollut siellä Rautalammillä musta ori, ja se se vasta juoksi. Se juoksi 2 peninkuormaa puolessatoista tunnissa, ihan lemmessä. Hetken perästä se jo juoksi tunnissa ja kymmenessä minuutissa ja kertomuksen loppupuolella se jo kuittasi 2 peninkuormaa alle tunnin.

— Oikein, oikein, rautlampelainen! Jatkakaa vain, kyllä minä uskon. Mutta jos te vielä sanotte, että se teidän oriinne juoksi 2 peninkuormaa puolessa tunnissa, silloin minä räiskytän melalla vettä silmillenne. Minä olen myös savolainen ja olen ajanut oriilla, enkä koskaan ole

väittänyt, että se juoksee alle tunnin 2 peninkuormaa. Sovitaan pois, se juoksi yhdessä tunnissa 2 peninkuormaa.

— Olkoon männeeks! Mitäs niistä maallisista! sanoi rautlampelainen.

Mutta rautlampelainen oli synnynnäinen runoilija, äitinsä taisi olla Korhottaria. Hän tarinoi niin, että silmät säihkyivät ja suu oli koko ajan leveässä, haltioituneessa hymyssä. Nuoruutensa muistoilla hän masensi pohjoisen tuulen vaikutuksen. Kun suojaisten rannan koivikon siimeksessä lepäsimme ja polttelimme piippua, tuntui ruumiissa rautlampelainen lämmin ja hempeys. — Niin, täällä 2:n peninkuorman päässä Jäämereltä kasvoi oikea, pulska lehto. Se on Patsjoen ihmeitä. Samalla leveysasteella Petsamon vuonon pohjukassa vallitsee täydellinen puuttomuus.

Ei rautlampelaista tarvinnut hoputtaa juttuamaan.

— Kahtokee tuonne! Tuon harjanteen suojassa minä seistä värjöttelin, kun bolševikit tänä kevännä kävivät miehiä hakemassa pakkotöihin. Kun lähenivät, minä livistin tästä huonon jään yli Norjaan, kun loittonivat, minä kävin kotona asti.

Savolaisen korvissa sanalla pakkotyö on ruma kaiku.

— Mikseivät muut tehneet samoin, kysäsin minä.

Rautlampelainen vilkutti silmiään ja sanoi:

— Olj hätä ja hyvä mieli, hyvä mieli ja hätä.

Pirullinen tilanne viime kevännä näillä patsjokelaisilla! Heidän seutunsa kuului virallisesti Suomeen, mutta vain paperilla. Suomalaisia viranomaisia ei näkynyt paikkakunnalla. Huhuiltiin että niiden keväämmällä piti rauhanehtoien nojalla saapua. Mutta silloin pistäytyivät suomalaiset punikit taloihin ja vaativat miehiä Neuvosto-Venäjän armeijaan ja sen töihin. Venäjän alamaisiahan he olivat jo synnyiltään, nyt muka suomalaisia paperilla. Tällaisessa tilanteessa ihminen horjuu. Hätä ja hyvä mieli. Hyvä mieli, kun punikit kehuivat Venäjän oloja paradiisi-

Salmijärven luutnantti.

siksi. Eräs Salmijärven kauptarkin kuului muka, vähän aikaa koulua käytyään, päässeen melkein kenraalin arvoon. Hallitukset olivat vaihtuneet kuin rukkaset. Kuka sitä tiesi, kuinka kauan tätä komentoa kestää. Parasta siis olla mielin kielin. Mutta rautlampelainen oli viisas ja viekas. Hän luikki Norjaan, kun piti näyttää oikea karvansa. Olivatko kaikki nuo, jotka Venäjälle vietiin, väkiseltä vietyjä? Mene, tiedä!

Kummun vanha, kurttui-nen emäntä, syntyään suomalainen, hilpein humoristi näillä seuduin, Boccaccion aikalainen, huokasi näista asioista puhuttaessa.

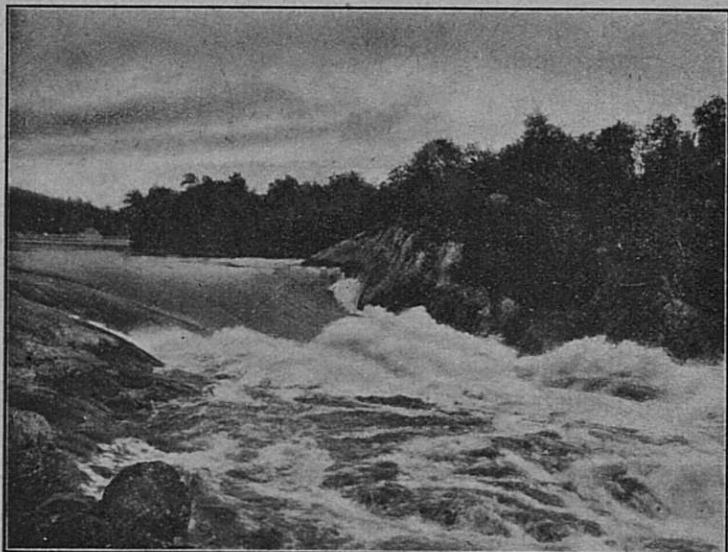
— Jälestä kuuluu, sanoi torventekijä.

Se, mikä minut tällä matkalla suorastaan yllätti, oli asukkaitten aito suomalaisuus puheissa, sanoissa ja ajatusmeiningeissä. He taitavat kaikki suomalaiset sananlaskut, niin siivot kuin vähemmän säädyllyiset, osaavat toht. Martti Lutheruksen katekismuksen, tuntevat raamatun juuri niinkuin Suomen mies ja nainen. Mutta valtiollisesti suomalaisia he tuskin vielä ovat. Jos pysyvät hyvässä leivässä ja särpimessä, voi heistä kohta tulla myöskin valtiollisesti puhtaita suomalaisia. Jolleivät, muistelevat he ehkä kaipauksella tsaarivallan aikoja. Tsaarivallalla oli etu ennen muita siinä, että se jätti ihmiset täällä päin rauhaan. Sen kuristava käsi ei ulottunut tänne asti. Ja sellainen hallitushan on hyvä, joka ei kajoa ihmisten vapaaseen elämään, josta ei tiedä, onko sitä vai ei,

aivan niinkuin sellainen sydän on hyvä, jonka tykytystä ei tunne ei kuule.

Jätettiin Salmijärvi ja päästiin Töllelvinjärvelle. Olin jo Kemin ja Ounaan jokiyhtymässä kokenut yllätyksen, minkä tämä muhkea maisema sai aikaan. Samoin olin Kaunispään tunturilla Laanilan luona hämmästynyt outoa, suuremmoista näköalaa. Nyt tuli kolmas hykäyttävä tunne Töllelvinjärvellä. Töllelvinjärvi on mitä kaunein alppijärvi. Tai oikeammin, se on vuono, jossa on makeaa vettä. Töllelvin vuono on toistakymmentä metriä merenpinnan yläpuolella. Sen erottaa merestä kaksi mahtavaa koskea, Jäniskoski ja Kolttaköngäs. Mutta jollei tätä tiedä, luulee olevansa norjalaisella vuonolla. Rannat ovat jyrkät molemmin puolin kapeaa järveä. Kaljut kalliot muljottavat siellä ylhäällä ja heittävät tummat varjonsa veteen. Tämäntapaista järvimuodostumaa ei ole toista Suomessa.

Me suomalaiset olemme Petsamon omistamisella saaneet uuden, merkittävän lisän maisemiimme. Meillä on nyt oikeita vuonoja, meillä on nyt oikeita alppijärviä. Emme tarvitse enää vuonomaiseman kuvia Norjasta, emmekä alppijärvien kuvia Sveitsistä. Nyt me jo voimme saada sellaisia Petsamon läänistä. Maisemamaalarimme ovat saaneet kiitollisia aiheita lisäksi tuleviin tauluihinsa. Lapin ja Petsamon aiheita varmaankin yleisö mielellään näkisi ja niillä seiniään koristeleisi. Ihmetyksellä huomasi Lapin tunturit niin perin koristeellisiksi. Mielikuvituksissani en ollut niitä nähnyt niin ihanassa valossa kuin ne todellisuudessa ovat. Maalarimme eivät niitä ylimalkaan ole kiinnittäneet kankaalle. Ne ovat olleet meidän silmillemme vieraita. Nyt kai se aika on koittamassa, jolloin Lappi ja Petsamo muuttuvat meidän omiksemme, ei ainoastaan valtiollisesti vaan myöskin sydämmellisesti. Kaunispään ja Urupään tunturit, Töllelvinjärvi, Jäämeren vuonot eivät enää lähde silmistäni. Niiden kuvat ovat

Jäniskoski.

syöpyneet sieluuni. Minä näillä kuvilla nyt herkuttelen mieltäni aivan niinkuin tähän asti Punkaharjun, Puijon ja Mankalan näköaloilla. Näyttää sittenkin olevan suurta tunnelmallista arvoa sillä seikalla, että joku seutu, joku erityinen näköalamuodostus on, niin sanoakseni, minun omaani, oman maani omaisuutta, eikä vain vieraan maan kaunistuksia.

Töllevinjärven veet laskevat komeasta Jäniskoskesta ja 3 km. sen alapuolella olevasta Kolttakönkään koskesta Jäämereen. Nämä molemmat ovat koskia vuonossa, sillä rantamuodostukset täälläkin ovat samanlaisia kuin Töllevinjärvellä. Näistä kahdesta on varsinkin Jäniskoski ylen kaunis. Kapeasta kallion lovesta vesi mahtavana, sileänä harjana syöksyy monta metriä suoraan alas, jossa se tapaa esteen ja ryöpsähtää mylleröiväksi kuohuksi ja räiskyksi. Putouksen alle muodostuu suvannon tapainen lampare, jossa vesi pihisee kuin samppanja, jossa se pyörii,

velloo ja survii niin kiihkeästi, etten moista koskissa muualla ole nähnyt. Annan kuvan puhua Jäniskosken kauneuden puolesta. Ei siitä koskesta kukaan ole hengissä tullut alas, yhtä vähän kuin Imatrasta. Kauneudessa sen voittanutta meillä ei ole muita kuin Mankalan kosket.

Suomen valtio rakennuttaa n.s. rullatietä kosken sivu. Rullatiellä ymmärretään kiskotettua tietä, jota myöten vene vedetään kuivalla maalla kosken alapuolelle. Sellaisia on jo Norjan puolella pari kappaletta valmiina Veto-koskessa ja Menikankoskessa. Viime vuosiin saakka on Norjan puoli Patsjoen rantaa ollut paremmin varustettu kulkuneuvojen suhteen kuin entinen Venäjän, nykyinen Suomen puoli. Siellä on pienoisia majaloita, siellä rullatiet. Nyt meillä jo on 5 muhkeaa majataloa ja Könkään matkailijamaja omalla puolellamme, ja kun maantie tulee ajettavaan kuntoon, olemme kulkuneuvoihin nähden täydelleen voitonpuolella.

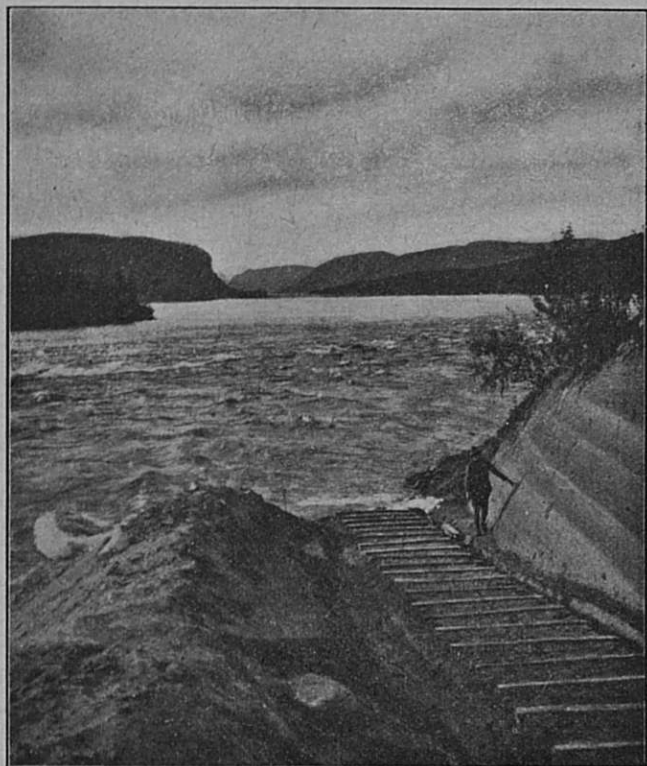
Ensimmäistä suomalaista rullatietä rakennettiin parastakaa. Työmiehiä oli koolla suuri määrä, sillä tässähan täytyi kaivaa maata, tasoittaa ja laskea kiskot. Työmiehet asuivat suuren suuressa kodassa, joka oli kolttalaisen arkkitehdin ihanin luoma. Se oli sekä korkea että laeva, rakennettu paksurunkoisista, käppyräisistä tunturikoi-vuista, päällystetty jänkien mehevimmillä sammaleilla, tuohilla ja turpeilla ja muulla töryllä. Se oli kuin jalon petolinnun pesä, kotkan, jonka toinen siipi vettä viistää, toinen taivasta lakasee. Keskellä kotaa paloi ikuinen, pyhä tuli, pienemmän juhannuskokon suuruinen.

Astuttiin palatsin aukosta sisään. Suomalaisia työmiehiä lojui vasemmalla puolella tulta, kolttia oikealla puolen. Suomalaiset edustivat jokaista Suomen kolkkaa. Oli elimäkeläinen, oli rääkkyläinen, oli oululainen, oli porilainen, kaksi asikkalaista, kaksi helsinkiläistä, salmijärveläisiä y.m. Kaikki maailman kulkureita, siis iloisia, nauravia miehiä. Kirkkaimmin ja heleimmin nauroi se mies, joka

pitkät ajat oli oleillut Huippuvuorilla. Ihmeellistä, ilo ei riipu valosta, vehmaudesta eikä lämmöstä, se johtuu lämpimästä sydäimestä. »Huippuvuorten kuningas» oli säilyttänyt helakan nauruäänensä ja kirkkaat kasvonsa pohjoisnavan lumipyryistä huolimatta.

Joskus käy niin, että ihmisjoukon valtaa ilonpuuska aivan ilman näennäistä syytä. Aivan niinkuin varpusparven joulukuun pimeimpinä päivinä. Nekin voivat pensaikon lehdettömillä oksilla sirkutella tuntikaupalla niin kiihkeästi kuin orkesteri konsertissaan rahan edestä. Mistä syystä? Ei rakkaudesta, vaan yksinkertaisesti yhteisen ilon hurmiossa. Niin mekin tässä kolttien palatsissa, joka ristittiin komeutensa takia »tasavallan kioski», kuuluisan Yildis Kiosk'in mukaan Konstantinopolissa, sirkuttelimme tuntikauden käsittämättömässä riemussa. Puheenvuoroja ei pyydetty, ne otettiin. Puhuttiin Petsamon onnellisesta tulevaisuudesta. Rakennettiin tuulentupia.

Siinä seistessäni kattoaukon alla, kuulin nurkista ikään kuin naisäänien vikinää. Kuka tänne kasakkien leiriin naisia on kulettanut? Ne olivat kolttia, parrakkaita kääpiöitä, jotka piipattivat omituista kieltään kuin ripille menevät tyttöset. Niin läpi läpeensä naisellinen oli heidän äänensä, että minä pari kolme kertaa käännyn ihmeissäni hakemaan silmilläni naisolentoja kioskin nurkista. Kolttien vastainen elämä maalattiin hohtoisin värein. Nyhän koltatkin pääsevät valitsemaan valtiopäivämiehiä Suomen eduskuntaan. Me valitsimme tuossa tuokiassa kolttalaisen edusmiehenkin. Enimmät äänet sai se, jolla oli tuuhein tukka ja vankin parta. Heidän sielunsa kykyjä ei tunnettu eikä voitu punnita, mutta eiväthän ne aina Suomessakaan jouda herkimmän puntarin nokkaan kun edustaja valitaan. »Etustajien» joukosta sanovat pahat ihmiset löytävänsä sangen paljon vätystäjiäkin. Koltat nauroivat ja lepertelivät yhteisen ilon tartuttamina.

Jäniskosken suvanto.

En ollut ennen tätä matkaani koskaan nähnyt koltta-lappalaista. Ne olivat sangen mieltäkiinnittäviä uusia tuttavuuksia, mieltäkiinnittävämpiä kuin Suomen lappalaiset. Olen kuullut erään lappalaisten tutkijan väittävän, että koltta sana tulee venäjänkielestä, jossa se merkinnee samaa kuin rupipää, kaljupää, tukkatautiä poteva ihminen. Monet koltat ovat tänäkin päivänä kaljuja, ei ainoastaan miehet vaan myöskin naiset. Se johtunee jostakin tukkaa tuhoavasta basillista, siivottomuudesta eläjästä, sillä koltan paljaassa kaljussa nähdään keltaisen ruskeita täpliä,

niinkuin kartalle kuvattu tiheä saaristo. Pienten paiseitten arpia.

Mutta kolttien ulkomuoto on perin vaihteleva ja muotorikas. Voi joskus nähdä jättiläisen, voi nähdä kääpiön, näkee leveänaamaisen, tuuheapartaisen, mutta myöskin hyvin siropiirteisen ja paksutukkaisen. Samoin tapaa parattomiakin kolttia.

Suurilla silmilläni tarkastelin näitä eri tyyppejä. Vähitellen selveni minulle syy tähän ulkomuodon erilaisuuteen. Se kävi minulle niin varmaksi, että pidän seuraavaa esitystäni historian viimeisenä sanana.

Koltat ovat alkuperältään samaa kansaa kuin Suomen lappalaiset. He puhuvat samaa kieltä, vaikka eri murretta, niin erilaista, että heidän on hieman tukala toisiaan ymmärtää. Mutta vielä suurempi eroitus on olemassa ulkomuodon ja uskonnon välillä. Koltat ovat selvästi venäläisten näköisiä, miniatyyrivenäläisiä. Heti ensi silmäyksellä huomaa heidän piirteistään slaavilaisuuden tirkistävän esille. Koltat ovat oikeauskoisia kreikankatolilaisia. Suomen lappalaiset luterilaisia. Koltat juovat tsajua, lappalaiset yhtä hartaasti kahvia.

Mistä tämä elävä slaavilaisuus kolttain piirteissä?

Jo 1550 luvulla perusti pyhä Trifon Petsamon luostarin. Vuonna 1565 asui luostarissa kokonaista 50 munkkia. Kohta 400 vuotta ovat Petsamon munkit hallinneet ja vallinneet niitä maita, missä koltat asuvat, s.o. Muurmannin rannikkoa. — Muurman on venäläinen muodostelma norjalaisesta nimestä Norrman. — Luostarilla on joskus ollut mahtavat loistoaikansa, joskus on sitä kohdannut ankara vaino, niinkuin Pekka Vesaisen julma ryöstö- ja murharetki 1589. Aina uudelleen ovat munkit nostaneet päätään, rakentaneet uudelleen poltetut kylänsä ja anastaneet haltuunsa seudun edullisimmat viljelyspaikat.

Nyt tiedämme kaikista katolilaisista papeista ja munkkeista, että he ovat hyvin hartaita kristityitä. Aamuin,

Kõnkään kolttakylä.

illoin ja keskipäivälläkin he hääraävät kirkoissaan ja palvovat pyhimyksiään. Mutta me tiedämme myöskin, että heitä vainoovat tuon tuostakin hirvittävät kiusaukset ja lihan kanssa kamppailut. Yhtämittaa he lankeavat, yhtä usein katuvat, taas langetakseen. Se on kaikille meille kristityille ominaista, mutta ennen kaikkea katolilaisille hengellisille. Nyt luostarien ympärillä asui kolttia. Kun munkkeja rupesi väsyttämään tämä yhtämittäinen posmittaminen kirkoissaan ja rukoushuoneissaan, pistäytyivät he iltasilla juttelemaan kolttien kanssa aivan arkipäiväisistä asioista. Tämähän on niin inhimillistä, niin luonnollista, ettei sitä tarvitse ihmetellä. Kolttavaimojen ja kolttatytöjen kanssa he vaihtelivat ajatuksiaan lemmestä, venäläisten munkkien totuttuun tapaan. Tätä menoa he ovat jatkaneet kohta 400 vuotta. Ihmekö siis, että koltat ovat slaavilaisten näköisiä. Jokainen nykyajan kolttia polveutuu isän puolelta Petsamon munkeista.

Mutta nyt on Petsamoon tullut munkkeja koko suuren Venäjän eri aloilta. On tullut Vähä-Venäjältä, on tullut kasakkien maista, on tullut Moskovasta, on Novgorodista.

Kaikki slaavilaisten eri piirteet ovat siis edustettuina kolttien kasvoissa. Koltat muistuttavat siis joko siropiirteisiä, kapeakasvoisia eteläslaaveja tai leveänaamaisia tuuheapartaisia suurvenäläisiä, useimmiten pieroiskoossa.

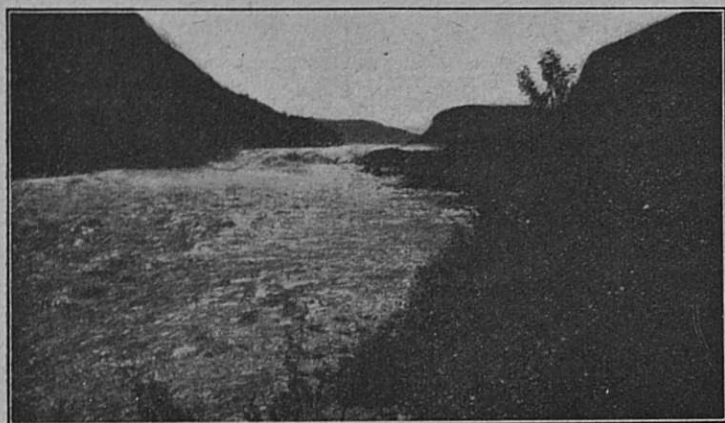
Ne koltat, mitkä vikisivät tasavallan kioskissa, olivat erittäin siropiirteiset ja hoikat. Selviä ukrainalaisia. Heidän kasvopiirteensä näkee joskus venäläisten kirjailijain ja taitelijain kuvissa. Nämä koltat olivat Gogolin ja Repinin näköisiä. Tukka oli Orenburgin kasakin ja parta rehevä leukaparta.

Hyvinä ystävinä erottiin tasavallan kioskin asukkaista, jotka lähtivät saattamaan meitä kosken alle. Koltat hypäsivät kepeästi kuin kuolleet haamut veneeseensä, laskivat kosken alapuolen, ja toivat sen suvantoon. Yhä he vikisivät ja hymyilivät entistä iloaan.

*

Vuonoa jatkuu vielä Jäniskoskesta aina Jäämereen saakka. Kolmen kilometrin päässä on viimeinen mahtava Patsjoen koski, Kolttaköngäs. Komea koski, tunturien ympäröimä.

Kolttaköngäs on merkillinen meille suomalaisille sen kautta, että sen molemmat rannat kuuluvat suomalaiseen alueeseen. Miksi raja tällä kohden poikkeaa norjalaisten puolelle? Arvattavasti sen takia, että heti kosken alapuolella sijaitsee kaksi venäläistä rukoushuonetta, vanhempi, jo laho ja ränstynyt, uudempi, kaikella venäläisellä loistolla sisustettu. Sanotaan, että itse Petsamon perustaja, pyhä munkki Trifon, olisi vanhemman rakennuttaja. Näistä pyhistä paikoista eivät venäläiset tahtoneet luopua hinnalla millään. Vaikka raja tähän asti oli kulkenut Norjan ja Venäjän välillä pitkin Patsjokea, pantiin se tässä paikassa luopumaan luonnollisesta rajastaan, joesta.

Könkään uoma.

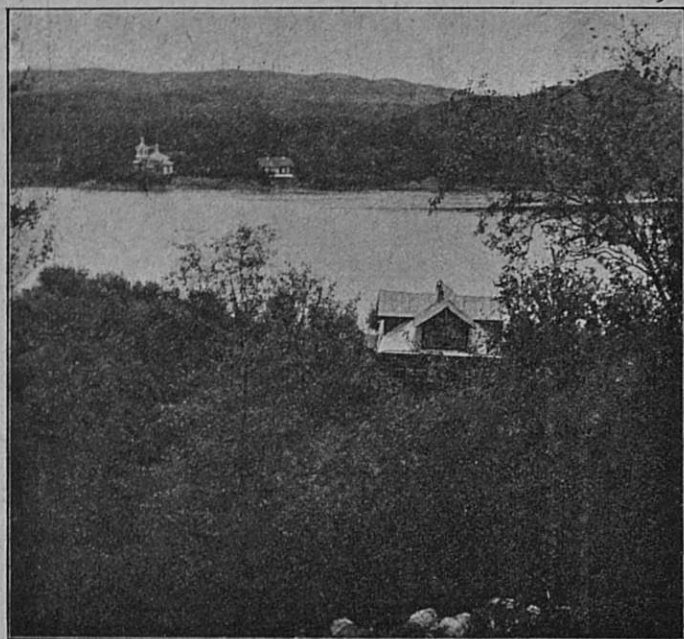
Nyt rukoushuoneilla ei ole muuta arvoa kuin historiallisten muistomerkkien. Pienet koltat pistäytyvät joskus tempeleissä pyhimyksiä palvomassa. Outoina, vieraantu-neina ne nyt seisovat kunnailaan luterilaisten seutujen keskellä. Merkityksensä niilläkin sentään on ollut. Ovat-han ne muinoin näet levittäneet seudulle hiukan korkeampaa uskontoa ja maailmankatsomusta kuin mitä pakanallisella koltalla oli. Nykyään temppelit ovat samassa arvossa kuin kolttainakin pakanalliset uhripaikat ja kalmistot. Hurskas tarina nuorukaisista Boris ja Gleb, jotka veljensä surmautti, on nyt vain satu. Mutta Koltta-könkään koski on noussut sitä suurempaan arvoon. Sen voimaa nyt palvotaan Könkäällä. Seutukunnan vanha nimi Kögäs syrjäyttää nyt Boris Gleb'in nimityksen. Se on tulevan voimalähteen nimi, Könkään tehdasalueen nimi. Mutta säilyttäkäämme Boris Gleb nimitys pyhä-töille. Elkäämme puhuko Könkään temppelistä, vaan Boris Gleb'in; mutta tämä ihana seutu on oleva Kögäs. Sitä suuremmalla syyllä kuin suomalaiset patsjokelaiset lausuvat tämän vieraan nimen hullulla tavalla: Pooris-leppa.

Nimestä tuskin riitaa syntyy, mutta ehkä itse koskesta. Norjalaisilla on 8 km:n päässä koskesta suuret rautakavokset, jotka tarvitsevat kosken voiman. On siis luonnollista, että Norja kosii koskea. Mutta voihan meidänkin puolella olla rautaa. Voimmehan mekin tarvita koskea. Könkään koski voimanlähteenä on tavattoman suuriarvoinen kelle omistajalle tahansa. Syntyykö tästäkin ikävä riita?

Ei. Norjalaisten kanssa meidän täytyy voida sopia. Voivathan norjalaiset saada käyttää meidän koskemme voimaa, mikäli sitä riittää. Eihän Kolttakönkään voima siitä vähene, että se on suomalaisten käsissä. Ja voivathan norjalaiset ja suomalaiset yhdessä tuumin käyttää sekä Kolttakönkään että Jäniskosken kaikki yhdistyneet voimat yhteiseksi hyväksi. Mikä este se valtakunnan raja on! Maanmittarin käväsemä linja vain.

En ole ammatiltani mikään »Koski-Jaakko», mutta luulen ymmärtäväni, että jos Könkään kosken sulkee kyllin korkealla padolla, saadaan vesi nousemaan kolme kilometriä ylempänä olevan Jäniskoksen niskaan saakka. Rannat näitten koskien välillä eivät joudu tulvan alle; ne ovat jyrkkiä tuntureita! Mikä suunnaton voima tästä saadaankaan. Sitä riittää yllin kyllin sekä norjalaisille että meille. Ilman riitaa, ilman kahnausta.

Könkään seutu on kauniimpia Patsjoen varrella, kauniimpia koko Jäämeren sikäläisellä rannikolla. Se sijaitsee komean vuonon pohjukassa. Sellaisia koristeellisia vuonon pohjukoita on monta näillä rannoilla, mutta missä on lisäksi ihana koski ja putous korkeitten vuorensinämien välissä? Omituista kyllä kasvaa Könkäällä Boris Gleb'in pyhättöjen ympärillä vankka koivikko, ehkä pohjoisin koko Euroopassa. Taaskin saamme kiittää pyhättöjä siitä, että puistikko on säilynyt. Tosin bolsevikit raikasivat tätä lehdikköä sangen tuntuvasti, mutta jos se vastaisuudessa saa rauhan, jos sitä ihmiskäsi pääsee vaalimaan, on

Boris Glebin kirkko ja majala virran tuolla puolen.

puisto varmaankin kohta saava entisen ulkomuotonsa. Jos Jäämeren rannoilla ylimalkaan tunturikoivikot rauhoitettaisiin haaskaukselta, kasvaisi siellä monessa notkossa lempeitä lehtoja. Boris Gleb'in pyhä koivikko on otettava valtion huostaan ja julistettava ikuisiksi ajoiksi rauhoitetuksi alueeksi.

Paitsi näitä kahta rukoushuonetta on Könkäällä myöskin kaksi muhkeanlaista rakennusta ulkokuoneineen. Ne ovat entisiä pappiloita. Molemmissa on koko joukko huoneita. Toisesta on valmistettu mukava matkailu- ja kalastajamaja. Toisen rakennuksen parissa huoneessa asustaa rajavartiosto. Näissä rakennuksissa saa ihailia Petsamon honkien kullankeltaista pintaa, niiden erittäin

tiivistä kokoonpanoa, niin tiivistä, että on vaikeaa laskea vuosirenkaita.

Alapuolella kunnasta, jossa nämä neljä suurenlaista rakennusta ovat, sijaitsevat kolttalappalaisten pienoiset mökit. Ne ovat matkan päästä katsottuina jokseenkin samanlaiset kuin aittarakennukset Savossa, sillä erotuksella vain, että näissä on pienet ikkunat. Kehitys kulkee asteettain eteenpäin. Kotaan verrattuna tämä mökki sittenkin on palatsi, vaikka siinä on vain yksi huone. Näihin mökkeihin verrattuina taas molemmat pappilat ovat korkeamman rodun asuinsijoja.

Pistäysin erääseen tällaiseen tölliin. Oli siinä pieni eteinenkin, jonka lattiana oli vanhan kaminan hella ja syrjät. Pikkuinen tupa oli näköjään sangen siisti. Vähäinen emäntä oli puettuna jonkunlaiseen koristeltuun hiippaan, mutta yhtä pikkarainen isäntä oli kalju kuin biljardi-pallo. Siis oikea koltta. Miehen kaljussa kallossa nähtiin Ahvenanmaan saaristo, nähtiin Skiftet, näkyi Delet. Isäntä istui sänkynsä laidalla, emäntä keitti tsajua kaminansa hellalla. Keskusteltiin alussa kaljupäisyydestä. Panin naamani mitä ystävällisimpiin laskoksiin, ja pyysin saada nähdä rouvankin pääkalloa. Tämä törkeys ei näkynyt suututtavan emäntää, hän vain hiljaisesti kieltäytyi näyttämästä. Sanoi kumminkin olevansa yhtä kalju kuin miehensäkin. Puku näillä koltilla oli yleiseuroopalainen eli lähemmin sanoen norjalainen, lukuunottamatta emännän persialaista tiaaraa (päähinettä). Isäntä kasvonsa piirteiltä novgorodilaisen munkin jälkeenjättämä, emäntä ehkä astrakanilaisen pyhimyksen tyttäriä.

Ennen hengenlähtöään rajukin ihminen tyyntyy ja hiljenee; kuolevan kansan jäsenet puhuvat hiljaa ja melua peläten kuin hautajaisissa. Suuri suru oli sitä paitse kohdannut perhettä. Suurin suru, mikä perhekuntaa voi kohdata. Heillä oli ainoa lapsi, poika. Sen olivat punikit vieneet Venäjälle keväällä. Ei mikään ollut auttanut, ei edes se-

Kõnkään koski.

kään, että hän oli ainoa lapsi, ja vanhemmat iäkkäät. — Tämä punikkien viimeinen hirmutyö puseri monen vanhemman silmistä Patsjoen laaksossa murheen katkeria kyyneleitä. Se oli Betlehemin poikalasten murhaan verrattava. — Nyt olivat vanhukset kuulleet, että poika oli kuollut nälkään ja ankaraan pakkotyöhön. Näitten kääpiöitten poikako se kestäisi pakkotyössä venäläisten ja suomalaisten rinnalla? Hänen täytyi tietenkin masentua maan alle.

Ukko itki haikeasti, hiljaista, vikisevää itkua. Mutta äidillä ei ollut kyyneleitä. Hän vain huokaili, huokaili pienen sydämensä syvimmistä sopista. Uunilinnun pesän oli julma kissa hävittänyt, syönyt poikasen; emät kuikkivat koivun oksalla.

Liikutus valtasi minutkin. Miksi ei sallittu noitten pikku ihmisten hiljaa vikisten mennä hautaansa! Miksi jouduttaa muutenkin varmaa loppua! Niin hyvin yksilöitten kuin koko kansan loppua. Miesten otto pienten kolttien joukosta sotaan tai pakkotyöhön, sehän oli vain järjetöntä julmuutta.

Koettelin lohduttaa vanhempia sillä, etteihän aina huuhihin voi luottaa. Ehkä poika vielä elää. Ehkä hän jo huomenna tulee tuosta ovesta sisään ja huudahtaa: terveisiä Venäjältä!

— Niinkö sinä luulet, niinkö luulet, sanoi ukkokolтта ja pyyhki kyyneleet silmistään. Luuletko hänen vielä aukaisevan tuota ovea?

— Luulen, vastasin varmasti.

Ukko hieman rauhoittui, mutta äiti huokaili vain niin omituisen raskaasti.

Olisin kauemminkin istunut rohkaisemassa vanhusten murtuneita mieliä, mutta minua rupesi eräs seikka hieman arveluttamaan. Ukon kertoessa hän aina tuon tuostakin tapasi etusormellaan ja peukalollaan jotakin ruumiinsa osaa, milloin käsivarttaan, milloin rintaansa, milloin ku-

peitaan. Hän teki tempun niin hellävaraa ja hienotunteisesti ikäänkuin olisi pelännyt musertavansa jotakin vaateen alla. Tällaista tempua en ollut koskaan ennen nähnyt. Että oli kysymyksessä joku syöpäläinen, se oli selvää, mutta mikä? Olisikohan tässä nyt kolttien kuuluisa vaatetäi toiminnassa. Rupesi tuntumaan minunkin ruumiissani pistoksia. Minunkin jo alkoi tehdä mieleni nyppiä ruumistani noin salaperäisesti, noin vain sivumennen hienotunteisesti. Ei, pois piti lähteä hyvän sään aikaan.

— Hyvästi, hyvästi, uskokaa pois, kyllä poikanne vielä palaa.

— Niinkö luulet, itki ukko, mutta äiti vain huokaili.

Jälestäpäin sain asiantuntijoilta kuulla, ettei vaatetäitä tapeta sormilla, hampaita siihen käytetään. Huh! huh! Sormilla vain irroitetaan täin ikenet ruumiista. Siitä tuo lempeä, salaperäinen tempu.

Könkään koltat olivat sivistyneimpiä, mitä matkallani näin. Norja on siinä niin likellä, ja korkeampi kulttuuri tarttuu kuin rutto. Varakkaimmat koltat tässä kylässä olivat jo vallan herraskaisia, niin että yhtä jo sanottiin Könkään pormestariksi, toista kirkkoväärtiksi. Ehkä Boris Gleb'in munkit olivat Petsamon luostarin valiojoukkoa?

Jäämerelle.

VALMISTUKSIA.

Täytyi henkisesti ja ruumiillisesti itsensä hyvin valmistaa, kun Jäämeri odotti tuolla alhaalla sulkeakseen meidät hyiseen helmaansa kokonaiseksi viikkokaudeksi. Molemmista piti hyvän huolen Vuoreijan (Vardön) mahtava Suomen konsuli Eero Lampio, joka sattumalta osui Kōnkäälle meidän sinne tullessa. Eero Lampion tuntee koko koillinen Ruija ja koko Petsamo, sillä hänen välityksellään ruoka saapuu Petsamon maahan ja kala vuotaa ulos maasta. Eero Lampio on vanhaa lieksalaista sukua, alkuaan Lampén, niinkuin niin moni muu etevä homma-mies meillä Suomessa tätä nykyä. En tarkoita erityisesti enkä yksinomaan itseäni fällä kehumisella, niitä on Lampéneja, jotka hommaavat ehkä vieläkin hyödyllisemmissä toimissa kuin minä. Vaikka me lienemme mahdolliset sukulaiset kymmenennessä polvessa, on meidän luonteesamme se yhteistä, että me autamme lähimmäistämme vastamäissä. Olen saanut kaksi avunpyyntikirjettä seuraavalla osoitteella: K. Herra Ernst Lampén (Eero Lampio.) ja toisen: K. Herra Eero Lampio (Ernst Lampén). En vielä silloin tiennyt, että Lampio oli syntyjään Lampén, nyt ymmärrän, miksi hän saa avunpyyntikirjeitä.

Lampio auttoi meitä sekä neuvoilla että kulkuneuvoilla, kuin myös ruualla ja, kotonaan Vardössä, kaikilla Norjan

kieltolain mukaan luvallisilla virkistys- ja lämmitysjuomilla, ynnä lopuksi käteisellä.

Könkäällä hän meidän maassamme siikeimmässä unessa solttupoikien britseillä, onki lohia ja veti ylös 15 kg:n merilohen. Aamulla noustessamme lohi roikkui pyhän tempelikoivun konkelolla ja haukotteli Rutjan kelmeää taivasta kohti. Solttupojat valmistivat yhden osan lohta päiväliseksi.

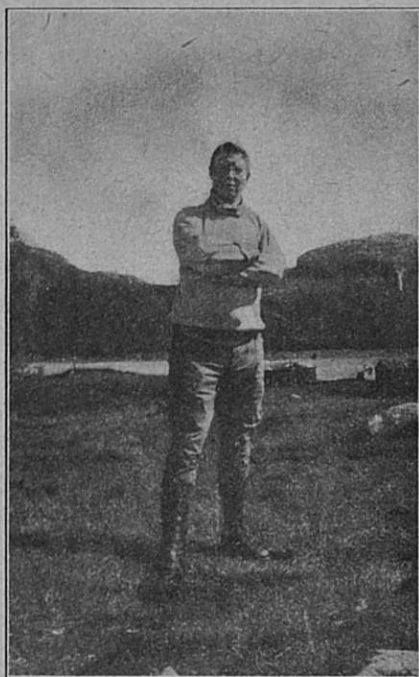
Istuin yksin ruokapöydässä odotellen ateriala. Sotilas kantaa

sisään syvää lautasta, jossa oli kukkupää röykkiö keitettyä lohta. Asetti sen eteeni.

— Onpa siinä kyllältä kolmen miehen syödä, ajattelin itsekseen ja vertasin sitä Helsingin lohiannoksiin.

Siirsin lautasen keskipöydälle. Solttu tulee jälleen sisään kantaen uutta vielä kukumpaa lautasta ja hetken perästä hän toi kolmannen. Ahaa! Yksi mieheen siis! Valitsin pienimmän annoksen ja pyysin isännältä anteeksi, jollen saa annosta mahtumaan vähäiseen ruumiiseeni. Nuori tohtori Numelin sai suurimman annoksen.

— Tällaisia annoksiako sitä murennetaan möyhyksi Könkään koskella. kovalla, Meren Rutjan partahalla, Paksussa Palentolassa?

Toht. R. Numelin tutkii Norjan rajaa kolttamökkien edustalla.

Tähän runolliseen kysymykseeni antoi kokenut kaima Eero Lampio seuraavan vastauksen ja neuvon:

— Hyvät ystävät! Kun lähдете päiväksi Jäämeren ulapalle, on erittäin tärkeää, että vatsa on täysi. Eilen raivosi hirmumyrsky, nyt käy huoneenkokoiset mainingit. Ei siellä pysy pystyssä muuta kuin raskaalla pohjalastilla. Huomatkaa vielä! Jäämeren ruoka on oleva rasvaista. Elämä Jäämerellä vaatii rasvaa. Valaat, mitä ne ovat muuta kuin uivia rasvapalloja, hylkeet samoin. Kaikki kalat ovat rasvaisia, kaikki eläimet niinikään. Rasvainen ruoka lämmittää, ja lämpöä täällä juuri kaivataan. Siis, käykäämme tositarvonnalla kiinni annoksiimme, elkkäämme epäilkö! Jäämeri hiukkaa, Jäämeri hiukkaa!

— Amen!

Käytiin lohien kimppuun. Minun täytyi käydä ryypäämässä vettä sotilasten vesihinkistä, sillä en tahtonut saada sijaa lohelle. Säälitti nuorta Numelin'ia. Hän kävi välillä ulkona tähystämässä Norjan rajaa ja haukkaamassa raitista ilmaa epätoivon vallassa, mutta palasi takaisin ja söi kun söikin annoksensa. Tuo intohimoinen jängän sotkija oli siis pohjaton.

Lampiolla oli moottorialus, joka kuljetti viljaa Pummangin kylään Kalastajasaarentoon. Siinä meidän piti saada kulkea Petsamoon. Alus oli ankkurissa Elvenäsissä 2 km:n päässä Könkäältä. Alus, jonka nimi oli Tärnan, oli juuri saapunut Vuoreijasta (Vardö) edellisenä päivänä hurjassa myrskyssä, niin että sen ainoa matkustaja, nuori upseerin rouva Petsamosta, oli kuoleman kielissä, kun alus saapui Könkäälle. Hänen virottua henkiinsä, piti lähdön tapah-tua Petsamoon.

Nuori rouva ja Tärnan'in kippiari Hilmer Bertheumssen saapuivat Könkäälle ilmoittamaan, että nyt on »klaari». Soudettiin alas Könkään kosken virtaista alasuvantoa ja laskettiin Tärnan'in kupeeseen Elvenäsin satamassa.

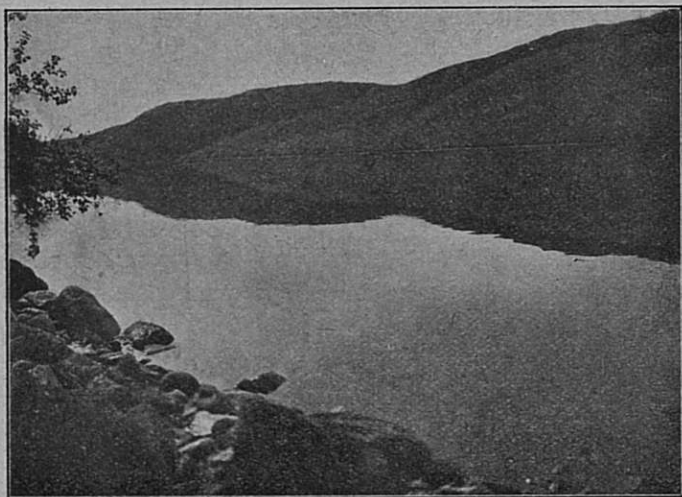
JÄÄMEREN MOOTTORIALUKSET.

Ne ovat kalastaja-aluksia sellaisia, jotka kestävät tämän tuiman valtameren mylläkäät. Tärnan on suurimpia, 53 jalan pituinen. Siis pienemmän meikäläisen jahdin kokoinen. Mutta matalampi se on meidän jahteja.

Tärnan oli keväällä tehnyt matkoja Novaja Semljaan ja jäänreunalle siellä kaukana 3 à 4 päivänmatkan päässä Muurmannin rannikolta. Se oli siis rakennettu niin lujaksi, että se kestäisi myöskin jäänpuserrusta. Jonkunlainen Nansenin »Fram» siis pienoiskoossa. Spantit sen kupeilla olivat viervieressä ja paksuista aineista, ja laidat taisivat olla monen tuuman lankuista. Näöltään se oli kuin pähkinäkuori, pyöreä, paksu ja tanakka. Verrattuna Itämeren aluksiin tuntui aivan kuin Tärnan olisi ollut puettuna paksuun karhunnahkaturkkiin, silloin kun Itämeren aluksilla vain on talvipalattoot ilman täytevuoria.

Ei tällainen alus sentään siedä yhtä paljon lastia kuin kepeämmät ja korkeammat alukset. Tärnan otti ehkä 35 tonnia lastia. Yhtä pitkä alus Itämerellä ottaa puolta enemmän. Kun tällainen alus on jään reunalla saanut hylkeen ja valaan rasvoja ruumansa täyteen, on se samalla valmis palaamaan kotiaan. Kannattaa tehdä useampia matkoja, koti kun on sikseenkin lähellä. Kannattaahan ranskalaisten ja englantilaisten saapua tänne asti aluksillaan, vaikka matkoihin kuluu viikkokausia.

Turvallisuuden tunne ruumiissaan astuu tällaiseen alukseen. Ei se kaadu hevillä, ei se halkea Jäämerenkään lyijynraskaassa aallokossa. Menisiköhän se edes heti puhki, jos rantakallioille ajautuisi? Mutta jos myrsky käy kova, et pysy kannella muuten kuin tarrautumalla kiinni purjeisiin ja köysiin. Matalan aluksen yli huuhtovat aallot niin voimakkaasti, että lakaisevat sinut mereen kuin köykäisen lastun. Ei tarvitse odottaa, että laivan kaitteet sinua pidättävät. Ne ovat mitättömän matalat. Lohdu-

Vuonolla.

tusta ei myöskään suo se tiedonanto, että jos suistut mereen, ei sinua kukaan yritä pelastaa. Ken Jäämereen tipahtaa, se saa siellä hoitaa itseään parhaimpansa mukaan. Laiva, josta tipahtanut olet, huhkii eteenpäin täyttä kyytiä. Kun kapteenille huudetaan: »mies putosi mereen!» niin hän vastaa vain: »vai niin!» Hän tarkastelee kurssia eikä ole niinä miehinäänkään.

Näin minulle kerrottiin. Hirveältä se tuntuu, mutta uskottavalta. Ei yksikään tämän jylhän rannikon asukas osaa uida. Ei voi sitä urheilua harjoittaa vedessä, joka ei koskaan lämpiä yli 9 pykälän. Eikä sinne helle ketään ajakaan. Heinäkuun, lämpimimmän kuukauden, keskilämpö on vain + 9 pykälää, silloin kun se Keski-Suomessa on kokonaista + 17. Kun siis ranta-asukas hupsahtaa mereen, on hän kuolemaan tuomittu. Hän räpisköi hetken ajan pinnalla kuin pieni sylirakki. Sitte hän jähmettyy sekä kauhusta että kylmästä, katoaa pinnalta,

ja ahnaat holkerit, haijit, jotka painavat lähes 1,000 kg., pistävät hänet poskeensa erinomaisena herkkuna.

Me ilmoitimme mustalle, solakalle ja iloiselle napameren kipparille, Hilmerille, eli niinkuin kaikki petsamolaiset häntä aina nimittivät, Ilmarille, että me pysymme pinnalla, ainakin niin suolaisella ja rasvaisella pinnalla kuin Jäämerellä on. Jos siis erehdyksestä joutuisimme napameren hyistä vettä soutamaan peukaloillamme, niin eikö voisi koettaa seisauttaa konetta ja hieman odottaa, kunnes pääsisimme peräruoteliin kiinni. Olisihan mahdollista, että tämä onnistuisi, Tärnan kun teki vain 4 solmua tunnissa tyynellä ja myötätuulesa.

— Ja doh, ja doh, de' maa ske, sanoi Ilmari nauraen ja varmemmaksi vakuudeksi hän lyödä läimäytti oikein jääkarhun kämmenellä minua polven yläpuolelle. Se oli hänen tapansa osoittaa luottamusta, kiintymystä ja ystävällisyyttä.

Tärnan oli loistolaiva näillä vesillä. Valtiolla oli kaksi moottoria Petsamossa, samaan malliin rakennettuja, mutta hieman pienempiä. Ne olivat nimeltään »Agnes» ja »Lansing». Nämä kolme laivan nimeä olivat kaikkien matkamiesten huulilla. Niinkuin Helsingissä puhutaan Ariadnen ja Polariksen, Oihonnan ja Borgån kuluista, lähdöistä ja saapumisista, niin Petsamossa juteltiin, milloin Agnes lähtee, milloin Lansing saapuu, onkohan Agneksen kuula jo korjattu? minne hiiteen se Lansing on uupunut, kun se ei saavu kotiaan? »Kirottut geodeetit», jotka eivät ymmärrä ajoissa palata retkiltään!

Tärnan'in kajuutta ei siedä vertausta Ariadnen sisustukseen. Ujuttamalla minä sain ruumiini mahtumaan kajuutan aukosta sisään. Niin mahtanee korkista tuntua, kun se työnnetään pullonsuuhun. Kajuuttaan johtivat pysytyt portaat eikä rappuset. Kajuutassa oli kaksi seinälaitikkaa, joihin päästiin pienestä aukosta sisään, aivan kuin uunilinnun pesään. Niillä vuoteilla oli se etu, että vaikka

Tärnan olisi ruvennut piehtaroimaan humppuruisiaan Jäämeren aallokoissa, ei makaaja olisi päässyt tipahtamaan lattialle. Toisessa majaili nuori, kaunis upseerin rouva, toisessa Ilmari. Pienen rouvan laatikosta loisti täpläinen, monivärinen viltti, joka antoi laatikolle kulttuurikehdon vaikutuksen. Ilmarin laatikosta pisti esille pitkävartiset, samojeedilaiset jääkarhunnahkasaappaat, jotka myöskin koreudellaan todistivat kulttuuria, vaikkapa vain arktista kulttuuria. Hän oli ne vaihtanut itselleen Novaja Semljalta puolella litralla spriitä. Novaja Semljalla ei vallitse kieltolakia, yhtä vähän kuin mitään muitakaan lakeja, paitsi napaseudun luonnonlait. Ja niitten mukaan sprii on elämän ihaninta nestettä, lämmittävää, rohkaisevaa.

Kaunis rouva makasi puolikuolleen laatikossaan häikäisevän korean vilttinsä alla. Ei ollut enää tolkussaan merenkäynnin takia. Ilmari ja minä joimme ahtaassa kajuutassa kahvia. Hän tarjosi kahvit, minä sokeripalat. Väkevämpää kahvia en ole koskaan juonut, paitsi plöröä. Tämä ei ollut plöröä, mutta siinä oli jotakin väkevää, joka rasvaisena ui pinnalla. Mitähän se oli? En ilennyt kysyä. Tunnustelin, tunnustelin. No, mitäs muuta kuin kalanmaksäölyjä. Täältähän tonnittain sitä viedään ulos maailman markkinoille. Kalanmaksaplöröä! Sehän on terveellistä, terveellisempää kuin spriiplörö. Me joimme kuusi kuppia yksillä istuimilla. Ilmari kertoi Jäämerestä, minä maailman asioista. Kun Ilmaria miellytti jokin juttu, löi hän minua polvelle että pasahti. Matkatoverini, nuori diplomaatti Numelin ja Asikkalan tilalliset, makasivat kannella ruissäkkien päällä ja ajattelivat: »häilyvä on elämämme, kiusa vaelluksemme!» Päijänteen tyyni pinta, Kopsun suojainen lahti kangasteli tilallisten silmissä. Minä, joka nuorella iälläni olin hyvin herkkä meritau-dille, olen nyt vanhemmuuttani, kilvan yhä äityvän paa-tumuksen kanssa, kovettunut ja saatoin ryypätä kalanmaksakahvia kilvan mustan jääkarhun, Ilmarin, kanssa.

Vaikka Tärnan varustuksiansa puolesta ei ole Oihonnan tasolla, niin merkitsee se sentään ääretöntä kehitysas- kelta Jäämeren kulkuneuvoissa ja kalastusvälineissä. Viime vuosiin saakka on kaloja pyydystelty vain avonai- sista veneistä, joita soudetaan kahdella airoparilla ja joilla purjehditaan sopivan tuulen sattuessa. Katetut veneet ovat olleet ylen harvinaiset. Niitä on ollut vain varak- kaimmilla kalakauppiaille. Nyt on valtion puolesta han- kittu Kalastajasaarenon asukkaille muistaakseni 4 ka- tettua moottorialusta, joilla he nyt voivat ryhtyä kilpaile- maan norjalaisten ja ulkomaalaisten suurkalastajain kanssa. Onhan siinä tuntuva eroitus, jos avonaisella ve- neellä täytyy uhmata napameren aaltoja tai saa leveässä, paksussa, katetussa moottorissa juoda kahviplörönsä juuri suloisessa rauhassa. Onhan kantavuudessakin eroa, kun avonainen vene ottaa 5 tonnia lastia, katettu moottori- vene 30 à 35 tonnia. Kun tällainen moottorivene vetää kaikki purjeensa levälleen, isopurjeen, kaksi kokkaseiliä ja peräapinan, niin voihan se navakassa tuulessa tehdä 6 à 7 solmua tunnissa. Novaja Semljaan purjehtii alus 5:ssä päivässä ja voi siis tehdä onnistuneen kalastusmat- kan 2:ssa viikossa näille autioille, riistarikkaille maille.

Vaikka Jäämeren moottorit matkustajalaivoina anta- vat toivomisille varaa, täyttävät ne kumminkin oikean tehtävänsä moitteettomasti. Kun kalastus loppuu, on moottori mainio lastilaiva, jopa hinaajakin.

Mutta kehitys kulkee kalastuksenkin alalla yhä vain eteenpäin. Ulkomaalaiset kalastelevat nykyään ranta- vesien ulkopuolella trawler-höyrylaivoista. Nämä har- joittavat kalastusta vetoverkoilla, ja on sellainen kalas- tus ylen tuottoisata ja — ylen tuhoisaa, sillä vetämällä verkkoja perässään hävittävät ne pohjakasviston, josta niin moni kala yksinomattain elää.

JÄÄMEREN AALLOISSA KELLUMASSA.

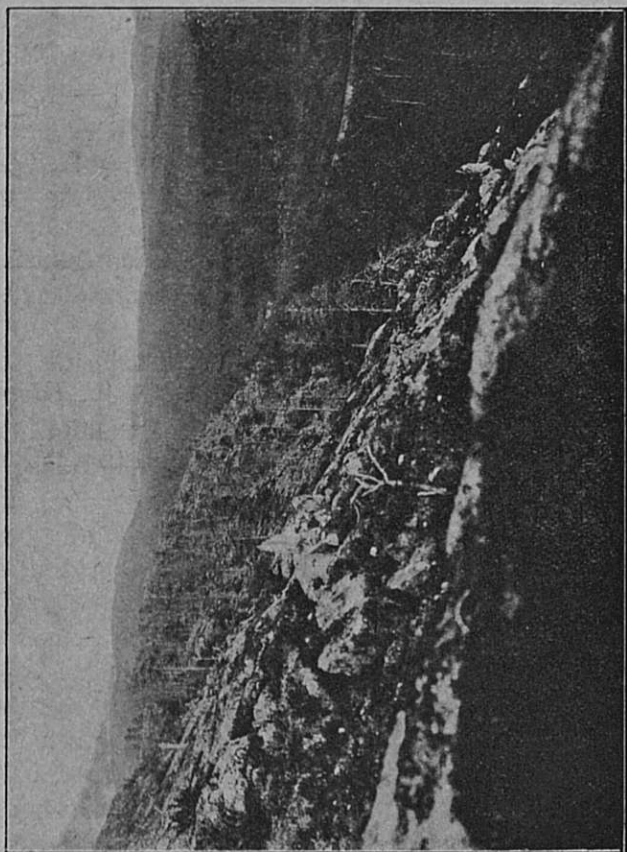
Ensi kertaa olin valtamerellä näin pienessä aluksessa. Ei ollut siis kumma, että mieleni kävi juhlalliseksi. Tärnan lähti liikkeelle Elvenäsin satamasta. Sitä tärisyttävää pauketta, minkä sen kone sai aikaan! Tavallisen moottorin jyske on vain tuttavallista supatusta tähän verraten. Kuuluuko tämäkin pauke valtameren ominaisuuksiin? Eikö täällä sovi kulkeakaan vähäisemmällä jytinällä?

— Milloinka laiva lähtee kulkemaan täyttä kyytiä? kysyin.

— Ei se tämän kovemmin koskaan kuljekaakaan, vastasi laivamies.

Siis neljä solmua vain. Se on hyvänlaista soutuja sisävesillä. Kirkkovene jättäisi tällaisen aluksen kauas jälkeensä. Mutta minnekäpä tässä on hoppu, päivä kun on niin pitkä, 1560 tuntia pitkä. Kuljettiin pitkät ajat Bökfjorden'in suojaisessa vuonossa. Korkeat olivat rannan kalliot, korkeat kuin norjalaisessa vuonossa ainakin.

Sivuutettiin Kirkkoniemen (Kirkenäs) kaupunki Norjan puolella. Kirkkoniemen monet tehtaanpiiput törröttivät siellä kaukana todistuksina siitä, että siellä valmistetaan rautaa Europan rikkaimmasta kaivoksesta. Tällä ei vielä ole sanottu, että sieltä saadaan parasta rautaa; rautapitoisuus malmissa on vain 35%, silloin kun esim. Kiirunan paras malmi, A malmi, sisältää rautaa 70 à 80 %. Eiköhän Suomenkin puolella löytyisi samanlaista rautasuonta, jos oikein kunnolleen ruvettaisiin hakemaan? Eihän Kirkkoniemestä meidän rajalle ole kuin 8 km. Teorettisen geologian oppien mukaan ei meidän kovissa graniittija gneissivuorissa sovi olemaan mineraaleja. Mutta tästä opista sattuu aina silloin tällöin poikkeuksia. Nämä poikkeukset tapahtuvat aina meidän rajojemme ulkopuolella,

Patsjoen laakso.

mutta harmillisen lähellä meidän rajojamme. Miksi ne eivät koskaan satu meillä?

Päästiin vähitellen vuonon suuhun. Nyt avautui koko Jäämeri kaikessa laajuudessa silmiemme eteen. Eilisen myrskyn mainingit kävivät vielä korkeina. Kun Jäämerellä tuulee, käy korkeat ja laveat aallot, kun silloin tällöin tyyntyy, käy vieläkin raskaampi kuollut aalto. Nämä mainingit voivat joskus olla niin itsepintaiset, ettei myöhemmin syntynyt vastatuulikaan voi niitä masentaa. Ne vain vyöryvät entiseen suuntaansa, syysmyrskyjen jälkeen jopa pari kolme päivää. Tärnan rupesi heilumaan kuin pähkinän kuori sinne tänne näillä öljysillä rinteillä. Minä tartuin erääseen rautakankeen kiinni, enkä hetkeksikään hellittänyt, sillä minua ei haluttanut uida tässä hyisessä vedessä.

Heinäkuun aikana vallitsevat pohjoiset tuulet. Tuulet tulevat joko Huippuvuorilta, Pohjoisnavalta tai Novaja Semljan ja Frans Josefin maitten väliköstä. Ne ovat toisin sanoen luoteis-, pohjois- tai koillistuulia, ja niiden henkäykset eivät hivele ihmisen pintaa. Ei niin, että ne puhaltaisivat pakkaspykälissä, mutta ne voivat lietsoa ihmiseen mitä nuhteettomimman vilun tunteen.

Jäämeri vaikuttaa sekä juhlalliselta että kylmältä. Juhlallisuutta korottaa tietoisuus siitä, että tuon horisontin takana vaanii ikuinen jääraja, sen takana äärettömät jääulapat, jotka eivät lopu kuunaan, vaan ulottuvat ja liittyvät välittömästi Pohjois-Amerikan rannikon ikuisiin jäävuoriin. Kun päivät päästään vain tuulee näiltä jäärykkiöiltä, eihän kumma ole, jos tottumattomassa ihmisessä asuu ainainen vilun tuntu.

Kun Suomen loitsujen runotar tahtoo lähettää jonkun pahan taudin tai kiusan hengen piinapaikkaan, niin ei se lähetä sitä kuumiin maanalaisiin luoliin, joissa on itku ja hammasten kiristys, niinkuin Vähän-Aasian runotar tekee, ja jota paikkaa me nimitämme helvetiksi; ei, tänne

Jäämerelle se ne karkottaa. Eihän meidän runottaremme omasta kokemuksestaan tiennyt maan alla olevasta tullesta, niinkuin hänen sisarensa Palestiinassa, mutta sen hän tiesi, että Jäämeren rannalla on hyytä, että maat siellä ovat iljassa, kaljassa, hetteet hyisiä, kengät hyyssä, paulat jäässä. Sentähden se lähettää hornan hengen Inarihin ilkeähän, meren Rutjan partahalle, Turjan koskehen kovahan, Paksuhun Palentolahan. Ja mikä Rutja on muu kuin Ruijan eli Norjan pohjoisin osa, ja Turjan ranta sijaitsee myöskin Kuollan niemimaalla.

Tällainenko se sitte oli se suomalaisten helvetti? Kyllähän se Palentola on, mutta kyllä se myöskin on kaunis ja mahtava, ehkä kauniimpi ja juhlallisempi kuin juutalaisten helvetti. Siedettävämmän sen ainakin luulisi olevan.

Tunsi olevansa Pohjoisnavan välittömässä yhteydessä. Eihän siinä ollut muuta kuin ensin vähän vettä ja sitte vähän ajojäättä ja sitte itse napa. Katselin aurinkoon ja sitte pohjoiseen. Ja katsos! Näin selvästi Pohjoisnavan. Se oli musta kuusikulmainen patsas, joka kohosi taivaanrantaan kohti. Ja sieltä kävi tuulihenki ja minun ruumistani vapisutti. Ei sentään sen enempää, kuin että kuusi kuppia Ilmarin mustaa kalanmaksaplöröä siellä alhaalla kajuutassa paransi vilunkohtauksen.

Tulin ajatelleeksi jos jotakin yksinäni istuessani kannella, pidellessäni rautakangesta kiinni aaltojen velloessa venettä. Sadut Jää-immestä sukelsivat ajatuspiiriini. Tuolla siis Jää-immellä on kesähuvilansa, tuolla taivaanrannan takana. Tuolta hän tuijottaa kylmillä silmillään siihen maailmaan, joka on hänen omansa. Nyt kesällä hän on kahlehdittu tänne napapiirin alueelle, mutta kun talvi tulee, silloin hän ulottaa retkensä aina kääntöpiiriin saakka. Sadut sanovat, että hän on kylmä ja säälimätön. Toiset sanovat, että hänessä asuu pelkkä järki, joka ei tunteelle suo minkäänlaista arvoa. Hän joutessaan siirtee jäälaattoja huvikseen ja tuumii ja tuumii pulmallisia

maailman kysymysten ratkaisuja. Aivan niin! Niinkauas kuin Jää-impä ulottaa talvella matkansa, niinkauas kuin hänen lumisen vaippansa lieve ulottuu, niin kaukana myöskin samoja pulmia ajatellaan. Saksalaiset, ranskalaiset, englantilaiset kuuluvat Jää-immen toimintapiiriin, Amerikan Yhdysvallat ja Japani niinkään. Juuri nämä Jää-immen reunavaltiot ovat nykyään maailman valtioita, eivät suuremman lukumääränsä, vaan kylmemmän järkensä kautta. Jää-immen hyinen henkäys näkyy hedelmällisesti vaikuttavan ihmisten henkisiin kykyihin. Maailman nerot ovat syntyneet hänen vaikutuspiirissään, kuuluisat tunneihmiset, suurten uskontojen luojat, hänen piirinsä ulkopuolella, kuumien hieta-aavikoiden liepeillä.

Tämä kylmä, punnitseva järkemme sanoo, että Jää-impä ei aina ole asustellut näillä vesillä. Tuolla Huippuvuorilla, joka ei vielä nytkään ole kenenkään maata yhtä vähän kuin vieläkin hyisemmät Frans Josefian maat, mutta josta meidänkin täytyy hankkia palstamme, on suuret kivihiihkerrostumat. Milloinkä siellä on kasvanut metsiä, eikä ainoastaan tavallisia kruununpuistoja, vaan todellisia aarniometsiä? Onko siellä joskus vallinnut kuuma ilmanala? Vastaus ei voi kuulua muuten, kuin että muinoin maailmassa aurinko täällä on kavunnut aina taivaan kupuun saakka, että täällä on vallinnut helle samanlainen kuin nykyään päiväntasaajan maissa, sillä muilla ehdoilla nämä Huippuvuorten metsät eivät olisi voineet kasvaa ja menestyä. Siihen aikaan koko Suomenmaakin on ollut helteen pesä ja Jää-impä on värjötellyt jossakin Amazonvirran hyisillä seuduilla. Vuoron vieraisilla, sanotaan. Nuo korkeat ja jyrkät rantakalliot, jotka tuossa puuttomina ja elottomina heijastavat kuvaansa Jäämeren sinisenvihreään veteen, ovat ennen olleet tuuhean etelämaan kasvullisuuden vallassa, ja tuossa Vuoreman kalliokielekkeen kupeessa on jättiläissilisko paistattanut päivää, ja vähän loitompänä on »Puuttuva rengas», ihmisen ja api-

Keskiyön aurinko.

nan välimuoto, uinut sammakkoa, noussut kuivaamaan karvaista ruumistaan, ja huiskutellut lyhyttä hännänpätkäänsä sulotunteen vallassa. Palaako tämä aika vielä keran näille seuduille? Jos palanneekin, ei se tapahdu meidän eläissämme. Täytyy siis tyytyä Jäämereen sellaisena kuin se nyt on, kylmänä, mutta järkeä ja tarmoa kasvattavana. Jos se olisi päiväntasaajan meri, ehkä mekin olisimme mustia, alastomia neekereitä, joista laulettaisiin:

Oi kuinka sielu neekerin on pimiä.

Taikajoukko nukkuu ain, nukkuu ain!

Meidän Jäämeremme ranta on korkeaa kalliota, jyrkästi mereen laskevaa. Ei silmä eroita mereltä päin siinä lahtia tai vuonoja, vaikka sellaisia pienempiä sentään on. Rantakalliot eivät ole yhtä korkeat kuin Norjan rannikolla, mutta nousevat nämäkin paikoin yli 300:n metrin. Suomalaisen silmään ne vaikuttavat sängen mahtavilta, sillä me-

hän olemme tottuneet pitämään Kolia ja Pisaa ylen korkeina vuorina. Laivat kulkevat aina noin 1 à 2 kilometrin päässä rannasta, sillä tältä etäisyydeltä ei enää tapaa minkäänlaisia kareja tai luotoja. Väylä on syvää ja selvää. Ei yhtään saarta ole rannalla, eikä silmä eroita siinä yhtään luotoakaan tahi merenalaista karia. Jos oikein kova hätä tulee merellä, voi pistäytyä pieniin poukamiin, kuten Peuravuonoon ja Nurmensättiin hakemaan suojaa. Peuravuonon pohjukasta on louhittu hopeaa ja lyijyä. Onko näitä mineraaleja hyötymään asti, vai onko niitä olemassa vain härniksi, niinkuin kaikkialla muuallakin Suomessa, se selvinnee vastaisten tutkimusten kautta.

Tärnan puskutti pitkin tätä jylhää rantaa kokonaista puoli vuorokautta. Mainingit kävivät koko ajan korkeina ja raskaina ja räiskyivät vaahdoten gneissikallioita vastaan. Kaunista ja komeaa se oli terveelle, sairaille tuskan taival.

Siellä makasi kaunis rouva henkitoreissaan kajuutan laatikossa, ja sääli ajoi minut sinne luolaan häntä mahdollisesti auttamaan, häntä lohduttamaan. Mutta kovassa aallokossa jalkani liukasti kajuutan ahtaan kaulan tikapuissa, ja minä mätkähdin kajuutan lattialle hellälle kantapäälleni, niin että tuskan huuto pääsi ilmoille. Kiipesin heti ylös lohduttamatta ja auttamatta nuorta rouvaa, ja ajattelin kavutessani: »Meidän Jumalamme on kiivas Herra, joka ei salli, että mies auttaa ja lohduttaa toisen aviovaimoa edes niinkään apua tarvitsevassa tilassa kuin meritaudin tuskissa. Hän rankaisee usein päättömästi, mielenlaatuun katsomatta».

Kun tulin ylös, kysyi laivamies:

— Eikö tämä ole maailman kaunein meri?

— On kyllä, on kyllä! Hiukan epätasainen se sentään on, ja hiukan kylmähkö. Muuten sanomattoman juhllainen ja hallitsevan luontoinen. Sen edessä ihminen tuntee itsensä maan matoseksi. Sen kosketus voi tappa. Suoma-

laiset runot sanovat tätä »Paksuksi Palentolaksi, miesten syöjäksi sijaksi».

Laivamies katsoi ihmetellen minuun. Tarkenihan täällä, ja kuka sitä kannelta tipahtaa mereen!

KALASTAJASAARENOSTA JA KALOISTA.

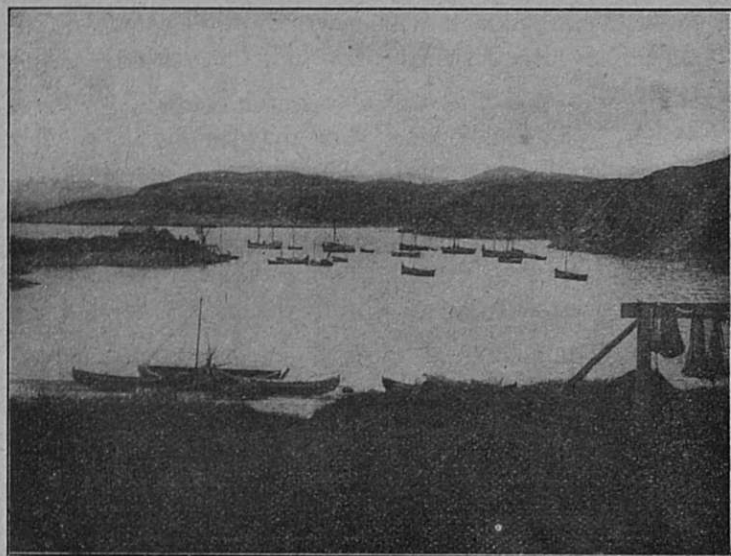
Laivamiehiä Ilmarin aluksella oli kaksi. Toinen oli synnynnäinen kalastajasaarentolainen, toinen syntyään Nivalasta, Suomesta. Molemmat olivat hyvin puheliaita ja iloisia miehiä, olivat seutuunsa, elämäänsä ja Jäämereen erittäin tyytyväisiä. Heti kun tuo merkillinen Kalastajasaarento rupesi näkymään, olivat he valmiit siitä juttuamaan ja laveasti vastailemaan kaikkiin kysymyksiin. Kun nuoren alkuasukkaan kanssa puheli, täytyi monta kertaa juohtaa mieleensä, ettei tuo henkilö koskaan ollut nähnyt Suomea. Hän nimittäin puhui suomenkieltä aivan verrattomasti, niin hyvin kuin kieltä taitaa voi, hänen ajatuksensa liikkuivat niin suomalaisilla aloilla, että minä suorastaan hämmästyin. Hänestä ja muista Kalastajasaarenon asukkaista päättäen tämä seutu on ainakin jo 50 vuotta ollut Sydän-Suomea, ennenkun se nyt virallisesti on liitetty Suomen tasavaltaan.

Eiköhän se todista sitä, että suomalainen kulttuuri on siksi kehittynyttä, että se pysyy pystyssä vieraassakin maassa pari kolme miespolvea. Norjalainen kulttuuri, joka on korkeampi, ei ole päässyt näihin siirtolaisiin vaikuttamaan niin väkevästi sentähden, että itse Pohjois-Norjassa suomalaisuudella on vankat ja vanhat juurensa. Kyllä nämä meidän laivamiehemme puhuivat jonkunlaista norjaa kippari Hilmerin eli Ilmarin kanssa, joka ei osannut suomea, mutta vaikka kuinka olisin teroittanut korvaani, en päässyt kuulemaan, minkälaista se oli. Mutta eipä suinkaan se hääviä liene ollut.

Kalastajasaarenon omistaminen on Suomelle mitä tärkein, jollei se ole vielä tärkeämpi itse Petsamon asukkaille. Tosin meille rajankäynnissä ei ole luovutettu tästä suuresta Saarennosta muuta kuin sen läntisin ranta, mutta juuri se ranta on Jäämeren kalastukselle tärkein.

Tämä merkillinen saarento on vielä siinä suhteessa omi-
tuinen, että sen rakenne on vallan toisenlaista kuin koko ympäröivä muu seutu. Sen pohja ei nimittäin ole graniittia ja gneissia, niinkuin Petsamon, ja voimme sanoa, koko Suomen kallioperusta on. Saarento lepää hiekkakivipohjalla, ja on se kumpuinen ylänkömaa. Tämän eroavaisuuden huomaa jo ensi silmäyksellä. Petsamon ranta on alastonta, jyrkkää, särmikästä ja rosoista vulkaanista kivilajia. Kalastajasaarenon piirteet taas ovat pehmeämpiä, pyöreämpiä, multavampia, muistuttaen rantaäärästen kohdalla Viron rantoja Räävelistä länteen käsin. Ylänkö nimittäin ulottuu meren partaalle saakka, jossa se äkkiä tuuskahtaa suoraan alas, muodostaen vedenrajaan pienehkön laakean, hiekkaisen rantakaistaleen. Luullaan että tämä muodostuma on jäte vanhasta vuorijonosta, joka ennenmuinoin on reunustanut vulkaanisia vuorilajia Fenno-Skandiassa. Kalastajasaarenon mäet eivät paljonkaan anna perää Petsamon jylhille rantakallioille, mitä niiden korkeuteen tulee merenpinnasta. Ottaakseni vertaukseksi tuttuja korkeuksia Suomessa, luulen, silmämitalla arvostellen, Kalastajasaarenon kumpujen kohoavan Kolin huipun tasolle.

Kalastajasaarento on kuin käsivarsi, joka pistää ulos Petsamonmaasta. Se käsivarsi kokoo koukkuunsa kaikki ne kalaparvet, jotka keväällä siirtyvät lännestä itään käsin. Meidän puoleisella rannallamme on kaksi syvää vuonoa, Maattivuono ja Pummangin vuono, jotka ovat kuin nuotanperiä saarenon muodostamassa nuotassa, tai kuin katiskan sisimmäinen perä. Pohjoisimmassa huipussa on kylä, Vaitolahti eli Vaidaguba, ikivanha kalastus-

Nurmensätin kalastussatama.

paikka, ikivanha kauppapaikka Muurmannin rannikolla. Ylimuistoisista ajoista asti on sinne keväisin koontunut satoja kalastajia kaukaa Venäjältä, jotka ovat kalastelleet parhaimman kalastusajan ja palanneet sitte kotia. Vasta sitte kun suomalaiset noin 50 vuotta sitte sinne siirtyivät, ovat nämä yllämainitut kylät saaneet vakituiset, pysyvät asukkaansa. Ja niin on tämä kalakas ranta nyt vankan ja vakavan suomalaisen asutuksen hallussa.

Maailmansota on omituisella tavalla kohentanut kylien ulkomuotoa. Saksalaiset vedenalaiset upottivat paljon lankkulastissa kulkevia laivoja Saarenon ulkopuolella. Lankut uivat maihin, asukkaat kalastivat ne ylös kuivalle maalle, rakensivat niistä muhkeita rakennuksia, ja nyt elävät Saarenon suomalaiset komeammin ja siistimmin kuin Petsamon muut asukkaat. Varsinkin on siisteys silmiinpistävä. Siisteyden asukkaat ovat oppineet norjalaisilta,

sillä sieltä on kaikki kulttuuri virrannut Petsamon luterilaiselle väestölle. Yhteinen usko vei nämä erirotuiset kansat yhteen.

Ikävä kyllä, jäi paljon yhtä hyviä suomalaisia vielä venäläiselle alueelle. Mutta onhan näillä tukea ja turvaa vastaisuudessa, kun entiset naapurinsa ovat joutuneet suomalaisen kulttuurin vaikutuksen alle, kun suomalaiset kansakoulut tästä lähin voimakkaasti tulevat edistämään sivistystä kansan omalla kielellä.

Ehkä voimme keksiä syyn tähän omituisen voimakaaseen suomalaiseen tuntuun asukasten olemuksessa, kielessä ja ajatussuunnassa, vaikka maa on kuulunut Venäjälle, vaikka venäläisyys on pyrkinyt sulattamaan itseensä kaikki Petsamon asukkaat, vaikka kansa on ollut vailla omia kouluja, omankielistä opetusta ja omaa pappia, siitä seikasta, että luterilainen uskonto on vieroitannut tänne siirtyneet suomalaiset Petsamon alkuasukkaista, karjalaisista ja venäläisistä. Lisäksi se seikka, että melkein kaikki pohjalaiset siirtolaiset ovat lukeutuneet laestadiolaiseen ryhmään, on ollut väkevänä turvana kansalliselle säilymiselle. Laestadiolaisilla on omat saarnamiehensä, omat opettajansa, jotka ovat korvanneet papin ja kansakoulunopettajan puutteen ja päälle päätteeksi torjuneet kaikki uskosta luopumiset. Laestadiolaisuus on niin yleistä täällä päin, että on turha sitä keltään tiedustella. Sillä laestadiolaisuus täällä Jäämeren rannalla edustaa korkeinta kulttuuria, parasta lukutaitoa, raamatun tuntemista ja sivistynyttä käytöstä ylimalkaan.

Eräs mies, jonka kanssa puhuin näistä asioista, sanoa tokasi syvällä hartaudella:

— Kaikesta tuntuu, että tekni olette laestadiolainen.

Hyväksi onneksi ei kukaan matkatovereistani sitä kuullut. Skandaali välttyi. Jätin miehen siihen luuloon, että minäkin olen hihhuli. Olihan se minulle suurin suositus hänen mielestään.

*

Paljon juttelin laivamiesten ja muitten ihmisten kanssa Jäämeren kalastuksesta. Nyt heinäkuussa oli paras kalastus ohi, nyt kalastettiin maltillisemmin, noin vain kotitarpeeksi.

Turska on se kala, joka ranta-asukkaille antaa elämisen ehdot. Niin sanotaankin kalastajain kesken: turska antaa ruokaa, turska antaa rahaa, turska antoi muinoin juomaakin. Kaikesta kalastuksesta tuottaa turska kaksi kolmannesta, muut kalat loput.

Oikeastaanhan turska on huonointa herkkua mitä Jäämerestä saadaan, mutta kun se esiintyy niin äärettömissä laumoissa, on sen kalastus tuottavinta. Jokainen Suomen lapsi on joutunut enemmän tai vähemmän ikäviin tekemiinsä turskan kanssa livekalan muodossa. Harva lapsi sitä itkemättä syö. Vanhemmuuttaan turskan kanssa sopii kuta mitenkin, mutta vain livekalan asussa; luonnollisessa tilassaan se ei vedä vertoja serkulleen sisämerisämme, valkoiselle kuhallemme. Molemmat mauttomia, mutta ruodottomia syötäviä.

Turskan pyynti on alkeellisinta mitä ajatella voi. Sitä ongitaan. Mutta sellaisella menestyksellä, että kokonainen perhe voi pysyä hengissä ongenkoukun varassa. Turskan ongintaa sanotaan juksaamiseksi. Siima on paksu, raskas on lyijypaino, koukku kiiltävä, johon ei tarvitse edes panna täkyä. Paljas koukun välkyntä riittää. Sillä turskia on meren pohjalla yhtä sakeasti kuin itikoita ja mäkäröitä Lapin jängillä. Eivät kaikki turskat tartu suutaan kiinni. Monet tarttuvat vatsoistaan, evistään ja mikä

mistäkin. Siellä pohjalla on sellainen väentungos, että viaton joutuu viallisen mukana surman suuhun. Aivan niinkuin väentungoksissa kaupungissa kapinan aikana satunnainen sivukulkija saa kuulan otsaansa.

Nykymailman aikana pidetään onkimista vain urheiluna. Järkipäriäinen ja voimaperäinen kalastus vaatii konstikkaampia vehkeitä. Vehkeet maksavat paljon rahaa. Niitä ei köyhä saa hankituksi, jolleivät köyhät liity yhteen. Juksaamiseen ei paljon vaadita, ei kuin siimaa ja koukku ja kaksi käsivartta, jotka eivät väsy nyttyttämiseen. Juksaamisessa nyttytetään alinoma siimaa ylös ja alas. Arvattavasti ruvetaan turskiakin pyytämään verkoilla ja muilla vehkeillä, mutta yhtä luultavaa on, että juksaamistakin vielä kauan harjoitetaan ammattina eikä vain urheiluna. Omasta kokemuksestani voin todeta, että juksaaminen on sangen hauskaa urheilua, ei hetikään niin hermoja tärisyttävää kuin lohen onginta, mutta erinomaista voimailua. En tahdo kertoa, minkälaisista rekordeista puhuttiin ja kuinka paljon sanottiin tunnissa ylös juksatun. Kalastajien ja merimiesten juttuihin ei aina ole luottamista. Mielikuvitus on näillä ammattilaisilla koko joukon enemmän kehittynyt kuin meillä maanmaleksijoilla.

Kehittymään päin kalastus sentään on Jäämeren vesillä, nyt kun suomalainen yhtiö on perustettu, nyt kun keksintöjen viimeinen koje otetaan käytäntöön turskien ja muitten kalojen päänmenoksi. Juksaamisen aika menee ohi, mutta hassuna urheiluna juksaamista varmaankin harjoitetaan, kunnes viimeinen turska Jäämerestä on livetty ja syöty.

Kaameat ovat turskan kuivatuslaitteet meren Rutjan partahalla jokaisessa kylässä, jokaisessa kaupungissa. Niitä katsellessa muistui mieleen bolsevikien tapa rauhoittaa Krimin alue. Siellähän 300 valkoisen päätä koristi Sevastopolin pylviäitä ja patsaita. Täällä voidaan nähdä

telineitä, joissa roikkuu kuivamassa 13,000 turskan päätä. Lehmille niistä kuulutaan valmistettavan ruokaa, mutta myytiin niitä eräänä vuonna yksinomaan Arkangeliin 101,710 kg. Se vain merkitsee miljoonien turskien hengen lähtöä. Kuivattu turskan pää ei suuria paina; ei sen järki paljon painane tuoreessakaan tilassa, se kun tarttuu tyhjään koukkuun; kuivattuna sen paino lienee lopen köykäinen.

Mutta antaa se Jäämeri herkkukalojakin. Niistä lienevät mainittavimmat monet kampelalajit. Suurin ja ehkä maukkain on jättiläismäinen pallas, ruijanpallas, helleflundra. Kun se oikein täyteen mittaansa paisuu, painaa se 200 kg., siis yhtä paljon kuin Ananias Jauhiainen Kiuruvedellä tai hyvä teurassonni. Sen liha on valkoista ja rasvaista kuin amerikansilava. — Omituista! Kampelan toisintonimi suomenkielellä on Maariankala, siis Neitsyt Maarian kaima. Pallas nimitys taas muistuttaa kreikkalaisten Pallas Athenae-, Minerva-nimeä. Miksi juuri nämä kalat ovat saaneet naisjumalien nimet? Tosin kampelat ja paltaat hieman muistuttavat lihavia maalaisemäntiä, mutta se kuva, minkä me olemme saaneet Neitsyt Maariasta, ei muistuta emäntää, vaan hoikkaa, kapeaa neitsyttä. Katso Sixtiniläistä madonnaa! — On hauskaa nähdä, kun kalastaja kantaa näitä kaloja käsissään. Ne muistuttavat Akilleksen loistavaa kilpeä Troian sodassa, tai nyljettyä vasiikan nahkaa. Ken Köpenhaminassa on käynyt, on varmaankin syönyt punakampelaa, rödspottaa. Ne ovat siellä lautasenmittaisia. Täällä ne ovat karitsan vuodan kokoisia.

Erinomaisia ovat myöskin merikissat, stenbit. Niinikään puna-ahvenet. Meidän ahvenemme ei rakasta-suolaista vettä, ei pistä päätään Juutinraumaa edemmäksi. Mutta Jäämeressä hänellä on serkku niin kirkkaan punainen, kuin kommunistisen lehden päätoimittaja Suomessa. Erinomainen kala, kasvaa koko joukon suuremmaksi kuin meidän oma, rakas, herkullinen kyrmyniskamme. Lo-

hiista en tässä yhteydessä enää puhu. Niitä on paljon meressä jos koskissakin.

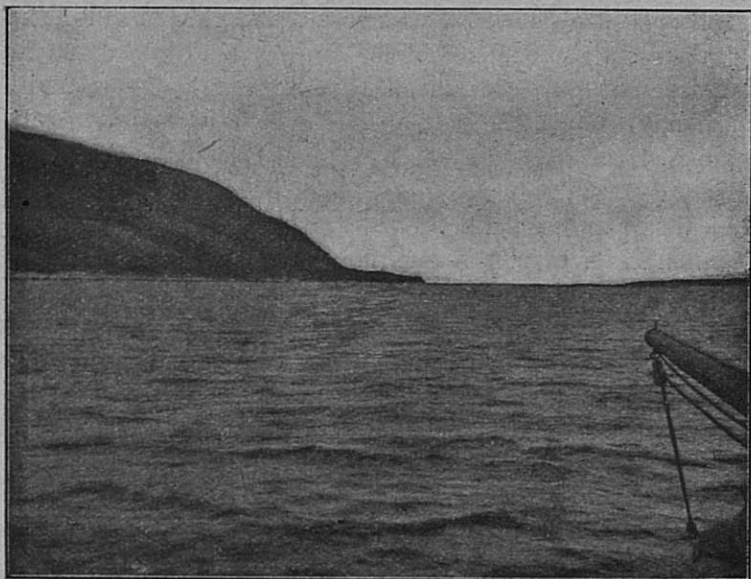
Tärkeä tuote kaloista on myöskin maksaöljy. Turskilla on taas se ominaisuus, että ne maksallaankin panevat lapsemme irvistelemään. Ensin lipeellään, sitte maksallaan. Lasten kiusakaloja.

Silli on Muurmannilla halveksittu kala. Se kuuluu olevan liian laiha. Varsinkin kesäsilli. Siis jokseenkin samalla tavalla kuin meillä silakka. Kevätsilakka on laiha kapura, potkariksi sanottu, mutta syys- ja talvisilakka lihavampi. Suuret silliparvet uiskentelivat laivamme ympärillä ja tuhannet lokit leijailivat parven päällä, mutta ei kukaan niitä pyytänyt. Kai sekin aika kohta koittaa, jolloin silli rupeaa kelpaamaan ihmisille. Silloin petsamolaisetkin pannaan silliä pyytämään tarkoituksenmukaisilla pyydöksillä, joita heillä tähän asti ei ole ollut.

Jospa rautatie saataisiin Petsamoon, syöksyisivät kaikki nämä herkkukalat keittiöihimme. Kahdessa vuorokaudessa matkustaa kala pikajunassa Petsamosta Helsinkiin. Sillä ajalla se ei ehdi pilaantua. Merikissat ja meripantterit hyppisivät ruokapöydillämme, paltaat maata rähmisivät keittiön puulaatikon kansilla, kommunistien juhla-aterioilla pöydät notkuisivat puna-ahvenien painosta. Ennen ruokaveroja ryypättäisiin kolme kertaa tisleeratua kalanmaksaöljyä, ja kahvin sekaan tiputettaisiin raakaa öljyä pari »troppia», ja riisitauti lähtisi ruumiistamme, ehkä keuhkotautikin. Herkkusuut ahmisivat Jäämeren ostereita ja hummereita ja kulauttaisivat mukanaan tuoduista limonadipulloista pari kolme lasia sitruunan mehua palan painoksi. Eijaa, eijaa! Toivokaamme, että se rautatie valmistuu ennenkun ehdimme kuolla. Jos Petsamon maantietä myöten ruvetaan kaloja kuljettamaan, niin ne hillona saapuvat perille, petokalat hampaattomina, muut kalat liunneina. Sen kokemuksistani voin edeltäksin päättää.

Hurja on elämä tässä syvässä altaassa Norjan rannikon ja Kalastajasaarenon välillä, kun kevätaurinko maaliskuussa rupeaa helottamaan. Siellä tapahtuu vuosittain suuria kalainvaelluksia, jotka täydelleen muistuttavat kuuluisia kansainvaelluksia vanhan ja keskiajan taitteessa. Ensin lähtevät turskat liikkeelle. Ne tulevat miljoonissa parvissa lännestä päin ja täyttävät koko tämän suuren poukaman. Mutta rauhassa eivät ne kauan saa leikkiä kesäisiä kisojaan. Niitä seuraa kintereillä suuret parvet hylkeitä, sekä parrattomia että parrallisia. Hylkeet syövät luotansa lohia sekä turskia, ja pyydykset täyttyvät pakenevia kaloja. Hylkeet estävät ja vahingoittavat kalastusta varsinkin Norjan puolella.

Mutta on niilläkin pöpönsä. Juoksijat, delfinit, hyökkäävät esille ja heidän mukanaan muut valaat. Nyt tulee kiire hylkeille. Niiden täytyy jättää saaliinsa juoksijoille. Vihdoin viimein saapuu Attila laumoineen taistontantereelle, saapuu miekkavalas (Orca gladiator) pienissä erillisissä ryhmissä. Jumalan vitsana tämä puhdistaa vedet sen entisistä herroista. Sitä pelkäävät sekä partahylje että juoksija, sekä suuret että pienet valaat. Yksin jättiläismäinen sinivalas panee propellinsa käymään ja vesijohtonsa ryöppyämään, sillä miekkavalaille sekään ei mahda mitään. Laumoissa ne hyökkäävät jättiläisen kimppuun, pureutuvat kiinni terävillä hampaillaan sen kylkiin, ja niinkuin foxterrierit ne eivät hellitä otettaan, ennenkuin valas väsyneenä ja verettömänä heittää henkensä. Syövät minkä syövät valaan ruumiista, loput vai puu pohjavesiin, missä ahne holkeri, 700 kg. painava haidakala, pistää ne poskeensa. Paksu pallasemäntä siellä pohjakivien päällä korottaa molemmat silmänsä Jäämeren kirkkaan sinervän veden kalvoon, siunustelee ja miettii: kilvoitusta on elämä ja elämä on kilvoitusta. Puna-ahvenet syvissä merikuopissaan kiroilevat, nostavat harjansa pystyyn ja vannovat, että tästä elämästä täytyy tulla

Jäämerellä.

loppu. Nuo verenimijät ovat tuhottavat, kaikille on suotava kohtuullinen elatuksensa, Jumalan rauha on saatava aikaan niin meren pinnalla kuin pohjalla.

Mutta vedenalaista sotaä jatkuu vain jatkumistaan, niinkuin vedenpäällistäkin, yhtä hyvin kuin ilmataiste-luita. Siellä korkealla leijailee merikotka ja tutkii terävillä silmillään tätä taistelua kristallinkirkaassa Golfvirran tuomassa vedessä ja kirkaisee ilosta. Se näkee, kuinka suurkaakkuri kaula ojona syöksee kuin sukkula silliparveen. Se odottaa sen pinnalle kohoamista, syöksee pommina alas pintaan, iskee kyntensä suurkaakkurin selkään, ja pitkän taistelun perästä se vie raadellun saaliinsa pesäänsä tunturien suojaiseen rotkoon.

Kiihkeää on elämä Jäämeren pinnan alla ja pinnan päällä, kiihkeämpää kuin sävyisemmän Itämeren par-

tailla. Pienemmät ovat meidän turskaparvemme, vähäisemmät silakkaparvet, ei harmaa hylje kasva kolmea metriä pitemmäksi, ja väkevämpää herraa ei Itämeressä olekaan. Mutta Itämerihän onkin vain lampare verrattuna tähän suureen valtamereseen, eihän sen vesikään ole muuta kuin tuoretta riimisuolaa, eikähän sillä ole edes luodetta eikä vuoksea.

Täällä Jäämerellä keinuessa muistui Itämeri, muistui Saimaa mieleen. Muistui Itämeren lehtoiset saaristot, muistui Saimaan pehmyt ilma ja leppoiset rannat.

Onhan meillä suomalaisilla nyt parempi vara kuin monella muulla kansalla keinua sekä tuimilla että suolaisilla aalloilla. Ken suolatonta veden henkeä rakastaa, hän valitsee Laatokan tai Saimaan ulapat, ken suolaista, hän hakeutuu Itämeren rannoille. Mutta se, joka rakastaa kirpeintä meren henkeä, hän samotkoon Jäämeren partaille. Kaikki saavat halunsa tyydytetyksi.

Nyt on siis Ruijan suu meidän. Toteutuuko vielä kerran runoilijan ja ennustajan haltioitunut toivomus Suomen rajoista:

»Äänisjärvi, Pohjanlahti,
Auran rannat, Ruijan suu».

Ehkä joskus maailmassa saamme puhua Äänisjärvestäkin suomalaisena vetenä. Ihmeempiä on tapahtunut.

Petsamo.

Suuret tunturit erottavat Petsamonjoen laakson Patsjoen laaksosta. Ne nousevat jylhinä Salmijärven vesistön rantamilta ja näyttävät melkein ylitsepääsemättömillä. Mutta koltilla on polkunsä jostakin notkelmasta, joka vie ensin Pasretskin kolttakylään, sieltä Moskovanimiseen kylään ja päättyy Petsamon Yläluostariin, josta sitte hyvä ajotie vie Alaluostariin ja Petsamon vuonon pohjukkaan. Uusi maantie on taas löytänyt ladun Tölleristä Vuoremanjoen notkoon ja sieltä tunturien yli Näyskän kylään saman vuonon pohjukassa.

Jos maantieteellinen raja on tarkka näitten molempien laaksojen välillä, niin on kansatieteellinen tai oikeammin kulttuuriraja yhtä varma, jollei varmempikin. Patsjoen laakson yllä leijailee synkän ja ankan Laestadiuksen henki, Petsamon laaksossa hymyilevät pyhät Miikulat, Iivanat ja sarja pienempiä jumalia, joista vanha Kirilän ukko muinoin sanoi: »ka' ei niist' ole väliä, hotj suuhun sylkisi».

Patsjoen laaksossa on väki rotupuhdasta suomalaista, Kittilän totisinta kansaa, läpiluterilaista, raskaasti hymyilevää, mutta harrasta ja mieltävää. Joku emäntä, niinkuin Kummun kurttuinen mummo, syntyään kuusamolainen, ymmärtää leikin ja harjoittaa sitä sekä sopivissa että sopimattomissa tilaisuuksissa aito itäsuomalaiseen tapaan, mutta yleensä väki rakastaa verhota sielunsa »epä-

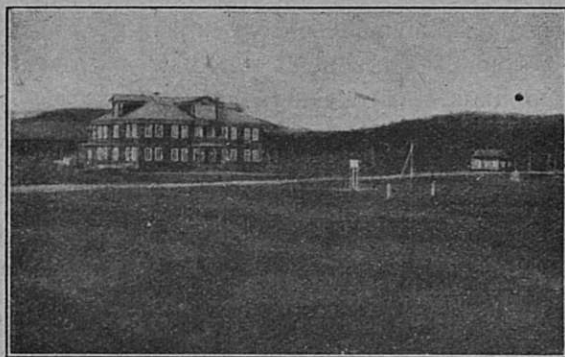
toivoisen maailmankatsomuksen» naamarien taakse, niin kuin ne Suomen paremmat runoilijat ja kirjailijatkin, jotka arvonnostaan hiemankin ovat arkoja. Murhe-mieli on suomalaisen tunnus, murhepuhe ainoa kunnan ihmisen kaunistus.

Mutta Petsamon 293 kreikanuskoista karjalaista ja 225 venäläistä, ne eivät sieluistaan murehdi sen enempää, ruuastaan vain ja juomastaan. Pyhä Miikula heistä kyllä hyvän huolen pitää tulevassa elämässä; kunhan tässä ma-toisessa maailmassa vain saa suuhun pantavaa, niin elämä on iloista ja hauskaa.

Kun saapuu Petsamon vuononpohjukan kyliin, jo ensi silmäyksellä huomaa tämän suuren eron näitten asukas-ryhmien välillä. Sen huomaa jo asumustavasta. Petsamon asukkaat elävät suurissa, tiheissä kylissä, niinkuin venäläiset ja karjalaiset ainakin. Vuonon pohjukassa on kolme kylää Parkkino, Näsykkä ja Kaakkurit, joissa pie-net rakennukset ovat tehdyt pyöreistä hirsistä kuten Venäjän Karjalassa ja rakennetut yhteen rykelmään. Eikä näitten kylien rajoja aina voi silmällä eroittaa. Ne sulavat yhteen suureksi kyläksi, joka vuonon pohjukasta jatkuu aina Alaluostariin saakka, noin 2 1/2 km:n alueella. Monet kirkot ja rukouspaikat, entiset venäläiset julkiset rakennukset, venäläinen rakennustapa, kaikki tämä tekee vieraan vaikutuksen suomalaisen silmään. Nyt vasta huomaa, että onhan tämä Suomen uusin alue sentään kuulunut vieraan kulttuuripiirin vaikutuksen alle. Patsajoelle sitä ei huomannut mistään, Petsamossa se tunnelma tunki silmästä aivoon jokaiselta silmän vilaukselta.

Nuo jylhät Petsamon tunturit olivat siis ei vain joenlaaksojen rajoja, ne olivat samalla kahden erilaisen kulttuuripiirin rajoja, europalaisen ja aasialaisen.

Mutta tällä aasialaisuudella voi myöskin olla viehätys-sensä. Se tekee hilpeyden ja kevyen mielen virkistävän vaikutuksen, varsinkin kun juuri on ollut kosketuksissa

Ent. alaluostari, nykyinen lääninhallitus.

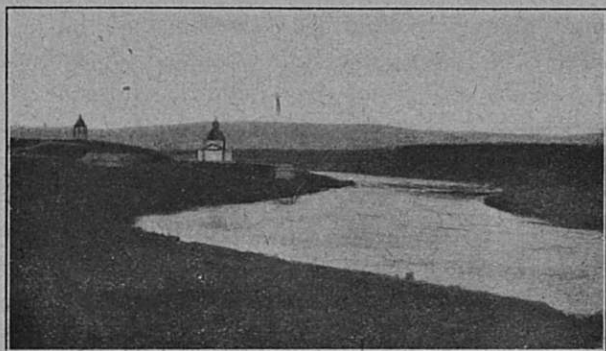
niin jäytävän totisen väestön kanssa, kuin Laestadiuksen oppilaat Patsjoella olivat. Minuun ainakin vaikuttaa erittäin miellyttävästi se musiikki, mikä lähtee karjalankieltä puhuvan naisen suusta. En todellakaan tiedä missään kuulleen niin helakan suloista puheääntä kuin näillä naisilla on. En edes tanskattarilla. Kun Helsingissä tapaa vanhan pitsinmyyjättären, kotosin Raja-Karjalasta, jonka naama on kuin vanha lapikas, jonka kengät ovat väljät ja raskaat kuin tukkijunnujen savottasaappaat, niin luulisi ensinäkemältä, ettei tuon kanssa seurusteleminen tuota muuta kuin vastenmielisyyden tunnetta. Mutta annapas, että he aukaisevat suunsa, niin hopea kumpuaa ulos heidän äänikalvoistaan. Puhe helisee kuin kirkkain metallikello. Jos seinän takaa kuulet tällaisen vanhan eukkokuvatuksen puheen, luulet rippikoulutyön liver-televän tuttavalleen lemmenasioitaan.

Saman pehmeän äänen huomasin ja kuulin Petsamon karjalattarilla, osaksi samanlaiset valtavat saappaat näin heidän jaloissaan. Minä en tunne näitten »aporkkien» (venäläinen nimitys kenkärajoille) kauhistuttavaa hajua omistajien ihmeen ihanan puheorganin takia. Eivät ne petsamottaret kaunottaria olleet, mutta eiväthän parhaimmat

laululinnutkaan koreimpia ole. Ovathan harakka ja närhi monta vertaa koreammat kuin satakieli ja laulurastas. Jospa kaikilla pääkaupungin kaunottarilla, jotka sipsutelevat asfaltilla kepeillä, ohuilla kengillään, olisi tällaisen Saapasjalan hurmaava ääni, silloin he olisivat vieläkin vaarallisempia ja ylivoimaisempia kuin nyt.

Mikä suuri ero Patsjoen ja Kalastajasaarenon miesten ja näitten karjalaisten välillä! Edelliset parrattomat tai lyhytpartaisia kuten suomalaiset ainakin, jälkimäiset parrallisia. Kasvojen ilmeetkin ovat erilaiset, karjalaisilla paljon pehmeämmät. Näkee että noilla kasvoilla voi helposti itkeä, että niillä itketään pienenkin murheen sattuessa, mutta että niillä myöskin yhtä herkästi nauretaan. Laestadiolaisen miehen kasvoilla ei voi itkeä, se on silkka mahdottomuus, poikkeustapauksissa sentään nauraa.

Kaksi on siis väestöä Petsamon uudessa läänissä, toinen europalais-suomalainen, asuva Patsjoella ja Kalastajasaarennolla, toinen venäläis-karjalainen, asuva Petsamon laaksossa. Tämähän on oikeastaan sangen onnellista, sillä yksitoikkoisuus kansan luonteissa voi vaikuttaa tympäsevästi. Eikä suomalaiseen politiikkaan saa kuulua, että karjalaiset tahdottaisiin kääntää luterilaisiksi ja muuttaa laestadiolaisiksi, vaan täydellinen vapaus tällä alalla saakoon vallita. Luterilaisuus ja katolilaisuus viihtyvät hyvin vierekkäin. Laestadiolaisen ja karjalaisen lapset istuivat viervieressä koulun penkillä ja lukevat yhdessä sitä kieltä, suomenkieltä, joka juuri karjalaisten kauliista runoilusta on saanut niin arvokkaita lisiä omaan sanavarastoonsa ja lauseparsiin. On onnellista, että karjalaiset puhuvat suomalaista kieltä. Meidän kieleemme on siis se kieli, jonka avulla he parhaiten omaksuvat sivistyksen alkeita. Venäjänkieli, tähänastinen koulujen opetuskieli, on ollut heille vaikeasti opittava, vieras kieli. Emme siis joudu harjoittamaan mitään kielellistä sortoa, kun koulupakko ulotetaan Petsamon läänin lapsiin. Ne

Petsamon joki.

harvat venäläiset perheet, jotka kouluuttavat lapsiaan, osaavat jo hieman karjalankieltä. Ainoat, jotka ovat ummikkovenäläisiä, ovat munkit, mutta heillähän ei saa olla perheitä, ja heidän mahdolliset lapsensa ovat virallisesti äidin lapsia. Meidän ei siis tarvitse seurata ruotsalaisten ja norjalaisten inhoittavaa tapaa tyrkyttää kansakoulujen ja rippikoulujen avulla väestöön vierasta kieltä, vaan suomenkieli on koko läänissä se kieli, jota kaikki taitavat ja joka on lähin sukulaiskieli kaikkien asukkaitten eri murteille. Jos siis väestöllä on taipumusta sivistykselliseen kehitykseen, ei koulun kieli outoudellaan sitä jarruta, niinkuin tapahtuu Skandinavian maissa suomalaisen kansan keskuudessa, jonka ensin täytyy suurella vaivalla oppia koulun kieli ja sitte kehittyä tiedoissa, jos sellainen on mahdollista.

Petsamon koltatkin ovat erilaiset kuin Patsjoen koltat. Nämä viimeainitut ovat joutuneet kosketuksiin suomalaisten ja norjalaisten kanssa. Vaikka ovatkin kreikanuskoisia, on heihin tarttunut paljon länsieuroopalaisuutta. He osaavat suomea ja pukeutuvat suomalaisiksi. Olen edellä maininnut, että heidän ulkomuodostaan voi päätellä ukrainalaisenkin joskus sekoittaneen verensä esi-isien

suoniin. Petsamon joenlaaksossa vallitsee suurvenäläinen tyyppi kolttien kasvoissa. Heidän pääkylänsä nimi, Moskova, noin 7 km. Yläluostarista lounaaseen, jo todistaa heidän esi-isänsä alkuperää. Lienevätkö esi-isät olleet munkkeja vai tänne siirtyneitä kalastajia, suurvenäläisen leiman ne vain ovat jättäneet jälkeläisiinsä. Minun vakaumukseni on, että ne ovat olleet munkkeja.

Tätä en lausu yltiöpäisenä luterilaisena enkä herjatakseen kreikanuskoisia munkkeja, teen sen ihmisen syntisen luonnon tuntijana. Luonnon suuri luoja on suuri humoristi. Kun Vähä-Aasian ankaran totinen Jehova jotakin oikein hartaasti säättää ja määrää, pistäytyy luonnon herra leikkiin ja tekee kepposen kepposen perästä. Niin hän on tehnyt jo parin tuhannen vuoden kuluessa, niin hän tekee vieläkin. Varsinkin ovat munkki-parat hänen ilveilynsä esineinä. Niin hyvin roomalaiskatoliset kuin kreikkalaiskatoliset munkit. Petsamon munkit eivät siis ole mitenkään poikkeustilassa, ne ovat vain saman ilveilyn marttyreja kuin sadattuhannet muut munkit kristikunnan laajalla alueella.

Mutta on Petsamossa luterilaisia lappalaisiakin. Kolttia lienee päälle kolmensadan, lappalaisia ainoastaan kolmekymmentä. Näillä viimemainituilla on lappalaisen rodun tuntomerkit selvinä näkyvissä. Luterilaisilla ei ole munkkeja, sivistyneitä pappeja vain, ja meidän pappiemme lapset ovat ylimuistoisista ajoista aina kaikki asuneet kotonaan pappiloissa, eivätkä naapurikylissä, joka totuudenmukaisesti heidän kunniaukseen on lausuttava.

Petsamon luterilainen pappi, tarmokas pastori

Frans Lilja

asuu Alaluostarissa, jonka tähden hänen herttainen rouvansa ei ole voinut seurata häntä Petsamoon, vaan asuu

Helsingissä, ikävissään odotellen miehensä ulospääsyä luostarista, kuten muinoin Luther vartosi Katarina v. Boran karkaamista naisluostarista.

Harvoin kai luterilainen pappi on ollut sijoitettu epä-mukavammin kuin reipas Petsamon pastori. Ensiksikin on hänen kansliansa ja asuntonsa kreikkalaisessa luostarissa, hänen kirkkonsa on entinen vinoristillä varustettu kreikkalainen temppeli, hänen ympärillään asuu vain kreikkalaisia munkkeja, kreikanuskaisia karjalaisia ja venäläisiä, samoin kreikanuskaisia kolttia, joitakin syrjäänejä ja samojeedejä, joitten maailmankatsomusta en tarkemmin tunne, ehkä pakanallisen Num- eli Jum-jumalan palvoja. Ainoat luterilaiset ovat muutamat virkamiesperheet ja 30 lappalaista. Näin harhaoppista kirkonkyllä tuskin toisella luterilaisella pastorilla koko suuressa Suomessa on.

Ei Petsamon kirkkoherra kauas pääse pelkällä pappis- ja pastoraalitutkinnolla. Hänellä täytyy olla henkisiä ja ruumiillisia kykyjä, joista ei tavallisella papilla ole kaukaisinta aavistustakaan. Ensiksikin hänen täytyy osata kiivetä kallioilla. Hänen pitää olla kouluutettu alpinisti. Hänen seurakuntansa rintamaat ovat Patsjoen laaksossa, mutta sinne päästäkseen hänen täytyy kavuta Petsamon tunturien yli, noin 4 à 6 peninkuormaa. Ihmiasumuksia ei ole matkan varrella, autioita majataloja vain, joissa ei lämmin tupsahda tulijaa vastaan. Omalta kohdaltani arvostellen en ollenkaan ihmettelisi, vaikkapa pastorilta tällaisen alppiretkeilyn perästä uskon innostus arveluttavasti laskeutuisi, uskallanko sanoa, lähelle välinpitämättömyyden syvintä kuilua. — Toinen seurakuntansa rintamaa hänellä on Kalastajasaarennolla. Päästäkseen sinne on pastorin näytettävä merimiestaipumuksiaan pienessä moottorialuksessa. Jollei hän voi juoda mustaa kahvia, jossa on hieman kalanmaksaöljyä seassa, ja lisäksi, jollei hän voi säilyttää tätä annosta sisuksissaan, ei hän ole Petsa-

Pastori F. Lilja Petsamon vuonon rannalla.

mon pastori eikä mikään. Parasta silloin hakeutua Sieviin tai johonkin muuhun pohjalaiseen pitäjään, jossa ei ole vuoria eikä järviä, vaan silosia maanteitä ja hyviä, nöyriä hevosia.

Mutta pastori Liljalla, Petsamon ensimmäisellä luterilaisella kirkkoherralla, on, paitsi hyvät tutkinnot, monta kallisarvoista lahjaa, jotka tekevät hänet oivalliseksi virkansa hoitajaksi. Kavutessaan tuntureilla puna vain yltty hänen poskillaan, eikä häntä Jäämeren aallot peloita eikä kalvista. Hänen poskensa helottavat kilvan punahvenen kylan kanssa meren syvässä syöverissä. Ja hän kykenee ja ymmärtää myöskin tarttua köysiin kiinni, kun tuulet vaativat purjeitten korjausta.

Ikävä vain, että tuo luterilaiselle papille sopimaton asunto munkkiluostarissa pakottaa hänet hakeutumaan pois seuduille, jossa hän saa elää perheensä luona.

Ei seurakuntalaisten sieluntilakaan kaikin ajoin ole tuottanut pastori Liljalle yksinomattain iloa. Mutta ei kummakaan, sillä eiväthän hänen edeltäjänsä kaikin ajoin ole olleet oikein tehtävänsä tasalla. Ennen pastori Liljaa

Pummangin kylä Kalastajasaarenolla.

hoiti hengellisiä toimituksia tässä papittomassa seudussa kaksi enemmän rehellistä ja romanttisuuteen taipuvaa miestä kuin oppinutta teologia, nimittäin Kuivankosken Kustu ja Visuri. Heidän edesottamisiaan ei nimitettykään hengellisiksi, toimituksiksi, vaan aivan yksinkertaisesti »noitumiseksi». Sanottiin, että Kuivankosken Kustu »noitui» vuonolta alaskäsin, Visuri siitä ylöskäsin. Siis Kuivankosken Kustu oli etupäässä merimiespappi, Visuri taas vuorisaarnaaja.

Näitten kunnan miesten jälkiä piti pastori Liljan siis pärsiä.

Ensi työkseen hän sai kolme rippilasta luterilaisten lappalaisten vähälukuisesta ryhmästä. Pojat istuivat pastorin työhuoneessa ja koettivat oppia tavaamaan ja ymmärtämään sanaa. Raskas urakka tämä oli pojille, jotka olivat tottuneet vain tunturilla heittämään suopunkia ja merkitsemään omansa ja muitten porot. Heidän vinot silmänsä kävivät yhä talisimmiksi, kuta enemmän miinutteja kului. Mutta yksi pojista heräsi aina tuon tuostakin horrostilastaan, keskeytti pastorin puheen ja lausui:

— Kyllä sinulla on kaunis puukko tuolla pöydällä.

— Niin on, sanoi pastori.

— Etkö sinä antaisi minun sitä pidellä. Se roikkuisi niin kauniisti minun vyöläni.

Kaksi lappalaistyttöä ja suomalaistyttö.

— En voi antaa sitä sinulle, se on minun ainoa puukkoni.

Seuraavalla ja sitä seuraavalla tunnilla poika yhä tulisemmin lausui julki ihailunsa pastorin puukkoa kohtaan. Pastori Lilja huomasi, etteivät pojan ajatukset ottaneet siirtyäkseen puukosta hengellisiin asioihin. Sentähden hän lopulta sanoi:

— Jos sinä nyt näinä viikkoina opit oikein sujuvasti tavaamaan, saat tuon puukon.

Pojan vinot silmät välähtivät ilosta ja hän ryhtyi tankkaamaan kirjaa oikein hartiavoimalla. Rippikoulun loputtua poika osasi välttävästi tavata ja sai lupauksen mukaan puukon. Mutta ne kaksi häveliäämpää poikaa jäivät ilman. »Rohkea rokan syöpi, kaino ei saa kaaliakaan». Nykyään eräs hellätunteinen perhe on lähettänyt Helsingistä kaksi koreaa puukkoa Petsamoon annettaviksi näille kahdelle »häveliäälle köyhälle», mutta heitä ei enää kukaan saa käsiinsä. Pojat hulmuilevat jossakin Petsamon väljissä metsissä, jotka täyttävät koko eteläisen alueen. He piilevät siinä metsässä, josta Suomen runotar niin erinomaisen sattuvasti ja runollisesti laulaa:

»Kuss' ei käyne karjan kynsi,
Hypänne hevosen varsa».

Eivät muut kuin poron kaviot kapsa ikihonkien pilaristoissa, kuten kästanjetit Alhambran kaarien alla.

Kalastajasaarenon uskovaisten kesken tapasi pastori Lilja otollisemman maaperän. Siellähän oli viljelty sanaa pyhänä ja arkena. Osasivathan lapset toki lukea, tunsivathan ne autuudenopin perisäännöt ja Jumalan kymmenet käskyt. Vanhemmat olivat vanhaan, hyvään suomalaiseseen tapaan niitä paukutelleet kurinkin avulla mukoittensa päihin. Siellä luisti rippikoulu toisin tavoin kuin Kuivankosken Kustun ja Visurin toiminta-aloilla.

Rippikoulu oli pidetty Kalastajasaarennolla, hartaus oli vallinnut koulussa ja menestys oli ollut tyydyttävä. Ehtoolistilaisuutta varten oli huone kaunistettu kaikilla niillä varvuilla ja kukilla, mitkä tuiman tunturin laki ja pengertarjoivat. Mieltäylentävä tilaisuus muodostui tästä nuorten ripille laskemisesta. Vanhat, totiset laestadiolaiset vanhemmat reunstivat huoneen seiinä ja he näyttivät suopeasti suhtautuvan tähän korkeakirkolliseen toimitukseen, vaikka ehkä sydämensä sisimmässä sopukassa eivät korkeakirkollisuutta kovinkaan korkealle arvostelleet. Kaikki siis sujui mainiosti.

Mutta seuraavana aamuna soi toinen ääni kellossa. Rippilapset olivat illalla aikaansaaneet kammelluksen, joka väkevästi järkytti vanhempien mielet. Nuoruus ja hulluus, hulluus ja nuoruus näkyvät lyövästä kättä toisilleen täällä meren Rutjan partahallakin. Rippilapset olivat illalla siirtäneet tilapäisen alttarin syrjään — kirkkoa ei Kalastajasaarennolla ole — ottaneet pois koristeet ja panneet toimeen oikein huiman iloiset tanssiaisat.

Seuraavana aamuna lähestyivät vanhat laestadiolaiset pastoriaan moittivan näköisinä, katsellen alta kulmainsa ja virkkoivat:

— Tällaisiako hedelmiä se pastorin rippikoulu kantaa?

Heidän lahkollinen oikeaoppisuutensa oli saanut vettä myllyynsä. Korkeakirkollisuus oli muka kevyttä haiha-

Pastori F. Lilja Salmijärvellä.

tusta vain, joka enemmän pilasi kuin paransi ihmissielun pirullisia taipumuksia.

Miten tämä tapaus lienee vaikuttanut pastori Liljaan, on minulle tuntematon, mutta minä en voi tukahduttaa pientä ilon välkettä rinnassani.

Suuri Laestadius oli syntynyt Jäämeren hengessä, hänen oppinsa vankin ja vahvin linnoitus sijaitsee juuri napapiirin maissa; kaikki ihmiset Ruijassa ovat laestadiolaisia, koko hänen oppinsa uhoo Jäämeren henkeä. Siinä on hyytä ja jäätä, siinä on murheen ylistystä, se näkee vain pirullisuutta kaikkein viattomimmissakin elämän ilmauksissa.

Mutta laestadiolaisten lapset ovat sittenkin lapsia vanhempien synkästä maailmankatsomuksesta huolimatta. Siitä tulee meidän kiittää suurta luojaamme, joka ei näy välittävän ihmisten harhaluuloista. Lapset repäsivät murheen kapalot auki sielunsa ja ruumiinsa ympäriltä, jalat rupesivat leiskumaan ja hymy nousi huulille. Ja heistä oli kerrankin iloista ja hauskaa olla tässä maailmassa. Aurinko kulki pohjoisnavan päällitse, oli kirkasta ja vähän lämmintäkin kesäisenä yönä, ja nuoret kieppuivat huimaa-

vissa valsseissa ja polskissa. Muka synnin irstaassa syleilyssä, arvelivat vanhemmat. Todellisuudessa mitä viattomimmassa ilossa.

Mutta tanssiaisethan tapahtuivat pyhän ehtoollisen iltana! Hetken ja illan valintahan on pieni kommellus, se tunnustettakoon! Mutta onhan tämä kommellus sittenkin mieltäkiinnittävä tapahtuma. Se vain todistaa, ettei mikään saarna, manaus tai opetus saa Suomen kansasta lähtemään sitä ajatusta, että rippikoulusta pääsy merkitsee luvallisen kuhertelemisen oikeutta. Rippikouluhan virallisestikin merkitsee vapautta avioliittoon. Kun siis rippikoulusta kerran läpäisee, täytyy ruveta katselemaan elämän kumppalia itselleen. Sellainen usein löytyy tanssilavalta. Kalastajasaarenon nuoret immet ja pojat noudattivat siis vain vanhaa, Suomen kansan kirjoittamatonta peruslakia.

Illoitkaamme siis, elkäämme murehtiko! Kalastajasaarenon nuoret ovat suomalaisia kiireestä kantapäihin ja varpasiin saakka.

»Hall' ei pysty harmaa heihin,
Heit' ei panne pakkaset»,

niinkuin runoilija laulaa. Ei edes Jäämeren hirmupyrytkään, joista arkkitehti Matti Olin antaa niin eloisan ja vilkkaan kuvauksen kirjassaan »Petsamon muistoja». — —

Ikävällä mainittakoon lopuksi, että lahjakas pastori Lilja jättää Petsamon. Hän on oikea mies paikallaan. Kaipaako pastori Lilja Petsamoa, en tiedä, mutta sen vaikutuksen sain, että Petsamo tulee kipeästi kaipaamaan häntä. Pastori Liljalla ei ole tuota patenteerattua »epätoivoista maailmankatsomusta», ja sen tähden hän täällä juuri olisi niin erittäin tarpeellinen.

MUNKIT.

Niitä kulki Petsamon teillä edestakasin milloin missäkin hommassa. Minulle ne muodostuivat vain eläviksi kuviksi, sillä en osannut heidän kanssaan jutella. Kyllähän ihmisen perille voi päästä katselemallakin, mutta helpompi on tutustua puhelemalla. Mutta munkit osasivat vain venäjää, josta minulla on hämärää hämäämpi käsitys.

Meillähän olisi ollut paljon yhteistä juteltavaa, monta sielujen kosketuskoh-
taa, me kun olemme periaatteellisia vanhoja poikia, sekä munkit että minä.

Mutta kielten taitamattomuus kiinnitti suuren juovan meidän välillemme. Edellä mainittu arkkitehti Matti Olin on antanut heistä erinomaisia kuvauksia »Muistoissaan».

Erään merkillisen jutun kuulin kumminkin pyhästä veljestä, joka oli lähetetty tarkastamaan Petsamon luostaria venäläisen vallan viimeisinä vuosina. Juttu on enemmän kuvaava kuin mairitteleva. Se ei, hyvä kyllä, koske Petsamon munkkeja, se koskee tarkastajaa, joka tuli jostakin luostarista Venäjän maalta.

Pyhä tarkastaja joutui asumaan samaan rakennukseen, jossa suomalaiset maantien avaajat ja rakentajat majailivat. Nämä kuulivat öillä, että joku ihminen hii-
viskeli heidän ruokakonttooriensa käytävillä. He ihmetteli-

Petsamon munkki.

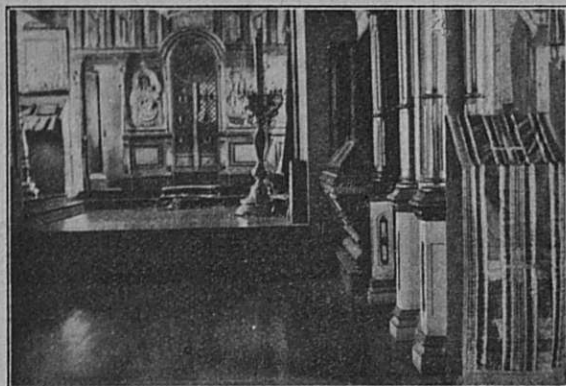
vät kauan tätä outoa liikettä keskellä yötä. Päättivät vihdoin asettaa vahdin ottamaan selkoa siitä, mikä nämä salaperäiset tassutukset aiheutti. Vahti värjöttelee jossakin lymypaikassa keskiyöllä ja kuulee, että askeleet lähestyvät konttooreja. Yöllinen haamu pistäytyy eräänseen konttooriin ja ryhtyy heti innokkaaseen työhön. Vahti hiipii hiljaa haamun jälessä, avaa konttoorin oven ja valaisee yhden äkin konttoorin salalyhdyllään. — Pyhä tarkastaja mättää ryynejä omaan pussiinsa konttoorin varastoista!!

Rukoilkaamme, rukoilkaamme!

Yllätys oli hirvittävä molemmiin puoliin, hirvittävämpi ehkä vahdin puolelta. Pyhä tarkastaja otti asian tyynemmin. Hän tiesi, että kaikki ihmiset ovat erehtyväisiä, että pyhällä tarkastajalla siis myöskin on oikeus erehtyä, koska hänkin on ihminen. Tyynesti molemmat lähtivät pimeistä sokkeloista, ja vahti saattoi tarkastajan makuuhuoneeseen.

Seuraavana aamuna tarkastettiin pyhän tarkastajan alus, jolla hän oli saapunut Petsamoon. Sieltä löytyi suuri ja rikas valikoima kaikenlaista muonaa. Löytyi kallisarvoisia tavaroitakin. Kukin tavarantoimittaja otti pois omansa, ja pyhä tarkastaja piti pitkän ja mieliin painuvan katumusjumalanpalveluksen kirkossa. Hänen katumuksensa oli niin aitoa ja kaunista, sanottiin. Ja väki tunsu itsensä »ylösrakennetuksi». — Niin, Petsamon tunturit muodostavat näet Aasian ja Europan rajaviivan.

Meidän luterilaisessa maassamme ei tällaisia yöllisiä draamoja tapahdu; ainakaan eivät niitä näyttele hengelliset päämiehemme, seurakuntien tarkastajat. Meidän piispamme ovat tosin erehtyviä ihmisiä hekin, mutta eivät he erehdy lähimmäisensä ruokakonttooreihin. Ei edes roomalaiskatooninen pyhimys, piispa Henrik, sitä tehnyt, vaikka hän käväisikin Lallin aitoissa. Pyhä legenda kertoo nimenomaan, että hän maksoi kovalla rahalla jokaisen

Petsamon kirkon sisusta.

ryynikilon minkä otti. Vaikkakin katolilainen, hän kumminkin oli europalainen piispa.

Vaikka ihmisen synnit veripunaiset olisivat, niin ne pestään puhtaiksi vahvan uskon ja kauniin katumuksen avulla. Se on lohdullinen oppi. »Se muistakaamm' tarkasti aina». Toivokaamme siis pyhälle tarkastajalle autuaallinen hengen lähtö, niinkuin kaikille meille muillekin synnin orjille. Sillä kuta suurempi synty, sitä ehompi armo.

Petsamon luostari on sittenkin ollut tämän seudun suurin ja mahtavin kulttuuritekijä. Se on ollut sitä jo lähemmäksi 400 vuotta. Jos kohta maailmankatsomus ei ole paljoa kohonnut yli alkuasukkaiden taikauskon, niin onhan kumminkin sen vaikutus ollut suuri asumusoloihin ja taloudelliseen elämään. Munkeille siis lankeaa kunnia siitä, että Petsamon laakso on niinkin paljon kulttuuri-seutua kuin se nykyään on. Tämä seikka velvoittaa myöskin Suomen hallitusta kohtelemaan Petsamon luostaria ja sen munkkikuntaa sillä arvonannolla, mikä kulttuurin raivaajille tulee.

Munkit suhtautuvat suopeasti uuteen hallitukseen. He ymmärtävät että Suomen hallituksen turvissa heillä säi-

lyy henki ja omaisuus. Bolseviikien Venäjällä ei munkkien päitä silittelä eikä heidän aarteitaan suojella. Tosin munkit ovat joutuneet vallan alle, jonka valtiokirkko on luterilainen, mutta onhan heillä uskonveljiä sentään Valamon rikkaassa luostarissa. Valamon munkkien kanssa petsamolaiset jo ovat ryhtyneetkin yhteistyöhön. Kuinka sitte käy, jos Venäjällä asiain järjestys palaa entiselleen, on vaikea sanoa. Ehkä Petsamon munkit silloin rupeavat huokailemaan ja haluavat yhtyä entiseen kreikkalaiskatoliseen rintamaahansa. Mutta jos Suomessa yleinen uskonvapauslaki vihdoinkin saataisiin voimaan, ei munkeillakaan pitäisi olla syytä nurkumiseen. Ehkä munkitkin Suomen vallan alla oppivat jotakin. Jos he oppisivat joka aamu pesemään kasvonsa ja siivoamaan huoneitaan, niin olisihan sekin suuri voitto. Kehen he uskovat ja mitä he palvelevat, sehän on toisarvoinen asia. Hartaus, millä he sen tekevät, on pääasia.

Maaherra.

Kun Petsamo joutui Suomelle, ja siitä muodostettiin oma lääni omine maaherroineen, kuului nurkua siitä, että niin vähälukuiselle väestölle kustannettiin oma lääninhallitus. Nyt onkin jo peruutettu koko läänilaitos. Petsamo yhdistetään toistaiseksi Oulun lääniin ja Petsamoa hoitaa seuraavasta vuodesta alkaen kruununvouti.

Mutta on sillä sittekin ollut suuri tunnelmallinen arvo asukasten mielissä, että tämä erämaan seutu yhden äkin korotettiin omaksi, erinäiseksi hallintopiiriksi. Tähän asti Petsamo oli ollut Venäjän syrjäisin soppi, jota hoidettiin virallisesti miten kuten, joka oikeastaan oli miltei munkkien lahjoitusmaata. Nyt oma lääni, oman maaherran hoidossa. Maaherra-nimikin oli sisäänmuuttaneille suomalaisille ja heidän jälkeläisilleen tuttu vanhaan, tuttu entisestä kotimaasta, jossa vanhaa maaherran nimeä, varsinkin Pohjanmaalla, käytettiin yhtä paljon kuin uudempaa kuvernöörin nimitystä. Todistihan kaikki tämä, että Suomen hallitus koetti tehdä kaikkensa kiinnittääkseen läänin asukkaat luottamuksen ja rakkauden siteillä uuteen emämaahansa. Huomasivathan asukkaat jo tästäkin, ettei heitä enää kohdeltu erämaan ja rajamaan halveksittuina olioina, vaan täysiarvoisina veljinä Suomen muitten kansalaisten rinnalla.

Maaherran vaali ei voinut osua sopivammin kuin eversti Ilmari Heleniuksen nimittämisellä siihen toimeen.

Maaherra Ilmari Helenius.

Maaherra Helenius on Karjalan miehiä, kurkijokelainen syntyään. Hän tuntee lapsesta alkaen sen suomalaisen väestön, joka asuu venäläisten naapurina. Ja koko Petsamon väestöhän juuri on äärimäinen suomalais-karjalainen raja-asutus täällä Jäämeren rannalla. Maaherra oli monet vuodet palvellut Venäjällä, tunti venäläisen komennon, tunti venäläisten luonteen ja puhui su-

juvasti sitä kieltä mitä Petsamon munkit yksinomat-
tain taitavat.

Maaherra Helenius ei käytä kirjakieltä puheessaan. Niinkuin niin moni muu itäsuomalainen hän höystää pu-
hettaan oman seutunsa murteella. Hän sanoo: hyö ottiit ja männiit, hyö tulliit ja toit. Mutta sellaistaahan Petsa-
mon väki juuri ymmärtää; kirjakielen sirot käänteet ovat heidän korvissaan Mesopotamian kieltä.

Oli kerrassaan mielenkiintoista todeta, miten maaherra täydelleen oli antautunut tehtävänsä. Hän oli pantu jär-
jestämään oloja seudussa, jossa suomalaista komentoa, suomalaisia lakeja ja oikeuksia ei kokemuksesta tunnettu. Hänen piti tehdä lukemattomia ehdotuksia sekä kaiken-

laisiin uusiin yrityksiin taloudellisella alalla että parannuksia opetuksen, terveydenhoidon ja kulkuneuvojen ti-
lassa. Tämä vaati yhden miehen koko tarmon ja huomion.
Sentähden ei maaherra puhunut muuta kuin Petsamon
oloista, ei nähtävästi ehtinyt ajatellakaan mitään muuta.
Jokaista retkikuntien jäsentä hän tutki, puhutteli ja jo-
kaiselta uteli tietoja. Kun muut asiat pyrkivät keskuste-
lun etualalle, vetäytyi maaherra syrjään, alottaakseen
jonkun tuoreen miehen kanssa uuden pohdinnan jostakin
Petsamon tärkeästä kysymyksestä. Hän ei tahtonut tuh-
lata aikaa toisarvoisiin asioihin. Ja kaikki muut maail-
man asiat olivat toisarvoisia, Petsamon kysymykset pää-
asioita.

Kun ihminen näin täydelleen antautuu johonkin toi-
meen, on hyvin todennäköistä, että hän siinä hyvin on-
nistuu. Kun Petsamon läänin lyhyttä historiaa kerran
kirjoitetaan, on lausuttava, että ensimmäinen maaherra
pyhitti koko aikansa, kykynsä ja voimansa sen hyväksi.
Ehkäpä maaherra Petsamosta lähtiessään voi Pehr Brahen
kanssa lausua: jag var med landet och landet med mig väl
tillfreds. (Minä ja maa olimme toisiimme erittäin kiinty-
neitä).

Maaherratar.

Maaherratar ei saapunut Petsamoon hiihtämällä, ei pulkassa, eikä polkkaamalla Lapin kirottuja jänkiä. Hän tuli laivalla Helsingistä suoraan Petsamon vuonoon. Mutta Maaherratar ei olekaan Suomessa syntynyt, ei hiihtoon harjaantunut, ei jänkien polkija eikä poron taltuttaja. Hän on syntynyt Kuurinmaalla, suuressa sukukartanossa, Euroopan kaikkein enin itseensä sulkeutuneen aatelin jäsen, Itämeren maakuntien paronisukua.

Viimeaikaiset maailman mullistukset ovat ankarasti iskeneet näihin ristiretkeläisten kopeihin jälkeläisiin. He ovat suureksi osaksi menettäneet omaisuutensa ja henkensä, asuvat nyt maanpakolaisina vieraissa maissa elättäen henkensä miten kuten.

Meillä suomalaisilla, vaikkakin naapureina, ei ole aavis-tustakaan tällaisen suurtilallisen paroninperheen elämästä alustalaistensa keskuudessa. Viipurin läänin »hoveissa» kai nähtiin jotakin hiukan sinne päin, mutta se oli vain kalpeata kangastusta Itämerenmaakuntain paronien hovi-elämästä. Olemme vain näistä oloista lukeneet ja kuulleet, olemme nähneet Räävelin laiturilla matkustaessamme suomalaisilla laivoilla ulkomaille, miten vanhat palvelijat suutelevat nuorien paronien käsiä, miten vanhat naispalvelijat syleilevät paronittarien polvia. Olemme kääntäneet selkämme; näyt ovat olleet meille liian outoja.

Sukukartano Kuurinmaalla.

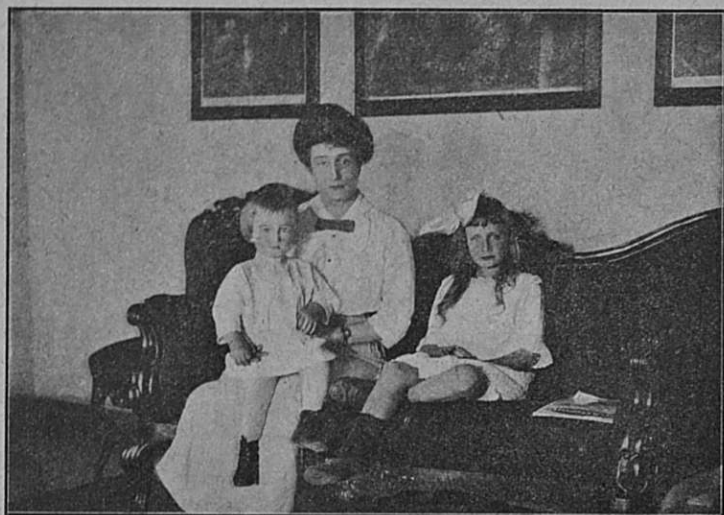
Mutta mitä eivät kaikki ole tiedäneet, on, että näissä suvuissa sivistys oli kehittynyt hyvin korkealle kaikesta heidän keskiaikaisesta käyttäytymisestään huolimatta alemmaa rahvasta kohtaan. Monelle on tuntematonta, että sata vuotta sitte Viipurinkin vallassäätyinen tilanomistajaluokka yleissivistyksessä oli koko joukon kehittyneempi kuin sama sääty muussa Suomessa. Siihen nämä olivat kohonneet suuren sivistyskielen, saksan, avulla, joka oli heidän niinkuin kaikkien Itämerenmaakuntien paronienkin äidinkieli. Goethe, Schiller, Kant, Heine olivat heidän omia miehiään, puhuivat heidän kieltään, valaisivat heidän mieliään ja ylensivät heidän ajatuksiaan. Meillä suomalaisilla ja ruotsalaisilla ei siihen aikaan ollut opettajia, jotka olisivat kyenneet edes näiden nerojen kengännauhojakaan avaamaan.

Usein olen ihmetellyt näitten paronien suurta sivistystä ja siinä sivulla heidän kummallisen vanhanaikuista ta-

paansa kohdella alustalaisiaan ja kaikkia niitä ihmisiä, jotka eivät kuuluneet heidän ankarasti suljettuun piiriinsä. En ihmettele nyt, että se julma kohtelu, mikä heidän osakseen todellakin on tullut, on sujahtanut sivu herättämättä maailmassa mitään yleistä sääliä. On kohautettu olkapäitä ja sanottu: nehän olivat vain Itämerenmaakuntien paroneja, muka entisiä orjien räökkääjiä. Tosin säälin tunne ihmisessä tätä nykyä on pantu kovalle koetukselle. Ei tahdo jaksaa sääliä enää. Säälin tunne on väsähtänyt. Hyvä kun riittäisi sääliä viattomille uhreille, saati sitte muka viallisille. Mutta kyllä Itämerenmaakuntien paronien joukossa oli viattomia jos viallisiakin. Oli isäntiä, jotka kohtelivat alustalaisiaan kuin hellä isä lapsiaan. Hän tosin kuritti, mutta myöskin rakasti heitä, niin kuin isäkin lapsiaan.

Yksi tämän suljetun piirin jäseniä oli Petsamon maaherratar, syntyään Kuurinmaan paronitar. Häntähän kohtalo ei ollut kovasti kohdellut. Olihan hän onnellisessa avioliitossa, olihan hän maaherratar, tosin kolttain, karjalaisten, munkkien ja suomalaisten siirtolaisten maaherratar vain, mutta olihan se asema sentään onnellisempi, kuin pakoonajettuna ansaita leipänsä vieraiden kansojen keskellä, ryöstettynä putipuhtaaksi, niinkuin moni hänen sukulaisensa ja heimolaisensa kuuluu olevan.

Meillä oli kunnia olla maaherran perheen vieraana Petsamossa, maata yömmä entisessä Alaluostarissa, nykyisessä lääninhallituksen virkatalossa, jossa pitkät käytävät ja huonerivit niiden molemmin puolin muistuttavat joko hotellia tai luostaria. Munkeilla ei saa olla perheitä, niin kuin tiedämme. Ne eivät saa levätessään seurustella keskenään. Kullakin on oma sellinsä, missä oma vuode, oma ovi käytävään, mutta ei ovea toisten huoneisiin. Läänin virkatalossa ei siis ollut huoneustoja, siinä oli vain huoneita. Olimme maaherran vieraita, mutta emme tienneet, missä huoneessa hän asui, missä hyvä pastorimme asui, mutta

Maaherratar lapsineen.

ruoka-aikoina me tapasimme toisemme ruokasalissa. Jollei huoneemme olisi ollut niin siisti, niin läikkyvän kiillotettu, niin pehmeillä sängyillä varustettu, jollei aterian aikana paronitar olisi niin vilkkaasti johtanut pöytäkeskustelua, hoitanut emännyyttä, olisi munkkielämän tuntu ollut sängen elävä. Pyhän livanan ja pyhän Miikulan nurkkakuvat olivat myöskin siirretyt muuane. Nuori karjalainen palvelustyttö toi kahvia aamulla huoneisiimme, jota iloa munkeille harvoin suotaneen.

Tässä hajallisessa perhekunnassa Maaherratar oli sie-luna.

Me jouduimme vilkkaaseen keskusteluun paronittaren kanssa. Paronitar on hyvin elävä tarinanpitäjä ruotsinkin kielellä; Goethen ja Schillerin kielellä arvattavasti vieläkin loisteliaampi. Suomenkieltä hän ei taida, mutta venäjää ja lättiä täysin sujuvasti. Hänen ainoat puhe-kumppaninsa Petsamossa ovat munkit ja joku karjalainen

tyttö, joka sulhaseltaan on oppinut venäjänkielen hempeimmät sanat.

Iloitsin tavatessani Maaherrattaessa rotupuhtaan paronittaren. Hän oli kasvanut suuressa kodissa kaikessa säädynmukaisessa eristyksessä. Kun joskus hänen kotonaan Kuurinmaalla joku lapsista söi tai istui säädyttömästi ruokapöydässä, sanoivat vanhemmat:

— Sinähän syöt kuin pastorilla ja lääkäriellä syödään.

Hovissa oli monta porttia. Yksi kunniaportti, josta tasa-arvoinen vieras sai kulkea. Toiset portit olivat alustalaisten käytettävissä. Juutalaisilla oli eri porttinsa, jonkunlainen neulansilmä, josta he pujottausivat sisään. Hattu oli kaikilla pivossa, kun kartanon väkeä puhuteltiin. Ei kartanon herra ketään vieraistaan pyytänyt kanssansa metsästämään, jollei hänellä ollut aatelisarvoa. Kun tästä säännöstä joskus poikettiin, oli se suurimman mieltymyksen osoitus.

Mutta tuli toinen aika. Kansa nousi kapinaan. Se ympäröi hovin päärakennusta ja uhkasi kartanonomistajan perhettä. Kolme kasakkia oli annettu kartanoon vahdiksi ja turvaksi. Ne olivat perin epäluotettavia vartijoita. Kapinoiva kansa tarjosi kasakeille 30 ruplaa kustakin paroninväen päästä, mutta kasakit tahtoivat 50 ruplaa. Eivät tinkineet, ja herrasväki säilytti henkensä. Näissä mylläköissä paronitar nuoruuden uhmamielessä piti puheita kapinoivalle kansalle kartanon parvekkeelta. Ei hän silloin vielä aavistanut, että siinä oli henki kysymyksessä.

Niinkuin tiedämme, lähetettiin sotajoukkoja auttamaan suurtilallisia. Auttajien joukossa oli nuori suomalainen ratsuväen upseeri, Ilmari Helenius. Nuori paronitar rakastui upseeriin, kihlautui, ja häät vietettiin.

Kun kamarineitsyt eräänä aamuna tuli nuoren paronittaren tukkaa kampaamaan ja sai kuulla, että paronitar oli kihloissa nuoren ratsuväen upseerin kanssa, jähmettyi hän kauhusta. — Upseeri ei ollut aatelia. — Kamari-

neitsyt poistui heti ryhtymättä työhönsä. Paronittaren täytyi ensi kerran eläissään itse kammata päänsä.

Ranskalainen sanoo: plus catolique que pape (katolilaisempi kuin itse paavi). Kamaripalvelijat ovat usein ylhäisempiä kuin itse isännät.

Senjälkeen on paronitar usein kammannut tukkansa. Mutta hänen heimolaisensa ovat saaneet tehdä paljon ikävämpiä ja raskaampia töitä vankiloissa ja maanpaossa, ne nimittäin, jotka ovat säilyttäneet henkensä.

— Minä olen ylpeä, sanoi paronitar liikutuksesta vapisevalla äänellä, että minun heimoni niin pää pystyssä on astunut kohti surman suuta. Harva on jänistänyt. He ovat astuneet kuoleman kynnyksen yli paroneina, niinkuin ovat eläneetkin.

Maaherratar on iloinen siitä, että hänen sukukartanonsa vielä on säilynyt suvun käsissä, eikä ole joutunut yleisen koppajaon esineeksi, niinkuin useimmat muut paronien kartanot. Sukukartano on nimittäin hänen poikansa nimissä, ja tämä, ollen Suomen kansalainen, saa ulkomaalaisena pitää omaisuutensa loukkaamattomana.

Paronitar on luopunut vapaaehtoisesti siitä ylhäisestä eristäytymisestä, johon hänet oli kasvatettu. Hänellä on suomalaisen maaherrattaren tavat, hän ottaa vastaan vieransa kunniaportista, olipa se vaikka samojedi, koltta tai karjalainen.

Hän ei enää ole balttilainen vaan yleiseuroopalainen paronitar ja suomalainen maaherratar.

Trifonanniemi.

Trifonanniemessä on valtion rakennuttama majatalo. Nimensä on paikka saanut tuosta merkillisestä, pyhästä Trifon-munkista, joka Petsamoon toi kristinuskon jo 1550-luvulla ja, mikä vielä parempi oli, rakennutti ensimmäiset kulttuuriasunnot tänne Ruijan rannalle, Normanniin eli Muurmanniin.

Majatalon rannassa on vankka laituri, johon voivat laskea sängen syvällä kulkevat alukset, ei tosin valtamerilaivat. Näillä taas on erinomainen satamansa Liinahamarissa, Petsamon vuonon suupuolella. Sinne ankkuroivat englantilaisten suurimmat sota-alukset. Siellä lepäävät laivat kuin Jumalan kukkarossa, suojassa kaikilta tuuilta. Liinahamarin satama ei koskaan jäädy, Trifonan edusta taas sydäntälvellä kuuluu olevan lujassa jäässä.

Omituinen paikka tämä Trifonanniemi siitä, että sinne voi Petsamosta saapua joko vesitse tai maitse aivan samaa reittiä. Kaksi kertaa vuorokaudessa vuonon pohjukka on kuin hieta-aavikko ja kaksi kertaa taas lainehtii suolainen Jäämeri sen hiekkasärkkien yli. Voit siis kulkea jalan tai ratsain Trifonanniemeen, mutta 6 tunnin kuluttua voit juuri saman matkan tehdä veneessä. — Mooseksen kulku Punaisen meren yli juohtuu mieleen, kun tämän omituisuuden näkee.

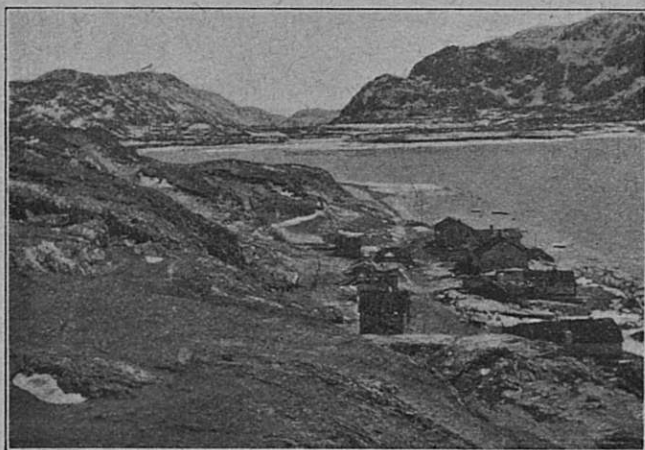
Trifonanniemestä pääset hyvää myötävirtaa ulos Jäämerelle niinkään kaksi kertaa vuorokaudessa, ja yhtä

monta kertaa taas pääset mereltä hyvää kyytiä virran mukana Trifonanniemeen. Kello kourassa täytyy liikkua Trifonanniemeltä, menipä sitte pohjoiseen tai etelään. Luoteen ja vuoksen eroitus on noin 3 metriä. Paikkakuntalaiset sanovat nousuvettä ulliksi = fullvand, pako-vettä hieruvaksi = fjärvand. Ensimmäinen tiedustelu matkamiehellä on aina, onko ulli vai hieruva. Ullin ja hieruvan mukaan täytyy kaikki matkat asettaa. Ullilla pääset mukavasti nousemaan laitureihin, hieruvalla täytyy sinun kavuta laituriin kuin palosotilas katolle.

Trifonanniemen majatalon isäntä on kotoisin Polvijärveltä ja sanoo vielä joskus: kyllä hiän osovaa. Virkku mies, puhelias mies. Paitsi polvijärveläistään puhuu hän vähän norjansekaista ruotsia, ehkä vähin venäjääkin, ainakin niin paljon, että suoriutuu munkkien ja Moskovan koltalappalaisten kanssa. — Moskova on kolttakylä Yläluostarin läheisyydessä.

Emäntä on syntyjään Salmin pitäjstä. Pikkuinen emäntä, mutta terhakka. Puhuu pehmeää, sirkuttelevaa karjalankieltä, ja on piirakantekijä aivan ensiluokkainen. Suussa sulavia olivat hänen lohipiiraansa, ryynipiiraansa ja mustikkapiiraansa. Ja niillä oli niin taiteellinen ulkomuotokin. Erinomaisia eväsesineitä. Eväitä saikin emäntä kyhätä kokoon milloin millekin retkikunnalle.

En olisi tahtonut olla isäntäväen asemassa viime kesänä. Ei heillä ollut yön rauhaa, ei päivän lepoa. Retkikunta tuli, toinen lähti. Ullin mukana tuli, ullin mukana lähti, hieruva toi, hieruva vei. Sängyt täynnä yövieraita, lattiat niinikään. Ja pihamaalla kiroilivat ne, jotka eivät mahtuneet sisään. Isännän piti varustaa kullekin yöpuunsa. Jollei majatalossa, niin jossakin Trifonanniemen kylässä. Kaikeksi onneksi Trifonanniemessä on kylä, 77 asukasta, on sauna ja isäntäväellä oma asuntonsa. Hetken mekastamisen jälkeen kaikki pääsivät levolle katon alle. Ulkosalla, paljaan taivaan alla, ei kärsi maata.

Petsamon vuonon pohjukka.

Pihamaalla oli hyörinää ja pyörinää. Oli laivamiehiä, oli kalastajia, oli sotilaita. Mutta nylettiin siinä partahylettäkin ja perattiin paltaita. Outoja naamoja näki, kolttain, lappalaisten, karjalaisten sekä Kalastajasaarenon suomalaisten. Suuri juopa oli sen väen välillä, mikä oli saanut kulttuurinsa venäläisestä luostarista, ja sen, joka oli sivistyneiltä norjalaisilta ottanut mallia. Patsjoella ja Kalastajasaarennolla vallitsee luterilainen suomalais-norjalaisuus, luostarien ympärillä kreikkalainen karjalais-venäläisyys. Kun näin koltan ja luterilaisen lappalaisen istuvan vierekkäin Trifonanniemen pihalla, ällistyi suurta eroitusta. Koltta parrakas, lappalainen parraton, koltan silmäys valju, lappalaisen terävämpi. Koltta ei ollut koskaan tirkistänyt kirjaan, lappalainen osasi lukea. Heidän silmistään loisti kaksi eri maailmaa. Rodultaan olivat he samoja.

Kun istuttiin miesjoukolla Trifonanniemen majalan ruokapöydän ympärillä, laahusti eräs koltta sisälle aivan keskilattialle saakka. Mikä hassunkurinen tasserol! Heti

ensi silmäyksellä näki, että hänen esi-isänsä oli ollut Iso-Venäjä'n munkki, eli ehkä oikeammin siperialainen munkki, joku Rasputin eli Rapsutin, niinkuin kontiolahtelainen kuuluu sanovan. Tämä Rapsuttimen jälkeläinen oli tuuheapartainen, vanutukkainen, mutta niinkuin suuresta pienennetty. Naama villin venäläisen, mutta pituus kääpiökansan. Ei voinut nauramatta häntä katsella. Pään koko ja hartioitten laveus liian isot pituuteen verrattuna. Tinttamareski olento!

Koltta katseli kotvan aikaa meitä. Missä olin samanlaisen silmäyksen nähnyt? Ahaa! Nyt muistin. Korkeasaaren karhuilla. Näki, ettei noilla silmillä koskaan oltu katseltu pieniä esineitä, pieniä merkkejä, kirjaimia, numeroita y.m. Niillä oli vain nähty metsää, puita, tuntu-reita, lunta ja soita. Ne hamuilivat niin avuttomina miehestä mieheen, lautaselta suuhun. Rapsuttimella oli asiaa isännälle ja sen hän aivan lyhyesti lausui seuraavilla voimakkailla sanoilla:

— Kirves nada, kirves nada!

Rapsutin puhui kovalla, siperialaisella äänellä, ei ollenkaan vikisten, niinkuin Patsjoen koltat. Rapsutin sai kirveen, ja siellä hänen hajasäärin nähtiin hakkaavan halkoja pihamaalla sangen uutterasti. Keskipäivällä hän taas hihti sisään ja tiukkasi:

— Tsaju nada!

Ja illalla hän tuli ja sanoi:

— Djengi nada.

Rapsutin tahtoi lainata rahaa, tuli kaikkien eteen, näytti nyrkkinsä rystyitä ja laski adin, tva, tri, tjetire, pjät. Viisi oli nystyrää nyrkissä, ja viiden päivän perästä koltta aikoi maksaa velkansa.

Huolettoman ja iloisen näköinen tämä Rapsutin oli, aivan niinkuin karhun poikakin on iloinen metsässään. Minä kurkistin hänen kaulukseensa, ja katso, hänellä ei ollut paitaa. Siis aasialaisen ja Tolstoin tarun mukaan hän oli

onnellinen. Aasialaisten käsityksen mukaan ainoastaan eläin on onnellinen, ihminen vasta haudan tuolla puolen.

Trifonan isäntä oli halukas koristamaan pihansa ympäristää. Hän tahtoi viljellä kenttiä majatalon ja laiturin välillä, jotka nyt vain kasvoivat äpäruohoja. Vallan oikein! Arveluni mukaan ei Petsamon ijät kaiket tarvitse olla puutonta, pensaatonta maata. Se ehkä aikasemmin onkin kasvanut ainakin tunturikoivuja, vaikka ihmiset ovat ne kaataneet maahan polttopuun ja kodan ainesten tarpeessa. Jospa kaikilla asukkailla olisi samanlaisia haluja, ehkä Petsamosta tulevaisuudessa tulisi kaunislehtoista seutua. Kasvaahan Patsjoen suulla tunturikoivuja, mikä estäisi niiden menestymistä Petsamossa? Eivät ne lehdot paljon varjoa anna, mutta eihän siellä Palentolassa varjoa kaipaakaan. Jäämeren auringon säteet eivät polta. Mutta silmän ruokaa näistä lehdoista sentään lähitisi. Ja silläkin ne täyttäisivät tehtävänsä. Hammerfestissa ovat norjalaiset suojaiseen notkoon kasvattaneet muutamia tunturikoivuja, ja niistä he ovat ylpeitä. Paikkaa sanotaan »skoven», metsä, ja sinne lapset kerääntyvät leikkimään. Petsamon lapset leikkivät nyt vain aukeilla penkereillä. Seuraavan polven lapset voisivat jo leikkiä kääpyräisten koivujen alla.

Heinäsaaret.

Kuuluisat ja omituiset ovat nuo kaksi suurta saarta Kalastajasaarenon edustalla, nuo 17 km. Petsamonvuonon suusta ja noin 5 km. Kalastajasaarennosta sijaitsevat Heinäsaaret. Kuuluisat ne ovat linnuistaan, heinästään ja muuramistaan. Omituiset mataluudestaan tässä korkeitten rantojen seudussa, omituiset rakenteeltaan, niiden pohjana kun on paasimaiset liuska- ja hiekkakivet, jonka päälle multaa, lantaa ja soraa on vuosituhansien aikoina kerääntynyt.

Nämä saaret ovat merilintujen paradiisi, jommoista toista tuskin on. Norjan lintuvuorille on tosin lintuyksilöitä kerääntynyt yhtä paljon, mutta ne ovat sullotut ahtaalle alalle, jonkun jyrkän kallioseinän rosoisille särmillä ja hyllyille. Lintuvuorilla ovat lintulajit köyhemmät kuin täällä Heinäsaarilla. Sieltä puuttuu täydelleen kahlaajat. Lintuvuorilla vallitsevat ylivoimaisesti lokit, ruokit ja riskilät, Heinäsaarilla taas on näitten lisäksi luke-mattomat parvet iloisia lunneja, inhoittavia räiskiä, kuikia, haahkatelkkiä, alleja, sorsia y.m., y.m.

Meren vesi on peloittavan kirkasta Heinäsaarien ympärillä. Väriltään se on sinisenvihreää kuin keitetty »vihtrilli»-vesi. Se hohtaa kuin smaragdi, mutta tuntuu silmälle miltei myrkylliseltä. Paksut, limaiset, liukkaat pohjakasvit peittävät pakoveden aikana rantapaadet. Niistä kai saisi puserretuksi ulos aamittain jodia. Miten paljon reheväm-

pää tämä pohjakasvullisuus onkaan kuin Itämeren höttö-pensaat vedenalaisilla kallioilla ja kivisoralla. Onhan omi-tuista, että tässäkin kasvullisuudessa valtameren mahta-vuus ilmenee. Meren pohja täynnä epälukuisia näkin-kenkiä, meritähtiä, kivettyneitä kasveja kaikissa sateen-kaaren väreissä.

Ei Heinäsaarille kaikilla ilmoilla pääse, yhtä vähän kuin sieltä kaikilla ilmoilla pääsee pois. Jos sinne pääset onnellisesti, ei ole sanottu, vaikkapa Jäämeri heti lyö ovet kiinni perästäsi. Kun Jäämeren aallot rupeavat lyijyn-raskaina vyörymään kohti rantoja, pysy vain vankilas-sasi, kunnes tyyntyy. Monta kepposta monelle henki-lölle on Jäämeri Heinäsaarilla tänäkin kesänä tehnyt. Vanhan metsäherra H. R. Sandbergin, joka myöskin tah-toi tutustua Heinäsaarien lintumaailmaan, se lukitsi 4:ksi päiväksi saareen. Siellä sai vanhus tuulessa ja sateessa loikoa munkkien tuvassa yhdessä kolmen vartiosotilaan kanssa ja tutkia kyllältään Heinäsaarten siivekkäisten asu-kasten kuherruspuuhia.

Ei puun näköistäkään kasva näillä aukeilla saarilla. Maakamara on heinän ja marjanvarren peittämä. Voi todellakin runottaren kanssa sanoa, että nurmi on täällä mesinukka, sillä muuramien kukat piipottavat joka ta-holta heinikosta. Kerrotaan, että näitä muuramia ennen kerättiin ja lähetettiin suuriruhtinaitten hoveihin Pieta-riin, missä niitä maisteltiin erinomaisina herkkuina. Ka-lastajasaarenon asukkaat eivät sentään olleet samaa mieltä. He pitivät Heinäsaarten muuramia väkevinä ja man-tereen muuramia parempina. Olisikohan vahva marjojen aroomi tympäissyt alkuasukasten makuaiastia?

Heinänteon aikana saaret kuhisevat heinämiehiä Ka-lastajasaarenon kylistä, Vaitolahdesta, Kervannosta ja Pummangista. Saarten maat ovat tarkoin jaetut, niin että kullakin on omat palstansa. Heiniä saadaan runsaasti

siitä päättäen, että vielä keskikesällä siellä seisojia koskemattomia suovia, viime kesänä korjatuita.

Viileitä olinpaikkoja, lievimmin sanoen, ovat nämä puuttomat saaret. Tuulipa idästä, etelästä, lännestä tai pohjoisesta, aina vilu viima pyyhkii saarten yli ja huojuttelee heinän päitä ja kukan teriä. Tuulensuojaa tarjoaa vain kaksi munkkien rakentamaa majaa, jossa kummassakin on tupanen ja vaja.

Linnun ystävä ei malta tunnustella tuulen suuntia tässä lintumarkkinoiden vilinässä. Et pääse rauhaan linnuista. Et malta olla seuraamatta silmilläsi sitä kiihkeää elämää, mikä ympärilläsi riehuu. Eivät korvasi saa hetkenkään lepoa. Kirkuna ja pauhu on korvia huumaava. Sieltä kuuluu jos minkälaista ääntä. Lokit kirkuvat ja kaikattavat, räiskät rähisevät ja kuikat ja kaakkurit huutavat kuten meilläkin: laurvakka, laurvakka, lapsia vakassa, lapsia vakassa.

Suurin melu käy eräässä lammessa, joka sijaitsee keskellä suurempaa saarta. Sieltä kuuluu alituinen parkuna. Mahdotonta sanoa, mitkä linnut siellä itkevät. Ovatko alleja, ovatko telkkiä? Niitä oli varsinaisia vesilintuja niin lampi täynnänsä, että oli mahdotonta erottaa eri lintujen toimintaa. Tuo jättiläismäinen Jäämeren kuikka siellä näkyi herrastelevan yhdessä emäntämäisten haahkatelkkä-naarasten kanssa. Mutta näiden keskellä elämöi kerhottain pienempiä uiskentelevia vesilintuja. Ja kaikki huusivat kuin humalaiset Kuopion talvimarkkinoilla. — Räsäsen yksinlaulu Rovaniemellä juhannusyönä pystykorvien ja porokoirien säestämänä oli vain kuin nukkuvan rukousta tähän hälinään verrattuna.

Ne linnut, jotka suorastaan harjoittivat väkivalantöitä sekä ihmisiä että muita lintuja kohtaan, olivat nuo pahamaineiset räiskät (*Lestris parasiticus*). Olen ennen tavannut tämän linnun Hellmansgrundilla Ahvenanmaalla. Mutta se oli vain tavallisen tasku-

Heinäsaari.

varkaan tapainen, arka olento, joka lepiköstä pujah-
teli esille ja yritti siepata lokilta silakan suusta. Heinä-
saarten räiskät olivat mielestäni sekä suuremmat että suo-
rastaan röyhkeitä murtovarkaita. Variksien tavoin ne
vaanivat päästäkseen pahantekoon kiinni. Meitä Heinä-
saarten vieraita ne kohtelivat röyhkeällä säädyttömyy-
dellä. Joka minuutti aina joku tuikkasi yläilmoista ta-
kaapäin kohti kallojamme. Joku matkamiehistä väitti
räiskän pudottaneen lakin hänen päästään. Tätä hä-
vyttömyyttä ei minulle tapahtunut — tuntui niillä sen-
tään olleen hieman arvostelukykä — mutta en luule,
että montakaan tuumaa oli roistolinnun ja minun lakkini
välillä, sillä korvissani soi kuin olisi silkkikangasta revitty
siinä aivan korvan juurella. Sen äänen ne aikaansaivat
siivillään, arvattavasti säikyttääkseen uhriaan.

Erityisesti näkyivät räiskät vainoavan noita punanok-
kasia, pyöreitä lunnipallukoita. Lunneja ehkä olikin enem-
män kuin mitään muita lintuja saarella. Ne ovat muuten
erittäin hyvänluontoisen näköisiä, niinkuin lihavat olen-
not ainakin. Pallomaisesta muodostaan huolimatta ne
ovat hyviä lentäjiä, mutta ne pieksävätkin ilmaa siivillään

kiihkeämmin kuin muut linnut. Satuin näkemään tapauksen, joka todistaa, että korkeampi oikeus vallitsee lintumaailmassakin. Suuri räiskä oli juuri tuikannut minua ja kohosi kaartuen ylös. Silloin se äkkäsi lunnipallon, joka kiiti hänen allansa. Räiskä tuikkasi lunnia yks, kaks, kolme kertaa ja räiskytti siivillään. Lunni parka hätäpäissään oksensi punaisesta nokastaan puoleksi sulaneen sillin, päästäkseen vainoojastaan. Sillinraato putosi alas, mutta eräs lähellä leijaileva lokki noppasi sen kiinni ja söi suuhunsa. Räiskä jäi lehdellä soittamaan, niinkuin sanotaan. Ähä kutti! — Tämä on sitä korkeampaa maailmanjärjestystä. — Lunni lensi merelle päin uudelleen kalaan ja lokki jäi tyytyväisenä sulattelemaan lunnin purusta, niinkuin pieni kissanpoika leivänpupua. Ehkäpä sama räiskä vihapäissään sitte kostoksi pudotti matkamieheltäni lakin päästä. Lunni parat! Ne ovat vainonalaisia hyvän, iloisen ja lystikkään luontonsa takia. Eräs matkamiehistämme tapasi vielä lämpimän lunninraadon mättäällä. Kuka sen oli tappanut? Mene tiedä! Taajaväkisissä yhteiskunnissa tapahtuu joka päivä rikoksia, jotka ijäksi jäävät selittämättä.

Suomen eläinkunta on saanut uuden, erittäin hauskan lisän perheeseensä, hyvänluontoisen palleroisen, punanokkaisen lunnin. Niinikään ovat monet tilapäisesti meillä silloin tällöin esiintyneet linnut nykyään saaneet ja hankkineet kansalaisyhteisyytemme, Petsamon jouduttua meille. Näistä mainittakoon varsinkin kaksi jättäjäistä, merilokki ja merimetso (*Larus maritimus* ja *Phalacrocorax carbo*). Edellinen oli minulle uusi tuttavuus. Se on ruumiiltaan suurimpia lintuja maassamme. Varmaankin sillä on kotkan painavuus, jos kohta siipien väli voi olla lyhempi. Kotkan metkutkin sillä on. Kuuluu Heinäsaarilla huvikseen ahmivan toisten lintujen poikasia, vaikka sillä siinä ääressä on maailman kalarikkaimpia meren poukamia. Petsamon maaherra on tosin rauhoitta-

nut kaikki Heinäsaarten linnut perheineen päivineen, mutta merilokki on bolseviikkikomisaario saarella, ja hän on kaiken lain ja asetusten yläpuolella. Kaksi merilokin poikasta kannettiin tuvalle. Ne olivat korkeajalkaisia kuin kurjenpojat ja muuten raskaita nallikoita. Kävelivät tuvassa rauhallisesti niinkuin tupaan olisivat syntyneetkin, tallustelivat ihmisjoukossa huolettomasti kuten kuokkavieraat ainakin.

Merimetso on vanha tuttava lapsuusvuosiltani saakka. Se on ylhäinen lintu, joka ei sekaannu muitten lintujen rähiinään. Se on aina puettuna nuhteettomaan juhlapukuun, mustaan hännystakkiin ja harmahtaviin liiveihin. Ei se ollut utelias edes näkemään, miten me pääsimme rantaan ja mitä me teimme saarilla. Se pysyi omalla alueellaan ja istui siellä ylhäisessä yksinäisyydessä rantapaasien särmillä. Merimetso on Heinäsaarten korkeastijalosukuista heimoa, jonka elämän ohjeena tuntuu olevan: *odi profanum vulgus!* (vihaan alhaista rahvasta).

Suuren Heinäsaaren lavea alue, päälle yhden nelikilometrin, on tarkoin jaettu eri kortteereihin, niinkuin suuret kaupungit ylimalkaan. Lunnella on oma kaupunginosansa. Ne viihtyvät mainiosti saaren kellarikerroksissa. Ne kaivavat pitkiä käytäviä saaren kuivimpiin kunnaisiin ja asuvat siellä luolissaan käden saavuttamattomissa lokeroissa. Siellä on heidän pienet poikapalleroisensa. Ei yhtään poikasta näkynyt, niin hyvin ne olivat piiloutuneet onkaloihinsa. Mutta kävellessä siellä Lunnilassa piti tarkasti asettaa jalkansa, jottei keikahtanut kumoon pesien hautoihin.

Taisi räiskilläkin olla oma juutalaiskortteerinsa, mutta se lienee ollut jossakin laitakaupungilla. Sinne emme joutuneet. Mutta kyllä räiskät olivat näkyvissä aina, kun oli kysymys saaliin mahdollisesta anastamisesta joltakin kalalta kotia palaavalta lunnilta. Kyllä räiskät tuntuivat hallitsevan markkinoita; niitä lenteli kaikissa korttee-

reissa ja ne tuikkivat milloin missäkin ilmansuunnissa. Yksi leijaili kaukana merellä, kun lähenimme saarta. Oliko sekin kalastelemassa, vai vaaniko se lunneja heidän kala-apajoillaan, sitä en tiedä. Tuskinpa ne kunnan työtä koskaan tekevät.

Suurin rähäkki ja liike oli lammikon ympärillä. Siellä elämä kuhisi kuin Helsingin kalamarkkinoilla lokakuun 1:senä päivänä. Kookkaat, mustanharmaat naarashaahkat huojuivat edestakaisin kuin torimuijat, ja kaikenkalaiset pienemmät vesilinnut ja kahlaajat kaakattivat heidän ympärillään kuin tinkivät piikatytöt ja nuoret rouvat. Näkyi joukossa joku suurkaakkurikin, joka vihasen näköisenä samosi eteenpäin, kuten vanhapoika, joka itse tekee ostoksensa torilla ja sivumennen vilkuu ostajattariin.

Monipuolisempaa on elämä Heinäsaarilla kuin Norjan lintuvuorilla. — Siellä munkkien tuvassa istua kököttää kolme solttupoikaa vartijoina. Heille käy aika pitkäksi tällä yksinäisellä meren saarella. Miksi eivät eläintiedettä opiskelevat ylioppilaat hakeudu tänne suorittamaan asevelvollisuuttaan? Heille ei pitäisi käydä aika pitkäksi, sillä hauskeempaa ja rattoisampaa seuraa he tuskin voisivat löytää mistään kaupungista, mistään kasarmista tai mistään muusta vahtituvasta. Jos olisin ollut seurastani riippumaton, olisin suonut, että Jäämeri kolmeksi päiväksi olisi määrännyt minut arestiin Heinäsaarille.

Lintujen ruumiilla on korkeampi lämpö määrä kuin ihmisillä. Seuramiehinä ne sentähden ovat koko joukon vilkkaampia kuin vilkkaimmat italialaisetkin.

Ihmiselle on opettavaista seurustella lintujen parissa. Niiltä oppii tyytyväisyyden jumalallista hyvettä. Niiltä oppii vaatimaan vähän ja kumminkin olemaan iloinen. Hurskaat ihmiset sitä paitsi väittävät, että linnut iloisilla äänillään ylistävät Jumalaa. Niin luuli ja arveli jo maailman kuulu italialainen munkki, Franziskus Assisilainen.

Senköhän tähden Petsamon munkit ovat rakentaneet majoja Heinäsaarille? Elkkäämme sentään käsittäkö heitä väärin! He rakastivat syödä haahkan munia, heistä muuramet maistuivat mainioille ja heidän lehmänsä tarvitsivat heiniä talvella. Ilman näitä kahta majaa olisi kumminkin käynti Heisäsaarilla vaaranalaista. Kyllä siellä nytkin muistuivat mieleeni, katsellessani Heinäsaarten lammen tuhattulimmaista elämää, seuraavat säkeet:

hyiset sorsat soutelevat
hyisen virran viertehellä,
jäiset joutsenet joluvat
jäisen lammin laitehella.

Niinkuin olla tuleekin Jäämeren puuttomassa saarella.

Heinäsaaren häät.

Se rakkauden kipinä,
Joka syttyy rintahan,
Ei taida ennen sammua
Kuin pääsen hautahan.

Näin kauniisti runotar laulaa lemmestä, ja näin varovaisesti. »Ei taida». Runotar on nähnyt paljon, paljon itse kokenut. Se on nähnyt kipinän syttyvän ja sammuvan. Se oikea, se suuri, se syvä lempi, se sammuu vasta haudassa. Se tavallinen ihmislempi se syttyy ja sammuu monta kertaa ennenkuin hautaan päästään. Senthden on runossa »ei taida» aivan paikallaan, pitkän kokemuksen todentama.

Mutta se on totta, että rakkauden kipinä ei sammu napapiirinkään maissa, yhtä vähän kuin ilo ja elämän halu, ennenkuin hauta tulee eteen. Niin kauan kuin veri ihmisen suonissa kulkee, niin kauan hän lempii, iloitsee ja tahtoo elää. Jo vanhat roomalaiset tekivät sen huomion, että pakkanen ja pyry eivät tapa lemmen tunnetta ihmisessä. »Nec tamen frigit amor» (ei lempi jäädy sittenkään), he lauloivat.

Niin kävi myöskin Petsamon upseerikunnan. He luulivat tänne tullessaan suuriin pohjoisnavan pyryihin, että nyt se lempi lähtee ruumiista. Mutta vielä mitä, nec tamen frigit amor! Rinta hehkui, lempi lehkui, ja niin ei

muuta kuin sähköittää kaikkein kauniimmille tuttavilleen Etelä-Suomeen, että tahtoivatko he tulla Petsamoon »nyt minun aviovaimokseni ja rakastaa minua myötä- ja vastatuulella täällä meren Rutjan partahalla». Vastaus maksettu! Vastaus tuli, ja se oli, että »juu».

Ihanat pulmuset saapuivat osan matkasta hiihtäen, osan kahnaten ahkiassa poron perässä, ja pulmahtivat Petsamon pääkortteeriin. Mutta nekin upseerit, jotka eivät olleet sähköittäneet, kadottivat mielenmalttinsa ja rakastuivat silmiään korviaan myöten tähän sirkuttelevaan tilhiparveen. Ah, miten inhimillistä, ah, miten kaudista!

Juuri niin täytyy upseerien tehdä, upseerien sellaisessa armeijassa, joka johonkin kelpaa, joka on valmis verileikkihin ihanaan. Ei se ole armeija eikä mikään, jonka upseerit eivät kutkuttele toistensa sieramia pistoolin suilla, kun heillä kerran sellaiseen on syytä. Sen minäkin voin todeta, että nämä sähköistetyt nuoret naiset olivat ihanimpia punatulkkuja, mitä Peräpohjolassa nähty on. Antakaamme osattomille upseereille heidän tunteensa anteeksi! Naisistahan varhaisimpina aikoina kaikki sodat syttyivätkin.

Viimeinen pari oli nyt vihittävä, ja hääpaikaksi oli määrätty suurempi Heinäsaari, hääpäiväksi sunnuntai heinäkuun 3:s päivä. Heinäsaari, heinäkuu, sehän tuntuu lempeälle, lämpimälle häitten esimaulle. Varmaankin ensimmäiset viralliset häät tällä saarella, munkkien majan edustalla, munkkien, joilta virallisten häitten pito on ankarasti kielletty.

Suuri oli hääsaatto, joka Petsamosta lähti kulkemaan kohti Heinäsaaria, noin 4 peninkuorman päähän. Petsamon maaherra oli ystävällisesti pyytänyt muitakin kuin morsiusparin tuttavasia seuraamaan hääretkelle. Hän oli kutsunut kaikki Petsamossa sillä hetkellä majailevat retkikuntien jäsenet liittymään hääjoukkoon, kaikki n.s. »kiro-

tut geodeetit». Ylen komea oli lähtö Alaluostarista. Upseerit ratsastivat, muut ajoivat vaunuissa, erään kuuluisan jääkäarin leski ja minä vaunuissa, joita varmaan jo pyhä Trifon, luostarin perustaja, vuonna 1560 käytti. Vuonon pohjukassa, Parkinon rannassa, nousimme munkkien moottoriveneeseen, jota hoiti ja kuletti Petsamon nerokkain munkki. Tämä mies on, paitsi harraspyhimysten palvoja, erinomainen teknikko. Hän on perustanut ja rakentanut höyrysahan Petsamoon ja vielä päälle päätteeksi sähkötehtaan, josta koko Petsamo saa niin ylen tarpeellisen valaistuksen pimeään talven aikana. Ei kukaan tiedä, mistä hän tämän taidon on hankkinut, pyhimystaruissa ei paljon puhuta tekniikan saavutuksista.

Oli nouseva vesi ja me pääsimme venekyydyissä kulkemaan vuonon pohjukassa, joka jokunen tunti aikasemmin oli kuivaa, jalan astuttavaa merenpohjaa. Trifonaniemessä, kaikkien retkikuntien pääkortteerissa, piti noustaman suurempaan moottoriin »Agnekseen» tai »Lansingiin». Agnes oli epäkunnossa ja Lansing oli jonkun kiroton retkikunnan matkassa. Meidän täytyi keinotella ilveellä millä tahansa Heinäsaarille, sillä ylkä ja morsian kokottivat siellä Heinäsaarilla pappia, joka pyhittäisi heidän ikuisen liittonsa. Maaherra ja tarmokas pastori Lilja eivät lannistuneet. Hankittiin toinen moottori. Se vei meidät vuonon suulle. Mutta sillä laivalla oli matka muuanne.

Hääseurue lähtee liikkeelle Alaluostarista.

Vuonon suulla tavattiin Savolaisen moottori ja siihen vihdoin koko hääsaatto kömpi.

Tähän meni paljon aikaa. Ylkä ja morsian olivat jo keskipäivällä saapuneet Heinäsaarille Vaitolahdesta, tuolta Kalastajasaarenon pohjoisimmasta nokasta, jossa ylkämiehellä, luutnantilla, oli kotinsa ja toimensa vartioston päällikkönä. Niinkuin Ariadne muinoin Naksos saarella tähysteli kaihomielin Theseyn purjetta, niin Heinäsaaren morsiankin käsi poskella odotti ja odotti, että eikö sitä pastori Liljaa kuulukaan. Jo epätoivon partaalla ollen keksivät morsiusparin silmät pienen pilven Petsamon vuonon suun kohdalla.

Pilvi ei se ollutkaan,
Näkvät Savolaisen laivan.
Ylistetty olkoon Luoja maan sekä taivaan!

Tuo rehti, komea Savolainen oli morsiusparin naapureja; he tunsivat hänen moottorinsa, ja toivo ja riemu palasivat heidän rintoihinsa.

Savolainen hoiti kipparin tointa, pieni Pesonen oli ruotelissa ja eräs laestadiolainen syötti konetta, joka jyskytti kuin marathonia juoksevan sydän. Lapinlahtelainen Savolainen oli oikeastaan kalastaja, niinkuin hänen suuri seurakuntalaisensa Juhani Ahokin, mutta moottorillaan hän joskus hinasi lauttoja ja nyt kuljetti iloista hääjoukkoa. Jäämeri oli juhlan kunniaksi herennyt kohteliaaksi, niin että moottorissa pysyi pystyssä tarvitsematta tarrata kiinni purjeitten köysiin ja nuoriin. Etukajutasta tuprusi alituinen savu ylös ilmaan ja pyrki sokaisemaan paronittaren ja muitten naisten sirkeät silmät. Kajuutassa juotiin alituista kahvia ja laestadiolainen kahvin keittäjä kertoi uskonnollisista väittelyistään bolseviikien ja venäläisten hengellisten kanssa.

Aivan ensiluokan väkeä nuo Kalastajasaarenon suomalaiset! Niin rehtiä, niin harrasta ja eteenpäin pyrkivää

Hääseurue ja «kirotut geodeetit» matkalla Heinäsaarille.

harvoin tapaa. Ja niin siistiä ja puhdasta. Kalastustentarkastaja kertoi nähneensä heidän navetoissaan mattoja, ei juuri lehmien alla, jotka sellaista hienoutta tuskin osaisivat täysin arvioida, mutta vähän loitompano. Ja iloisia nämä miehet olivat, ainakin näin keskikesällä alituisen auringon alla. Laestadiolainenkin nauroi kajuutassa niin heleästi kuin parvi naurulokkeja. Ja naurun aihe ei ollut lainattu Laestadiuksen ankarasta postillasta, olipahan vain pieni savolainen juttu.

Kynnettiin Jäämeren raskasta pintaa hiukan kolmatta tuntia. Linnut syöksyivät meitä vastaanottamaan. Ilmassa merilokkeja ja räiskiä, ja vedessä heittelivät hullunkuriset lunnit kuperikeikkojaan aivan veneen keulan edessä. Laskettiin ankkuriin, ja solttupojat soutivat meidät maihin.

Marssittiin munkkien majalle. Morsianta ei vielä näkynyt. Hän lymyili juhlahetkeen saakka jossakin majan ullakolla. Kahvia tarjottiin ulkona pitkiltä pöydiltä heinikossa. Kahvi jäähtyi tuota pikaa kupeissa. Siitä tulikin n.s. Eiskafé, jota Saksassa juodaan hellesäällä. Vilu viima

kietoi meidät hyiseen helmaansa, sekä pannut että panusta juojat. Täytyi siirtyä vajaan. Hyyn maku hävisi kahvista, ja nyt sitä juotiin lämpimiksemme.

Tuli hetki, jota oli varrottu. Morsian astui alas ullakolta, valkoisiin puettuna kiireestä kantapähän, kukitettuna azaleoilla, saxifragoilla ja epilobiumeilla, kasvoiltaan kuin helakin tulkku, vartaloltaan ja liikkeiltään notkea kuin ilmoissa leijaileva pääskystiira (*Sterna hirundo*). Sulhanen, pitkä, hoikka, solakka Vaitolahden luutnantti, kaunis ylkä, tarttui morsiamen käteen ja niin marsittiin ulos heleitten kukkien keskelle, nurmelle mesinukalle. Kaikkien kunnioittama ja arvossa pitämä pastori Lilja, jolle, Petsamosta lähdettyä, on annettava Petsamon ja Pohjois-Navan piispan arvonimi, astui parin eteen ja aloitti juhlallisen toimituksen. Hiljaisuus valtasi juttelevan lukuisan yleisön.

— Herramme Jeesuksen, Kristuksen nimessä

— Ai-ai-aiaiaiaia, kuului lammikolta päin.

Linnut eivät ymmärtäneet vaieta. Siellä allit itkivät, siellä tiirat tirskuivat, siellä sorsat röhisivät. Kuului siltä kuin tuhatkunta lapsenkätkyttä olisi soudatettu siinä aivan lähellä; tuhatkunta itkevää lasta, toinen tuhat nauvavaa ja satakunta kättilöä mataloilla altoillaan liekuttamassa lapsia uneen.

— Kai, kai, kai, kaaih, kaaih!

Nyt oli lokkien vuoro. Milloin yksi lauma hieman heikenti, silloin toinen parkasi yhä kimakammin.

Tosin tällainen musiikki vihkiäisissä on hieman ennenaikaista, jopa säädytöntäkin, mutta minkäs sille mahtoi, kun musikantit olivat syntymähumalassa, ja heillä kaikilla oli lapsia liekuteltavana.

Kaikeksi onneksi ei Heinäsaarilla haikara pesi. Mutta tuo meilläkin niin yleinen kaakkuri käytti tilaisuutta hyväkseen ja lenti siinä aivan alhaalla tönkkänä ja supisuorana kuin aidaksen pää ja ennusteli.

Nuorta paria onnitellaan.

— Laurvakka, laurvakka, lapsia vakassa, lapsia vakassa!

Niitä lenti ainakin kolme viikimätilaisuuden aikana. Pelkäsin pastori Liljan käsikirjaa, mutta eivät osuneet.

Jollei luutnantti ole näkevä jälkeläisiä hamaan kolmanteen ja neljänteen polveen saakka, niin ei sitten kukaan.

Toimitus oli lopussa. Nuori pari kääntyi yleisöön päin. Samalla aurinko riuhtaisi irti pilvistä ja loisti niin helakan kirkkaasti sieltä jostakin Huippuvuorten ja Pohjoisnavan lomitse ja kultasi kellallaan nuoren, kauniin avioparin. »Kirottut geodeetit» tempasivat kameransa esille ja napsauttelivat kuvia. Käteltiin ja toivotettiin onnea.

Voimme sanoa, että hääyleisö oli edustavaa laatua. Oli nimittäin edustajia joka-ainoasta Suomen läänistä, useimmista useampiakin. Oli ammattimiehiä jos miltäkin alalta. Oli oikea siivo, oppinut geodeetikin, eikä vain noita »kirottuja geodeetteja», s.o. jaloissa hääriviä matkamiehiä.

Uusi aviopari nousi omaan moottoriveneeseen lähteäkseen Vaitolahteen, hääjoukko nousi Savolaisen veneeseen läh-

teäkseen Petsamoon. Tuuli kävi Huippuvuorilta, niin että meillä oli myötäinen. Puhalsi navakasti, laivamme keinui, mutta ei niin uhkaavasti, että olisi pitänyt tarttua köysiin ja rautoihin kiinni. Purjeet hiljensivät kiikkumisen rajuutta. Hääyö sujui meidän laivassamme välttävästi, ahdingossa tosin ja pakkasessa, mutta virkistävässä aurin-gossa. Kuinka nuori pari ja heidän juhtajansa vietti-vät yönsä vastatuulella ja pienemmässä veneessä, sitä ei tiedetä, mutta sen voi ymmärtää, että nuori pari, pääs-tyään kotia Vaitolahteen, lankesi polvilleen ja sanoi: »Kiitän sinua Herrani, että tämä kalkki on tyhjennetty pohjaan». Sillä siinä kalkissa oli toinen puoli hyytä, toi-nen mettä.

Mutta ehkä sittenkin on niin, että häänvietto hyisillä Heinäsaarilla sujuu lempeemmin kuin päiväntasaajan alla jollakin polttavalla Pirunsaarella. Ehkä lempi helpom-min sulaa kuin jäätyy. Toivokaamme ainakin, että lempi Jäämeren hengessä paremmin säilyy kuin päiväntasaajan veltostavassa helteessä. Meillä Suomessahan aviomiesten sängen harvoin tarvitsee pitää pistoolejansa latingissa.

Vesisaari.

(Vadsö)

Taas ulos Jäämerelle Tärnan'in kyytiin. Meitä matkustajia oli tällä kertaa monta. Paitsi Ilmarin ostamaa lehmää ruumassa oli meitä yksi pitkä ja verevä kalastustentarkastaja, yksi todellinen geodeetti, yksi kapteeni, kolme rotevaa nuorta akadeemikkoa, jotka olivat pitäneet luentoja Petsamon kansalle, siis lyhyesti sanottuna »valistussarnaajia», ja me kaksi. — Eräs pahasuinen kapteeni Petsamossa risti sekä valistussarnaajat että meidät kaksi, joilla ei ollut mitään määrättyä erikoistehtävää, »kylpyvieraiksi», s.o. tyhjäntoimittajiksi, sillä eihän kukaan voi Jäämeressä kylpeä. Hän saa viimeisellä tuomiolla vastata tästä lähimmäisensä herjauksesta. — Trifonan pikkuruikkunen karjalainen emäntä oli laittanut meille erinomaiset eväspiiraat, ja meidän nauravalla, iloisella inkoolaisella kapteenillamme oli matkassaan kokonainen lohi, jota suomalaista sanaa hän taivutteli todellakin mielenkiintoisella ja sympaattisella tavalla: nom. lohtha, gen. lohdan j.n.e. Olimme siis niin hyvin varustetut, että olisimme voineet kestää parin päivän haaksirikon tai säänpidon jossakin Ruijan tunturin rantapaadella.

Nyt tuuli Novaja Semljan pohjoisimmasta nokasta. Oli siis jonkunlainen myötälaitanen Vesisaareen. Purjeet pysyissä ja moottori täydessä pärskeessä suunnattiin kokka kohti Vesisaarta. Alkumatkasta jo moottori yhden äkin

Tärnan'in kannella. Ylinä Ilmari.

huokasi kovasti ja jäi sitte äänetömäksi. Purjeet vetivät, niin että annettiin moottorin olla rauhassa. Ei kukaan mennyt konehuoneeseen edes katsomaan. Hymyiltiin hiukan ja halveksittiin kaikkia moottorikoneen oikkuja. Mutta jos Huippuvuorilta olisi tuullut, silloin olisi käynyt hullummin. Silloin olisimme jossakin kallionkolossa istuneet emännän piirakka kädessä ja mietti-neet, kuinka kauan inkoolaisen kapteenin »lohta» riittäisi kahdeksalle miehelle. Mutta Jumalahan on aina omiensa puolella!

Ei vauhti murhaavaa ollut. Ei sietänyt kannella värjötellä, sillä tuuli tunki läpi. Onhan se pohjoinen tuuli Suomessakin kolea, mutta kohtaahan se meidät kulettuaan ensin yli suunnattomien metsämaitten, yli lukemattomien nurmikoiden ja huojuvien peltojen. Siinä on sentään hie-man toinen tuntu kuin Jäämeren pohjoisella, joka tulee jääaavikoilta, jotka täyttävät kokonaisen maapallon osan. Kajuuttaan eivät kaikki mahtuneet yhtäikaa. Vuoroon sai istua kajuutassa, vuoroon värjötellä kannella.

Ruotelissa seisoi eräs vanha norjalainen merikarhu, joka palasi Kalastajasaarennolta kotikaupunkiinsa ja maksoi pilettinsä pyörittämällä ruotelia. Kysyttiin häneltä:

— Milloin tullaan Vesisaareen?

Ukko syläistä ruiskasi suustaan tupakankahvia, joka jätti jälkeensä pitkän ruskean juovan tuuheaan, komeaan viikinkipartaan ja sanoi:

— Efter en tiime begynder hele Buen at synes. De' ä en smucke Bue. (Tiiman päästä alkaa koko kaupunki näkyä. Se on kaunis kaupunki).

Odotettiin tunti, odotettiin enemmän. Kysyttiin taas: milloin saavutaan Vesisaareen? Ukko vastasi jälleen:

— Jag siger, efter en tiime begynder j.n.e. De' ä en smucke Bue.

Sama lohdullinen vastaus kolmannen kerran. Monta, sangen monta tiimaa meni, ennenkun päästiin Vesisaareen.

Mutta Vesisaari onkin »smucke Bue». Norjalaiset ovat kulttuurikansaa ja he asuvat sen mukaisesti. Tämäkin pikkuinen kaupunki täällä pohjan perukoilla oli nuhteettoman siisti, yhtä siisti kuin mikä tahansa Suomen kaupunki paljon eteläisemmällä leveysasteella. Nuo hirressä roikkuvat turskan päät vain olivat hieman oudot katsella. Muutamien talojen pihamaalla kasvoi kauniita kukkia ja, mikä ihmeellisintä, myöskin mataloita puita ja pensaita, pihlajia ja, ellen väärin nähnyt, myöskin vaahtera. Amtsmannin eli Fylkesmannin eli Maaherran rakennus oli ylen komea kivinen talo. Muuten olivat useat rakennukset lankuista kokoonpantuja, sillä tukkien kuljetus tänne saakka käy ylen kalliiksi. Kadut olivat puhtaat ja siistit, ja nuoret naiset esiintyivät ohkasissa pukimissa hyisestä tuulesta huolimatta. Korkea kulttuuri sitä vaati.

Mutta se, mikä täällä Vesisaarella kerrassaan ällistyi, oli sen supisuomalaisuus. Olinhan jotakin siitä kuullut, mutta en arvannut sen niin yleistä olevan. Kaikki ihmiset, joita minä puhuttelin, vastasivat ensin huonolla norjankielellä, mutta muuttivat tuota pikaa puheensa suomeksi. Kysyin pojilta majataloa; he vastasivat suomeksi, että hotelli on tehnyt konkurssin, mutta että on kaksi hyvää vieraskotia, joista saa huoneita ja ruokaa, juustua ja maitua ja mitä vain, käyttäen aivan samaa murretta ja samaa itsetietoista puhetapaa, kuin meidän pohjalaiset ylioppilaamme. Tulin vieraskotiin, puhuin ruotsia. Palvelijatar mongersi norjaa.

— Osaatteko suomea?

— Sitähän minä tok' osaankin.

Isäntä tuli sisään. Puhuttiin skandinaviaa pitkät ajat. Yhden äkin isäntä sanoi jotakin suomeksi. Hän oli selvä suomalainen, ainakin yhtä sujuva suomenkielessä kuin norjankielessä.

— Missä olette syntyneet? kysyin.

— Täällä Norjassa, mutta minun isäni ja äitini olivat suomalaisia.

— Olivatko he pohjalaisia?

— Eivät. He olivat Etelä-Suomesta.

— Mistä sieltä?

— He olivat syntyneet Åbossa.

— Niinkö kaukaa. Aivan Turusta saakka.

— Ei, ei; Åbosta he olivat.

— Niinpä niin, Turusta.

— Mikä se Turku on, en minä Turusta ole kuullut mitään.

— Turku on juuri Åbo. Ruotsalainen sanoo Åbo, suomalainen Turku.

— En koskaan ole kuullut sanaa Turku.

— Eikö teidän isävainajanne koskaan sanonut, että hän oli syntynyt Turuus', että hän lähti Turuust', ja että he ennen muinoin matkustivat Turkku'. — Koetin käyttää näitä herkullisia murremuotoja, teroittaakseni hänen muistiaan.

— En koskaan, en koskaan! Kuinka se olikaan? Turku!

— Minä menen perheeni luo ilmoittamaan, että me olemmekin Turusta emmekä Åbosta.

Hän katosi kiireen vilkkaa kyökin puolelle ilmoittamaan tämän merkillisen uutisen.

Nyt minäkin muistelin, että karunalaiset, sauvolaiset ja muutamat turkulaiset usein käyttävät Åbo sanaa suomenkielessäkin; ehkä vanhaan aikaan vieläkin useammin. Eiköhän vanhoissa kirjoissakin nähdä: präntätty Åbossa?

Siinä istuessani ja hymyillessäni, tuli palvelijatar sisään ja kysyi kohteliaasti:

— Anteeksi! Isäntä pyysi kysyä, mikä se Åbo oli suomeksi. Hän unohti sen nimen kyökissä, kun hänen piti mennä ilmoittamaan sitä perheelleen.

Repäsin lehden muistikirjastani ja kirjoitin:

Turku.
Turuust'.
Turuus'
Turkku'.

ja tyttö vei tämän kauniin taivutuskaavakkeen isännälleen. Muutoin isäntä puhui suomea monta vertaa puhtaammin kuin synnynnäinen turkulainen sitä koskaan taitaa.

Tein tuttavuutta Finmarkens Amttidenden'in päätoimittajan, innokkaan oikeistolaisen H. N. Guldbransen'in kanssa. Häneltä nimittäin sain lainaksi suuren joukon norjalaisia lehtiä, joista imin sisääni kolmen viimeisen viikon maailman tapahtumat. Petsamon hidas »jänkäposti» oli pitänyt meidät täysin tiedottomina siitä, mitä kotimaassa ja muualla tapahtui. Ystävällinen toimittaja tarjosi komeat illalliset, jonka kuluessa Suomen ja Norjan välisiä suhteita pohdittiin. Toimittaja ymmärsi myöskin suomea, sanoi poikana osanneensa sitä mainiosti, ja pyysi saada vaihtaa lehteään Helsingin Sanomiin ja Uuteen Suomeen, voidakseen alkulähteestä seurata suomalaisten naapurien elämää, poliittisia virtauksia ja valtiollisia pyyteitä. Hänen palveluskuntansa puhui myöskin suomea.

Kun sen oikean geodeetin kanssa haimme kaupungin parhaimman kahvilan käsiimme ja siellä joimme kahvia ja söimme kager'ia, tapasimme taaskin vain suomenkielisiä vieraita. Jouduimme juttusille heidän kanssaan ja totesimme, että hekin puhuivat nuhteetonta suomea ja saimme

Norjan rajoilta.

kuulla, että asukasten enemmistö Vadsössä taitaa hyvin suomenkieltä. Ainoastaan muualta sisäänmuuttaneet norjalaiset ovat ummikoita.

Vesisaari on siis yhtä suomalainen kuin tasavallan pääkaupunki, Helsinki. Helsinkihän onkin, juuri niinkuin Vesisaari, suomalaista uudisasutusta.

Vasta Petsamon omistamisen kautta olemme päässeet norjalaisten naapureiksi. Virallisesti ja maantieteellisesti olemme olleet naapureita jo satoja, voimmepa sanoa, tuhatkin vuotta. Mutta mitä se on merkinnyt, onko tuolla Tenonjoella, Utsjoella ja Inarin itäosassa kulkenut rajaa vai ei. Ei sillä ole merkitystä ollut muille kuin poron hoitajille. Norjalaiset porot ovat ruokitut tuolla puolen rajaa, suomalaiset tällä puolen. Porot eivät tästä rajasta ole olleet tietävinään. Norjalaiset porot ovat henkensä uhalla jyrksineet jäkälää tällä puolen rajaa, suomalaiset tuolla puolen.

Eiväthän »suomalaiset» ole ennen asuneet rajakkain »norjalaisten» kanssa. »Lappalaisiahan» siellä Enontekiäisissä,

Utsjoella ja Inarissa on asunut Norjan »lappalaisten» naapureina. Molemmat ovat olleet samaa kansaa, molemmat puhuneet samaa kieltä, lappia ja suomea. Norjaa ei. Mutta Finmarkenin, niinkuin pohjoisinta Norjaa sanotaan, norjalaiset ovat jo ammoisista ajoista puhuneet tai ymmärtäneet suomea.

Mutta nyt me suomalaiset olemme norjalaisten naapureita. Meillä on nyt raja Patsjoella, meillä on raja Jäämerellä. Norjalaiset Kirkkonieni, Vesisaari ja Vuoreija ovat rajan länsipuolella, suomalaiset Salmijärvi, Petsamo ja Kalastajasaarento sen itäpuolella.

Sanon sen heti aluksi. Parempia naapureita ei voisi toivoa kuin mitä norjalaiset ovat. Norjan ja Suomen rajaa saisi jatkua Varanginvuonosta täältä Vesisaaren edustalta hamaan Kristianian vuonoon saakka etelässä. Norjalaiset ovat suorasukaista väkeä, karaistua kansaa, lahjakasta kansaa, sivistynyttä ja ahkeraa joukkoa. He ovat rotevaa, kaunista kansaa, vanhat miehet kuin viikinkipäälliköitä, nuoret naiset vapaita, reippaita, solakoita ja notkeita tyttösiä. En tiedä, onko maailmassa toista kansaa, jonka kanssa tahtoisin mieluummin olla naapuri.

Jo nuoruuden päiviltäni saakka ovat norjalaiset kirjijat tehneet syvän vaikutuksen sielunelämäni. He ovat puhuneet kieltä, joka on osunut suomalaisten sydämiin. Ibsenin draamojen jälkeinjättämä herätys ei tule sammumaan koskaan. Björnson'in laulut ovat myöskin meidän laulumme. Knut Hamsun, tämä tunturielämän eristyksen suuri runoilija, vaikuttaa metsäkansankin mieleen kuin oma laulaja ainakin. Mikä merkitys Kjerulf'in ja Grieg'in musiikilla on ollut meidän nykyiseen miespolveemme? Ehkä suurempi kuin minkään muun musiikin, ennen nykypäivien omaa kotoista musiikkiamme. Norjalaiset ovat olleet meidän opettajiamme jo vuosikymmeniä niin hyvin Etelä-Suomessa kuin Patsjoen rannoilla ja Kalastajasaarennolla.

Yksi seikka täällä Vesisaarella minua kumminkin huolestutti. Onko näitten suomalaisten sivistyksestä täällä Finmarkenissa pidetty järkipäätä huolta? Saavatko he opetusta äidinkielellään, sillä kielellä, jolla ihminen voi omaksua sivistystä. En tunne tarkoin näitä asioita enkä tahtonut niistä kysellä, etten saisi urkkijan tai kiihottajan mainetta.

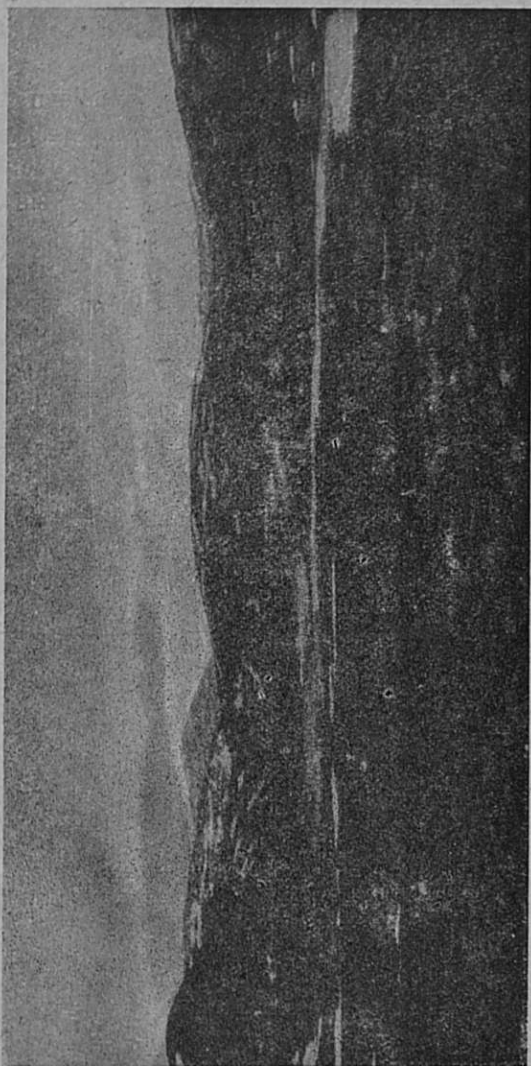
Luulen, että Finmarken'in kansakouluissa opetetaan yksinomaan norjankieltä. Kaikki kirjat ovat norjankielisiä.

En ollenkaan valita sitä, että lapset oppivat norjankieltä. Heidänhän jo pakostakin täytyy sitä kieltä tuntea, jos Norjassa aikovat menestyä. Vaikeaa heidän on tulla toimeen maassa, jonka pääkieltä he eivät ollenkaan ymmärrä. Samoin olen sitä mieltä, että heidän täytyy olla ja pysyä Norjan kuninkaan kuuliaisina alamaisina, että he ovat vakaumukseltaan yhtä vankkoja norjalaisia kuin kuka tahansa norjalaisen vanhemman lapsi. En tahtoisi, että Finmarkenissa koskaan syntyisi sellaista liikettä kuin meidän Ahvenanmaalla viime vuosina.

Minun huolestumiseni ei ole valtiollista vaan yksinomaan sivistyksellistä laatua.

Kokemukseni on nimittäin se, että ihminen voi omaksua sivistyksen ainoastaan äidinkielellään. Jos kotona puhutaan yhtä kieltä, mutta koulussa opetetaan toista, niin kotikieli sittenkin voittaa. Ei kansakouluissa oppilas voi omaksua vierasta kieltä niin, että hän sitä hallitsisi, että hän sillä kielellä voisi tuoda esille sisimmät ajatuksensa helposti, tajuttavasti ja täsmällisesti. Ei hän sitä edes voi omaksua siinä määrin, että hän sen kirjallisuudestaan saisi yllykettä elämän suurimpiin tehtäviin. Koulussa opittu kieli ei voi ihmistä innostaa niinkuin oma äidinkieli.

Asia on toinen, jos lapsi käy vieraskielistä koulua aina yliopistoon saakka. Silloin tämä kieli voi hänelle tarjota

Suomen luoteisin kolkka.

melkein kaikkea, mitä kieleltä voi odottaa. Silloin hän sitä hallitsee, silloin hän siitä täysin hyötyy.

Jos siirtolainen muuttaa kauas pois omasta maastaan merien, maitten taakse, jos häneltä kaikki siteet omaan maahansa katkeavat, silloin on sivistyksellinen pakko omaksua uuden ympäristön kieli niin hyvin kuin sen voi. Kahden miespolven ontumisen jälkeen on suku omaksunut uuden kielen täydelleen. Mutta jos uudessa siirtokunnassa jo asuu suuret joukot samankielistä väkeä, silloin ei uusi kieli ota juurtuakseen. Jos vielä on niin, että siirtokunta on aivan entisen kotimaan rajalla, silloin ei siirtomaan kieli juurru muuta kuin kovalla väkipakolla. Ja tämäkään ei onnistu muulloin kuin silloin, kun siirtomaan kieli on paljoa kehittyneempi kieli kuin äidinkieli, kun äidinkielellä ei ole kirjallisuutta eikä menneisyyttä eikä tulevaisuuden toivoa.

Muutamilla kansoilla on se harhaluulo vallalla, että valtiolle on onnellisinta, jos kaikki sen jäsenet puhuvat samaa kieltä. Me suomalaiset ja myöskin sveitsiläiset tiedämme, ettei se ole mikään välttämättömyys. Meidän ruotsalaisemme ovat taistelleet venäläistä pakkoa vastaan yhtä innokkaasti kuin konsanaan suomalaiset, ovat puolustaneet valtiomme eheyttä yhtä tarmokkaasti kuin suomalaisetkin. Suomalaiset taas puolestaan eivät voi käsittää siinä mitään vaaraa piilevän, että ruotsalaisille annetaan mitkä vakuudet tahansa kielensä ja kansallisuutensa koskemattomuudelle. Esimerkkinä siitä, kuinka vähän kieli voi sitoa kahta kansaa yhteen, on irlantilaiden toiminta tätä nykyä. Irlantilaiset eivät taida äidinkieleenään muuta kieltä kuin englantia, mutta vihaavat Englannin valtaa sydämensä syvimmistä sopukoistaan. Useinhan uskonnot liittävät ja eroittavat paljoa enemmän kuin kielet.

Voihan ajatella, että norjalaisilla ja ruotsalaisilla on tähän asti ollut se ajatus johtamassa kielipolitiikkaansa raja-

Suomastaki ja Kiiruna.

mailla, että suomenkieli itse omassa maassaan oli uhanalainen. Hehän huomasivat, näkivät ja kuulivat, kuinka venäläiset sortovuosina tekivät yrityksiä venäläistyttääkseen ensin virkakuntamme ja sitten kansakoulujen avulla koko kansan. Meidän seminaareihimme piti venäjänkielen jo astua oppiaineeksi. Silloin oli käsitettävissä, että he tahtoivat pelastaa omat suomalaisensa oman kielensä vaikutuksen alle.

Mutta nythän asiat ovat toisin. Ei luulisi enää minkään uhkaavan suomenkielen isäntävaltaa suomalaisissa seuduissa. Eihän luulisi enää ulkonaista vaaraa olevan kulttuurillamme miltään taholta. Suomalainen kulttuuri yhä syvenee ja voimistuu, kirjallisuus ja taide näyttävät omittuisia, suomalaisia piirteitä. Voimme pitää suomenkielen tulevaisuutta siis taattuna.

Luulisi näin ollen, että sulattamisyhtymykset olisivat työllä ja toivottomat naapurimaittemme rajoilla. Voi niitä kansakoulunopettajia, joiden tulee pöntätä vieraskielisten lapsien päähän ei ainoastaan tiedon alkeita vaan samalla myöskin uutta kieltä. Jompikumpi tulee kärsimään. Tiedon jakaminenko vaiko uusi kieli? Aivan varmasti molemmat. Tiedot käyvät hataroiksi ja pintapuolisiksi ja uusi kieli kankeaksi, köyhäksi ja surkastuneeksi. Ei tällaisen koulun läpikäynyt voi koskaan tuntea sitä iloa, minkä kielien helppo käsitteleminen tuottaa. Hän jää aina henkiseksi takerrukseksi, kun hänen pitää tuoda esille ajatuksensa, tunteensa, kun hänen pitää sanoillaan koettaa vakuuttaa kuulijakuntaansa. Hänen tietonsa ovat huonommat, hänen suussaan on lamauttava kapula. Hän on siis tuomittu alakynteen niitten naapuriensa rinnalla, joilla on ollut äidinkieli ja opetuskieli sama.

Juuri tämä seikka suomalaisten lasten sivistämisessä vieraskielisissä kouluissa on arveluttava kohta. Juuri sen kautta he aina joutuvat heikkolahjaisemman yksilön kirjoihin. Senhän tietävät kaikki, jotka vieraassa maassa ovat

pakoitetut vieraana kielellä lausumaan ajatuksensa. Ei mikään voi estää sitä tunnetta itsessään ja sitä tunnetta kuulijoissa syntymästä, että ajatukset ovat yksinkertaiset, lauseet kömpelöt, silloin kun ne eivät ole suorastaan naurettavia.

Nuo pienet poikaset Vesisaaren kaduilla käänsivät puheen suomeksi. He kainostelivat norjankielen käytönsä kömpelyyttä. Sitä he tulevat tekemään ikänsä. Mutta kun he kouluissaan eivät saa minkäänlaista opetusta äidinkielellään, käy sekin vaillinaiseksi. Siltä puuttuu etupäässä sivistyssanat, siltä puuttuu mahdollisuus sujuvasti suoriutua puheessa, joka kohoaa arkielämän piirin yläpuolelle. He kärsivät ikänsä kaikkensa tästä puutteesta kuten sammaltava ihminen. Heille seurustelu ihmisten kanssa käy kiusaksi.

Tältä näkökohdalta katsoen minä säälin näitä Finmarkekin suomalaisia, samalla kun minä onnittelen niitä siitä, että ovat joutuneet niin kunnan kansan keskuuteen kuin norjalaiset ovat.

Suomalaisia tulee yhä edelleenkin siirtymään rajan yli. Siis aina vain sama onnettomuus edessä. Vieraan kielen päähän pänttäminen todellisen tiedon kustannuksella. Toivotonta työtä. Hedelmätöntä työtä.

Suomessa emme tällaista menettelyä tunne. Kun toiskielisten siirtolaisten ryhmä on kasvanut kyllin suureksi, perustetaan heille omakielinen kansakoulu. Se lieneekin ainoa oikea, inhimillinen menettely. Kaikki muu on kansallisuuskiihkon harhaiskuja.

En rohkene mennä neuvomaan norjalaisille, miten heidän olisi tehtävä. Itse he sen parhaiten oivaltanevat. Olen vain tahtonut tuoda esille ne omat ajatukseni, jotka heräsivät Vesisaareissa kuullessani suomenkielen käytön yleistä levenemistä kaupungissa.

En ajattele näin suomalaisena, puhun ihmisenä ja maailmankansalaisena.

Vesisaarella tiemme erosivat. Valistussaarnaajat matkustivat Näätämöön, josta aikoivat tunturien yli kavuta Inarille, sieltä Ivaloon j.n.e. Kalastusten tarkastaja ja hauska inkoolainen kapteeni hakeutuivat vähitellen Kōnkäälle, se oikea geodeetti ja minä nousimme muhkeaan »Hurtigrutin» laivaan »Haakon Adalsteiniin». Ennen lähtöämme kokoonnuimme vieraskodin vastaanottohuoneeseen, jossa pohdittiin Suomen uutisia. »Kokouksessa valitsi n.s. hilpeä mieliala ja vilkasta keskustelua jatkui myöhään yöhön.»

Kylmä tuuli vinkui ulkona ja vieraskodin makuuhuone vuoti ilmaa kuin seula.

»Oli viides heinäkuu».

Kukkeimman Suomen kesän nimipäivä. Värisin sängyssäni hatarassa huoneessani.

Lavealla tiellä.

Vihdoinkin siis sileällä, lavealla tiellä, joka niin mukavasti ja vaivattomasti vie autuuteen, niinkuin tiedämme. Lavealla tiellä käy mieli niin nöyräksi, suvaitsevaiseksi ja lievästi arvostelevaksi, ei ollenkaan niin tulisen itserakkaaksi, kiihkoiseksi ja suvaitsemattomaksi kuin niiden, jotka kompuroivat kaitaisella tiellä hyveen jyrkissä ah-teissä.

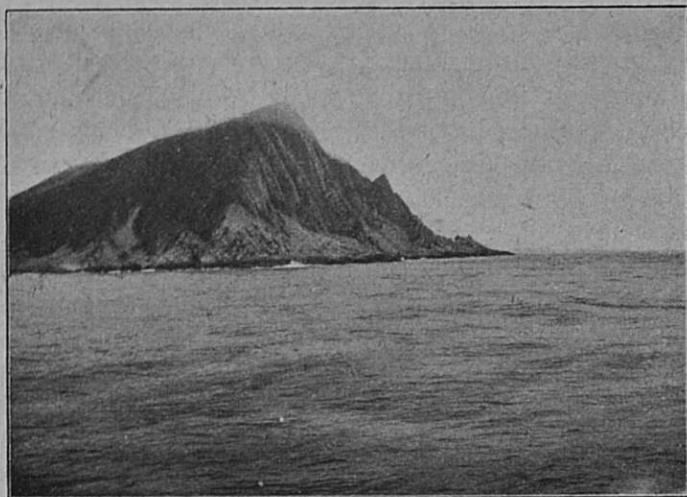
Nousin Haakon Adalsteinin korkeimmalle kannelle, istuuduin mukavaan korituoliin ja sytytin käyrän, siron, gemssinluisen, sveitsiläisen piippuni. Pitkä piippuni ei enää sulanut yhteen komean laivan sisustukseen. Sitä paitsi lähti siitä niin kylmiä sauhuja täällä Jäämerellä, että kurkkuni oli kylmettynyt ja saanut tulehduksen. Siinä istuessani totesin nöyränä, etten ole luotu löytöretkeilijäksi, ainakaan napamaihin. Mahdollisesti päiväntasaajan seuduilla, jossa ihmiset kulkevat alasti ja minäkin voisin liikkua kelteisilläni enkä väristen paksuissa vaatteissa. Sielläkin löytäisin mieluummin kovia maita, jängät jättäisin muitten tutkittaviksi, esim. nuoren toht. Numelinin, joka on predestineerattu kaitaisen tien kulkija.

Kunnioitukseni kasvoi kumminkin suureksi, edesmennyttä Mathias Aleksanteri Castrénia muistelllessani, sekä häntä kohtaan että Sipi Europaeusta ja Elias Lönnrotia kohtaan, jotka kuukausmäärin asuivat samojeedien jurtoissa, lappalaisten kodissa ja multakuopissa, taistellen

pakkasen ja syöpäläisten kanssa. Mutta aika aikaa kutakin! M. Castrénin miltei rintaperillinen, prof. J. Castrén, kulki jo biilissä niinkuin mekin ja saapui samana päivänä onnellisesti Petsamoon, kun me sen jätimme. Ehkä jängät häntä enemmän miellyttivät kuin minua, hänessä kun asuu esi-isien tottumus tällaisiin lievästi makadamiseerattuihin teihin. Rantasalmella, jossa minä ylenin, ei ollut soita missään, jossakin joku muurainpälvä, joka nyt varmaankin jo on ojitettu ja viljelty. Ei siellä ollut muuta kuin yksi korpi, Pyyvilän korpi, mutta sekin oli yhtä hyvästi hoidettu kuin Helsingin Eläintarha, paremmin kuin pääkaupungin muut metsät. Siellä polut olivat kovat ja niin leveät, että kaksi miestä sopi rinnan niitä astumaan. Edesmennyt Pyyvilän omistaja, kapteeni Pistolekors, oli näet laitattanut ne niin leveiksi, jotta hänen jalosukuinen tyttärensä mahtuisi kävelemään käsikoukkua korkeasti jalosukuisen sulhasensa kanssa. Tästä kai johtunee vastenmielisyyteni tällaisia suosulia ja maasulia kohtaan. Käänsin päätäni korituolissa ja vilkaisin viimeisen kerran taakseni Lapin raukoille rajoille ja huokailin:

Jää hyvästi Lapin jängät,
Louhivuoret, tervaskannot,
Kämpät kaikki luteinensa,
Jää on meri kylminensä.

Se oikia geodeetti, maisteri Pesonen, tunsii jotakin samantapaista rinnassaan. Hän oli jo kaksi kuukautta oleillut Maattivuonossa, asunut kolttain majassa, syönyt viiliä ja lohta, tuijottanut koneillaan tähtiin, sähköittänyt langattomallaan milloin Naueniin Berlinissä, milloin bolsevikien tähtitorniin Moskovassa, ja määrännyt Maattivuonon aseman maapallolla 4 km. idemmäksi kuin se on kartalla. Suomi on siis voittanut 4 km. lisää Jäämeren rantaa kartalla. Kun hän sai kaikki kellonsa ja koneensa Haakon

Nordkyn.

Adalsteinin kannelle, pääsi häneltäkin helpoituksen huokaus, hän löi kätensä ristiin rinnalleen ja vilkutti silmää Maattivuonolle, tuonne kauas itään.

Kun sitte ensimmäisellä aterialla rokfoor-juusto ryömi pöydälle — vanha juustohan hyppää pöydälle, kun sille vähän viheltää, niin virkkua on sen eläinkunta — kostuivat silmäni. Tämä juustohan kuuluu lavean tien eväisiin. En malttanut enää, tilasin kokonaisen pullon burgunderia, punasta, hapanta, täyttävää. Se on lavean tien parasta mettä. Otin lasin, en kahta, tarjosin geodeetille, ja katsos, hän otti ja joi myöskin. Ja meidän ruumiimme ja sielumme ylistivät kulttuuria, lavean tien hengetärtä. Tämä ukko Noakin keksimä kalja on kaiken väsymyksen lääke, eikä niinkuin sen irstas pikkuserkku, sprii, joka on riidan, toran ja hurjuuden juuri. Parempien ihmisten ruumiin koneisto kaipaa burgunderia, niinkuin hienoimmat moottorit vaativat bensiiniä. Sprii nokeaa ihmismielen, niinkuin nafta koneen, mutta burgunderi panee kaikki sielun voi-

mat liikkeelle, niinkuin bensiini koneen. Tämän ovat Norjankin vesipojat oivaltaneet, joten burgunderi on vapaasti saatavissa, sprii kielletty, mutta vieläkin helpommin saatavissa kuin meillä. Sama surkeus siis kuin Suomessakin. »Ihmisen luonto turmeltu on Aatamista a-asti!» Meillä oli lääkkeenä mukana 200 grammaa konjakkia rohtopullossa. Se tuli avaamatta takasin, mutta burguderipullo tyhjenettiin kahdessa vuorokaudessa pohjasakkoja myöten. Viimeiset tipat pudistettiin ulos pullon pohjaa paukuttamalla.

Tämän kerron ohjeeksi ja ojennusnuoraksi Suomen lakiasäättävälle eduskunnalle. Ottakoon se oppia norjalaisilta! Auttakaa, »etustajat», me hukumme spriihin! Eihän Suomen kansalla enää ole mutaproomun koneistoa. Se vaatii bensiiniä eikä naftaa.

Hurtigruten'in, nopeareitin, laivat ovat komeita, suuria aluksia. Niiden pohjoinen päätepaikka on Kirkenäs, eteläinen taas millä Bergen, millä Trondhjem, millä Stavanger. Niitä kulkee 6 kertaa viikossa etelään, 6 kertaa pohjoiseen. Tuskinpa on maailmassa toista reittiä, joka olisi kauniimpi kuin tämä 4 vuorokautta kestävä kulkuväylä Trondhjemista Kirkkoniemeen! Näin harvaan asutussa maassa eivät laivat voisi ansaita menokustannuksiaan, jollei valtio niitä tehokkaasti auttasi. Sanottiin, että valtio maksaa kullekin laivalle yhdestä vuorosta kokonaista 30,000 Norjan kruunua, s.o. noin 300,000 Smk. Mutta kun on mahdotonta rakentaa rautatietä pitkin tätä onnetoman vuorista maata, täytyy jo postin kuljetuksen takia pitää laivoja liikkeessä. Matkailijatulva on suuri, mutta ei sekään kykene korvaamaan suunnattomia menoja. Sisustus ja siisteys näissä laivoissa on ensiluokkaista.

On ihmeellistä nähdä, miten paljon huolta norjalaiset ovat panneet hyvien teitten hankkimiseksi maaseudulle. Norjan maantiet ovat erinömaisessa kunnossa. Niitä on hakattu kallioihin, niitä on vedetty notkojen yli siltoja

pitkin. Missä ikinä laakso tunturien välissä on tavattavissa, siinä luikertelee maantie. Tähän norjalaiset ovat olleet pakoitetut, sillä rautateitä ei ole. Pohjoisin Norjan päärata päättyy Trondhjemissa. Narvikista Ruotsin rajalle tosin on rautatie, mutta se on vain Ruotsin radan jatkoa. Meidän kulkuneuvomme Lapissa eivät siedä minkäänlaista vertailua Norjan teihin. Näyttää siltä, kuin Norjan hallitus erityisellä huolella hoitaisi juuri Finmarken'in tarpeita. Eivätkä Finmarkenin asukkaat vähiin tyydykään. Kun oli kysymys siitä, että hurtigrutenin laivavuoroja supistettaisiin neljään kertaan viikossa, parkasi Finmarken närkästyksestä, eikä auttanut muu kuin palata 6:teen vuoroon viikossa.

Norjalaiset ovat monessa suhteessa meitä edellä, niin myöskin Finmarken'insa hoidossa. Meidän täytyy seurata heidän esimerkkiään, meidän täytyy kilpailla heidän kanssansa. Lappi ja Petsamo on otettava tarkan ja hyvän hoidon alle.

Kuulin matkalla kerrottavan, että eräs hurtigruten'in laivoista tulisi kerran viikossa poikkeamaan Petsamoon. Tämähän olisi erinomaisen edullista kaikille petsamolaisille ja muille suomalaisille. Laivanvarustuksen alalla emme voi pitkiin aikoihin yrittääkään kilpailemaan norjalaisten kanssa. Heidän hallussaan ovat nämät vedet nyt ja ehkä aina vastakin. Mutta parempia ja mukavampia laivoja ei voi toivoakaan kuin ovat nämät pitkät, komeat valtamerialukset. Tällä alalla ei ole syytäkään kilpailuun. Norjalaiset hoitavat tämän väylän tarpeet ylitse kaiken kiitoksen.

Kun me kuljimme Nordkapinmaan rantueita, liikkui siellä myös suuri amerikalainen turistilaiva, noin 12,000:n tonnin mittainen, jonka amerikalaiset pohatat olivat hyränneet vain tätä matkaa varten. Nyt vallitsee rahallinen ahdinkotila Skandinaviassa, mutta matkailuun se ei näytä erityisen masentavasti vaikuttaneen.

Joltakin laiturilta Hammerfestin eteläpuolelta nousi laivaamme suuri joukko nuoria ylioppilaita molempaa sukupuolta. Sanottiin, että he tulivat jostakin hengellisestä kokouksesta. Johtajana oli eräs opettaja, mainio pianonsoittaja. Mikä lienee ollutkaan laatuaan kokous, mutta heti salonkiin astuttuaan nuoret miehet rupesivat korttia pelaamaan useammassa pöytäkunnassa. He pelasivat englantilaisten lempipeliä, bridgeä, joka paljon muistuttaa meidän rakastamaa skruuvipeliä, koko joukon yksinkertaisempaa tosin meidän peliämme kaikkein suomalaisine rönsyineen, naputuksineen, kotkamisäärineen, peukaloineen ja varpaineen. Mutta miellyttävää oli todeta, miten sivistyneesti pelaajat käyttäytyivät. Ei sanaakaan hiiskuttu pelatessa; mikä vielä ihmeellisempää, ei haukkumisen sanaakaan lausuttu pelin päätyttyä. Heidän käytöksensä oli sivistyneen ihmisen, oli gentlemannin. Kulttuuri on korkealla Norjassa! Pelistä päättäen he todellakin voivat olla kristillismielisiä sanan kauneimmassa, harvinaisessa merkityksessä. Vai olivatko he vain sivistyneitä. — Meillähän kristillismieliset eivät selaile neljän kuninkaan kirjoja. —

Miten erilailta meillä käytäydytään skruuvipelissä! Sivistyneet miehethän meillä haukkuvat toisiaan kuin jätkätkät. Mikä on eroitus sivistyneitten pelin välillä ja jätkäksakin, joka kalliolla kesillä paukuttelee nystyröitään ranta-paasiin? Ei muu kuin että jätkillä on likaiset kortit, sivistyneillä puhtaat. Kiroukset ja sadattelut sointuvat hyvin mustiin kortteihin, puhtaitten korttien ääressä ne vaikuttavat epäsoinnulta. Myönnän että skruuvipelissä sivistys joutuu kovalle koetukselle, mutta siinä pelissä myöskin ohut sivistys selvää selvemmin näytäkseen. Skruuvipelistä päättäen meidän sivistyksemme olisi vielä ohutta, hiukan jätkänsekaista. Seurasin kauan norjalaisten peliä nähdäkseni, eikö kukaan nouse pystyy ja ärjäse:

* Honningvaag.

— Sinä s - - - nan korpin penikka! Mitenkä sinä, korvennettava, löit pataässän pöytään!

Ei sanoja tänne päinkään! Jokaisen pelin perästä lyhyt ystävällinen keskustelu pelin kulusta, sitte asianomainen ryhtyi tekemään työtä ja jakamaan kortteja tyynenä ja hillittynä, kuin pappi ehtoollista jakaessaan pitkänäperjantaina.

Pitäisi lähettää valtion sivistysrahaston kustannuksella muutamia pahimpia korttipirujamme stipendiaatteina pelaamaan korttia Norjaan ja Englantiin, jotta yleinen säädyllisyys ja sivistyneet menot meidänkin maassamme pääsisivät nousemaan.

Korttipelistä siirryttiin musiikkiin.

Kohtelaisuudesta eräs norjalainen rouva soitti Sibeliuksen »Hämähäkin» ja »Musetten». Se oli kehoitus meille panemaan parastamme. Niin tehtiinkin. Nuori Numelin häikäisi yleisön loistavalla soitollaan. Hämmästytti minuakin. Ei tahtonut koskettimet riittää hänen vilkkaille hyppysilleen. Milloin hän mourusi syvimmissä bassossa,

milloin ryöppynä karkasi ylimpään diskanttiin ja liritteli siellä aivan hykäyttävän suloisesti. Norjalaiset hokivat:

— Han är meget »flink», meget »flink». (Hän on hyvin »nopsa», hyvin »nopsa»).

Niin »nopsa» hän todellakin oli. Hän on pianolla näppärä taituri. Pianokappaleen ahtaat puitteet hän murtaa kuin nuori orivarsa aidat, ja laskettelee täyttä karkua oman mielikuvituksensa tanterille. Sibeliuksen »Valse triste»-stä hän mukaili mitä iloisimman jänkäpolskan. Ottaakseni vertauksen korttipelistä, tahtoisin sanoa, että nuori Numelin soitti koko ajan »suurta slammia grandissimossa kymmenellä peukalolla ja yhtä monella ukkovarpaalla».

Oli luonnollista, että nuoret naiset häneen ihastuivat. Eräs solakka, pitkä norjalainen nainen ei jättänyt häntä rauhaan. — Norjattaret ovat samoin kuin amerikalaiset naiset paljon enemmän toimivia kuin meidän naisemme. Heillä on niin puhuvat, etten sanoisi imevät, silmät, jotka vilpittömästi lausuvat julki nousevan lemmentunteen syttymisen. — En minä tällaisia silmäyksiä saanut, mutta minähän liikkasinkin kannella kuin vanha, takajalkaan purtu koira; ja sellainen on aina pelin ulkopuolella. — Niin, hän tarjoutui Numelinille oppaaksi Narvikissa ja lupasi viedä hänet korkeimmille tuntureille näyttääkseen hänelle kauneimmat norjalaiset näköalat. Mutta nuori aviomies, Numelin, muisti pyhät valansa, ja sanoi naiselle hienolla tavalla, ettei hän raskinut vaivata nuorta naista niin raskaville ja vaarallisille poluille.

Nuori Numelin kapusi yksin 1,000:n metrin tunturille ja kylpi siellä eräässä lumijoessa, vaikka ilmassa oli enintään + 6 asteen lämmin. Aivan niinkuin suuri pyhimys ja abbotti Bernhard Clairvaux'ilainen teki, kun kohtasi kuva-kauniin naisen. Hänkin hyppäsi jääkylmään lähteeseen ja sai naisen kuvan hälvenemään silmistään — ainakin hetkeksi.

Narvikista lähdettiin junalla Köölin yli ylen kaunista alppirataa myöten. Olen tästä jo aikaisemmin kertonut, niin että jätän sen tällä kertaa sikseen. Ruotsin puolella kuljin ensi kertaa sähköistetyssä junassa ja totesin, että sellainen toimii mainiosti. Nopeus on 8 peninkuormaa tunnissa, kulku erittäin tasaista, eikä savun tupruaminen sokaise silmiä. Tuossa tuokiossa oltiin Bodenissa.

*

Tähän päättyi lavea tie. Hunajaa ja viiniä vuoti, musiikki ja laulu kaikui, ja pienoinen lemмен loimu tupsahti liekehtimään. Aivan kuin lavealla tiellä tuleekin, tiellä, joka varmimmin epikurealaisen maailmankatsomuksen mukaan vie autuuteen, jossa on sijaa niillekin, jotka kumpuroivat hyveen jyrkissä ahteissa ja polkevat sen upottavissa jängissä.

Ruotsalaista preussiläisyyttä.

Tultiin kuninkaalliseen Ruotsin valtakuntaan Riksgränsen'in asemalla. Täältä ajaa huristettiin sähköistetyssä junassa hyvää kyytiä Bodenin lujasti varustettuun linna-kaupunkiin. Mutta Bodenista Haaparannalle ei kulje muita kuin sekajunia paitsi keskiviikkona ja sunnuntaina, jolloin säädyllinen matkustaja-juna lähtee Bodenista aamulla. Tuo onneton sekajuna viipyy 16 penikulman matkalla yli 9 tuntia, s. o. juna kulkee 15 km:n nopeudella tunnissa. En todellakaan muista koskaan elämässäni kulkeneeni niin etanamaista kyytiä junassa. Polkupyörällä olisi matka maantietä myöten, joka on paljon lyhyempi, katkennut koko joukon nopeammin. Vertaukseksi mainittakoon, että Haaparannan sisarkaupunkiin, Tornioon, saapuu kaksi postijunaa päivässä aina Helsingistä saakka ja lähtee yhtä monta. Kuninkaallinen Ruotsin rautatiehallitus on säästäväinen, tai ajattelee se, että suomalaisen kansanaineksen alueella ei junien tarvitse kiirehtiä. Joutavat kyyhöttää junissaan, paremmin ikävissään pääsevät harjoittelemaan ainoaa autuaaksi tekevää, ainoaa sivistystä kehittäväää kieltä, ruotsinkieltä.

Hämmästykseni huomasin nimittäin, että enemmistö matkustajien joukossa III:ssa luokassa oli suomalaista. Toisen luokan osasto oli tyhjän tyhjä. Ruotsissa vallitsee raskas rahanaika.

Puhuttelin ensimmäistä vierustoveriani, oikeaa maalais-keikaria prässätyissä housuissa ja nuhteettomassa takissa,

tietysti ruotsiksi. Hän vastasi ruotsinkielellä, mutta puhe ei ottanut oikein luistaakseen. Hän teki kosolta sukuvirheitä. Puhui kankeasti ja vastenmielisesti. Näytti siltä kuin olisi hän ajatellut:

— Elä vaivaa minua.

Mutta minä en hellittänyt. Lopuksi hän tokasi:

— Minä olen suomalainen.

— No vai suomalainen, antakaamme sitten soida suomeksi.

Mutta ei häntä oikein suomenkielinenkään puhe miellyttänyt. Puuttuiko häneltä kirjakielen tavallisimmat sanat? Eikö hän siis osannut oikein varmasti mitään kieltä? Hän oli syntynyt ja kasvanut suomalaisessa kodissa, mutta kuninkaallisen koulujärjestelmän mukaan hän oli ollut pakotettu käymään ruotsalaista kansakoulua, jossa ei lomatunnillakaan saanut puhua äidinkieltään. Jos puhui, nuhdeltiin ja rangaistiin. Kansakoulunopettaja ei osannut sanaakaan suomea; oli tullut muualta. Ei ainoatakaan ainetta opetettu suomeksi, kaikki oli opittava ruotsiksi. Pappi oli tosin osannut suomea, mutta hänenkin päätehtävänään oli opettaa ensi sijassa ruotsia, vasta toisessa autuuden oppia. Rippikoulu pidettiin ruotsiksi. — Siis opetuskomento vieläkin preussilaisempää kuin Saksan keisarikunnan puolalaisissa maakunnissa ennen maailman sotaa. Opetettiin toki näissä kouluissakin uskontoa äidinkielellä. Sivistyneessä Europassahan kaikkialla, missä kansallisuussortoa harjoitettiin, tehtiin poikkeus uskuntoon nähden. Pidettiin välttämättömänä, että kukin perehtyi omaan uskuntoonsa sillä kielellä, jota hän äidinkielenään perinpohjin taisi, jottei muka sielu parka joutuisi hunningolle. Tekopyhä valtiomies ja hurskas piispa eivät uskaltaneet ottaa vastuulleen sitä, että kielisorron kautta heidän omat alamaisensa sentään joutuisivat ijankaikkiseen kadotukseen.

Kuinkahan minun komean, siropukuisen vierustoverini käy viimeisellä tuomiolla, hänen, joka on käynyt ruotsalaisen kansakoulun ja rippikoulun, vaikka ei osaa ruotsinkieltä. Entäpä, jos hän paukaisee:

Fader vårt, som är i himlet
Helgad vare din namn.

Ei Herra jätä sitä rankaisematta, joka hänen nimensä väärin lausuu. Isä Jumalako suvutonta sukua? Sehän jos jokin on »Crimen laesae majestatis» (majesteetti-rikos).

Vierustoverini tietysti syyttää hallitusta ja piispaa. Kun sitten kuninkaalliset Ruotsin hallitusmiehet ja Norrbotenin piispa tutisevin polvin koettavat puolustautua sillä, että heidän hyvä tarkoituksensa oli pakottaa kaikki kansat Ruotsin rajojen sisällä puhumaan samaa kallista ruotsinkieltä, huudahtaa ylin tuomari:

— Katsokaa minun valittua kansaani Suomessa! Pakottaako se ketään jättämään äidinkieltään ja omaksu-
maan suomenkielen!

— Menkää 12:ksi vuodeksi kiirastuleen; sen te ansaitsette typerästä työstänne.

— Sinä suomalainen! käy uudelleen suomalaista kansakoulua ja rippikoulua, niin lausomme sitten sinun tuomiosi.

Totisesti tulee niin käymään, sillä eivätkö kansallisuuskiihko ja kieliriidat tätä nykyä ole yhtä ankarasti tuomittavat kuin uskonriidat ennen muinoin ja omantunnon sorto nykyaikana.

Jätin harvapuheisen keikarini rauhaan ja hain tupakkaosaston käsiini. Sieluni rauhattomuus vaati vankan piipunpanoksen.

Mutta tupakka-osastossa niitä vasta suomalaisia olikin. Tulin ojasta allikkoon. Siinä istui vanha koukkunenä isäntä, kolmen manttaalin omistaja, joka tosin puhui tyydyttävää ruotsia, hänen äitinsä kun oli ollut ruotsalainen, mutta koska

kerran vaimo oli suomalainen ja lapset suomalaisia, oli heidän kotikielensä suomi. Hän puhui suomea juuri yhtä hyvin ja iloisesti ja samoilla vivahduksilla kuin Artturi H. Virkkunen, Turun suomalaisen akatemian rehtori, syntyään muhokselainen. Ukko oli erittäin kaunis mies ja hyvin puhelias. Ukko ei ollut käynyt ruotsalaista kansakoulua ja rippikoulun oli hän suorittanut suomeksi, niin että hän oli yhtä hyvä suomalainen kuin kuka muu tahansa tasavaltamme suomalainen asukas.

Ukon matkatoverina kulki noin 40-vuoden vanha naapurisisäntä, 2:n manttaalin omistaja, pyöreänaamainen. Olisiko ollut lappalaissekoa? Hän oli heikoin ruotsalainen. En kuullut hänen puhuvan yhtään ruotsin sanaa, eikä hän sanonut sitä osaavansaakaan. Hänen nuoruudessaan ei vielä ruotsalainen preussiläisyys ollut kehittynyt niin huippuunsa kuin tätä nykyä. Että hän ymmärsi vähän ruotsia, kävi selväksi siitä, kun hän kumartui puoleeni ja supattamalla jutteli:

— Kun minä olin siellä Luulajan näyttelyssä — siellä oli Ruotsin kuningaskin — niin minä sekä eilen että toissa iltana näin ihmeitä. Oikein koreita naisia liikkui käytävillä ja ne supattelivat sopimattomia korvaani. Onko sellaisia Helsingissä?

— Ei milloinkaan! Ei sellaisista Helsingissä tiedetä yhtään mitään.

Synnyinmaan kunnia ja arvo velvoittaa joskus ihmistä — valehtelemaankin.

Nämä kaksi eivät ainakaan hävenneet suomalaisuuttaan, vaan puhuivat kovalla äänellä, hieman ikäänkuin alleviiva-ten suomalaisuuttaan. He lausuivat pariin kertaan:

— Puhutaan siitä Ahvenanmaan asiasta!

— En minä siitä ota puhuakseni. Se on arkaluontoinen asia näin Ruotsin rajojen sisällä. Muut matkatoverit voivat paheta.

— Ei tarvitse ujostella, kivahtivat miehet, kyllä täällä saa puhua vapaasti Ahvenanmaan asiastakin. Kyllä me täällä puhumma kaikki asiat puhki.

Mutta minä en omia ajatuksiani julkilausunut, en Ahvenanmaan asiasta enkä suomalaisuuden asiasta ylimalkaan. Minä vain kuuntelin, mitä mieltä miehet olivat. Agitaattorin ammatti ei minua miellyttänyt, vaikka luulen, että sellainen menestyisi mainiosti Peräpohjolassa.

Istuin erään emännän vieressä, joka minusta muistutti aivan prikulleen tavallisen suomalaisen Anna-Liisan ulkomuotoa. Kysyin vanhalta ukolta:

— Puhuukohan tämä emäntä suomea?

— Aivan varmasti, vastasi ukko.

Käännyin emännän puoleen ja kysyin asiaa.

— En ollenkaan, en ollenkaan. Ruotsia vain.

Mutta kahden manttaalin isäntä nousi pystyyn ja virkoi kovalla äänellä:

— Katsokaapa, se on sillä lailla, että monet naiset täälläpäin pitävät hienompana puhua vain ruotsia, eivätkä ole osaavinaan suomea.

— Vallan oikein, niin se heikko astia tekee kaikkialla. Niin Suomessakin. Kaksi Kuopion tyttöä palasi kerran Helsingistä synnyinkaupunkiinsa. Toinen sanoi toiselle hienoimmalla ruotsillaan:

— Si tu Miina lintusia!

— Inte de vara lintusia, de vara vokeloita.

Tämä nauratti kovasti manttaalin omistajia, mutta emäntä käänsi päätään pois.

Odotettiin jännityksellä erästä tunnelia. Minä käännyin Anna-Liisan puoleen ja sanoin ruotsiksi:

— Ehkä olette ystävällinen, ettekä pane pahaksenne, jollen minä tunnelissa käyttäydy niinkuin hyvä tapa ja kohteliaisuus tässä maailmassa vaativat, vaan istun aivan rauhallisesti.

— En millään tavalla. Olen jo 61 vuotta vanha ja sitä paitsi minä onnun toista jalkaani ja käytän sauva.

Kaikessa tapauksessa tämä kohteliaisuus miellytti emäntää aivan silminnähävästi. Kun päästiin tunnelista, joka oli lyhyt ja melkein valoisa, rupesi emäntä seuraamaan meidän suomalaista puhettamme ja purskahti joskus elävään nauruun. Silloinpa hänen vierustoverinsa, eräs ruotsalainen nainen, sanoa tokasi:

— Mutta tähän, emäntä kulta, osaatte suomea.

— Niin, kyllä minä ymmärrän suomea, mutta en osaa olenkaan puhua.

Mitähän jos minä olisin voittanut vastenmielisyyden tunteen tunnelissa ja yrittänyt suudella. Ehkä emäntä olisi puhunut yhtä sujuvaa suomea kuin manttaalin miehet ja minä.

Siellä istui meidän seurassamme vielä yksi mies, noin 23 vuoden ikäinen. Hän oli ruotsalaisen preussiläisyyden tuorein hedelmä. Hän edusti nuorinta ikäluokkaa, keikari edusti 30—40 vuoden ikäluokkaa, kahden manttaalin mies 40—50:n ikäluokkaa ja kolmen manttaalin mies vanhinta ikäluokkaa. Tämä nuorin mies puhui välttävästi ruotsinkieltä. — Luulen, että minä olen omiani arvostelemaan ihmisten taitoa ruotsissa ja suomessa, minä kun olen antanut satoja todistuksia Suomen virkamiehille näissä kielissä, joskus hyvällä omallatunnolla, joskus huonolla, joskus ilman omaatuntoa. — Annoir tälle nuorimmalle edustajalle sanomalehden »Dagens Nyheter» käteen, ja pyysin häntä lukemaan erästä artikkelia, jonka päällekirjoitus kuului jokseenkin näin: »Sanomat tager sin hand från Norrbottens finnar». (Sanomat luopuvat puolustamasta Peräpohjan suomalaisia). Dagens Nyheter väittää, että Sanomat (Helsingin) ovat tulleet siihen päätökseen, että koska Peräpohjan suomalaiset kerran itse eivät välitä kansallisuudesta, niin antaa heidän sortua ruotsalaisuuden alle. Nuorukainen otti lehden käteensä ja tankkasi hitaasti kir-

joituksen läpi. Luettuaan sen hän rupesi selittämään, ettei kukaan Peräpohjolassa agiteeraa suomalaisuuden puolesta. Se on vain sanomalehtien lorua ja valhetta.

Hän oli siis väärinymmärtänyt koko kirjoituksen. Hän ei ollut edes käsittänyt sen yleisintä tarkoitusta. Minä katselin häntä kauan ja säälien. Kaikista hallituksen ja piispojen ponnistuksista, kaikesta koulun ankaruudesta huolimatta suomalaiset lapset jäävät sittenkin vielä vuosikymmeniksi eteenpäin ruotsalaisen kirjallisuuden vaikutuksen ulkopuolelle. Suomalaista kirjallisuutta ne tajuaisivat, jospa koulussa edes saisivat lukea 3 tuntia viikossa valittua suomalaista tekstiä. Mutta sitä ruotsalaisten aivan häikäilemätön koulukomento ei salli. Sehän on jo preussiläisyyttä preussiläisempää.

Jouduin puheisiin erään Keski-Ruotsin maanviljelijän kanssa. Ihmeekseen hän sanoi huomanneensa, että ruotsalaiset täällä Peräpohjolassa puhuvat niin huonosti ruotsia. Hän päätti pudistaen sitä valitteli, ikäänkuin Ruotsin onni ja menestys riippuisi siitä, että asukkaat valtakunnan laitoja myöten puhuisivat nuhteetonta ruotsia.

— Mutta eiväthän Peräpohjan asukkaat olekaan ruotsalaisia, suomalaisiahan ne ovat, sanoin minä.

Hän ei tähän vastannut sanaakaan, katsoi vain ja mietti. Minä jatkoin:

— Ei meidän maassamme pidetä välttämättömänä, että vähemmistö taitaa enemmistön kieltä. Meillä ruotsalaiset opetetaan ruotsiksi sekä kouluissa että kirkoissa, venäläiset venäjäksi. Jos vähäinen ryhmä ruotsalaisia siirtyy suomalaiselle alueelle, annetaan heidän kouluuttaa lapsensa äidinkielellään. Me pidämme tätä niin alkeellisena oikeutena, ettei kenenkään päähän pälkähdäkään kieltää sitä. Ainoat, jotka pyrkivät noudattamaan ruotsalaisten preussiläistä menettelytapaa, olivat Venäjän satraapit Suomessa, muudan Bobrikoff, muudan Seyn. Mutta ei heidänkään tarkoituksensa, ainakaan alusta, ollut mennä niin kauaksi

sorrossaan kuin teidän hallituksenne ja teidän piispanne ovat tehneet. Samalla kun vaaditaan ahvenanmaalaisille suorastaan lapsellisia takeita kansallisuuden ja kielen säilyttämisen tueksi, samalla te Peräpohjolassa suurilla kustannuksilla ja ponnistuksilla koetatte tukahduttaa kaiken suomalaisen hengen elonmerkit. Tämähän ei ole oikeudenmukaista, eikä se tähän maailman aikaan enää ole sivistyneen kansan arvoista.

— Niin, mitä Ahvenanmaan kysymykseen tulee, vastasi mies, päästäkseen ikävästä keskustelusta, elkää luulko, että me ruotsalaiset heistä välitämme. He olisivat käyneet meille perin kalliiksi. Norjalaisethan maksoivat meille vuositain suuria summia. Iloitsimme kun heistä pääsimme, samoin nyt kun olemme päässeet ahvenanmaalaisista. Meidän diplomaattimme tekivät tyhmyyden.

Siihen puhe jäi.

Odottamaton oli tämä kohta Peräpohjan suomalaisten kanssa. Yhtä odottamaton kuin tuskastuttava. Minä, joka luulen päässeeni kaikesta kansallisuuskiihkosta vapaaksi, joka jokaisessa ihmisessä pyrin näkemään ensi sijassa vain ihmisen, oli pa hän sitten mustalainen, murjaani tai tattari, sain nyt omin korvin kuulla mitä jälkeä kansan hengen kuristus saa aikaan. Nythän aseet ovat väännetyt preussiläisten junkkarien käsistä, venäläisten panslavistien patukka on temmaistu heiluttajien kynsistä, nytkö ruotsalaiset saavat jatkaa tätä yhtä inhoittavaa kuin typerää työtään? Täällä Suomessa teemme kaikkemme saadaksemme vähemmistön kielelliset oikeudet laissa vahvistetuiksi, rajamme lähimmässä läheisyydessä tehdään kaikki, mitä voidaan, vähemmistön kielellisten oikeuksien lopettamiseksi.

Internatsionalismin nimessä ei sieluni tahdo jaksaa sultaa tämmöistä.

Kunnioitusta ja arvonantoa emme saavuta missään, emmepä edes ajattelevien ruotsalaistenkaan keskuudessa, jollemme yritä rientää peräpohjalaisten suomalaisten

avuksi. Sillä tällaisella hoidolla he eivät ymmärrä mitään kirjallisuutta, eivät ruotsalaista eivätkä suomalaista.

Samaan aikaan kun Bobrikoff ja Seyn kaivoivat kuoppaa suomalaiselle kansallisuudelle itse Suomessa, käyttivät ruotsalaisetkin tilaisuutta hyväkseen tukehduttaakseen suomalaisen hengen omassa rajamaassaan. He luulivat, että venäläiset onnistuisivat yrityksissään. Jos niin olisi käynyt, olisi kai ollut yhdentekevää, vaikkapa suomalaisuus olisi haudattu myöskin Ruotsissa. Suomalaisuus pelastui Venäjän kotkan kynsistä. Hukkuuko se Länsi-Pohjassa ruotsalaisuuden alle?

Monta korvapuustia olemme saaneet ruotsalaisilta viime vuosina. Olemme ne nöyrästi kärsineet. Pitääkö meidän nurkumatta kärsiä tämä viimeinen tillikka, että suomalaisuutta Ruotsissa kohdellaan vieläkin halveksivammin kuin lappalaisuutta.

Me tahdomme ja haluamme veljessopua ruotsalaisten kanssa. Emme voi emmekä saa unohtaa, että me yhdessä ruotsalaisten kanssa olemme verta vuotaneet Puolan, Lützenin ja Narvan tanterilla. Mutta silti emme voi kärsiä, että ruotsalaiset kohtelevat meitä yliolkaisella kopeudella. He ovat meistä sivistyksessä edellä, mutta luonnonlahjoissa emme tunnusta heitä etevämmiksi. Emme uhkaa ruotsalaisia, pyydämme vain kohteliaimmin, että he muuttavat politiikkaansa Länsi-Pohjassa suomalaisia veljiämme kohtaan. Pyydämme, että he kohtelevat vähemmistön kielellisiä oikeuksia samalla tavalla, kuin niitä kohdellaan meidän maassamme ja nykyään jo kaikkialla sivistyneessä maailmassa.

Petsamon maa ja Lappi matkailu- maana.

Matkailu Suomessa on Petsamon omistamisen ja Lapin kulkuneuvojen kehityksen kautta saanut tuntuvan laajennuksen. Aivan uusia ja uudenlaisia maisemia on tullut lisäksi. Olemme saaneet kolme uutta nähtävyyttä: tunturit, vuonot ja valtameren.

Näistä tunturit tosin eivät ole uusia Suomen maantieteessä, mutta matkailuelämään ne eivät ole tähän saakka vielä kuuluneet. Ne, jotka tuntureilla ovat liikkuneet, ovat olleet tutkijoita tai paikkakuntalaisia tai metsäyhtiöiden asiamiehiä. He ovat tosin yhdestä suusta kajauttaneet ilmoille ylistyshuutoja tunturielämän ihanuudesta, tunturivaellusten erinomaisesta sulosta, mutta heitä on ollut niin harvoja, etteivät heidän toivotuksensa ole kauas kuuluneet eivätkä aiheuttaneet matkailijain liikettä näillä aukeilla, päivänpaistamalla avaruuksilla.

Meidän suuret tunturimaamme ovat olleet kaukana, liian kaukana, jotta sinne matkailija olisi malttanut lähteä. Kulkuneuvot ovat olleet hankalat, useimmiten vain vesiteitä ja nekin vastavirtaisia. Sauvominen ei ole helppoa työtä, tavalliselle matkamiehelle sitä paitsi vallan outoa. Eikä ulkosalle yöpyminen, varsinkaan sadeilmalla, ole kaikkien ihmisten kestettävissä. Siihenkin tarvitaan tottumista, jota harvalla on. Harjaantumisen kautta sekin voi muuttua suloiseksi nautinnoksi, ruumista karaise-

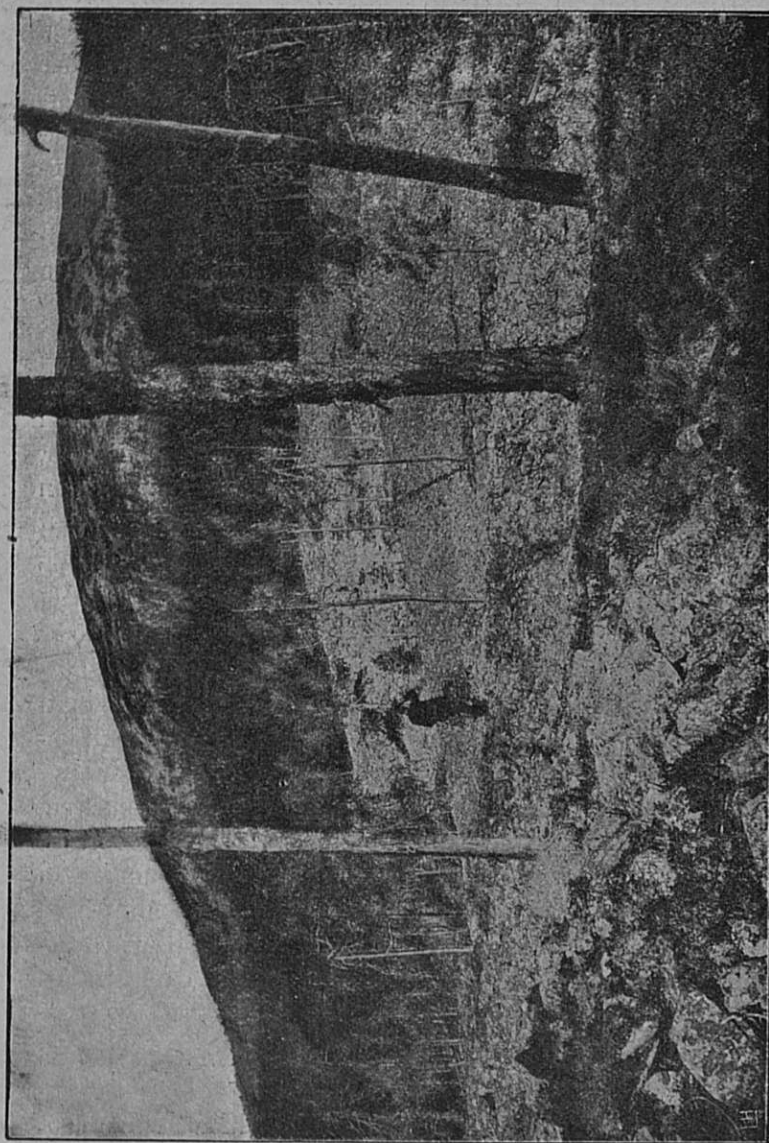
vaksi ja mieltä virkistäväksi urheiluksi. Ken rakovalkean tasaisesti lämmittävään loimuun on tottunut nukahtamaan, pitää sitä kaikkea muuta nukkumistapaa otollisempänä, kaipaa sitä yksin hyllyvässä rautasängyssä hyvin kalustetussa huoneessa. Mutta tähän harjoitukseen ei kaikilla matkamiehillä ole tilaisuutta.

Nyt tunturit ovat kaikkien matkamiesten ylettyvissä. Maantie Sodankylästä Ivaloon (Ivalo on uusi Kyrön kylän nimitys; tavallisissa kartoissa on vain Kyrö-nimeä käytetty, mutta se on juuri sama kuin Ivalon kylä) nousee tunturien yli Kaunispään ja Urupään kohdalla. Sitä ennen jo Tankavaara tapaa meidät Vuotson majatalon kohdalla. Postibiili kulkee tunturien juurelle. Pääsee siis erittäin mukavasti näille ihanille seuduille, tarvitsematta sauvaa ja soutaa viikkomääriä.

Turistimajoja ei vielä tuntuilla ole, mutta aivan niiden lähetyvillä on kolme majataloa, joissa saa sateensuojaa ja yksinkertaisen ravinnon.

Ensimmäinen majatalo on lappalaisten omistama, Vuotsoniminen, jokseenkin siisti majatalo. Se on aivan lähellä Tankavaaraa. Tankavaaran yli kulki muinoin vanha postipolku. Maantie kiertää Tankavaaran ohi. Toinen majatalo on valtion rakentama, nimeltä Tankapirtti, kahden peninkuorman päässä Vuotsosta. Tankavaaralta on laaja ja komea näköala itään käsin. Sieltä siintävät silmiin Nattastunturit ja vähän loitompana Saariselän tunturiryhmä, joka ulottuu kauas Kuollan niemimaaalle saakka.

Tankapirtiltä on noin 2 peninkuormaa Laanilaan, jossa myöskin on uusi, valtion rakentama majatalo. Kun paikallisliike näillä asumattomilla taipaleilla on vallan vähäpätöinen, kun hevoskyydillä matkustavien luku biilikyydin kautta yhä supistuu, voi majataloista aina saada kortteeria. Laanilan majatalo sijaitsee aivan tunturin alla, ja maantie kiemurtelee ylös jyrkännettä ensin Kaunispään ja sitte Urupään melkein harjalle.

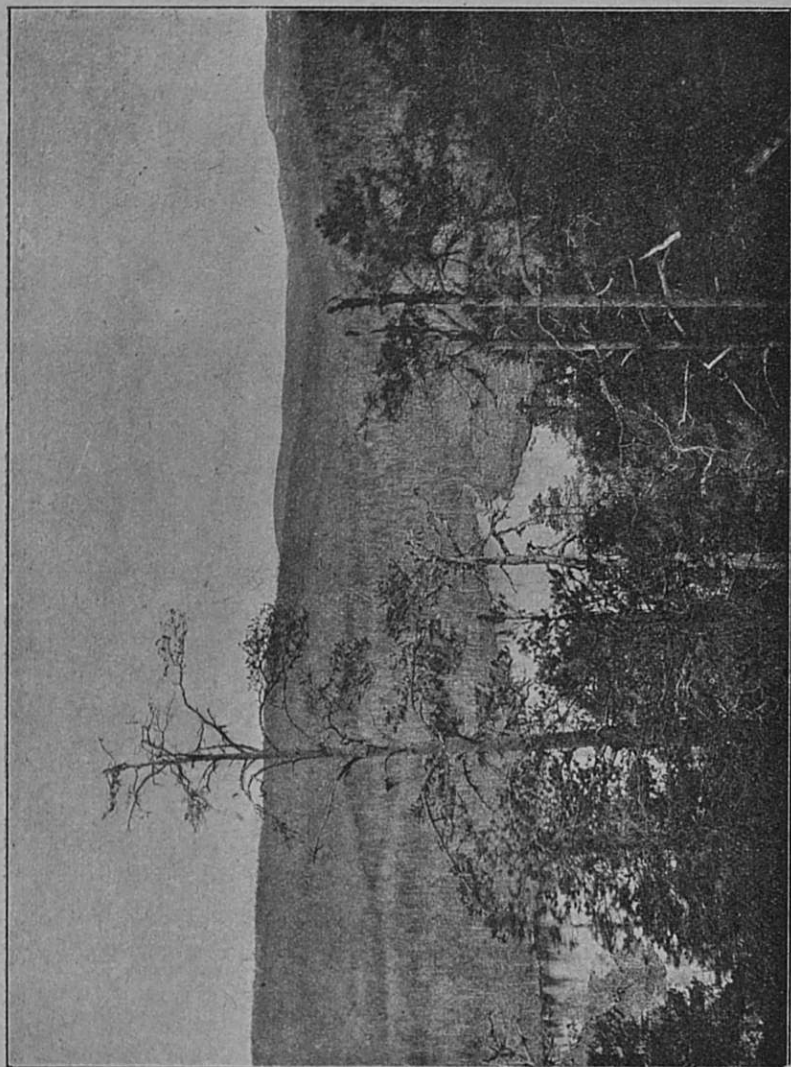
Pyhätunturin laki.

Kaikki siis, jotka haluavat tutustua Lapin tuntureihin, voivat sen tehdä nykyään jo verrattain mukavasti. On lisättävä, että vanha kinttu- ja hevospolku luikertelee tunturien yli. Sitä voi mainiosti käyttää retkeilyjä varten. Muuten tuntureilla voi vapaasti liikkua missä tahansa. Ne ovat paikoin niinkin tasaisia, että niitä myöten biililläkin pääsee eteenpäin. Joku huimapää oli Kainispään tunturiin piirtänyt biilipyörän jäljet. Hän oli vallattomuudessaan jättänyt maantien ja huhkinut tunturin pengertä ylös.

Laanilan lähellä sijaitsee vielä kullankaivajien asuntoja, jotka nyt ovat autioina ja tyhjinä. Hätätilassa näistäkin voi matkamies löytää tuulen ja sateen suojaa, jos kerran Laanilan majatalosta saa ruuan. Lopuksi on mainittava, että Urupään alla, peninkuorman päässä Laanilasta, on Paljakaisen matkustajatupa. Vaikka siis nämä seudut ovat aivan asumattomat, ei tukikohtia puutu retkeilyltä. Valtion rakennuttamat uudet majatalot suovat sitä riittävässä määrässä.

Alppivaellus on Keski-Europan kaikkein enin houkuttelevia matkailutapoja. Ruotsalaisilla on komea matkailuhotelli Abiskossa, jonne juuri tunturien ystävät koontuvat harjoittamaan vuoriretkeilyjä. Meille on nyt avautunut tilaisuus samanlaisen urheilun harjoittamiseen, nyt kun mukavanlaiset postibiilit ovat siirtäneet omat tunturimme ikäänkuin meitä lähemmäksi. Junamatka Rovaniemelle on tosin pitkä, pitkä on myös automatka Rovaniemeltä Laanilaan, mutta kulkuvuorot ovat varmat, ei tarvitse itse paikkakunnalla hankkia matkaa, se antautuu itsestään.

Tähän asti ei vuoriretkeilyjä meillä ole voitu harjoittaa muuta kuin rajoitetussa määrässä Kolilla. Nyt tarjoavat Lapin tunturit loppumattomia mahdollisuuksia, niin loppumattomia, että eksymisestä on suurin vaara.

Lapin maisema.

Norjan tunturit ja Lapin tunturit eroavat toisistaan siinä, että Norjan tuntureissa kova kallio on täydellisesti vallalla. Lapin tuntureilla taas kallio harvoin eksyy pinnalle saakka. Kalliovuorta peittää sorakerros, joka kasvaa lyhyttä varpua, kukkia, yrttejä ja sammalta. Tämä seikka suo Lapin tuntureille niin paljoa viehättävämmän ja pehmeämmän ulkomuodon ja tekee ne niin paljoa helpommiksi kulkea ja vaivattommiksi vaeltaa.

*

Toinen uutuuus tällä avaralla alueella on vuonomuodos-tus Jäämeren rannikoilla. Luonnonihanimpia seutuja koko tulevassa Lapin läänissä on Kōngäs, samannimisen putouksen rannalla. Olen tästä paikasta jo edellä kertonut, niin että nyt vain muistutan siitä hyvästä hotellista, mikä sijaitsee aivan Boris Glebin kirkon vieressä, ja joka ottaa vastaan matkamiehiä. Sinne pääsy on vielä vaivaloista, mutta kun maantie valmistuu ajettavaan kuntoon Ivalosta Töllelvin majataloon, pääsee sinnekin helposti. Arvattavasti asetetaan tällekin linjalle postiauto, jossa pääsee nopeasti ja huolettomasti liikkumaan. Töllelvin majatalosta on otettava venekyyti Kōnkäälle, jota matkaa tulee noin 15 km. Mutta tämä matka on kauttaaltaan erittäin luonnonihana. Kuletaan vuonossa ja sivuutetaan kaksi Patsjoen kauneinta koskea, Jäniskoski ja Koltta-kōngäs. Milloin maantie Ivalosta Töllelviin valmistuu, on vielä epä tietoista, mutta suurella miesvoimalla tätä tietä viime kesänä rakennettiin, ainakin paikkapaikoin. Pahin palanen Virtaniemestä Nautsiin valmistunee vuoden kuluttua.

Petsamon pitkä, kapea lahti on myöskin aito norjalainen vuono. Molemmat rannat ovat karuja kallioita. Petsamon vuonolla ei ole sitä lempeää sävyä kuin Kōnkään laaksolla. Mutta vuonoille ominainen kauneus silläkin on

Lappalainen poroineen.

mitä suurimmassa määrässä. Petsamon vuonon rannalla sijaitsee myöskin majatalo Trifonanniemessä, niin että matkamies ei jää ilman suojaa tänäkään kauniin vuonon seutuvilla.

*

Kolmas nähtävyys on Jäämeri. Jäämeren rannalla ei ole matkamiehelle vielä varattu majalaa. Tosin Kalastajasaarenon rannoilla on kolme aimo kylää, Vaitolahti, Kervanto ja Pummanki, joissa asuu täysin suomalainen väestö, joka on kuulu siisteydestään. Näitten asukasten luona voi kävijä saada sekä ruokaa että suojaa, mutta suotavaa olisi, että esim. Vaitolahdessa, joka on pohjoisin näistä kylistä, jonka edustalta näkee Jäämeren aavan, rannattoman ulapan, avataan matkustajille majatalo. Ehkäpä jokin yritteliäs asukas vuokraa huoneensa kesän ajaksi niille harvoille turisteille, jotka tänne Suomen pohjoisimpaan sarveen eksyvät. Täällä on paljon katselemista. On ihanan sinivihreä meren vesi, on mieltäkiin-

nittävä kalastus, on mahtava aallonkäynti, on tuttu suomalaisen asutus. Ainoa, missä vielä on paljon toivomisen varaa, on laivakulku. Tosin moottoriveneissä pääsee kulkemaan, mutta se ei ole myrskysäällä nautintoa.

Lappi on nyt, kulkuneuvojen parattua, siirtynyt meitä lähemmäksi. Kun vielä kulkuneuvot saadaan välttävään kuntoon aina Petsamoon saakka, silloin Lappi vasta kaikkensa antaa. Silloin meidän Lapistamme tulee ehkä enin suosittu matkailumaa, niinkuin on käynyt Ruotsin Lapin ja Norjan Finmarkenin. Meillä on se etu ennen ruotsalaisia, että meillä matkan päässä on kaunis, jos kohta kylmä, valtameri.

Valtameren henki on meille suomalaisille tuntematon ja outo, meidän täytyy matkustaa sinne perehtyäksemme siihen. Mehän nyt olemme muuttuneet yhden äkin valtameren asukkaiksi. Kesällä siellä vallitsee pitkä päivä; viikossa, parissa siellä ehtii nähdä paljon.

Meidän taidemaalariimme matkustakoot sinne kiinnittämään kankaalle kesäyönauringon kaikki omituiset väri-
vivahtukset sekä tuntuilla, vuonoilla että merellä. Siten nekin, jotka eivät sinne voi matkustaa, saavat nähdä minkälaista maata tämä uusin Suomi on.

Lappi ja Petsamo, nuo kaksi laajaa napapiirin maata, rupeavat häämöttämään silmiimme, rupeavat sukelta-
maan esille tuntemattomuuden usvasta. Se kuva, mikä sieltä seestyy silmiimme, on hyisen jättiläisen, mutta se on sittenkin oikean, mahtavan, uhmaavan jättiläisen, ja sitä katselee hetken ajan niin mielellään, sillä muualla maassamme ei sellaista kuvaa saa nähdä. Kyllä suomalainen sietää Jäämeren hengen, vaikkapa se paneekin selkäytimen vilusta vipajamaan. Olemmehan sellaiseen tottuneet lapsesta alkain. On pakko rakastaa sitä maata, jossa asunto on, muutoin käy elämä ilottomaksi, sietämättömäksi. Ehkä Jäämeren henki säilyttää meidät vel-

tostumasta ja suo kansallemme pitkän iän. Jää säilyttää lihan mätänemästä, ehkä Jäämeren henki säilyttää kansan hengenkin mätänemästä.

Tähän toivoon meidänkin täytyy vahvasti luottaa. Silloin meillä on hyvä olla, vaikka viluviima pyrkiikin kangistuttamaan ruumista ja sielua.

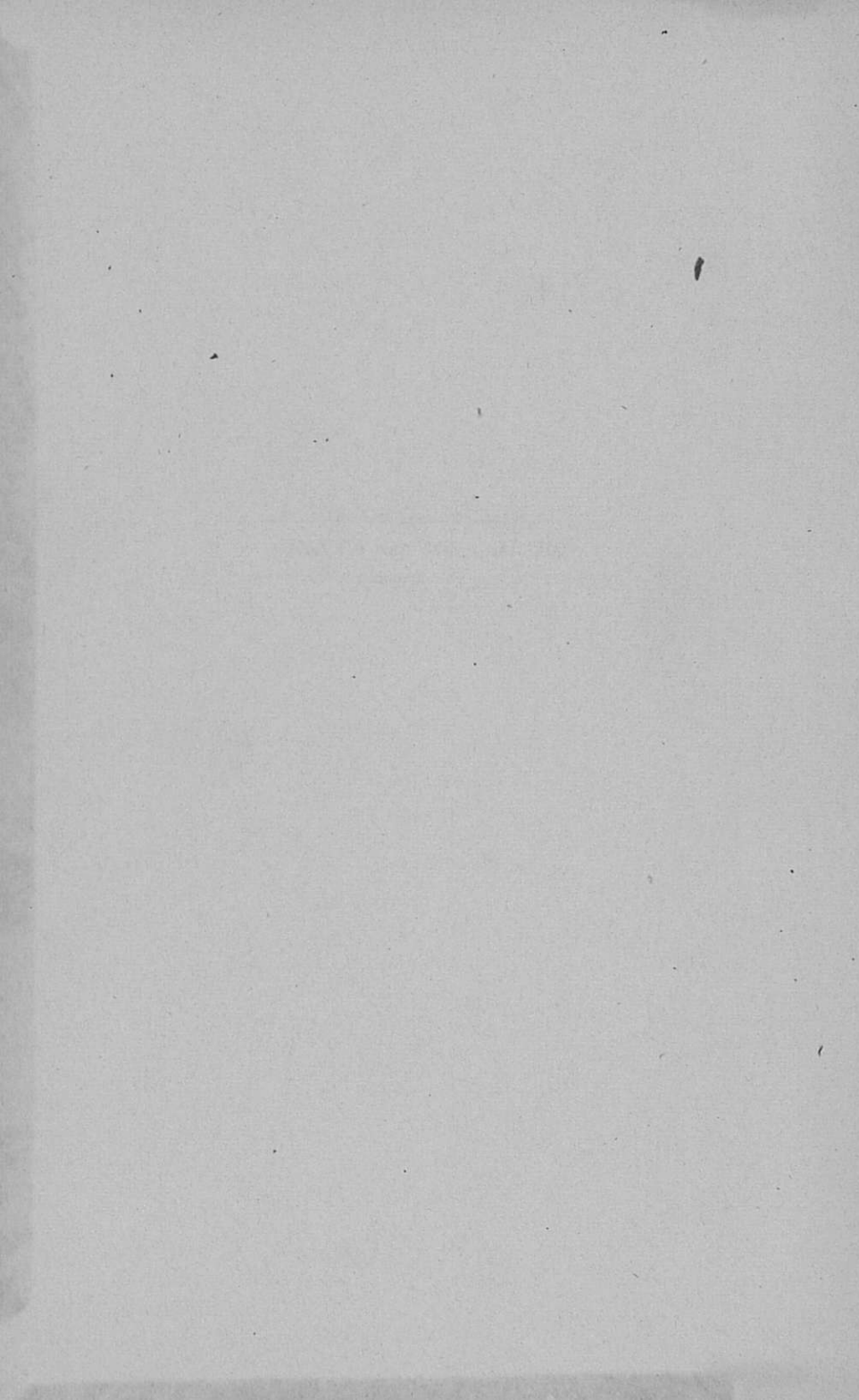
SISÄLTÖ:

Valtameremme	5
Rovaniemellä	10
Ivaloon	28
Inarilla	54
Kaitaisella tiellä	69
Anna Kaisa Sarre	86
Köngäs	106
Jäämerelle	
Valmistuksia	126
Jäämeren aalloissa kellumassa	134
Kalastajasaarennosta ja kaloista	141
Petsamo	152
Munkit	165
Maaherra	169
Maaherratar	172
Trifonanniemi	178
Heinäsaaret	183
Heinäsaaren häät	191
Vesisaari	199
Lavealla tiellä	213
Ruotsalaista preussiläisyyttä	222
Petsamon maa ja Lappi matkailumaana	231

HINTA nid. 40:–, sid. 50:–.

Maan tied. 2.

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOELMA

120 100 6217

X

